ספר הברית

ערקלערט דייטליך אללע וועלט וויסענשאפטען פון הימעל אונ ערד אונ ימים אויף פון אלע לעבענדיגע בעשעפינישען, איבערהויפט די גאטליכע טהייערע פעהיגקייטען וואס דער מענש איז מיט זייא געקריינט. דאס בעריהמטע ספר האט געשריבען בקדושה וטהרה אויף לשון הקדש דער היילינער חכם הרב רבי פנחס פון ווילנא זצ"ל, אזויא וויא די הערליכע זונן שיינט דאס ספר אויף די יודישע הימלען. אז וויא דאס ספר איז דאס ערשטע מאהל געדרוקט געווארען אהן דעם מחבר'ס נאהמען, האבען די גאונים געגלייבט אז דער גרויסער ווילנער גאון האט דאס פערפאסט.

אונ צו בעלייכטען די אויגען פון די מענשען וואס פערשטייען ניט די הייליגע שפראך, איז דאס ספר געצט איבערזעצט געווארען אויף זעהר א לייכטע זשארגאנישע שפראכע, דורך דעם בערוהמטען מעתיק

הר"ר יוסף מאיר יעבץ נ"י

(המעתיק המשניות והמדרשים והחק לישראל ועין יעקב כו')

נאכדרוק שטרענג פערבאטען

11

פרק א דאס איז אבעוואוסטע זאך אז דער הימעל איז קיילעכדיג, אונ אין מיטען איז די ערד אין דערלופט, די ערד איז וויט פון הימעל אין אללע זייטען גלייך, אונ אזוי ווי מיר גייען אויף די ערד, אזוי איז די אנדערע זייט ערד וואס אונטער אונזערע פיס אויך בעוואהנט מיט מענטשין, אונ זיי גייען מיט זייערע פיס געגין אונזערע פיס אונ פאלין ניט אראפ, אונ איבער זיי איז אויך פערשפרייט דער הימעל אזוי ווי ביי אונז, אונ עס זענען דארט מדינות אונ שטעט אלץ אזוי ווי ביי אונז, אונ אויף די גאנצע קיילעכדיגע ערד אויף אללע זייטען וואהנען מענטשין, נור אין צפון זייט אונ אין דרום זייט קען מען ניט וואהנען ביז צום ענדע ערד, ווייל דארט איז וויט פון די זונן איז די קעלט זייער שטארק, אונ אפילו אויף די ארטער וואס די זונן ברענט שטארק וואהנען אויך מענטשין, ווייל גאט האט דארטין אנגעגרייט מיטלען די היטץ זאל ניט זיין אזויא שטארק, ווייל דאס מערסטע צייט פון יאהר זענען די הימלען פארוואלקינט, אונ עס בלאזען קאלטע ווינטען אונ עס זענען דא הויכע בערג וואס אויף זייא ליגט שטענדיג שנייא. אונ דורך דעם זענען די וועטערונגען זייער גוט צו וואהנען דארטען, אונ ווען ביי אונז איז טאג איז ביי זיי אונטער די ערד נאכט. אונ ווען ביי אונז איז נאכט איז ביי זיי אונטער די ערד טאג, ווייל אין יעדערע פיר אונ צוואנציג שעה גייט די זונן ארום די גאנצע ערד, ווען ביי אונז איז גרויסע טעג איז ביי זיי גרויסע נעכט, אונ ווען ביי אונז איז גרויסע נעכט איז ביי זיי גרויסע טעג, אונ ווען ביי אונז איז שבת איז ביי זיי וואך, ווען ביי אונז דאווינט מען שחרית דאווינט מען ביי זיי מעריב, נור יעדער מענטש דארף טוהען ווי עס איז אין זיין ארט ווי ער איז, עס זענען דא ערטער וואס ביי זיי איז זעקס חדשים איין טאג אונ זעקס חדשים איין נאכט, אונ זיי מאכען שבת נאך דעם זייגער, אז זיי ציילען אפ זעקס מאהל פיר אונ צוואנציג שעה מאכען זיי פיר אונ צוואנציג שעה שבת, אונ אזוי ציילען זיי ימים טובים אונ יום כפור אלץ נאך דעם זייגער.

פרק ב עס זענען דא אויף דער וועלט פיל בערג זייער גרויסע וואס פון זיי גייט ארויס פייער, אין דעם לאנד נעאפעל איז דא אגרויסער בארג [פעזוף] ער איז הויך דריי טויזענד זעקס הונדערט פוס, אין מזרח זייט אונ אין צפון זייט נעבען בארג וואקסין ווייטרויבען אונ איילבירטען אונ בלוור אונ נאך פיהל ערליי פרוכטען אונ אויף דעם בארג ברענט אפייער אונ עס גייט אגרויסער רויך, אונ עס איז דא צייטין וואס דער בארג ווארפט פון זיך פייערדיגע שטיינער ווי ברענענדיגע קוילין, יעדער שטיין איז גרויס ווי צוויי צענטנער, אונ די פייערדיגע שטיינער קענען ווערין געווארפען ביז צוויי מיל וויט, אונ

זיי

זיי מאכען גרויסע שאדנס, זיי פארברענען אללע בוימער אונ די פעלדער. אונ אין לאנד סיציליען איז דא א אינזעל אין דעם מיטלענדישען מעער וואס ער איז גרעסער פון אלע אינזלען וואס אין דעם ים. אויף דעם אינזעל איז אויך דא אהויכער בארג [עטנא] ער איז העכער פון פינף טויזענד איילין, אונטען נעבן בארג וואקסין שיינע בוימער מיט פרוכטען, וויינשטאקין, איילבירטען, פייגין, אונ פיהל תבואה, אונ גיטע גראז פאר בהמות, אונ שיינע וועלדער, אונ אויף דעם בארג אין דערהייך ליגט אייביג שנייא אונ אייז אונ האגיל, אונ אין מיטען בארג ברענט אשטענדיגער פייער, איז אויף דעם בארג אלץ צוזאמען פייער מיט האגיל מיט שנייא מיט רויך, אונ ווען דער פייער שטארקט זיך אמאהל אונ ער ווארפט ארויס פון זיך ברענענדיגע קוילען, פארברענען די קוילען אלץ וואס זיי טרעפין, הייזער אונ פאלאצין, אונ בוימער אונ גאנצע שטעט.

אין די מדינה אויסלאנד דאס איז א אינזעל אויף דעם אייז מעער, די אינזעל גיהער צו דענעמארק, אויף די אינזעל איז אויך דא פיל גרויסע בערג הויכע וואס אויף זיי ליגט אייביג שנייא אונ האגיל אונ אייז, אונ פון זיי שפריצט שטענדיג פייער, אונ עס זענען דא בעשטימטע צייטין וואס פון די בערג גייט ארויס אגרויסער רויך אונ פלאמען פייער, ווערט אויסגעמישט דער האגיל צוזאמען מיט דעם פייער. דער העכסטער בארג איז דער בארג העקלא, פון דעם בארג גייט ארויס אפלאם פייער אין דערהייך ביז צום הימעל, אונ דער גאנצער בארג איז אין פייער, אונ דעם רויך זעהט מען זייער ווייט, אונ דא איז אויך אויסגע-מישט האגיל מיט ברענענדיגע קוילען צוזאמען, דא זעהט מען ווי גרויס זענען די וואונדער פון גאט ברוך הוא, דא זעהט מען וואס די גמרא זאגט [אין חגיגה פ"ב] גאט האט גענומען פייער מיט וואסער אונ האט זיי אויסגעמישט צו זאמען, ביי די בערג איז אויך פייער מיט האגעל צוזאמען.

פרק ג

עס זענען דא אזעלכע בשעפעניש וואס ווערין געבארין פון פייער, אונ זיי וואהנען אין פייער, די גמרא רופט זיא סלמנדרא, דאס איז אזוי א חיה וואס איז געבארין פון פייער אונ דער מענטש [אדער אנדערע זאכין] וואס ווערין בעשמירט מיט דעם בלוט פון די חיה ווערט ער נים פארברענט פון פייער אויף א אינזעל האט מען געפונען אזא א מין עגדים די לענג זיינע איז ווי אפערטיל איל, גראב איז ער ווי אפינגער, זיין רוקין איז שווארץ, זיין בויך איז גרין, אונ אויף זיין קערפער איז דא צוויי ציילין בלעזליך [ווי קליינע סבות], אונ אז מען ווארפט אריין דעם עגדים אין פייער ווארפט ער ארויס אזוי ווי אשפייעכץ פון זיינע בלעזליך ווערט דער פייער פארלאשין, אונ עס ווערט אין דעם פייער אוועג אונ דער עגדים אנטלויפט ארויס, אונ אויב דער פייער איז גרויס אונ די מאטעריע פון די בלעזליך איז ווייניג איהם צו פארלעשין, ווערט ער פארברענט.

דער

דער ספר מעשה טוביה שרייבט ער האט געזעהן אויף א אינזעל א הויבין וואס מען מאכט אין אים אייזין, זענען געבארין געווארין אין דעם פייער פיהל לעבעדיגע פליגען אונ זענען ארום געפלויגען אין דעם פייער, אונ באלד ווי זיי זענען ארויס פון דעם פייער זענען זיי געווארין טויט.

פרק ד די איירופעאישע ימים זענען זייער פיל, דער ים וואס צווישען ענגלאנד האלאנד דענימארק נארוועגין אונ גרמניא [דייטשלאנד] הייסט נארדזעע, אדער דייטשער מער. דעם ים וואס גייט צווישען דענימארק שוועדין רוסלאנד קורלאנד פרייסין גרמניא הייסט אסטזעע, אדער באלטישע מער, אונ דער ים וואס גייט פון נארוועגין ביז צפון זייט וועלט הייסט די קאלטע זעע, אדער אייז מער אונ איין זייט פון דעם מער גייט אריין אין רוסלאנד, דאס הייסט דאס ווייסע מער, דער ים וואס איז אין מערב זייט פון איירופא ביי די גרענעץ פון פורטוגאל הייסט וועסט זעע, דער ים קומט צו זאמען מיט דעם מיטעלענדישען ים ביי די שטאט גיבראלטער. דער גרויסער ים וואס גייט צווישען איירופא אונ אזיא, הייסט מארי מיזי דיטראני [מיטלענדישער מער], ער איז לאנג זעקס הונדערט מייל אונ ברייט צוויי הונדערט מייל, דער אנהייב פון דעם ים איז ביי מערב זייט גרענעץ פון גיבראלטער, וואס דארט הייבט זיך אן דער ים אוקינוס, די אינזלען וואס זענען אויף דעם ים זענען מאיריקא מינוריקא געגען קאטאלוניא. סארדיניא געגען מארסעליא. קורסיקא געגין טוסקנא. דיקיליא געגין קאלבריא אונ נאך אזעלכע אינזלען.

עס איז דא א וואונדערליכער טייך, ער איז לאנג איין מייל אונ ברייט א האלבע מייל, יעדער זומער ווערט אויסגעטריקנט די וואסער אונ מען נעמט ארויס די פיש וואס בלייבין ליגען אויף די ערד, אונ נאכדעם אקערט מען אויף דעם ארט אונ מען זייעט אויף איהם אזוי ווי אויף אלע פעלדער, נאכדעם ווי מען שניידט אפ די תבואה פערזאמלען זיך דארטין פיל חיות פון די וועלדער, אונ ווי עס ענדיגט זיך דער זומער ווערט דער הימעל פערוואלקינט מיט גרויסע דונערין אונ בליטצען, אונ די ערד עפינט זיך אונ מיט איין מאהל שפארט ארויף דאס וואסער אונ עס ווערט צוריק א גרויסער טייך ווי עס איז געווען פריער, אונ דער טייך שטייט אגאנצין ווינטער, ווי עס קומט זומער ווערט ער טריקען, אונ אזוי איז יעדער יאהר. עס זענען דא קוואלען וואסער געזאלצענע וואס מען רופט זאלץ ברונען, עס זענען דא זאערע וואסער. עס זענען דא ביטערע וואסער, די וואסערין ווערין געטרונקען צו ארפואה. עס זענען דא קוואלין וואסער הייסע, עס איז דא א קוואל וואסער וואס פיר מאהל אין יאהר טאהשין זיך די קאלערין

פון

פון די וואסער, אמאהל איז די וואסער שווארץ אונ אמאהל גרין אונ אמאהל רויט אונ אמאהל ווייס. עס איז דא אקוואל אז מען טרינקט די וואסער בעקומט מען אשטארקע תאוה צו זנות, עס איז דא אקוואל די זעקס וואכענדיגע טעג איז דא וואסער אונ שבת איז דער קוואל טריקען אן וואסער. אין די צייט פון דוד המלך איז גיוועזן אקוואל מיט בוימאייל אין די שטאט אלטי אלבאנו, אמאהל איז דארט גיוועזן ערד ציטערנעש איז די שטאט איינגעפאלען אונ דער ים האט באדעקט די שטאט מיט דעם קוואל, אונ אמאהל זעהט מען בוימאייל אויף דעם וואסער. די בעסטע וואסער צום טרינקען אונ צום געזונד איז ריינע קאלטע אונ גרינגע וואסער. אזעלכע וואסער בעקומט מען נאר אז די וואסער גייט פון אזאמד בארג אונ שטיינער, פון א טייך איז די וואסער בעסער ווי פון אברונען, אונ יעדער מענטש זאל גיט אכטונג געבין אויף די וואסער וואס ער טרינקט אדער ער קאכט מיט זיי, ווארום אלע קראנקהייט קומען פון שלעכטע וואסער, עס איז דא וואסער וואס אין זיי איז דא דינע אונ קליינע ווערים וואס מען קען זיי גאר ניט זעהן, אונ אז זיי קומען אריין אין מענטש פערגיפטען זיי איהם. נאר די וואסער וואס גייט דורך זאמד מעג מען זיי טרינקען, וייל דער זאמד ציהט צו זיך אלע שלעכטקייט פון דעם וואסער, אונ ווען דער מענטש איז פארמאטערט אונ דערווארעמט אונ איז דארשטיג, זאל ער דאמאלס ניט טרינקען קאלטע וואסער אונ ניט קאלטע ביער אונ ניט אנדערע קאלטע משקה, נאר זאל פריהער אברוהען אונ זיך אביסעל אפקיהלען נאכדעם זאל ער טרינקען בישלאבוייז; נאך זאל מען אכטונג געבין גיט צו טרינקען וואסער אדער אנדערע משקה וואס זענען ניט ריין פון זאמד אדער פון דינע שטיינדליך, איבערהויפט זאל זיך היטען אזכר, ווארום די זאמד ווערט פארזאמולט אין בויך אינטען ביי דעם אריין ארויסגאנג, אונ עס ווערט פון דעם זאמד אשטיין אונ דאס איז אגעפערליכע קראנקהייט. נאר אז מען וויל טרינקען וואסער אדער אנדערע משקה זאל מען אריין גיסען אין אגלאז וועט מען זעהן אויב עס איז ניט ריין זאל מען ניט טרינקען. עס זענען דא פיל ערליי ימים, עס איז דא אים וואס ער איז גרין אונ עס איז דא אים וואס ער איז רויט [דאס איז דער ים סוף], די וואסער אליין איז ניט רויט נאר די זאמד אינטען איז רויט, דריבער זעהט אויס די וואסער רויט. עס איז דא אים וואס די וואסער איז ווי אלע טייכען, אונ עס איז דא אים וואס מען רופט איהם דער טויטער ים, וייל אין איהם איז ניטא קיין לעבענדיגע זאך, אפילו עס שווימט אמאהל אריין אפיש אין דעם ים ווערט ער באלד טויט. דאס איז דער ים המלח, דער ים פון סדום, אלע ימים באהעפטען זיך איינער מיט דעם אנדערן. נאר איין ים איז דא וואס ער איז גאר באזונדער, ארום איהם איז פון אלע זייטען ערד, דאס איז דער כספישער ים.

די מענטשין וואס פארין אויף דעם ים ביי נאכט ,ועהן זיי אמאל אליכטיגקייט אויף דעם ים, וויל עס קומען צוזאמען אויף דעם וואסער פיל פיש אונ אנדערע באשעפעניש אונ זייא זענען בדעקט מיט שיפען וואס זיי לייכטין ווי ברילאנטין, פון דעם קומט די ליכטיגקייט. עס זענען דא ערטער אויף דעם ים וואס די וואסער דרייט זיך קיילעכדיג, אונ אז א שיף קומט אהאלב מייל נייט פון דעם ארט ציהט איהם די וואסער צו זיך מיט אשטארקין קראפט, אונ אז די שיף קומט אויף דעם ארט קען זי שוין גיט אוועק גיין, אונ די שיף מיט די מענטשין זענען פערלארין, די שטריק אונ די זאגעל ווערין צוברעכען אונ צוריסען, אונ זיא ווערט אומגעקערט אונ די מענטשין ווערין דערטרונקען. אין דעם ים סוף זענען דא אינזלען וואס א שיף טאר נים צו גיין צו זיי, וויל ביי די אינזלען זענען דא מאגנעט-שטיינער, געוויינליך איז דא אין יעדער שיף אייזין אונ דער מאגנעט ציהט צו זיך די אייזין מיט די שיף אונ מען קען שוין זיא נים אוועק ציהען פון ארט. עס ווערט אראפגעלאזט אמענטש אין ים ער זאל די אוצרות ארויס נעמען, עס ווערט געמאכט א אייזענער פאס אזוי טיף ווי א הייך פון אמענטש, אונ ביי די אינם אין די לענג פון איין וואנט צו די אנדערע אונ איינם אין די ברייט פון איין וואנט צו די אנדערע, עס ווערט געלייגט אברעטיל אויף א ברעטיל אונ דער מענטש גייט אריין אין די פאס אונ מען לאזט אראפ די פאס מיט די אפענע זייט אראפ ביז צום גרונד. אונ אינווייניג גייט נים אריין וואסער, אונ ער זיצט אונטען אויף די ברעטליך, אונ אויף די פאס איז געמאכט אריגג אונ אונגעבונדין אשטריקיל אין דערהייך צו אשיף, אונ זיי האבין צווישען זיך צייכינם ווען מען זאל איהם ארויפציהען, אונ ווען ער גייט אונטען פון איין ארט צום אנדערין, אונ עס ווערט מיט אמאשין ארויס געפלומט דאס אלטע לופט אונ אריין געלאזין פרישע לופט. ביז מען ציהט אים ארויף צוריק מיט אלע זאכין וואס ער האט אונטען געפונען, אונ דאס האבען שוין אונזערע חכמים לאנג געזאגט, אז יעדערע כלי וואס מען שטעקט אריין אין וואסער מיט די אפענע זייט אראפ גייט נים אריין דאס וואסער אינווייניג. [עיין ברטנורה מקואות פ״ו מ״א].

פרקה די ערד איז געטיילט אין פיר טייל, אירופא, אפריקא, אזיא, אמעריקא. אויסער דעם זענען דא פיל אינזלען אין די ימים, וואס זענען בעוואהנט מיט מענטשין, די גאנצע ערד איז בעוואהנט מיט מענטשין ביז הונדערט מיט אכטציג מייל פאר צפון זייט, ווארום אין די הונדערט אכטציג מייל איז די קעלט זייער שטארק אונ מען קען גיט וואהנען דארטין, אונ הונדערט אכטציג מייל צו דרום זייט קען מען אויך נים וואהנען דורך די גרויסע קעלט.

פון די דריי טייל ערד אזיא אפריקא אירופא, איז אירופא די קלענסטע טייל וועלט. אפריקא איז גרעסער פון אירופא, און אזיא איז גרעסער פון אפריקא. ארום אירופא איז דא דריי ימים, אין דרום זייט איז דער מיטלענדישער מער, דער מער קומט אין שפאניא פראנקרייך נעאפול איטליא גריכענלאנד ביז ארץ ישראל. די לענג פון דעם ים איז זעקס הונדערט מייל, און די ברייט איז צוויי הונדערט מייל, און דער ים טיילט אפ אירופא פון אפריקא, און אלע אינזלען וואס זענען אויף דעם ים געהערין צו אירופא. אין צפון זייט איז אירופא ביז צו דעם ים וואס איז אין צפון זייט, אין מערב זייט איז אירופא ביז צום ים אוקינוס, און אין מזרח זייט פון אירופא זענען דא צוויי גרויסע טייכין, איין טייך הייסט איטעל, דער טייך ציהט זיך ביז צו דעם ים וואס אין צפון זייט, דער צווייטער טייך הייסט טאנים, און ער ציהט זיך ביז צום ים אוקינוס, די לענג פון אירופא פון מערב צו מזרח איז פון די גרויסע שטאט ליזאבאן וואס זיא איז אין ענדע לאנד פורטוגאל ביי דעם ברעג פון ים אוקינוס ביז די לאנד קונסטאנטינא, דאס איז צוזאמען פינף הונדערט מייל. די ברייט פון אירופא פון דרום צו צפון איז פון דעם אינזעל סיציליע ביז דעם אינזעל איסלאנד, דאס איז אויך פינף הונדערט מייל. און אפילו אירופא איז אויך קלענער פון אפריקא און אזיא, און זיא איז פיל שפעטער בעוואהנט געווארען, פון דעסטוועגין איז אירופא בעסער פון אפריקא און אזיא, זיא איז שיין געבאהט מיט שיינע הייזער און פאלאצין, אין אירופא איז דא ווייניג וויסטע ערד. יעדער מענטש מעג גיין אליין און פארין אליין פון איין שטאט אין די צווייטע, און ער איז זיכער מיט זיין לעבין און מיט זיין פארמעגין און דער האנדיל איז גרויס. **אפריקא**, דאס צווייטע טייל וועלט איז אפריקא, זיא איז צוויי מאהל אזוי גרויס ווי אירופא, אין אלע פיר זייטין אפריקא איז דא ימים, נאר אין ווינקיל מזרח און צפון איז קיין ים דא, דארט גרענעצט זיך אפריקא מיט אזיא, די ברייט פון די שטיק ערד איז פערציג מייל, אין צפון זייט איז אפריקא ברייט פינף הונדערט מייל, און פון צפון ביז דרום גייט אלץ שמעלער ביז עס קומט צו דרום זייט פון ים אוקינוס, דארט איז גאר שמאל נאר עטליכע מייל. **אזיא**, דאס דריטע טייל וועלט איז אזיא, זיא איז זייער לאנג און ברייט, אין מזרח זייט ענדיגט זיך מיט אזיא דאס מענטשין בעוואהנונג ביז צום ברעג ים אוקיאנוס אין מזרח זייט, אין דרום זייט אויך ביז דעם ים אוקינוס, אין צפון זייט אויך ביז דעם ים פון צפון, אזיא איז צוויי מאהל אזוי גרויס ווי אפריקא מיט אירופא, די טייל וועלט איז בעוואהנט געווארען באלד נאך דעם מבול, ווייל די תבה פון נח איז געבליבען שטיין אויף די בערג אררט וואס זיי זענען אין אזיא. בבל איז אויך אין אזיא, און אין בבל איז געווען דער דור הפלגה

וואס

וואס זיי האבען געבאהט דעם גרויסען טארעם, אונזערע אלטערן אברהם יצחק יעקב האבען אויך געוואהנט אין אזיא, די תורה איז געגעבען געווארען אין אזיא, ארץ ישראל איז אין אזיא, דער מדבר וואס די יודין זענען אין איהם געגאנגען פערציג יאהר איז אין אזיא, אונ אלע זאכין וואס איז בעשריבען אין תורה נביאים כתובים זענען געווען אין אזיא, נאר דער נביא עובדיה דערמאנט צרפת אונ ספרד, דאס איז פראנקרייך אונ שפאניא. אין אזיא זענען דא גרויסע מדבריות, מדינות זענען דא אין אזיא אכט גרויסע, ארמעניאה, ארם נהרים, כשדים, פרס, מדי אינדיאה, חינא, יאפאן, אונ נאך פיל קליינע מדינות. אנדערע זאגען נח'ס קינדער האבען זיך געטיילט מיט די דריי חלקים וועלט, שם האט גענומען אזיא, חם האט גענומען אפריקא יפת האט גענומען אירופא. **אמעריקא**, דאס לאנד אמעריקא רופט מען דאס נייע לאנד, ווייל עס איז יעצט פיר הונדערט יאהר ווי זי איז אונז בעוואוסט געווארין, דער ערשטער וואס האט געפינען דעם אינזעל אז ער איז בעוואהנט מיט מענטשין איז געווען קאלומבוס, דער קאלומבוס איז געקומען אין שפאניא אונ האט דערציילט דעם מלך פון שפאניא אז ער האט געפונען אזוי א אינזעל. דער מלך פון שפאניא האט געשיקט זיין גענעראל [ער האט געהייסען אמעריקא], מיט איהם האט ער געשיקט דעם קאלומבוס ער זאל ווייזען די וועג אויף דעם ים צו די אינזעל, אונ האט מיט געשיקט פיל זעלנער מיט געוועהר [ביקסען, קאנאנען] אונ גרויסע שיפען, דער גענעראל אמעריקא האט געהאלטען מלחמה מיט די ווילדע מענטשין פון דעם אינזעל וואס זיי האבען פון אונז גאר ניט געוויסט אונ האבען ביז די צייט געלעבט זייער רוהיג, דער גענעראל אמעריקא האט איינגענומען די אינזעל אונ מען רופט זיא אויף זיין נאמען אמעריקא. אין צוויי אונ צוואנציג יאהר שפעטער האט קארלוס דער מלך פון שפאניא געשיקט נאך אמעריקא גרויסע שיפען מיט פיל זעלנער, אונ ער האט איינגענומען נאך א שטיק אינזעל אין אמעריקא, הונדערט מייל די לענג אויף הונדערט מייל די ברייט, אין די שטיק אינזעל האט מען געפונען פיל גאלד אין דעם זאמד וואס ביי די טייכין, אונ מען האט גערופען די שטיק אינזעל „דאס נייע שפאניא". נאכדעם האט געשיקט פראנציסקא דער מלך פון פראנקרייך שיפען מיט זעלנער נאך אמעריקא אונ זיי האבען אויך איינגענומען א שטיק אינזעל, הונדערט מייל די לענג אויף הונדערט מייל די ברייט, אויך א גוטע שטיק לאנד, אונ מען רופט דאס „נייע פראנקרייך", נאכדעם האבען אנדערע מלכים [ענגלאנד, האלאנד] אויך געשיקט שיפען מיט זעלנער נאך אמעריקא, אונ האבען אויך איינגענומען שטיקער לאנד אויף די אינזעל זייער גוטע, אונ דאס אינזעל אמעריקא איז אזוי גרויס, אפילו די העלפט איז נאך ניט בעוואהנט. נור אין צפון זייט

ציהט

ציהט זיך די אינזעל ביז פיר אונ זעכציג מעלות [אמעלה איז פופצעהן מייל] , און
פון דארט אונ ווייטער צו צפון זייט איז די קעלט זייער גרויס קען מען דארטין
ניט וואהנען: **פירו**, דאס לאנד פירו איז אופיר וואס שטייט אין ספר מלכים
ביי שלמה המלך וואס ער פלעגט שיקען שיפען אין אופיר מען זאל פון דארטין
ברענגען גאלד, דאס לאנד פירו איז אין דרום זייט אמעריקא, זיא איז פיהל מיט
אלעם נוטצען מיט זילבער אונ גאלד, דארט איז אייביג הייס, אונ דארט רעגנט
קיין מאהל אזוי מען קען דארט זייען אגאנץ יאהר ווען מען וויל אונ עס וואקסט
שטענדיג: **גביניאה**, די אינזעל גביניאה איז ניט פון אמעריקא, עס איז
יעצט דריי הונדערט ניין אונ זיבעציג יאהר ווי די אינזעל איז געפונען געווארן,
מאנגילאנוס דער גענעראל פון פורטוגאלישען קעניג האט געפונען די אינזעל
אויף דעם ים וואס אין מערב זייט, דרייצעהן חדשים איז ער געפארין אויף דעם
ים מיט אשטארקע אגרויסע שיף ביז ער האט דעם אינזעל געפונען, אויף דעם
ים איז אגרויסע סכנה צו פארין ווייל אין דעם ים זענען דא גרויסע בערג אונ
שטיינער, אונ ווייל ער איז געוועזן דער ערשטער וואס איז געפארען אויף דעם
ים מיט סכנות נפשות. הדיבער ווערט גערופען דער ים אויף זיין נאהמען „דאס
מעער מאגיליאנוס" אונ ער האט געפונען די גרויסע אינזעל בעוואוינט
מיט פיל מענטשין, אונ מאנגליאנוס מיט זיינע מיליטער האבען געהאלטען מלחמה
מיט די מענטשין אונ האבען זייא איינגענומען, אויבוואהל מאנגיליאנוס איז גע-
הרגעט געווארן אין דיא מלחמה, פון דעסטוועגן איז די אינזעל געבליבען ביי
פורטוגאל. ביי דער צייט האט מען ניט געקאנט וויסען ווי גרויס די אינזעל איז
ווייל מאנגיליאנוס איז שוין ניט געוועזן, נאר מיט ניין אונ זעכציג יאהר שפעטער
איז געפארען איינער [אנגלימירא] בעזעהן די אינזעל אונ האט זיא געפונען אז
זיא איז אזוי גרויס ווי גאנץ אייראפא. אין צפון זייט וועלט האט מען אויך גע-
פונען אגרויסע אינזעל נאר ווייניג מענטשען וואהנען דארטען, דאס מערסטע
טייל איז מדבר ווייל דארט איז די קעלט זייער גרויס, די צווי חדשים סיון
אונ תמוז זענען אין טאג אגרויסער, עס איז גאר קיין נאכט דא ביי זיי, אונ די
צווי חדשים כסלו אונ טבת איז אין נאכט אגרויסע, עס איז גאר קיין טאג דא ביי
זיי נאר די לבנה לייכט דארטין זייער שטארק אונ זיא גייט גאר ניט אונטער,
אונ ווייל דארטין איז שטארק קאלט דריבער וואקסט ניט דארטען קיין תבואה קיין
גראז, אין ווייניג ערטער געפינט מען זומער אביסעל גראז נאר ביי זיי זענען
דא די חיות וואס הייסען רענטיהרע וואס זיי לויפען זייער געשווינד, זיי
קענען לויפען דרייסיג מייל א טאג אונ ניט רוהען אין מיטען, עסן זיי די
פליש פון די רענטיהרע, אונ זיי פאנגען נאך אנדערע חיות אונ עופות אונ פיש
אונ די זעע הינר אונ דאס עסן זייא. פון אקערין אונ זייען ווייסן זייא ניט, זיי

האבען

-האבען קיין האר אונ קיין באָרד, קליידער מאכין זיי פון די פעל פון די וועע הונד אונ פון די אָדערין אונ די קישקעס פון די חיות מאכין זיי פעדים צום נייען, פון געלר ווייסין זיי ניט, אונ זיי גלייבען אין גאר נישט, ניט אין גאט ברוך הוא אונ ניט אין עבודה זרות, אז עס קומט צו זיי א פרעמדער געמען זיי אים צו זייער פרייליך. עס זענען דא ערטער וואס א גאנצע וואך איז איין טאג, אונ צוויי וואכין איז איין טאג, אונ א חודש איז איין טאג, אונ עס זענען דא ערטער וואס גאנצע זעקס חדשים איז איין טאג אונ גאנצע זעקס חדשים איז איין נאכט, עס זענען דא מדינות וואס דארט איז דער זומער נאר עטליכע וואכין, וואס נאר אין זיי איז די היטץ שטארקער ווי ביי אונז, אונ פון זומער אויף ווינטער אונ פון ווינטער אויף זומער ווערט גיענדערט מיט איין מאהל, ווען עס ענדיגט זיך דער זומער איז אויף מארגען שוין ווינטער, אונ ווען עס ענדיגט זיך דער ווינטער איז אויף מארגען שוין זומער, א מיטעל צייט ווי ביי אונז ניסן אונ תשרי איז ביי זיי נימא אונ דיא איבעריגע צייט פון יאהר איז שטארק קאלט, פון דעסטוועגען וואהנען דארטין מענטשין. נאר די אלע מענטשין וואס וואהנען אין די קאלטע לענדער זענען גרויסע נארען, אונ נידעריגע, זיי וואקסין נאר ביז זיבען פערטיל אייל די הייך, זיי זענען מאוס מיט גראבע ליפען. אין די שטאט מ א ל א ב א ר ש ע אין מזרח זייט אינדיען געפונען זיך יודען וואס זיי זענען דארטין פארטריבען גע-ווארען נאך פריער ווי די צעהן שבטים זענען פארטריבען געווארען, זיי האבען געשריבען א בריף צו א גביר אין די שטאט ה א ג וואס אין די מדינה ה א ל א נ ד ער זאל זיי שיקען ספרים אונ צוויי ספרי תורות, אונ ווען זיי האבען ערהאלטען די ספרים מיט די ספרי תורות האבען זיי געמאכט זיבען טאג יום טוב מיט אזוי א שמחה ווי פורים, אונ זיי האבען ניט געוועהן דעם חורבן פון ערשטען בית המקדש אונ פון אנדערין בית המקדש, אונ זיי זענען דארטין אויך אין גלות אונ זיי האפען אויך אויף משיח ער זאל זיי אויסלייזען ניט ווייט פון דארט מ א ל י ב א ר אין ענדע אזיא געבען אינדיא, איז דא א גרויסע שטאט ק א ל י ק ו ט, הייגט גיהער די שטאט צו ענגלאנד, דארט איז א גרויסע יריד פון פערשידענע סחורה אונ אלע ערליי בשמים פון פערשידענע מדינות, די פעלקער וואס וואהנען ארום קאליקוט עסין ניט לעבעדיגע זאכען, ניט פלייש אונ ניט פיש, זיי עסין נאר ברויט פון קארין אונ פון גערשטין צוקער האניג מילך פוטער, זיי הרגענען קיין לעבעדיגע זאך, ווארום זיי גלייבען אז מענטשין ווען זיי שטארבען ווערין זיי מגולגל אין בהמות חיות עופות, דאריבער איז ביי זיי דער מנהג ווען איינער האלט נאנט צום שטארבען האלט ער מיט די האנד די הערנער פון א אקס אדער פון א קוה אדער איין אנדער לעבעדיגע זאך וואס איינער וויל האלטין, ווייל זיי זאגין אזוי ווי די נשמה גייט ארויס פון דעם מענטש גייט זיא באלד אריין אין

די

די לעבעדיגע זאך וואס ער האלט אין האנד. דריי טאג גאנץ ווייט פון די קאמא
קאליקום איז דא א מדבר, אונ אויף די אנדערע זייט מדבר זענען דא פיל יורען
אונ זיי האבען א יודישען מלך, נאר היינט גיהער שוין דאס גאנצע שטיק לאנד צו
האלאנד. דער כלל איז פון די צייט וואס די יודען זענען ארויס געטריבען גע-
ווארין פון ארץ ישראל זענען זיי פארשפרייט געווארען אויף די גאנצע וועלט.

פרק ו ערד ציטערניש.

מיר זעהן אלע טאג ווען אמאל מיט וואסער שטיים געבין פייער אונ די וואסער ווערט שטארק הייס, הייבט זיך אויף די וואסער אין דער הייך ביז זי לויפט ארויס פון טאפ, אונ עס קען אמאהל ארויס לויפען די גאנצע וואסער פון טאפ. דאס ווערט וויל דער פייער טרייבט ארויס דעם לופט פון די וואסער אונ וואס הייסער די וואסער ווערט געשווינדער טרייבט ער דעם לופט אונ דער לופט ארויסלויפענדיג יאגט ער דאס וואסער. דאס זעלבע איז אונטער דיא ערד, אין די ארטער וואס עס איז דא פיל פייער אין די ערד, אונ עס איז דא לופט, הייבט אן דער פייער צו טרייבען דעם לופט אונ דער לופט האט קיין ארט דורך וואנען צו אנטלויפען פון זיין שונא וואס יאגט אים, טוו ער אויפהייבען די ערד אין דערהייך ער זאל קענען אנטלויפען. אויף וועלכין ארט עס טרעפט. און אין ים טרעפט אויך אזוי ווען דער פייער טרייבט ארויס דעם לופט אין דערהייך ווערט אגרויסער שטורעם אין ים נאר אן ווינט פון הויבען. ווי עס האט שוין געטראפען אין פיל שטעט אין אונזערע ציטין וואס עס איז געוועזען ערד ציטערניש אונ עס זענען אין איין מינוט איין געפאלען גרויסע טורען אונ זענען איינגעזונקען געווארין אין דער ערד, אונ פיל מענטשען זענען געהרגת געווארען, דאס טרעפט נאר אין די געוויסע לאנדער, אין פיל די זונן דערווארעמט דעם פייער וואס אין דער ערד, אבער אין די קאלטע לאנדער טרעפט דאס ניט. אמאהל קומט די ערד ציטערניש שוואך, ווי מיר זעהן דער טאפ קאכט שוואך ווייל די אינווייניגסטע היץ איז שוואך, אונ אמאהל קאכט שטארק ווען די אינווייניגסטע היץ איז שטארק, ביי די ערדציטערניש איז אויך אזוי, אמאהל טוהט נאר א ציטער די ערד אונ זיא מאכט קיין שאדין, אונ אמאהל הייבט זיך אויף די ערד מיט די הייזער, ווי עס האט א מאהל געטראפין גרויסע ערד ציטערניש אין די שטאט ליסאבונ וואס זיא איז נאנט פון ים, דארט האט זיך אויפגעהויבען די ערד מיט די הייזער אונ זענען ארויין געפאלין אין ים, אונ איין פיל שטובין האט געברענט ליכט האבין די שטובין געברענט אונ ביז דרייסיג טויזענד מענטשען זענען געהרגת געווארען אנדערע זענען פארברענט געווארען. אמאל מענטשען האט די ערד ארויין געווארפען אין ים. א מאהל טרעפט אז די ערד ווערט אויסגעריסען ביז צום גרונד אונ די וואסער שטייגט

אַרױף און עס װערט אַנאַנדער טײך אויף דעם אָרט װאָס איז געװען אַשטאָט, און אַמאָהל גייט אַרויס אַפּלאַם פײַער פון דער ערד אויף דעם אָרט װאָס די ערד האָט זיך געעפענט. דאריבער די מענטשען װאָס װאָהנען אין די װאַרעמע לענדער דארפין זיין שטענדיג פאָרזיכטיג, װען זיי מערקען נאָר עטװאָס אַבע־װעגונג פון די ערד זאָלען זיי באַלד אַרויס לויפין פון שטוב און פון שטאָט אויף דעם פעלד, װײט פון די הײַזער.

פרק ז די װינטען קומען פון אַלע פיר זייטען װעלט, אַמאָהל פון מזרח, אָדער פון מערב, אָדער פון צפון, אָדער פון דרום, דער װינט װאָס בלאָזט אַװעק אַזאַך אין איין סעקונדע אויף פינף איילין װײט, דאָס הייסט אַשטילער װינט, און אַז ער בלאָזט אַװעק אַזאַך אין איין סעקונדע אויף פופצעהן איילין װייט דאָס הייסט שטאַרקער װינט, עס איז שוין שװער צו גיין געגין אים, און אַז ער בלאָזט אַװעק אַזאַך אין איין סעקונדע אויף צװאַנציג איילין װייט, דאָס איז שוין אַשטורעם װינט, אויף אַזוי אַװינט דאַרף מען זאָגען די ברכה שכחו וגבורתו מלא עולם, און די מענטשען װאָס פאָרען אויף דעם ים דאַרפין שטענדיג האָבין אַשיף קאַפּיטאַן ער זאָל זיין געלערנט צו װיסען פון װעלכער זייט דער װינט קומט. פון די פייגעל װאָס פליהען איבער דעם ים איז דאָ איין פויגעל װאָס די שיפערס רופין אים „דער שטורעם פויגיל", אַז ער קומט צו פליהען צו די שיף װייסט מען אַז עס װעט באַלד װערין אַשטורעם װינט. דער קראַפט פון װינט איז זייער שטאַרק ער קען חרוב מאַכין לענדער און שטעט, און ער קען איינװאַרפען דיא שטאַרקסטע הײַזער און די שטאַרקסטע בוימער, און אַז דער װינט קומט אויף דעם ים קען ער דערטרענקען די גרעסטע שיפען פון דעסטװעגען טוהט דער װינט טובות אויף דער װעלט, ער ברענגט צוזאַמען װאָלקינס פון עק װעלט און עס קומט רעגין, װי דוד המלך האָט געזאָגט מעלה נשיאים מקצה הארץ, גאָט ברענגט װאָלקינס פון עק װעלט, װי אַזוי ברענגט ער די װאָלקינס, מוצא רוח מאוצרותיו, ער שיקט אַרויס אַװינט און דער װינט טרייבט צוזאַמען די װאָלקינס אויף איין אָרט און עס גייט רעגין, פון דעם רעגין װאַקסין אַלע גראָזין און תבואות און די בוימער געבען זייערע פרוכטין, נאָך אַטובה טוהט דער װינט ער ריינגט דעם לופט, און נאָך דעם רעגין צוטרייבט ער צוריק די װאָלקינס, און עס װערט װאַרעם װי עס איז געװען פריער, װאַקסין אַלע גראָזין און תבואות און פרוכטין. דער װינט מאַכט פריש אַלע װאַסערן, ער טרייבט אַרויס פון זיי די אַלטע לופטין און גיט אַריין אין זיי פרישע לופטין. דורך דעם װינט גייען די זעגעל שיפען אויף דעם װאַסער. דער כלל איז עס איז דאָ פיל טובות אויף דער װעלט פון דעם װינט אויב ער קומט אָן שטורעם.

פרק ח אין פסוק שמים ואד יעלה מן הארץ, אַפיכטיקייט גייט אַרויף פון

די

די ערד, אין דאס פייכטקייט מאכט נאס די ערד, אזוי ווי אין אגאנץ הייסע שטוב גייט ארויף אפארע אין דערהייך און פון די פארע רינט נאכדעם אראפ טראפינס שווייס פון דעם פולאפ, אזוי גייט ארויף אלע טאג אפייכטקייט פון דער ערד אין דערהייך, און עס רינט נאכדעם אראפ טראפינס שווייס, דאס איז דער טאה, און ווינטער פון די קעלט ווערט פון דעם שווייס שנייא. נאר אויב מען גייט בארויעס אויף דעם טאה אדער אויף דעם שנייא ווערט מען קרעציג. און אז מען טרינקט טאה אדער שנייא ווערט מען אפגעצערט, און פון די פייכטקייט וואס גייט ארויף פון די ערד ווערט צו צייטן אנעפיל, ווען דער לופט איז הייס צוגייט די פייכטקייט אין די היץ, און ווען דער לופט איז שטארק קאלט צו גייט די פייכטקייט אין די קעלט, נאר ווען עס איז ניט קאלט און ניט ווארעם בלייבט די פייכטקייט אויף דער ערד און עס ווערט ווי ארויך, אין די שטאט אמשטערדם איז דא צייטנווייז אזוי אנעפיל אז מען מוז גיין ביי טאג מיט לאנטערנעס אין גאס, אויף דעם ים איז דער נעפיל נאך שטארקער, עס ווערט אזוי פינסטער אז איין מענטש זעהט ניט דעם אנדערין ביי טאג, אויף דעם ים אוקיאנוס איז די פינסטערניש פון דעם נעפיל נאך שטארקער, עס איז קיין אונטערשייד צווישען טאג און נאכט, און אמאהל טרעפט אז די פינסטערניש דויערט פינף זעקס טאג. דער נעפיל איז שלעכט פאר דעם מענטש דאריבער ווען דער מענטש גייט אין נאס אין די צייט ווען עס איז אנעפיל זאל ער מיט עטוואס פארשטעלין די נאז לעבער און די מויל ער זאל ניט אריין ציהען אין זיך דעם שלעכטין לופט. דער רעגין קומט פון די וואלקינס. ווען דער לופט איז ווארעם זענען די וואלקין הויך פון דער ערד דאמאלס קומט דער רעגין מיט אפלייצונג און גרויסע טראפין, וואס ווארעמער עס איז זענען די וואלקין העכער און וואס העכער די וואלקין זענען, שטארקער איז דער רעגין. און ווען עס איז קאלט זענען די וואלקין נידעריגער און דער רעגין גייט לאנג- זאם, און אמאהל טרעפט דער ווינט ברענגט צוזאמען פיל וואלקינס אויף איין ארט, און ווייל די וואלקינס דריקען זיך צוזאמען גייט ארויס א שטארקער פלייץ רעגין וואס ער קען מאכען פיל שאדין, דאס רופט מען א וואלקין בראך, אמאהל טרעפט עס קומען צוויי ווינטען פון צוויי זייטען איינער קעגין אנדערין און זיי שטויסין די וואלקינס און עס ווערט פון וואלקין ווי אהויכער טורעם און אגרויסער בייטיל פיהל מיט וואסער און ער לאזט זיך אראפ נאנט צו דער ערד, אויב עס זאל דאמאלס עטוואס אנשטויסין דעם וואלקין וועט ארויס גענאסין ווערען וואסער אז עס וועט פארפלייצין הייזער און פעלדער, און אויב דאס טרעפט אויף דעם ים איבער אשיף קען דער וואלקין דערטרענקען די שיף, דאריבער ווען די שיפערס זעהן אזוי אוואלקין שיסען זיי אין דערהייך מיט קאנאנען די וואסער זאל ארויס גיין

גיין אין ים איידער די שיף קומט צום וואלקין. נאך אוואונדער האט גאט באשאפען
אזוי א פיש וואס מען רופט אים דער וועטער פיש, ער זאגט פריער ווען עס
וועט זיין רעגין, מען כאפט דעם פיש אונ מען לייגט אים אריין אין אגלעזערנע
כלי פיהל וואסער אונ מען שיט אריין אביסעל ערד אין די וואסער, אזוי לאנג
ווי דער פיש איז רוהיג ווייסט מען אז עס וועט נאך קיין רעגין זיין, אונ אויב
דער פיש צומישט די וואסער מיט די ערד מיט זיין ווידעל, ווייסט מען עס וועט
באלד זיין רעגין. אונ עס איז דא א פראש [זשאבע] וואס זיא זיצט שטענדיג אויף
די בוימער צווישען די בלעטער, אונ ווען דער לופט איז קלאהר אונ ריין אונ עס
דארף קיין רעגין זיין שווייגט זיא, אונ ווען זיא זינגט ווייסט מען עס וועט באלד
קומען רעגין. אונ עס זענען דא אזעלכע פויגיל וואס מען רופט זיי רעגין
פייפער, זיי שווייגען שטענדיג, נאר איידער עס קומט רעגין זינגען זיי זייער
שיין. אז עס נוערט אווינט פון צפון זייט ווייסט מען אויך עס וועט קומען רעגין.
פון דעם רויך וואס גייט פון קויטען ווייסט מען אויך אויב עס וועט זיין רעגין,
ווען דער רויך גייט גלייך איז א סימן אז דער לופט איז ריין אונ טרוקען אונ עס
וועט אזוי געשווינד ניט זיין רעגין. אונ אויב דער רויך גייט אמאהל אין די
זייט אונ אמאהל אין די אנדערע זייט איז א סימן אז דער לופט איז שווערי אונ
נאס אונ עס וועט באלד גיין רעגין. עס איז דא א מין עופות ווען זיי הערין
אדונער אנטלויפען זיי אויף די העכסטע בוימער אונ בעהאלטען זיך צווישען די
צווייגען, נאך א נאטור האבען זיי אז זיי געפונען זילבער אדער גאלד באהאלטען
זיי אונ באדעקין מיט ערד. אונ ווען עס דונערט זאל מען זיין געהיט מען זאל
ניט שטיין נעבין אייזען אונ נעבין א פענסטער וואס אין אים איז דא אייזערנע
קראטין אונ מען זאל ניט שטיין נעבין א הויכע הויז, ווייל די אלע זאכין ציהען
צו זיך דעם דונער. אונ נעבין אהויכען בוים זאל מען אויך ניט שטיין ווען עס
דונערט. אונ די מענטשען וואס זענען געבארען געווארען מיט א הויט באדעקט
אויף זייער פנים, דארפען זיך שטארק היטען פון דונערען אונ בליטצען. נאך
דארפען מיר וויסען אז דער בליטץ ציהט ניט צו זיידינציינג אונ פעך, אונ אויב
די זיידענציינג איז בלאהע איז דער בליטץ נאך מער דערווייטערט, מען דערציילט
ביי דעם פריסישען קאניג איז דא א זאאל וואס אלע ווענט זענען באדעקט מיט
זיידענציינג אונ ווען עס הייבט אן דונערין בעקליידט זיך דער קאניג מיט זיידענע
קליידער אונ גייט אריין אין דעם זאאל, אונ ער איז דארטען ביז די דונערען
גייען איבער.

פרק ט ווייל די שטערין זענען פון אונז גאנץ הויך דאריבער האבען מיר
ל מאהל פאלשע מיינונגען איבער זייא, מיר זעהן אמאהל ווי די
שטערין לויפען פון איין ארט צום אנדערען, אמאהל זעהן מיר אז די שטערין

טאהשי

מאהשין זייערע ארטער דער שטערין פון צפון לויפט אין דרום און זעצט זיך אין דרום אויף דעם ארט וואו דער דרום שטערין איז געוועסין, און דער דרום שטערין זעצט זיך אויף דעם ארט פון צפון שטערין. א מאהל זעהט מען פיל שטערין אויף איין ארט, און עס גייען פיל שטערין אין די לענג אזוי ווי א וויידיל. דאס אלץ איז ניט ריכטיג. ווארום די שטערין רירען זיך ניט פון זייער ארט. און נאך טרעפט א טעות ביי די מענטשין וואס פארין אין וועג, זיי זעהן א מאהל פון ווייטען א ליכטיגקייט ווי א בעלייכטונג פון א שטיב דורך א פענסטער, און זיי מיינען דארט איז דא א ישוב וואס מענטשין וואהנען, גייען זיי נאך די ליכטיגקייט, און די ליכטיגקייט פירט זיי אוועג פון ריכטיגען וועג ביז זיי ווערען פארבלאנדזעט און זיי זעהן שוין ניט דאס פייער, ווארום דאס איז נאר ניט געוועזען א פייער נאר פון די ערד אדער פון א וואלד גייט ארויס אזוי א ליכטיגקייט, און עס דויערט א מאהל א שעה אדער צוויי שעה און עס ווערט פארלאשען, און די מענטשען ווערען דערשראקין זיי מיינען שדים אדער טייפלען האבען זיי אראפגעפירט פון וועג. און וועגען זייער שרעק לייענען זיי קריאת שמע, אנדערע לייגען תפלין אין מיטען נאכט, אז זיי קומען א היים דערציילען זיי די נסים וואס זיי האט געטראפען פון די שדים, און וועגען דעם שרעקען מענטשען צו פארען אין וועג, און דאס אלץ איז נאר געקומען פון די נאטור.

פרק י פון די ערד זענען אלע מעטאלען, גאלד זילבער קוועק-זילבער בלייא

קופער אייזען צינק, דאס זענען זיבען ערליי מעטאלען, גאלד איז דאס שטערקסטע פון אלע מעטאלין. געגען די זיבען ערליי מעטאלין זענען דא זיבען שטערין, יעדער שטערין ווירקט אויף איין אנדער מין מעטאל, דער שטערין שבתאי ווירקט אויף בלייא, דער שטערין צדק ווירקט אויף צינק, דער שטערין מאדים ווירקט אויף אייזען, דער שטערין חמה אויף גאלד, דער שטערין נוגה אויף קופער. דער שטערין כוכב אויף קוועקזילבער, דער שטערין לבנה אויף זילבער. די אלע זיבען ערליי מעטאלען ציהען זייערע קרעפטען פון די זיבען ערליי שטערין. יסוד המים, פון דעם וואסער מיט די ערד זענען געגרינדעט אלע געוויקסען אלע גראזען ביז די העכסטע טענען בוימער, און מיר זעהן אלע שיינע קאלערין וואס די ערד גיט ארויף אויף די שיינע געוויקסען, און יעדער פרוכט-בוים בעזונדער האבען זיינע פרוכטען אין אנדער געשמאק, און דאס אלעס ווערט פון דעם וואסער וואס בעפייכטעט די ערד, און ווען עס איז קיין רעגין אדער מען בעניסט ניט די ערד מיט וואסער ווערט אלעס פארטריקנט, די גראזען ווערען פארוועלקט און וואקסען ניט, די תבואה וואקסט ניט, און וועלכע עס וואקסט יא זענען די קערנער מאגער די פרוכטען-בוימער פאלין זייערע בלעטער ארונטער. עס איז אויך דא

א מין

ספר הברית

א מין בוים וואס ער וואקסט נאר ער איז האַרט ווי שטיין דאס, זיינען די קורעלין. יסוד הרוח, אלע לעבעדיגע זאכען זענען אויך פון ערד און וואסער, זיי האבען אין זיך דעם לופט אויך, דאס איז דאס לעבהאפט פון אלע לעבעדיגע סיי די וואס זענען אין וואסער און סיי די וואס זענען אויף די ערד בהמות חיות עופות און די מענטשען, אז מען וועט ביי זיי פערהאלטען דעם לופט קענען זיי ניט לעבין. עס זענען דא בהמות וואס זייער פלייש פון קערפער נוצט צום עסין, עס זענען דא בהמות וואס זייער קערפער איז נאר באשאפין געווארען צו ארבייטען. און זייער פלייש איז ווי גיפט צום עסין. עס זענען דא בהמות חיות עופות וואס זיי האבען אין זייער נאטור גוטע מדות צו טאהן טובות איינע מיט די אנדערע, און האבען ליב זייערע קינדער, און האבען רחמנות אויף זיי. און עס זענען דא בהמות חיות עופות וואס זענען רוצחים און ווילען הרגנן איינער דעם אנדערען, און האבען רחמנות אויף זייערע קינדער און האבען זיי ליב. עס איז דא א מין חיה וואס זיא איז באהעפט צו די ערד ווי אלע געוויקסען און זיא איז לעבעדיג ווי אלע חיות, די חיה ווערט גערופען „אדני השדה", זיא האט א צורה ווי א מענטש מיט האנד און פיס, נאר פון איר נאפיל גייט ארוים אלאנגע קישקע אזוי ווי א שטריק, און די קישקע איז צוגעוואקסין צו די ערד, און זיא קען ניט אוועק גיין פון דעם ארט, זיא גייט נאר אזוי ווייט ווי לאנג דער שטריק איז, און ווער עס גייט צו איס נאנט הרגנט ער איס באלד, די חיה ווערט גערופען ידוע דאס איז ידעוני וואס שטייט אין די תורה, און אז מען וויל פאנגען די חיה שיסט מען מיט פיילען אין די קישקע, און אז די קישקע ווערט אפגעהאקט טוהט די חיה א גרויס געשריא און ווערט באלד טויט. עס איז דא אזוי א מין פויגיל וואס וואקסט אויף א בוים אזוי ווי אלע פרוכטען, און אז דער פויגעל האט שוין אויפגעוואקסען ווי ער בארף וואקסען, פאלט ער אראפ פון בוים און לעבט ווי אלע פייגעלאך. אין די מדינה אירלאנד איז דא א ארט וואס ווערט גערופען סקאלענד, דארטען איז דא א מין גאנז וואס וואקסען אויף בוימער וואס זענען געפלאנצט ביי קוואלען וואסער, און אז עס קומט די צייט וואס זיי זענען שוין גרויס אויפגעוואקסען פאלען זיי ארונטער פון די בוימער אין וואסער און לעבען אין דעם וואסער, [אין יורה דעה (סימן פ"ד) שטייט, די עופות וואס וואקסען אויף די בוימער, און זיי זענען באהעפט צו די בוימער מיט די שנאבלען, טאר מען זיי ניט עסען, דער רבנו תם זאגט מען מעג זיי שעכטען און עסען. אין זוהר שמות (דף ט"ז) שטייט, ווען רבי אבא האט געזעהן א בוים וואס אויף אים וואקסען פייגעל וואס קענען פליהען, האט ער געוויינט און האט געזאגט ווען מענטשען וואלטען וויסען די סודות פון די בוימער מיט די פייגעל אויף וועלכע זאגען דאס ווייזט,

וואלטען

וואלטען די צוויגען זייערע קליידער פון הויבען ביז צום בויך פון גרוים צער
וואס זיי וויסען נים די חכמה פון דעם בוים מיט די פייגעל). עס זענען דא
אזעלכע געוויקסען וואס זיי האבען אבעוועגונג ווי אלעבעדיגע זאך. די געוויקסען
זענען דריי ערליי, איינס איז, אזוי א גראז וואס מען רופט אים סינסיוויס
דער טייטש פון דעם ווארט איז גלייך ווי דער גראז זאגט „זאלסט מיך נים בע־
רידען". ווער עס ריהרט אן דעם גראז אפילו נאר מיט דעם קלענסטען פינגער,
בייגט אין דער גראז זיינע בלעטער, צו ווייזען אז ער וויל נים מען זאל אים
אנריהרען. אונ ווי דער מענטש גייט נאר אוועק פון דעם גראז עפינט ער צוריק
זיינע בלעטער. דאס צווייטע גראז איז דער גראז וואס מען רופט אים באקארוח,
אלע פארען נאכט גייט ארוים פון אים אליכטיגקייט ווי א פייער, אונ אז מען
קומט צו אים אונ מען וויל אים נעמען אנטלויפט ער אונ מען קען אים נים חאפען,
נאר אז מען שפריצט אויף אים ארין פון א איינה ווערט ער שוואך אונ בלייבט
שטיין אויף זיין ארט. דאס דריטע איז אזוי א בוים וואס ער וואקסט אויף דעם
אינזעל צים גורין, זיינע צווייגען שאקלען זיך שטענדיג, אז א מענטש וויל
נעמען אדער אנריהרען מיט די האנד א צווייג, אנטלויפט דער צווייג פון אים אונ
רייסט זיך ארוים פון די האנד, אונ אפילו מען האט אפגעהאקט דעם צווייג
פון בוים ביז אכט טאג האט נאך דער צווייג א בעוועגונג, אז מען ריהרט אים נאר
עטוואס שאקלט ער זיך. אונ עס זענען דא נאטירגען גראז מיט גרויסע בלעטער
וואס וואקסען אין די זומפיגע ערטער, אונ גאט ברוך הוא גרייט אן פאר זיי
קליינע נאטירגען פליגען אונ ווערעם וואס שווימען אונ פליהען אויף דעם וואסער,
זיך אין דאס בלאט אונ פאנגט ארין דאס קליינע באשעפעניש קומט ארויף אויף דעם בלאט, נייגט
גלייך צוזאמען די בלאט ווי ערד, אונ פון דעם ווערט די בלאט געשפייזט,
נאך אוואנדערליכע זאך איז דא ביי דעם גראז, אז מען נעמט א בלאט אונ
צושניידט זיא אויף שטיקער, שפרייט זיך אוים יעדער שטיק אין די לענג אונ
אין די ברייט אונ עס ווערט פון איר צוריק אגאנצע בלאט מיט איהרע זעלבע
פארינע קאליערן. הונדערט פיר אונ פופציג יאהר איז אצינד ווי מען
האט געפונען די בלעטער פאליפען אין איראפע, זיי וואקסען נאר אויף די
זומפיגע ערטער.

פרק יא די מאלפעס זענען א מין חיה נאר מיט פיל זאכען זענען זיי גלייך
צו א מענטש, זייער פנים איז מענשליך, די אלטע מאלפעס האבען
בערד ווי א מענטש, זייערע האר אונ פיס זענען מיט מענשליכע פינגער.
אויף די האנד ווי מענטשען. איינמאל נעמען די זכרים די קינדער פון די נקבות
זייערע קינדער טראגען זיי

אונ

אונ טראגען זיי א ביסעל אויף די האנד אונ גיבען זיי צוריק צו די נקבות. א מאהל טרעפט ווען דער זכר איז בייז אויף זיין ווייב גיט ער איר א פאטש אויף דעם פנים, אונ זיא שטייט געגען אים אויף אירע צוויי פיס אונ האלט ביידע האנד צוזאמען מיט די פינגער אין דערהייך ווי זיא בעט ביי אים ער זאל איר מוחל זיין די זינד. אויך נעמט זיא דאס קינד אונ גיט אים צו איר מאן גלייך ווי זי זאגט פון וועגען דעם קינד וואס זיא האט צו אים געבארען זאל ער איר מוחל זיין. אונ די נקבה וואס האט געבארען א צווילינג, ליבט זיא מעהר דאס קינד וואס איז ארויס געגאנגען צום ערשטען אונ טראגט אים אויף אירע פלייצעס, אונ דאס צווייטע קינד האט זיא פיינד אונ לאזט אים ליגען. געוויינליך גייען זיי שטענדיג אויף פיר פיס [דאס הייסט אויף די הענד אונ אויף די פיס] ווי אלע חיות, אונ ווען זיי ווילען קענען זיי גיין אויף צוויי פיס אויך אונ וואס מענשען טוהען מאכען זיי נאך. עס האט אמאהל געטראפען א מאלפע פלעגט זיך שטענדיג אריין גנבענען אין א שטוב אונ מאכען גרויסע שאדענס, דער ווירט האט זיא ניט געקאנט חאפען, אונ ווי זי איז געוועזען אין שטוב האט ער גענומען א מעסער אונ מיט די לינקע זייט וואס איז ניט שארף האט ער גע-האלטען אויף זיין האלז אונ האט געצויגען דעם מעסער עטליכע מאהל הין אונ צוריק. אונ נאכדעם האט ער געלייגט אויף דעם טיש א מעסער וואס איז שארף פון ביידע זייטען אונ איז אוועק געגאנגען פון שטוב, די מאלפע איז באלד ארויף געשפרונגען אויף דעם טיש אונ האט דעם מעסער עטליכע מאהל הין אונ צוריק געצויגען אויף איר האלז ביז זיא האט זיך געשאכטען. אונ עס איז זעהר שווער זיי צו פאנגען לעבעדיג אין וואלד, ווארום ווי זיי זעהן פון ווייטען א מענטש גייט לויפען זיי געשווינד אויף די הויכע בוימער אונ זיצען דארטען אזוי לאנג ביז זיי זעהן דער מענטש איז שוין ווייט אוועק געגאנגען, נאר די מענטשען וואס ווילען זיי פאנגען טוהען אזוי, ווען די מאלפע איז אויף דעם בוים שטעלט זיך דער מענטש נעבען בוים אונ זיא קוקט אויף דעם מענטש צו זעהן וואס ער טוהט, נעמט דער מענטש אונ טוהט זיך פלייסיג אויס אונ אן זיינע שיך אייניגע מאהל ביז די מאלפע זעהט גוט וואס ער טוהט, נאכדעם לאזט ער שטיין די שיך אונטער דעם בוים אונ לייגט אין זיי אריין פעך אונ ער בעהאלט זיך אונטער אבוים די מאלפע זאל אים ניט קענען זעהן, זיא קריכט גלייך ארונטער פון בוים אונ שטעקט אריין אירע פיס אין די שיך, אונ אירע פיס ווערען איין געקלעבט אין דעם פעך אונ קענען ניט אוועק גיין פון ארט, אונ אזוי חאפט מען זיי. זייער עסען איז רייז, הירז, פרוכטען, זיסע פאמעראנצען, אונ ווען זיי ווילען פארזאמלען פיל עסינווארק אין זייערע וואהנונגען, פארזאמלען זיך מיט איין מאהל אגרויסע קאמפאניע מאלפעס אונ פארשפרייטען זיך אויף א פעלד וואס אויף איר וואקסט רייז אדער

הירז

הירז, אונ ביי יעדער ווינקעל פון פעלד שטעלין זיי איין מאלפע ויא זאל אכטונג געבען טאמער קומט א מענטש, אונ די מאלפעס וואס היטען קוקען זעהר גוט אויף אלע זייטען, אונ אז איינער זעהט א מענטש פון ווייטען הייבט ער אן שטארק פייפען אונ שרייען, אונ אין איין רגע זענען שוין אלע צו לאופען. אונ די קאמפאניע מאלפעס וואס זענען אויף דעם פעלד, זענען צו טיילט אויף צוויי טייל, איין העלפט רייסען מיט די האנד די זאנגען מיט די דרוו. אונ די אנדערע העלפט חאפען באלד די זאנגען אונ טראגען זיי אוועק אין זייערע וואוהנונגען. אונ ווען זיי ווילען אבבייסען פרוכטען פון אבוים, שטעלין זיי אויך מאלפעס אין אלע זייטען זיי זאלען היטען טאמער גייט א מענטש, אונ די מאלפעס שטעלין זיך אין א שרענגע פון בוים ביז צו זייער וואהנונג, זיי זענען דערווייטערט איינער פון אנדערין א געוויסע מאס, צוויי דריי מאלפעס קריכען ארויף אויף דעם בוים אונ רייסען די פרוכטען אונ ווארפען זיי ארונטער אויף די ערד, אונ דער וואס שטייט נעבען בוים חאפט די פרוכטען אונ ווארפט זיי צו דעם אנדערען דער אנדערער ווארפט צו דעם דריטען, אונ אזוי ווארפט איינער צום אנדערען ביז דער לעצטער ווארפט אריין די פרוכטען אין זייער וואהנונג. אונ דאס ווערט גע־מאהן אזוי געשווינד אז אין איין רגע ווערען פיל פרוכטען דורך געווארפען פון בוים ביז צו זייער וואהנונג, אונ זיי זענען זעהר קלוג צום גנבענען. עס זענען דא ווייטע לאנדער וואס דארט זענען דא פיל באטונגען גרויסע מאלפעס, עס גיבט מאלפעס וואס זיי האבען קיין וויידעל, זיי רופט מען וואלד מענטשען, זיי געפונען זיך אין די וועלדער וואס זענען אין אפריקא אונ אין אסט אינדיען [אסט איז מזרח], זיי זענען הויך ביז צוויי דריי איילין אונ גראב ווי א מענטש אונ זייא עסען אלע פרוכטען, דאס מערסטע צייט גייען זיי אויף צוויי פיס, זייער האלז אינגאנצען איז בעוואקסען מיט גרויסע האר, זייערע נאזער זענען קורצע אונ נידעריגע, זייער מויל איז ברייט, זייערע האנד אונ פיס אונ די ברוסטען אונ די בייכער זענען ווי ביים מענטשען, זייער פנים איז ווי דער פנים פון א אלטען מאן וואס ער איז שטארק טרויעריג, מען קען אים לערנען אונ געוויינען ער זאל מאהן אלין וואס א מענטש טוהט. ער איז גוט אין דער נאטור אונ לאנג וואס קען אלין פערטראגען אונ ער איז קיין גנב. עס זענען דא אזעלכע מאלפעס וואס מען האט זיי שוין אויסגעלערנט זיי זאלען האקען האלץ. אז זיי זעהן וויא מען בראט פלייש אויף א שפיז ווייסען זיי מען דארף דעם שפיז אלע מאהל אומדרייען די פלייש זאל נים פארברענט ווערען אונ עס זאל ווערען געבראטען אויף אלע זייטען. זיי ווייסען צו שטויסען אין אשטויסעל אלין וואס מען גוט זיי צו שטויסען, זיי עסען פון א שיסול מיט א לעפעל אונ שניידען מיט א מעסער אונ עסען מיט אגאפיל. אונ טרינקען פון א כלי, אז מען גוט זיי געלד ווייסען זיי צו

גיין

זיין קויפען עסינוואַרק אונ פלייש פון יאטקע. ווארום די מאלפעס זענען קלוגער פון אלע לעבעדיגע זאכען. עס איז נאך דא א מין מאלפע וואס ער איז אזוי ווי די פריערדיגע מאלפעס, נאר זיי האבען גאנץ לאנגע הענד. ווען די מאלפע שטייט אויף צוויי פיס זענען זיינע פינגער פון די האנד אויף די ערד. די מאלפעס זענען אויך אין אסט אינדיע, זייער עסען איז פייגען מאנדלען פאמעראנצען. עס זענען דא מאלפעס מיט וויידלען אונ זיי וואהנען אין שטובען מיט מענטשען צוזאמען אונ טוהען קיין שאדין, נאר אז די מאלפע דערזעהט א הונד שפרינגט ער באלד ארויף אויף אים אונ בייסט אים. עס זענען דא א זעלכע מאלפעס וואס מען רופט זיי מעערקאצען זיי זענען אין זיד-אמעריקא, דאס מערסטע צייט שווימען זיי אויף דעם וואסער צו פאנגען פיש צום עסען.

פרק יב אין יעדען מענטש זענען דא פיר יסודות וואס פון זיי איז בעשאפען געווארען דער מענטש, די פיר יסודות זענען ערד, לופט, פייער וואסער. אין די ערד פון מענטש האט גאט ברוך הוא אריין געגעבען א פייכטקייט, אונ א ווארעמקייט, אונ לופט, אונ די ערד איז פערוואנדעלט געווארען אויף פלייש אונ אין די פלייש ביינער מיט אדערין אונ עס איז געווארען א מענטש. עס איז אמת אז דער גאנצער מענטש איז א אונפארשטענדליכע זאך, אונ ניט נאר דעם מענטשענס באשאפונג איז אונפערשטענדליך נאר אלע זאכען וואס זענען אויף די וועלט איז זייער באשאפונג העכער פון דעם מענטשענס פערשטאנד, פון דעם קלענסטען גראז ביז דעם העכסטען בוים, פון דאס קלענסטע ווערמיל וואס קריכט אויף דיא ערד ביז די גרעסטע חיות אונ בהמות אונ עופות, אונ ביז דעם שטארקסטען אונ קלונסטען מענטש אויף דער וועלט, איז אלץ מיט א געטליכע חכמה באשאפען געווארען, אונ אלץ איז פון די ערד, די ערד איז דער מאטעריאל פון אלע באשעפונג, אונ אזוי ווי אלץ איז באשאפען פון די ערד אזוי ווערט פון אלץ צוריק ערד, ווי שלמה המלך האט געזאגט (קהלת ג') הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר, אלץ איז געווארען פון די ערד אונ אלץ וועט צוריק ווערען ערד. עס זענען דא זאכען וואס ווערען געשווינד אין א קורצע צייט צוריק ערד, אונ עס זענען דא זאכען וואס דויערין לאנג אויף דער וועלט אבער צוריק ערד מוז פון אללעם ווערען, נאר ווייל גאט ברוך הוא האט צוגעזאגט אז צדיקים וועלכע עס וועלען זוכה זיין וועלין צוריק לעבעדיג ווערען, דאריבער האט ער באשאפען איין ביינדיל אין דעם מענטש וואס ער ווערט ניט פארפוילט אין די ערד אונ ער קען גאר ניט פארלענדט ווערען, דאס איז דער אויבערשטער ביינדיל פון די שדרה, דער מדרש זאגט מען האט א מאהל געקלאפט אויף דעם ביינדיל מיט א האמער איז דער האמער צובראכען געווארען אונ דאס ביינדעל איז געבליבען גאנץ, דער ביינדעל ווערט נים פארברענט

אין

אין פייער אונ ניט צו ווייכט אין וואסער. אונ פון דעם ביינדיל וועט צוריק אויסוואקסען דער גאנצער מענטש ווען עס וועט זיין תחית המתים.

פרק יג עס זענען דא שטיינער אויב א אשה טראגט אויף זיך דעם שטיין אין א ביטעלע וועט זיא ניט מפיל זיין דאס קינד.

דער שטיינדיל איז קיילעכדיג אונ אינווייניג איז דא נאך א שטיינדיל, אונ אז מען שאקילט דעם שטיינדיל קלאפט אינווייניג דאס אנדערע שטיינדיל אזוי ווי א קערענדיל אין דעם שאלאכץ פון נוס, די שטיינדליך זענען אזוי באשאפען געווארען ווען די וועלט איז באשאפען געווארען. נאך איז דא א מין שטיין אז מען באדעקט אים מיט ערד אין איין רגע ווארפט ער אראפ די ערד פון זיך אונ די ערד בלייבט ליגען קיילעכדיג ארום אים, אונ אין איין רגע קומט אליין ארויף די ערד אויף דעם שטיין אונ באדעקט אים ווי פריער, אונ דער שטיין ווארפט נאך א מאהל אראפ די ערד פון זיך, אונ נאך אין א רגע קומט צוריק ארויף די ערד אויף דעם שטיין אונ אזוי איז טאג אונ נאכט אין רגע ווארפט דער שטיין אראפ פון זיך די ערד אונ די אנדערע רגע קומט צוריק די ערד אויף דעם שטיין. נאך איז דא א מין שטיין אז מען לייגט אים אויף די האר פון קאפ אדער אויף די האר פון בארד פאלט ארוים די האר אונ אויף דעם קאפ וואקסט שוין קיין האר מעהר, אונ אז מען לייגט דעם שטיין אויף א גאלען קאפ וואקסט באלד האר ווי ביי אלע מענטשען. דאס איז א וואונדערליכע זאך דער שטיין זאל מאכן צוויי פארקערטע זאכען, די שטיינער געפונט מען אין אסט-אינדיע. דער רבנו בחיי שרייבט, עס איז דא א מין שטיין אז מען צושטויסט אים גאנץ דין אונ מען שיט אים אריין אין א עסען אדער אין וואסער אדער אין איין אנדער משקה, אונ מען עסט אדער מען טרינקט מיט די צושטויסענער שטיין, אפילו די אשה איז א עקרה ווערט זיא געזונד אונ קען האבען קינדער. אונ עס איז דא א מין שטיין אז מען צושטויסט אים גאנץ דין אונ מען שיט אים אריין אין וואסער אונ מען טרינקט אוים די וואסער מיט דעם שטיין קיהלט דאס די בלוט פון דעם מענטש. אונ עס איז דא א מין שטיין ווען ער איז גאנץ בעלייכט ער ווי א ליכט. אונ אז מען צושטויסט אים אונ מען שיט אים אריין אין א עסען אדער אין א משקה אונ מען עסט אים אדער מען טרינקט אים ווערט מען קלוג אונ עס ווערען ליכטיג די אויגען. אונ עס איז דא א מין שטיין אז מען טראגט אים אויף זיך אין א ביטעל אנטלויפען פון אים אלע זיינע שונאים. אונ עס איז דא א מין שטיין אז מען לייגט אים ארויף אויף די אויגען ווערען זיי ליכטיג, אונ אז מען לייגט איב אויף א מכה אדער אויף א געשווילעכץ ווערט מען באלד געהיילט. אונ עס איז דא א מין שטיין אז מען טראגט אים אויף זיך אין א ביטעל האט מען הצלחה אין האנדעל, אונ ווען מען שלאפט איז דער שלאף מיט פערגעניגען. אונ עס איז

דא א מין שטיין אז דער מענטש טראגט אים אויף זיך אין א בייטעל ציהט דאס אים צו רייטען. אונ ער האט הצלחה אין רייטען. אונ עס איז דא א מין שטיין ווען איינער איז אין א מלחמה אונ ער טראגט דעם שטיין אויף זיך אין א בייטעל שטארקט אים זיין הארץ צו די מלחמה אן שרעק. אונ עס איז דא א מין שטיין אז מען צושטויסט אים אונ מען מישט אים אריין אין א עסען איז דאס געזונד צום מאגען אונ דער מענטש ווערט געזונד אונ פעט. אונ עס איז דא א מין שטיין אז א מענטש טראגט אים אויף זיך אין א בייטעל האט ער חן ביי אלע מענטשין אונ אז דער מענטש קומט אריין צו מלכים האט ער הצלחה אונ מען פאלגט זיינע עצות. אונ עס איז דא א מין שטיין וואס האלט איין דאס בלוט וואס גייט פון א מענטשין.

פרק יד

עס זענען דא בוימער וואס זייערע צווייגען בייגען זיך נאר צו די זונן, פון פריא ביז האלבען טאג זענען די צווייגען געבויגען צו מזרח זייט, האלבען טאג שטייען די צווייגען גלייך נאך האלבען טאג זענען די צווייגען געבויגען צו מערב זייט, מען רופט אים זאנענבוים, אין די גמרא רופט מען אים אדאני. אין וועסט אינדיען איז דא א מין בוים וואס מען רופט אים „דער זיבען יאהר בוים", ווייל אז מען האקט אפ דעם בוים פון די ערד לעבט ער ליגענדיג אויף די ערד ביז זיבען יאהר מיט זיין שיינע קאלער אונ מיט זיין גאנצע פייכטקייט אונ מיט זיין גוטען ריח, אונ ווי עס קומט ענדע זיבען יאהר ווערט ער טריקען מיט איין מאהל אונ פארלירט זיין קאלער אונ זיין ריח. עס איז דא א מין גראז וואס ער גיט פון זיך א גוטען ריח זיבען מאהל אין טאג, ניט מער אונ ניט ווייניגער, יעדער מאהל דויערט דער ריח עטליכע מינוטען ניט מער. עס זענען דא א געלבע בלומען וואס הויבען וואקסט אויף זיי ווי גאלדפארבינגע האר דאס איז די זאפרען, די בעסטע זאפרען זענען די וואס וואקסען אין עסטרייך. אונ די זאפרען מוז מען אראפנעמען פון די בלומען ביי נאכט ווען די לבנה שיינט, אונ דאס מוז געטאהן ווערען דורך יונגע מיידליך וואס האבען נאך ניט געהאט זייער פעריאדע, אונ איידער זיי הייבען אן נעמען די זאפרען מוזען זיי באדעקין די בלומען, אונ פון אונטער דעם באדעקונג נעמען זיי די זאפרען, אונ אויב עס ווערט אנדערש געטאהן פארלירען די זאפרען זייער קאלער אונ זייער גוטען ריח. אין אינדיען זענען דא טייטל בוימער זייער גרויסע די בלעטער פון די טייטלען זענען לאנג דריי איילין אונ גראב ווי א פויסט, אונטער איין בלאט קענען שטיין זעקס מענטשען אונ די בלאט באדעקט זיי פון די זונן זיא זאל ניט ברענען אויף זיי. אדער פון רעגין, פון די בלעטער מאכט מען זעק אונ קארב ראנצעס אונ שטריק אונ נאך א וועלכע זאכען, אונ מען מאכט מיט די בלעטער דעכער אויף די געצעלטין, אונ די בלעטער רופט מען שירעם־פאלמע. אין אזיא איז דא

א מין

א מין פייגען-בוים א גאנץ הויכער ביז צוועלף איילין די הייך, די בלעטער זענען לאנג ביז פיר איילין אונ ברייט א אייל מיט א האלב. פון די בלעטער מאכט מען פיל ערליי כלים אונ מען באדעקט מיט זיי די טישען, אונ מען שרייבט אויף די בלעטער פון ביידע זייטען ווי אויף פאפיר, אונ מען שרייבט אויף זיי ספרים ביכער אונ מען בינד זיי איין מיט מאוולען ווי מיר בינדען איין אונזערע פאפירענע ספרים, מענטשען זאגען פון די בלעטער האבען גענומען אדם אונ חוה אונ האבען געמאכט פון זיי גארטלען, אזוי ווי עס שטייט אין די תורה.

פרק טו ווען די וועלט איז באשאפען געווארען זענען די לעבעדיגע זאכען צו טיילט געווארען אויף צוויי טייל. דאנערשטיג זענען באשאפען געווארען אלע לעבעדיגע זאכען וואס אין וואסער, אונ אלע לעבעדיגע זאכען וואס פליהען, פרייטיג זענען באשאפען געווארען אלע בהמות אונ חיות אונ אלע לעבעדיגע זאכען וואס קריכען אויף די ערד. אלע לעבעדיגע זאכען [אויסער דער מענטש] זענען זיי צו טיילט אויף זעקס מינים, (א) עס זענען דא אזאלכע וואס גלייך ווי זיי ווערען געבארען זייגען זיי מילך פון זייערע מוטערס בריסט ביז א געוויסע צייט, נאכדעם פארפעלט ביי די מוטער די מילך אונ זיי הייבען אן עסען דאס זעלבינע וואס די מוטער עסט. אונ זיי האבען אין זיך רויטע בלוט אונ ווארעמע. (ב) זענען די עופות וואס האבען אין זיך רויטע בלוט ווארעמע אונ זיי געבוירען ניט לעבעדיגע קינדער נאר אייער, אונ זיי זיצען אונ דערווארעמען דיא אייער ביז א געוויסע צייט, ווערען געבארען אין די אייער יונגע הינדליך פייגעלעך, זיי ווערען באדעקט מיט פעדערין אונ פליהען אין דערהייך. (ג) זענען די באשעפעניש וואס לעבען אין וואסער אונ אויף די ערד. מען רופט זיי אמפיביען זיי האבען אין זיך רויטע בלוט, נאר דאס בלוט איז קאלט אונ זיי ציהען דעם אטעם דורך א לונג וואס איז ביי זיי אין בויך. (ד) זענען די פיש, זיי האבען אויך רויטע בלוט קאלטע, זיי ציהען ניט דעם אטעם דורך א לונג נאר דורך די באקין, זיי הייבען אויף די באקין אונ שעפין דעם לופט אין זיך, אונ זיי לעבען נאר אין וואסער. (ה) זענען אזעלכע לעבעדיגע זאכען וואס קריכען אויף די ערד, אונ זיי האבען קיין בלוט נאר זיי האבען אין זיך אזוי א ווייסען זאפט, דאס מערסטע פון זיי האבען זעקס פיס. אונ זיי האבען אזוי ווי דינע הערנער וואס גייען ארויס פון קאפ. (ו) זענען די ווערעם וואס האבען אויך קיין בלוט נאר א זאפט אונ זיי האבען קיין הערנער, א טייל פון זיי האבען קליינע נידעריגע פיס, א טייל האבען גאר קיין פיס, די נאטור-פארשערס האבען געפונען אויף דער וועלט הונדערט פופציג ערליי מינים בהמות אונ חיות, אונ פינף הונדערט מינים עופות אונ דריי טויזענד מינים פיש, אונ צוואנציג טויזענד מינים לעבעדיגע זאכען וואס קריכען אויף די ערד, אויסער די וואס ווערען געבארען אלע טאג אויף די מיסט.

אצינד וועלען מיר דערציילען די חכמה און די וואונדער פון גאט ברוך הוא ווי ער גוט אכטונג אויף זיינע אלע באשעפעניש. אונ ער האט געגעבען חכמה אין יעדער באשעפעניש ווי אזוי זיא זאל בעקומען איר שפייז, אונ האט געגעבען צו יעדער באשעפעניש זיינע געווער אונ חכמה מיט וואס ער זאל רעטין זיין לעבען פון די וואס ווילען אים הרגנן.

פרק טז אסטאינדיע אונ אין אפריקא איז דא א מין ערד וואס ער עסט די פרוכטען פון די בוימער אונ די יונגע פייגעלעך און צווישען זיינע פיס האט ער א קליינעם בייטעל, אין דעם בייטעל פארזאמעלט זיך ביסלאכווייז אזוי א זאפט וואס האט א שטארקען ריח, דאס רופט מען מושקאט, דער מושקאט ווערט בענוצט צו באלזאמירען די טויטע קערפערם, אונ צו מארענירען סחורה, די האלענדער מענטשען פאנגען די חיה לעבעדיג אונ שליסען זי איין אין א שטייג, אונ יעדען דריטען טאג ציהען זיי ארויס פון איר דעם זאפט אין א קליינע לעפעלע אונ דאס ווערט געזאמעלט אונ טייער פארקויפט. אין אזיא איז דא א מין בוים וואס וואקסען אויף אים ניס מען רופט זיי מושקאטניס, ווייל זיי שמעקען אויך ווי דער מושקאט זאפט, אין דעם לאנד סינא איז דא א חיה וואס מען רופט זיא בינאם, די זכרים פון זיי האבען א בייטעל אונטערן בויך וואס אין איהם פערזאמעלט זיך ביסלעכווייז א זאפט, אונ ווען די בייטעל ווערט פיהל מיט דעם זאפט האט די חיה גרויסע שמערצען אונ זיא קען ניט רוהען ביז זיא קוועטשט אויס דעם זאפט אויף שטיינער אדער אויף אנדערע זאכען, אונ דארטען ווערט דער זאפט פערגליווערט, דאס איז דער בשמים־בינאם, וואס ווערט פארקויפט זעהר טייער. אין אמעריקא איז דא א חיה ער איז גרוים ווי א קאץ אונ אז ער זעהט פון ווייטען אז א מענטש אדער איין אנדערע לעבעדיגע זאך וויל קומען צו אים, איז ער משתין אונ ווארפט ארוים פון זיך די צואה אונ עס שטינקט אזוי שטארק אז מען מוז פון אים אנטלויפען, אונ אויב ער זעהט מען איז ניט אנטלאפען אונ מען וויל נאר גיין צו אים, שפריצט ער אויף דעם מענטש זיינע אורין אונ קערט זיך אום מיט דעם אונטען צום מענטש, שטינקט אזוי שטארק אז דער מענטש מוז אנטלויפען, אונ ווען ער זאל ניט אנטלויפען פאלט ער אויף די ערד אונ ווערט פארחלשת. אין אמעריקא איז דא א מין מויז מען רופט זיא בייטיל־מויז ווייל זיא האט א בייטעל צווישען די פיס, ער איז גרוים ווי א קאץ מיט א לאנגען וויידעל, דער וויידעל איז אן האר, איין מאהל אין יאהר האט זיא קינדער פיר אדער פינף מיט איין מאהל ווען זיי ווערען געבארען זענען זיי קליין ווי די אייער פון א טאהב, די אויגען זייערע זענען פארמאכט אונ זעהן ניט, די מוטער נעמט זיי אריין אין דעם בייטעל וואס צווישען אירע פיס, דארטען האט די מוטער אכט ווארצלען אין אירע בריסט, יעדעס
קינדר

קינדער נעקט אין מויל א וואָרצעל און זויגט צוואַנציג טאָג מיט איין מאָהל און רוהט
ניט איין מינוט, די מוטער לויפט מיט זיי אין וואַלד זוכען עסען, און עס וואַקסט
קיינער אַז זיא האָט קינדער אין ביימעל, סוף צוואַנציג טאָג הערין זיי אויף צו
זויגען און די מוטער וואַרפט זיי אַרויס פון ביימעל, דאַמאָלס זעגען זיי שוין גרויס
ווי אונזערע מייז, און זיי גייען שוין אַליין זוכען עסען. זייער עסען איז די אייער
פון די פייגעלעך, אַז די מייז ווערען גרויס קריכען זיי אַרויף אויף די ביימער.
דעם ווידעל פאַרטשעפּעט ער אויף אַ צווייג און הענגט מיט דעם קאָפּ אַראָפּ
און קוקט אויף אַלע זייטען, אַז ער דערזעהט אַ קליינע באַשעפעניש גייט ניט ווייט
פון בוים, שפּרינגט ער אַראָפּ און הרג'ט זיא און טרינקט אויס איר בלוט. נאָך
איין מין מויז איז דאָ אין אַמעריקאַ וואָס ער האָט שטאַרק ליב זיינע קינדער, אַז
ער זעהט פון ווייטען מען גייט צו איהם, נעמט ער זיינע יונגע קינדער אויף זיך
און הייבט אויף צו ווידעל איבער זיי כדי זיי זאָלען ניט אַראָפּ פאַלען פון איהם,
און ער אַנטלויפט מיט זיי ביז ער ווייסט אַז זיי זענען שוין געראַטעוועט פון זיין
שונא. עס איז דאָ אַ חיה וואָס האָט קליינע פיס און ער שלאָפט מעהר פון אַלע
לעבעדיגע באַשעפעניש, ווינטער שלאָפט ער די גאַנצע וואָכען חדשים און זומער
שלאָפט ער אַלע טאָג פון וואָכען דעם זייגער אין דער פריא ביז צוועלף דעם
זייגער ביי נאַכט. האַלבע נאַכט הערט ער זיך אויף פון שלאָף און גייט זוכען
עסען ביז וואָכען דעם זייגער אין דער פריא, ווי פיל ער האָט געגעסען איז געגוג
פאַר איהם און לייגט זיך שלאָפען, צווישען זיינע פיס איז דאָ אַ טיף אָרט וואָס
שטענדיג ווערט ער פיהל מיט שמאַלץ, ווינטער ביינט ער דאָרט אַריין זיין קאָפּ און
שלאָפט אַזוי דעם גאַנצען ווינטער און שלאָפענדיג עסט ער אויף די גאַנצע שמאַלץ,
וואָרום ער שלאָפט ניט אַ שטאַרקען שלאָף ווי אַלע אַנדערע חיות נאָר ווי אַ בגעשוואַכט.
עס איז דאָ אַ חיה וואָס ער שלאָפט מיט איין מאָהל זיבען חדשים אין יאָהר פון
ראש חדש תשרי ביז ראש חדש אייר, און ווען ער שלאָפט ליגט ער אַן אַ
בעוועגונג ווי אַ שטיין, נאָר אַז עס טרעפט צומאָהל אין ווינטער אַ שיינער טאָג
ניט קאַלט, וועקט ער זיך אויף פון שלאָף און גייט זוכען עסען, און פאַרין נאַכט
לייגט ער זיך צוריק שלאָפען און שלאָפט ביז צו ענדע זיבען חדשים. אין לאַנד
נאָרוועגען זענען דאָ זייער פיל מייז, עס טרעפט אַ מאָהל פון זיי אַ קאָמפּאַניע
ביז פינף מאָהל הונדערט טויזענד, און זיי פאַרשפּרייטען זיך ביז צום לאַנד
שוועדין, און זיי מאַכען גרויסע שאַדענס אין די פעלדער און אין די גערטנער.
אין לאַנד בראַזיליא איז דאָ אַ מין חיה וואָס זיא איז פויל, די חיה איז גרויס
ווי אַ פיקס און האָט אַ קליינעם קאָפּ, איר פנים איז ווי דער פנים פון אַ מענטש
וואָס וויינט, זי האָט קיין צאָן אין מויל, איר עסען איז די בלעטער פון אַ בוים,
די חיה איז פויל און נאַרעשער פון אַלע באַשעפעניש, זי האָט קיין פאַרשטאַנד

צו הוטען זיך פון איהר שונא וואס וויל איהר הרגנען, איהר גיין איז קריכעדיג, אז זי גייט א גאנצען טאג קען זי נים מער גיין נאר ביז זיבעציג איילען, אונ אז זי וויל ארויף גיין אויף א בוים אבבייסען די בלעטער צום עסען דארפט צוויי דריי טאג ביז זי קומט ארויף אויף דעם בוים, נאר אז זי איז שוין אויף דעם בוים זיצט זי אויף אים דריי חדשים אונ א מאהל פיר חדשים. אונ אז אויף דעם בוים איז שוין אפגעריסען אלע בלעטער קריכט זי אראפ פון אים אונ עס דארפט צוויי וואכען אונ א מאהל דריי וואכען ביז זי קומט צו איין אנדער בוים, פון איין מאהל עסען איז זי זאט א לאנגע צייט ביז א חדש אונ נאך מער ווי א חדש, אונ זי טרינקט קיין מאהל. אלע לעבעדיגע זאכען ווען זיי שלאפען זענען זייערע אויגען פארמאכט. נאר דער "האז" שלאפט מיט אפענע אויגען. אין ווארעם אזיא אונ אפריקא איז דא א מין קעמלען מען רופט זיי רמכים, יעדער קעמעל קען לויפען זעכצעהן מייל א טאג, אונ נאך דעם עסען קען ער זיין זאט זעקס טאג אן עסען אונ אן טרונקען, אונ ער האט גאנץ לאנגע האר, איין מאל אין יאהר שערט מען אפ פון אים די האר אונ ביז צום יאהר וואקסען זיי צוריק, אונ זיי ווערען פארקויפט אין אירופא אונ מען מאכט פון זיי די קעמיל הארענע קליידער. אין דרום אמעריקא איז דא א מין חיה וואס מען רופט זיא דער "מילבינפרעסער", ווייל ער עסט זייער גערן די מילבין, עס זענען דא קליינע אונ מיטעלע אונ גרויסע, אונ א טייל פון זיי זענען בעוואקסען מיט גרויסע האר. דער גרעסטער פון זיי איז גרוים ווי א הונד דער קלענסטער פון זיי איז ווי א גרויסע מויז, זייערע קאפ זענען קליין אונ די נאז לאנג, אהן ציין אין מויל אונ זיי עסען די מילבין, אז זיי טרעפען א בערגעל מילבין שטעקען זיי אריין די נאז צווישען זיי אונ זיי קריכען אריין אין די נאז לעבער, הייבען זיי אויף דעם קאפ אונ מיט די צונג נעמען זיי ארוים די מילבין פון די נאז לעבער אונ עסען זיי, נאכדעם שטעקען זיי נאך א מאהל אריין די נאז צו די מילבין, אונ זייער גיין איז אויך זעהר פויל. אין אפריקא אונ אין אזיא איז דא א מין חיה מען רופט זיא היענען, זי גראבט שטענדיג אין די ערד צו געפינען א טויטען קערפער צו עסען, זיא איז די גרעסטע געפערליכסטע חיה, זיא הרגעט אלע לעבעדיגע זאכען וואס זיא טרעפט אפילו דעם לייב, זיא גייט שטענדיג דעם קאפ אראפגעבויגען צו די ערד, אונ אז ער וויל זעהן וואס אונטער אים איז, מוז ער זיך אין גאנצען אויסדרייען, ווייל איהר נאקען איז הארט אונ זיא קען אים נים איינבייגען אויף אונטען, אונ זיא האט פאר קיינעם מורא. איהר גרוים איז ווי א הונד אדער ווי א וואלף, אונ דאס גליק פון דער וועלט איז וואס דער מין חיה איז דא ווייניג, ווייל יעדע נקבה פון זיי האט נים מער ווי צוויי אדער דריי קינדער, אונ צו יעדער מאהל געבוירט זיא נאר איין קינד, אונ זיי לעבען נאר ביז פופצעהן יאהר, אז די חיה איז הונגעריג אונ

האט

ספר הברית

האט ניט וועמען צו הרגנען עסט זיא געוויקסען פון פעלד אדער ווארצלען פון ביימער. דער לייב, הויפט וואהנונג פון די לייבען איז אין אפריקא, אונ טוהט קיין שאדין נאר ווען ער איז הונגעריג, זיינע נאטור איז רחמנות צו האבען אויף די באשעפענישין וואס זענען שוואכער פון אים, אונ ער טוהט אב טובות צו די וואס האבען אים געטאהן טובות, אונ ער האט פאר קיין זאך מורא נאר פאר שלאנגען אונ פייער. דער טיגער וואהנט אין אפריקא אונ אסט-אינדיען, ער איז גרויס ווי אגרויסער הונד, נאר ער איז לענגער ווי א הונד, זיין פעל איז שוין געפלעקט אונ איז געפערליכער ווי דער לייב, ער הרגת אלע לעבעדיגע באשעפעניש אפילו ווען ער איז זאט. אונ ער האט קיין רחמנות אפילו אויף זיינע אייגענע קינדער אונ ניט אויף זיינע מוטער ווען ער איז הונגעריג הרגת ער זיינע קינדער אונ עסט זיי, אונ אויב די מוטער וויל זיי רעטען פון אים הרגת ער זי מיט די קינדער, ער שפרינגט מיט איין מאהל פינף איילין, אונ ער קען טראגען אין מויל דעם גרעסטען אקס אזוי ווי דער וואלף טראגט א שעפס, אונ ער שטעלט זיך אפילו געגען א עלעפאנד אונ וויל איבערייסען זיין נאז, אונ אז דער עלעפאנד זעהט ער קען ניט באשטיין געגען דעם טיגער, ווארפט ער זיך ארויף אויף אים אונ זיי ווערען ביידע געהרגת. דער פאנטער, ער וואהנט אין אפריקא זיין פעל איז אויך מיט שיינע פלעקען, אונ ער איז גרעסער ווי א לייב אונ א טיגער, אונ ער האט א שטארקע הויכע שטימע נאך גרעסער ווי דער לייב. פון זיין שטימע ציטערט דער גאנצער וואלד. דער לעמפארד. זיין וואהנונג איז אויך אין אפריקא, ער איז א ביסעל קלענער פון טיגער, נאר זיין פעל איז שענער פאר דעם טיגערס פעל זי איז געפלעקט אזוי ווי א מעלער וואלט דאס געמאלט, זיין נאטור איז ווי די נאטור פון טיגער. דער צעברא ער איז די שענסטע חיה פון אלע חיות, זיינע פעל איז געמאלט מיט רינגע אונ שמאלע שטרייפען פון פערשידענע קאלערין, רויט ווייס גרין שווארץ, ער איז גרויס ווי א ווילדער אייזעל, ער וואהנט אין אפריקא אין די הייסע לאנדער ווי מענטשען קענען דארט ניט וואהנען. דער עלפאנד, ער איז גרעסער פון אלע חיות, ער איז הויך פון אכט ביז ניין איילין, זיין קערפער איז זייער גראב, זיינע פיר פים זענען גראב ווי פיר זיילען, ער עסט אלע ערליי גראז אונ בלעטער פון די בוימער, אונ ער לעבט ביז הונדערט יאהר, אז ער ווערט אלט פערציג יאהר וואקסען אים ארוים צוויי גרויסע ציין פון די אונטערשטע באק, אונ די גייען ארוים פון מויל ביז א האלב איל די לאנג. אונ אז ער ווערט אלט נאך צוויי יאהר פאלען פון אים ארוים די צוויי ציין אונ עס וואקסען ארוים אנדערע צוויי ציין גרעסערע פון די ערשטע, אונ אזוי איז אלע צוויי יאהר, עס פאלען ארוים די צוויי ציין אונ עס וואקסען ארוים גרעסערע צוויי ציין, ביז די [illegible]

ווערין

ווערין לאנג דריי איילין, און גראב ווי די האנד פון א מענטש, איין צאן וועגט א מאהל ביז הונדערט מיט פופציג פונט. און מען מאכט פון די ציין פערשידענע כלים. דער עלפאנד האט א לאנגע נאז, די נאז הענגט צווישען די גרויסע ציין און זיא באדעקט אים די מויל. מיט די נאז רייסט ער אויס די גראז פון די ערד און מיט די נאז לייגט ער אריין די גראז אין מויל, ווייל מיט זיין קאפ קען ער גרייכען צו די ערד, ווייל ער איז הויך און זיין האלז איז קורץ. און אז ער וועט זיך לייגען אויף די קניא וועט ער זיך ניט קענען אליין אויפהייבען, סיידען מען זאל אים העלפען, און מיט זיין נאז קען ער אויסרייסען בוימער מיט דעם ווארציל. און אז ער ווערט בייז אויף איינעם גוט ער אים א פאטש מיט די נאז ווערט ער גלייך געהרגעט, און ער קען אויף זיך טראגען א משא ביז דריי טויזענד פונט. און ער קען גיין אין איין טאג ביז פערציג מייל, און ער קען שווימען אויף דעם וואסער, און ווען ער שווימט האלט ער די נאז איבער די וואסער, ווארום אז די וואסער וועט אים אריין גיין אין די נאז וועט ער דערשטיקט ווערען. אין אפריקא און אין אזיא איז דא א חיה מען רופט איר נאזעהארין, זי איז מיט פיל זאכען גלייך צום עלפאנד נאר זי איז קלענער פון אים. איר קערפער איז אויך זייער גראב און האט קורצע פיס גראבע, זי האט אויך אגרויסע נאז לאנג איין איל, נאר אויף איר נאז האט זי א הארען, דער הארען איז לאנג צוויי איילין און איז שארף, א מאהל זענען זיי צוויי הערנער איינער אויף דעם אנדערין, זי עסט אויך גראז און בלעטער פון די בוימער, און לעבט נאר פופציג יאהר. עס איז דא א חיה וואס איר פעל איז זייער גוט און טייער. ווען זי שפירט ביי זיך אז זיא דארף שוין שטארבען, גייט זי ארויס פון וואלד אויף אזוי א ארט וואס מענטשען גייען און ווארט דארט ביז זי שטארבט, ווייל זי וויל מענטשען זאלען הנאה האבען פון איר פעל.

פרק יז די חיות וואס קענען לעבען אין וואסער און אויף דער ערד

מען רופט זיי אמפיביען. עס זענען דא אזעלכע וואס זענען געבארען אויף דער ערד, און וואס זענען געבארען אין וואסער. איינער פון די חיות איז דער ביבער, אדער קאשטאר, די חיות זענען דא אין אירופא אויך, נאר דאס מערסטע ביברעם זענען אין נארד-אמעריקא אין אזיא אין אינדיע. דער ביבער איז גרויס ווי א שעפס, נאר זיין קאפ איז ווי די קאפ פון א מויז, זיינע ציין זענען זייער שארף, ער קען מיט זיי צוברעכען טענען בוימער, זיינע האנד זענען קירצער פון זיינע פיס, די פינגער פון זיינע פיס זענען באדעקט מיט א הויט אזוי ווי די פינגער פון א גאנז, ער זאל קענען מיט זיי שווימען אין וואסער. זיין עסען איז דיא שאלאכץ פון יונגע בוימער און בלעטער פון גראז וואס וואקסען אין וואלד און אין פעלד. זייער פעל איז באדעקט מיט דינע האר און ווייכע

אזוי

אזוי ווי זייד א טייל ביבערס נעגען שווארצע, א טייל ווייסע, א טייל געפלעקטע, די פעל פון די ביבערס ווערען טייער פארקויפט, דער ווידעל פון דעם ביבער איז ברייט ניט קיילעכדיג ווי ביי אנדערע חיות דער ווידעל איז באדעקט מיט שופען, אונ ער איז לאנג א האלב איל אונ ברייט א פערטיל איל אונ גראב ווי דער גראבער פינגער אונטער דעם ווידעל האט ער ווי צוויי קליינע ביטעל אין אים איז דא א זאפט אונ א פעטקייט, מיט דעם פעטקייט באשמירט ער זיינע האר אידער ער גייט שווימען אין וואסער, די וואסער זאל זיך ניט פערהאלטען אויף די האר, ווייל ער האט מורא אז די וואסער וועלען נאס מאכען האר וועט אים זיין קאלט, דעם זאפט פון דעם ביטעל ניצט מען אין די אפטייקען צו מעדיצין, דאס איז ביבערגאל; זיי לעבען ביז צוואנציג יאהר, יעדערע מוטער געבירט יעדעס יאהר צוויי אדער דריי קינדער. עס איז וואונדער צו דערצייהלען ווי אזוי די ביבערס בויען פאר זיך א פאלאץ, אין דעם פאלאץ זענען דא פיל שטובין אונ וואהנונגען, אין ענדע זומער פערזאמלען זיך אויף איין ארט א גאנצע קאמפאניע ביבערס ביז דריי אדער פיר הונדערט, אונ עס בלייבט ביי זיי מען זאל זוכען אלליידיגען פלאץ ביי א טייך מען זאל דארטען בויען א פאלאץ מען זאל אין אים וואהנען אגאנצען ווינטער, אונ ווען זיי געפונען ביי א טייך א גוטען פלאץ וואס זיי געפעלט אונ זיי האבען מורא טאמער וועט גרויס ווערען דער טייך וועט די וואסער פארפלייצען זייער פאלאץ, מאכען זיי שליזען ביי דעם טייך דיא וואסער זאל קענען באלד אפלויפען אויף א זייט, אונ אויב זיי האבען געפונען א גוטען פלאץ ביי א געגראבענעם טייך, וואס דער טייך קען ניט שטארק גרויס ווערען אונ ער וועט זייער וואהנונג ניט פארפלייצען, מאכען זיי ניט די שליזען, אונ די שליזען מאכען זיי ביי די גאנצע ברייט פון טייך, אפילו דער טייך איז ברייט ביז הונדערט פוס, די ברייט פון די שליזען מאכען זיי ביז צוועלף פוס אונ א מאהל נאך ברייטער ווי זיי בארעכענען די שטארקייט פון די וואסער אפילו די וואסער וועט גרויס ווערען אונ זיי וועלען ארויף קומען אויף דעם פלאץ זאלען זיי ניט קענען פארפלייצען זייער וואהנונג, נאכדעם ווי זיי האבען שוין פארשטעלט דעם וואסער, גייען זיי צו דעם פלאץ זוכען בוימער, אז זיי זעהן א בוים וואס ער איז געפלאנצט ביי א קוואל וואסער אפילו ער איז הויך ביז צום הימעל אונ גראב ווי א מענטש, שניידען זיי אים אפ אונטען ביי דעם ווארצעל מיט זייערע שארפע ציין אונ ווארפען אים אויף דעם וואסער, אונ אויב דער בוים איז ניט געפאלען אין וואסער שלעפען זיי אים מיט כח ביז אין וואסער אונ פיל פון זיי זעצען זיך אויף דעם בוים אונ מיט זייערע ווידלען אונ מיט זייערע פים שטויסען זיי דעם בוים ער זאל שווימען ביז צו דעם ארט וואס זיי דארפען אים, אז זיי קומען מיט דעם בוים צום ברעג טייך

שלעפען

שלעפען זיי אים מיט כח פון וואסער אויף דער טריקעניש. און מיט זייערע שארפע צייין שניידען זיי אפ פון בוים די צווייגען און מאכען דעם בוים א פונדאמענט צו זייער שטוב וואס זיי ווילען בויען, נאכדעם צו טיילען זיי זיך אויף עטליכע טייל, איין טייל גייען ברענגען צווייגען פון ביימער, און זיי שניידען ביימער פון וואלד צו מאכען פון זיי זיילען צו בויען אויף זייער שטוב, איין טייל גראבען טיפע גריבער און קעלערס אין דער ערד, אריין צו שטעלען אין זיי די שווערע זיילען. און נאך איין טייל שטעלין אריין די זיילען אין די גריבער און לייגען גלייך די ביימער פון איין זייל צום אנדערען, און איין טייל ברענגען פייכטע ריטער צו פלעכטען זיי פון איין זייל צום אנדערען עס זאל ווערען א וואנט, און טייל אין דעם פלעכטונג איז דא לעבער ברענגען זיי זאמד און ערד צו באקלעבען די לעכער. אין זיי ברענגען שטרויא איין צו קנעטען אין די ליים, און מיט זייערע ברייטע ווידלען באקלעבען זיי די לעכער מיט די ליים, און ווען זיי פלעכטען די ווענט מאכען זיי אין דערהייך גרויסע לעכער דאס זאל זיין פענסטער, און אין די שלייזען וואס זיי האבען געמאכט געבען דעם וואסער מאכען זיי אויך פענסטער. אז ווען די וואסער וועט פארפלייצען זאל די וואסער קענען אפלויפען צוריק דורך די פענסטער, און ביי דעם בויען באשעפטיגען זיך אלע עס זאל שנעל פערטיג ווערין. און ווי די אויסווייניגסטע ווענט זענען פערטיג געווארען, צו טיילען זיי זיך צו פאמיליען, יעדע פאמיליע בעזונדער בעקומט אשטיקול פלאץ אינווייניג זיי זאלען פאר זיך מאכען א בעזונדער וואהנונג, א גרעסערע פאמיליע בעקומט א גרעסער ארט א קלענערע א קלענער ארט, עס זענען דא משפחות צו צעהן ביבערס אין א משפחה, יעדע פאמיליע דאס איז דער מאן מיט זיין ווייב און זייערע קינדער וואהנען בעזונדער, שטיל און רוהיג, איינער טוהט קיין אומרעכט דעם צווייטען, געווענליך ווערט אינווייניג געמאכט זיבצען שטיבלעך צו זיבצען פאמיליען, די גרויסע שטוב איז געמאכט קיילעכדיג, די ווענט זענען גראב און שטארק, אינווייניג זענען די ווענט באקלעבט מיט ליים, און עס איז אלץ געמאכט אזוי נוט גלייך ווי בענטשען וואלטען דאס געמאכט, אויף די ערד פון שטוב איז אויסגעשפרייט פיל גראז זיי זאלען האבען ביי נאכט אויף וואס צו ליגען. א מאהל מאכען זיי אין די שטובען דריי ערליי וואהנונגען. אונטערשטע און צווייטע און דריטע, און זיי מאכען צו יעדער שטוב צוויי טירען, איין טיר צו דעם וואסער זייט און איין טיר צו די ערד זייט, טאמער קומט א שונא אויף זיי זאלען זיי זיך קענען רעטטין דורך די אנדערע טיר, און ווען זיי דארפען מאהן זייער ריינינונג, גייען זיי צום וואסער וואדום זייער נאטור איז צו וואהנען ריין, אין די קעלערס איז זייערע שפייכלערס, דארט פערזאמלען זיי דיא ווייכע צווייגען און די ווייכע קארע פון די ביימער, זי זאלען האבען א גאנצען ווינטער צו עסען. לעבעדיגע זאכען זיי חלייש פיש עסען

ני

זיי ניט, נאכדעם ווי אלץ איז פערטיג גייט יעדע פאמיליע אין זיין וואהנונג, אונ לעבען צוזאמען פריינדליך דעם גאנצען ווינטער, אז עס קומט צוריק זומער אונ נייע גראז האט שוין ארוים געוואקסען, פארלאזען זיי דעם וואהנונג אונ גייען צוזאמען אין די וועלדער, אונ האבען פערגעניגען צו עסען די פרישע גראזען מיט די שיינע בלומען, אונ זיי נעכטיגען אין די וועלדער, אונ אז זיי קומען צום אנדערען ווינטער אונ טרעפען דער וואהנונג איז צושטערט געווארען, קומען נאך א מאהל אלע ביבערס צוזאמען, אונ מאכען די וואהנונג צוריק אין ארדענונג, ווער עס האט ניט געזעהן זייערע וואהנונגען מיט וועלכע חכמה זיי זענען געבאהט געווארען קען דאס ניט גלייבען. עס איז דא נאך אזוי א מין חיה מען רופט איר פישאטער. ער איז אביסעל קלענער פון דעם ביבער, אונ זיין ווייידעל איז אויך באדעקט מיט ווייכע האר ווי זיין גאנצער קערפער, זיין פעל איז אויך טייער, מיט פיל זאכען איז ער גלייך צום ביבער, ער שווימט שטענדיג אויף דעם וואסער אונ פאנגט פיש צו עסען, געבארען ווערט ער אויף די ערד. נאך א מין חיה אזעלכע איז דא מען רופט איר דער זעע הונד, ער ווערט געבארען אין וואסער, זיין וואהנונג איז אין צפון זייט איראפא, אויך אין אזיא אונ אין אמעריקא אונ אין איסלאנד אונ אין נארוועגען, לאנג איז ער פון דריי ביז פיר איילין, זיין קערפער איז גראב א אייל אונ אנהאלבע, זיין קאפ איז ווי די קאפ פון א הונד, זיין ווייידיל איז ווי דער ווייידעל פון א פיש, זייגע פיס זענען קורצע אונ בריטע אין קנעכיל אונ אויסגעקרימט אויף אינטען, זיין פעל איז באדעקט מיט קורצע הארטע האר. די זעע-הונד גייען א מאהל ארוים פון ים אויף דעם אייז וואס איז אויף דעם ברעג זיי זאלען זיך אפקיהלען, זיי קומען ארוים גאנצע קאמפאניעס מיט איין מאהל, אונ שלאפען אויף דעם אייז זעהר זיס, אונ די מענטשען וואס פארען אויף דעם ים מיט די גרויסע שיפען צו פאנגען די גרויסע וואלפיש קומען זיי ארויף אויף דעם אייז אונ שלאגען די זעע הונד מיט גראבע שטעקינס אויף די קאפ אונ הרגענען זיי, אונ וויל זיי ליגען אונ שלאפען אלע צוזאמען איז גרינג מען זאל פון זיי פיל הרגענען, אונ די הונד וואס וועקען זיך אויף, ווי זיי אדערזעהן די מענטשען מיט די שטעקינס, אנטלויפען זיי געשווינד צוריק אין וואסער אונ מען קען זיי שוין ניט חאפען, די הונד ווען זיי זענען אין וואסער פאנגען זיי פיש אונ עסען. אונ די טויטע הונד וואס בלייבען ליגען אויף דעם אייז ציהט מען אראפ פון זיי די פעל אונ מען פארקויפט זיי טייער. עס זענען דא אין ים גרויסע פערד, מען רופט זיי וואלראס, זיי ווערען אויך געבארען אין וואסער, אונ זיי זענען צוזאמען מיט די זעע-הונד אויף איין ארט. די פערד זענען גרעסער ווי די פערד וואס זענען אויף דער ערד, אין די אויבערשטע באק האבען זיי צוויי גרויסע קרומע ציין, צו פאנגען מיט זיי די פיש אונ אנדערע בעשעפענישען פון ים,

אמאהל

א מאהל לאזט זיך דאס פערד אראפ טיף אין ים און עסט די גראז וואס וואקסט אויף דעם גרונד, זיין שטימע איז ווי א אקס. עס זענען דא אין ים נוייטערע בעערין, זיי קענען לעבען אין ים און אויף דער ערד.

פרק יח אין די גאנץ ווארעמע לאנדער אין עגיפטען און אין אראביע

זענען דא גאנץ הויכע שטיינער וואס מענטשען קענען ניט ארויף קומען אויף זיי. אויף די שטיינער געפונען זיך נעסטען פון די פייגעל וואס הייסען גייער, דער גרעסטער פון דעם מין איז דער פויגעל גרייף, זיינע פליגעל זענען ברייט אכט איילען. די פעדערין זענען גרוים און גראב מען מאכט פון זיי פלים, דער קראפט פון דעם פויגעל איז אזוי גרוים אז ער קען חאפען א שעפס אדער א ציג אין מויל און פליהט מיט אים ביז צו זיין נעסט און דארט צו רייסט ער אים אויף שטיקער און גיט אים צו זיינע קינדער. און אז עס קומען צוזאמען א וועלכע צוויי דריי פייגעל הרגנען זיי א אקס, איין פויגעל שטעכט אויס די אויגען זיינע נעגיל און ער נעמט ארויס די קישקעס, זיי טרינקען אויס דאס בלוט און עסען אויף דאס פלייש. אויף דעם אינזעל מדאגאסקאר און אפריקא געפונען זיך זייער פיל נעלע גאלדפארבינע פעדערין, די קלענסטע גאטונגען ארלער זענען די וואס האבען דער גרעסטער מין ארלער זענען די וואס האבען לעבען לאנגער פון הונדערט יאהר, און וואס עלטער ער ווערט שטארקער און געזונדער ווערט ער. דער פויגעל פאלק, ער מאכט זיינע נעסטען אויף די הויכע בערג און אויף די הויכע שטיינער, און די גרויסע שרים לערנען זייערע פויגעל זיי זאלען פאנגען עופות, און זיי האלטען מלחמה מיט עופות פליהענדיג אין דערלופטען, און זיי שטויסען זיי אראפ לעבעדיג ביז צו דער ערד נעבין זייערע שרים, און דאס ווערט גערופען דער פאלק עןיאכט, און די פאלקען וואס זענען געלערנט צום פאנגען עופות ווערען גאנץ טייער פארקויפט, דער רבנו בחיי שרייבט ווען יעקב אבינו האט געשיקט א מתנה צו עשו האט ער אים געשיקט דעם פויגעל פאלק. דער קוקוט מאכט ניט בעזונדער זיין נעסט, נאר די נקבה לייגט אירע אייער אין דעם נעסט פון איין אנדער פויגעל, און דער קוקוס קומט אין דעם פרעמדין נעסט לייגען זיינע אייער נעמט ער ארויס די אייער וואס ער געפונט אין די נעסט און עסט זיי אויף, און לאזט ליגען זיינע אייער אין די נעסט, און פליהט אוועק, און ווען דיא פויגעל קומט צו דיא נעסט און ווייסט ניט אז מען האט אומגעטאהשט אירע אייער, דערוואערמט זיא די פרעמדע אייער און עס ווערען געבארען יונגע פייגעלעך און זי האט זיי פיינד ווייל זיי זענען פון פרעמדע אייער. דער העבער, ער האט זייער שיינע פעדערין, אויף איר קאפ האט זיא אקרוין פון פעדערין וואס דורך א שרעק ווערט זיא אויפגעשטעלט אין דערהייך, זי איז גרוים ווי איונגע טאהב און עס איז פון איר א

שלעכטער

שלעכטער ריח, אויך ווערט זי שנעל ביז אויף יעדער זאך וואס איז ניט ווי איר ווילען. די קראפּגאנז, איר וואהנונג איז אין אזיא אונ אין אמעריקא, זיא איז גרויס ווי א געוועהנליכע גאנז, אונטער איר שנאביל האט זיא אגרויסען בייטעל וואס זי שלינגט אין אים אריין פיל וואסער מיט פיש אונ שנעקקען, אונ ער ווארפט זיי ארויס אויף די ערד אונ עסט זיי אויף, זייערע נקבות לייגען זייערע אייער צווישען די מוראשקעס אונ צווישען קליינע שרצים, אונ מיט זייער קריכען שטענדיג אויף די אייער ווערען זיי דערוואָרעמט אונ עס ווערען געבאָרען די יונגע פייגעלעך, אונ אז די פייגעלעך ווערען אלטער עסען זיי אויף די מוראשקעס. עס איז דא אבשר׳ער פויגעל זיין וואהנונג איז אין טערקייא, מען רופט אים יאיקארים. נאר דער ר״י הקדוש ז״ל שרייבט מען זאל אים ניט עסען ווארום עס איז א סכנה, דער וואס עסט אדער ער שאכט דעם פויגעל וועט ער אדער זיין ווייב שטארבען אין דעם יאהר. עס איז דא א פויגעל וואס זיא הייסט די זינגערין, ווען זיא ווערט שוואך אונ האלט ביי דעם שטארבען, גייט זיא ארויף אויף א בוים אונ הייבט אן זינגען מיט א זיסע שטימע אפריילליכע געזאנג אונ זינגענדיג ווערט איר דער בויך צושפּאלטען אונ שטארבט. דעם פילאזאף סוקראטוס שרייבט, פון דעם פויגעל קענען מענטשען לערנען ווי זאלען זיך ניט מצער זיין אויף דעם שטארבען, נאר אויב דער מענטש האט ערליך געהאנדעלט אויף דער וועלט מיט מענטשען אונ צו גאט, איז דאס שטארבען א גליקליכע זאך פיר דעם מענטש. ווייל ער קומט צו א זיסערעס לעבין ווי דאס לעבען פון די וועלט, דאס גייסטליכע פערגעניגען איז קערפּער איז גרעסער ווי דאס קערפּערליכע פערגעניגען ווען ער איז מיט דעם גייסט צוזאמען, ווען אויך דער פויגעל האט קיין גייסט צום לעבען, האט גאט אים באשאפען ער זאל שטארבען מיט געזאנג, מענטשען זאלען בעמערקען אז דאס שטארבען קען פריילליכער זיין ווי דאס לעבען). דער שטראך. זומער איז זייער וואהנונג אין נארד-איראפּא, אין ענדע זומער ציהען זיי פאמיליענוויים גרויסע קאמפּאניעס מיט נאך אנדערע מינים פויגעל צוזאמען אין די ווארעמע לאנדער, דארטווינטערען זיי דעם גאנצען ווינטער, אונ ווען עס פאנגט נאר אן דער פריהלינג קומען זיי צוריק אין איראפּא אויף די זעלבינע ערטער וואס זיי זענען פריער געוועזען, אונ זיי מאכען זייערע נעסטין אויף די הויכע הייזער אונ בוימער; אונ אזוי פירען זיך פיל גאטונגען עופות. דיא שטראס איז גרעסער פון אלע גאטונגען עופות, דער פויגעל מיט זיין לאנגען האלז איז הויך פון פיר ביז פינף איילען אונ וועגט ביז ניינציג פונט. זיי זענען אין אפריקא, בארבריא, אינדיא, די וויסטע ערטער ווי מענטשען גייען ניט, זיין עסען איז געוויקסען אונ גראז, ווען ער איז הונגעריג אונ געפינט ניט גראז שלינגט ער ביינער, אייזען אונ אנדערע מעטאלען אונ גלאז, ער לעבט ביז זיבעציג יאהר, די נקבות לייגען יעדעס יאהר פערציג אייער, יעדער איי וועגט זעקס פונט, אונ
און

איז גרויס ווי א קאפ פון א קינד, די שאלאכץ פון די אייער זענען גראב און הארט, מען מאכט פון זיי פערשידענע כלים, דער קאפ פון דעם פויגעל איז ווי די קאפ פון א גאנז, דער רד"ק שרייבט דער שטראס-פויגעל ווען ער איז אין דער מדבר שרייט ער שטענדיג מיט אטרויעריגע שטימע. דאס פלייש פון דעם פויגעל איז טריקען ווי האלץ, נאר זייערע נקבות באלד ווי זיי ווערען געבארען ביז עטליכע טעג קען מען עסען זייער פלייש, נאריבער שטייט אין דער תורה מען זאל ניט עסען „בת היענה", די קליינע קינדער (די נקבות) פון די יענה (שטראס), ווארום די גרויסע דארף ניט די תורה געביטען מען זאל זיי ניט עסען, ווייל מען קען זיי ניט. דער פויגעל האט נאר צוויי פינגער אין יעדער פוס, פליהען קען ער גאר ניט, נאר ער לויפט זייער געשווינד, נאך געשווינדער ווי דער הערש. זייערע נקבות בריהען אוים די פייגעלעך פון די אייער מיט זייערע אויגען, זיא שטעלט זיך געגען די אייער און זיא קוקט אויף זיי אזוי לאנג ביז די הערליכע פייגעלעך קריכען ארוים, פון דעם זעהן מיר דעם קראפט וואס איז דא אין די אויגען, דאס זעלביגע איז אין דיא אויגען פון א מענטש דאס איז עין הרע, אז איינער קוקט אויף א מענטש אדער אויף זיין פארמעגען מיט אשלעכטע אויג טוהט ער אים שארין, אונזערע חכמים האבען געזאגט אמענטש זאל ניט קוקען אויף זיין חברס פעלד ווען די תבואה איז פערטיג, ווייל זיינע אויגען קענען שארין מאכען די תבואה, און אונזערע תנאים און אמוראים און אנדערע צדיקים וואס זיי האבען געהאלטען היילוג זייערע אויגען האבען זיי געקענט פיל ווירקען מיט זייערע אויגען, אז זיי האבען א קוק געטאהן אויף א רשע האבען זיי אים באלד געטייט, ווי עס שטייט אין פסוק רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה, די וועסט נאר א קוק טאהן אויף דעם רשע וועסט די זעהן זיין שטראף, דאס איז א מוסר צו מענטשען מען זאל האלטען היילוג די אויגען, ניט קוקען אויף זאכען וואס מען טאר ניט און ניט קוקען מיט קנאה אויף מענטשען ניט פארגינען זיי זייער געזונד זייערע קינדער אדער זייער פארמעגען. דער פלעדער-מויז האט פליגעל צום פליהען, ביי טאג בעהאלט ער זיך אין אלע לעכער ווי ער בעקומט נאר אפינסטערען ארט, און ביי נאכט גייט ער ארוים אויף דער וועלט ווי א גנב און זוכט צו געפונען א נעסט מיט קליינע פייגעלעך צום עסען, און ווי עס קומט ווינטער וויקעלט ער זיך איין אין זיינע פעדערין און שלאפט אגאנצען ווינטער.

פרק יח אין די גרויסע ימים פינדען זיך זייער גרויסע פיש וואס זענען לאנג ביז הונדערט איילין און ברייט פופציג איילין, זיין קאפ איז זייער גרויס ביז אדריטעל פון זיין קערפער, ביז דריי און דרייסיג איילין די לאנג, זיין גרעב איז ווי די העלפט פון זיין ברייט, ביז פינף און צוואנציג איילין, ער האט קיין ציין אין מויל, נאר צוויי לאנגע ביינער, איין ביין אין די רעכטע זייט און איין ביין אין

די לינקע זייט, די ביינער זענען איינגעשניטען אין דער לענג אונ אין דער ברייט אין פיל צייכונגם, די ביינער רופט מען פיש-ביין. פון דעם פיש-ביין ווערט געמאכט פיל זאכען. אויף זיין קאפ איז דא אבערניל וואס אינווייניג איז דא צוויי לעכער, דורך די לעכער שטויסט ער ארוים די וואסער וואס ער שלינגט איין ווען ער עסט די פיש, די וואסער גייען ארוים אין צוויי זיילין, הויך ביז זעקס איילין אונ גראב ווי די האנד פון אמענטש, נאכדעם ביינען זיך איין די זאלען אונ פאלען אריין אין ים מיט אגרויסען כעש, אין קאפ האט ער צוויי אקסענע אויגען, פון איין אויג צום אנדערען איז ווייט זעקס איילין, ער געבורט לעבעדיגע פיש, אונ זייגט די, זיין בלוט איז ווארעם, ער האט אלונג אין בויך צו שעפין פרישע לופט דאריבער קען ער ניט זיין אלאנגע צייט אונטער דעם וואסער. יעדעם יאהר האט ער צוויי גרויסע קינדער ווי אקסען, אונ ווען מען וויל דעם פיש פאנגען, קומט מען מיט אגרויסע שיף צום אייז מער, צום ארט גרענלאנד וואס דיא אייז איז גראב ביז זעקס אדער ביז זיבען איילען, אויף די גרויסע שיף איז דא זעקס אדער זיבען קליינע שיפלאך, לאזט מען אראפ די שיפלאך אויף דעם ים, אין יעדער שיפעל גייען אריין עטליכע מאטראזען מיט אייזענע שפיזען אין זייערע האנד, יעדע שפיז איז לאנג אהאלב איל, ביי דעם שפיץ איז ער דרייקאנטיג אונ זייער שארף, אין דעם אנדערען עק שפיז איז דא אלאך וואס דארט איז אריין געצויגען א שטריק וואס ער איז לאנג זעקס הונדערט איילין אונ גראב ווי אפינגער פון א מענטש, דער אנדערער עק שיף איז אנגעבונדען צו די קליינע שיפול, אזוי איז געמאכט ביי יעדער קליינע שיפול, אונ די שיפלאך שווימען אויף דעם ים אונ זוכען דעם וואלפיש, אונ ווי איינער דערזעהט דעם פיש ווארפט ער אויף אים מיט גרויסע שטארקייט דעם שפיז, אונ די שפיז גייט וואס אמאהל אריין טיפער אין זיין פלייש, אונ פון זיינע גרויסע שמערצען לאזט ער זיך אראפ אונטער דעם וואסער, אונ וויל ער מוז שעפין דעם לופט קען ער ניט זיין לאנג אונטער דעם וואסער אונ ער שווימט באלד צוריק ארויף, אונ אמאהל טרעפט אז דער פיש שלעפט צו זיך דאס קליינע שיפול דורך דעם שטריק וואס איז אין איהר אנגעבונדען, אויך טרעפט אז דער פיש לויפט ארונטער אונטער דעם אייז, אונ וויל מען האט מורא מאמער וועט ער מיט שלעפען די שיפול אונטער דעם אייז, מוז מען אפשניידען דעם שטריק, דאמאלס איז שוין פארלארען דער פיש אונ די שטריק, אויף דעם ארט וואס דער פיש ווערט געשטאכען, גייט ארוים אזוי פיל בלוט אז א שטיק ים ווערט רויט, אונ אויב דער פיש לויפט ניט ארונטער אונטער דעם אייז אונ ער בלייבט טויט, שווימט ער אויף דעם וואסער מיט דעם בויך ארויף, דאמאלס קומט צו אים די גרויסע שיף אונ מען בינט אים צו די שיף מיט אגראבען שטארקען שטריק, אונ די מאטראזען מיט די קליינע שיפלאך שיפען זיך צו איהם,

אונטער

אונטער זייערע שטיפעל זענען דא שפיציגע טשוועקעס זיי זאלען זיך ניט אראפ גליטשען פון דעם פיש, ניי עפענען זיין בויך מיט העק אונ נעמען ארויס אינוויינינג די פעטס, וואס ווערט געקאכט אונ דיסטעלירט, דאס איז דער פיש-טראן, דער פיש-טראן ווערט בענוצט צו פיל זאכען, מען קען אים ברענגען אין א לאמפ, מען קען אים טרינקען צו ארפואה, מען מאכט מיט אים ווייך די לעדער א מאהל נעמט מען ארויס פון דעם פיש הונדערט פעטער טראן. מען נעמט ארויס די ביינער פון זיין מויל אונ פון זיין וויידעל, דאס איז דער פיש-ביין נאכדעם נעמט מען ארויס זיין צונג, זיין מויל איז אזוי ברייט אז מען קען זיך אריין שיפען מיט אקליינע שיפעל, נאר זיין האלז איז אינוויינינג זייער ענג, דאריבער עסט ער נאר די קליינע הערינג פיש. נאך איין מין פיש איז דא אין דעם גרויסין נארד-מעער אונ אין מיטלענדישען-מעער, דעם פיש רופט מען דא איפיש. זיי האבען א גאנץ ברייטען האלז, זיי קענען איינשלינגען א מענטשען אדער א לעבענדיגע בהמה מיט איין מאל, זיי שווימען נאך די שיף טאמער וועט עטוואס אראפ פאלען פון די שיף אין ים וועלען זיי דאס איינשלינגען, אפילו קליידער אונ זעק וואס פאלט אריין אין ים שלינגען זיי איין, די פיש זענען גרויס ווי די אקסין אונ עס זענען דא נאך גרעסערע פון אקסען אויך, געבוירען זיי לעבעדיגע קינדער, דער שבט מוסר שרייבט, עס איז דא א בעשעפעניש אין ים אז זיא זעהט איינער וויל נעמען אירע קינדער שלינגט זיא אים איין אונ שווימט אוועק מיט אים ווייט אויף דעם ים אונ דארט לאזט זיא אים ארויס פון מויל לעבעדיג אונ זיא שווימט צוריק צו אירע קינדער, אונ אויב די בעשעפעניש איז א פיש, קען זיין אז דער פיש האט איינגעשלינגען דעם נביא יונה. דער אפודי שרייבט, עס איז דא א מין פיש וואס יעדען פרייטיג פארין נאכט שווימט ער ארויס פון ים אונ בלייבט ליגען אויף דעם ברעג ים ביז מוצאי שבת, אונ אז מען מאכט אקלייד פון זיין הויט קען ניט דורך גיין קיין פייל אונ קיין שפיז. אין דעם נארד מעער נעבען גרענלאנד איז דא א מין פיש וואס מען רופט אים דער זעגפיש. ער איז לאנג ביז אכט איילין אונ גראב איין איל, אויף זיין קאפ גייט ארויס אביין וואס איז לאנג דריי איילין אונ ברייט איין פערטיל איל אונ איז ווי א זעג פון ביידע זייטען, אונ ווער עס קומט צו אים שלעכטס טאהן שלאגט ער אים מיט די זעג, אונ וואס ער פאנגט צו שניידט ער מיט די זעג אויף שטיקער צום עסען. נאך איין מין פיש איז דא, מען רופט אים דער הארין-פיש, ווייל ער האט אויף זיין קאפ איין הארען צו שטויסען די וואס קומען אים שלעכטס טאהן, אין מזרח זייט מעער איז דא א מין פיש מען רופט אים קאשעלאט-פיש ער איז גרויס בענויא ווי דער וואלפיש, זיין קאפ איז לאנג ביז זיין האלבען קערפער, אונ האט קליינע אויגען, דורך דעם לאך וואס איז איבער זיינע אויגען שעפט ער

אין

אין זיך דעם לופט אונ שפריצט ארויס די וואסער וואס ער שלינגט איין. אונטען געגען נאקען גייען ארויס ווי צווי ביינער יעדער איז לאנג א איל, זיין מויל אונ זיין האלז איז זייער ברייט, ער קען איינשלינגען א גאנצען אקס מיט איין מאהל. אין די אונטערשטע באק האט ער צוויי אונ דרייסיג צייך, יעדער צאן איז לאנג א האלב איל, אונ גראב ווי די האנד פון א מענטש. ער שווימט א מאהל אריין אין אנדערע ימים אין אירופא, מען זאגט אז דער פיש האט איינגעשלינגען דעם נביא יונה. זיין מוח איז זייער גרויס אונ פיל מיט שטערע פעטס, אונ אזוי ווי מען נעמט נאר ארויס די פעטס פון מוח ווערט ער באלד פארגליווערט. פון דעם פעטס מאכט מען ליכט צום ברענען אונ מען בענוצט אים צו מעדיצין. נאך איז דא א מין פיש מען רופט אים דער מענטשען-פרעסער, ער איז לאנג צוועלף איילין אונ גראב פינף איילין, זיין האלז איז גאנץ ברייט ער קען אריין שלינגען א פערד אדער א אקס ער זאל זיי גיט דארפען צו קייען. עס האט א מאהל געטראפען אין מיטלענדישען מעער אז א מענטש אראפגעפאלען פון די שיף אין ים אין איין רגע איז שוין געקומען דער פיש אונ האט אים איינגעשלינגען, אונ מען האט באלד געשאסען אויף אים מיט א הארמאט, האט ער ארויס געווארפען צוריק דעם מענטש פון זיין מויל אין וואסער לעבעדיג, האט מען געשווינד צו אים געווארפען שטריק אונ מען האט אים ארויס גענומען לעבעדיג פון וואסער אין די שיף אריין, אונ מען האט נאך געיאגט דעם פיש אונ מען האט אים געהרגעט, דער שיף-קאפיטאן האט געשענקט דעם פיש א מתנה צו דעם געראטעוועטען מענטש; דער מענטש איז געפארען מיט דעם פיש אין גאנץ אירופא מען זאל זעהן דאס וואונדערליכע בעשעפעניש, דער פיש איז געווען לאנג צעהן איילין, ברייט פיר איילין, געוואגען האט ער צוויי הונדערט פיר אונ צוואנציג פונט, אונ האט זעקס פראנגען ציין אין מויל. אין דעם מיטלענדישען ים איז דא א מין פיש מען רופט אים דער ציטער-פיש, ער איז צו בעוואונדערין, גרויס איז ער דריי פערטיל איל, ברייט א האלב איל, אז א מענטש רירט אים אן מיט די האנד אדער אפילו מיט א שטעקען, פאלט א שרעק אונ א ציטערניש אויף דעם מענטש, אונ דער גליד וואס האט אים אנגערירט הייבט אן צו ציטערין, אונ דאריבער ווערט דער קליינער פיש געראטעוועט פון אלע חיות וואס זענען אין ים אונ פון אלע גרויסע פיש וואס פאנגען די קליינע פיש אונ עסען זיי, ווייל זיי קענען אים גיט אן רירען; די פיש לעבען שטענדיג אין וואסער זומער אונ ווינטער אונ דארפען קיין שלאף, אונ אז דער שלאף גייטיגט זיי שטארק, איז פאר זיי גענוג איין מינוט צו שלאפען מיט אפענע אויגען. עס איז דא נאך א מין פיש מען רופט אים פיש-אל, ער זעהט אויס ווי א שלאנג נאר זיין קאלער איז גיט ווי א שלאנג, דער מין פיש איז דא בענוויא אין אלע טייכען, ער איז לאנג איין איל, גראב איז ער דריי פינגער, ער געבירט

לעבענדיגע

לעבעדיגע קינדער. אמאהל קריכט ער ארויס פון וואסער אויף דער ערד אונ זוכט וואס צו עסען, נאך איז דא א מין פיש אין דעם גרויסען מעער אין מזרח זייט מען רופט אים דער שווערד-פיש, ווייל אויף זיין קאפ איז דא א שארפער ביין וואס איז לאנג דריי איילן, אונ ברייט איין פערטיל אייל, מיט דעם ביין האלט דער פיש מלחמה מיט די וואס ווילען אים פאנגען אונ ער שטעכט זיי, זיין שפייז פאנגט ער מיט זיין מויל, אונ ער האט פיינד דעם וואל-פיש, אז ער טרעפט אים שטעכט ער אים אויך מיט זיין שווערד. אמאהל פארזאמלען זיך פיל שווערד-פישען ארום דעם וואלפיש אונ הרגנען אים ווייל זיי שווימען געשווינד אונ ער קען ניט אנטלויפען פאר זיי ווייל ער איז גאנץ גרויס, אונ זיי האבען ליב צו עסען זיין פעטען קערפער. דער שווערד-פיש איז לאנג צעהן איילן אונ ברייט איין אייל. עס איז דא נאך א מין פיש מען רופט אים דער פליגענדער-פיש, זיינע פלוס פעדערען וואס ער האט אויף זיין ברוסט זענען לאנג אויך ברייט איין פערטיל אייל, זיין קערפער איז לאנג דריי פערטיל אייל, אונ אויב מען וויל אים פאנגען הייבט ער זיך ארויס פון וואסער אונ פליהט גאנץ הויך מיט זיינע פלוס פעדערין, אונ אז די פלוס פעדערען ווערען טריקען, פאלט ער צוריין אין וואסער אונ מאכט זיי נאס אונ פליהט נאך אמאהל גאנץ הויך ביז די פלוס פעדערען ווערען נאך א מאהל טריקען, דערווייל גייען אוועק זיינע שונאים; זיין וואהנונג איז אין אסט-אינדיען אונ אין אמעריקא אונ אין מיטלענדישען ים. עס איז דא א פיש מען רופט אים קנור-פיש, ווייל ווען מען פאנגט אים שרייט ער קנור קנור, ער געפונד זיך אין דער נארד-זעע אויך אין דעם טייך עלבע. עס איז דא א מין פיש מען רופט אים זייטען-שווימער, אנדערע רופען אים שאללען אדער בוטען, ער איז גאנץ ברייט אונ דין, אויף איין זייט איז ער שווארץ אונ אויף איין זייט איז ער ווייס ווי שניי, ער איז בעשאפען אנדערש פון אלע לעבעדיגע זאכען, ער האט זיינע ביידע אויגען אין קאפ אויף איין זייט, אונ ער קען ניט שווימען אויף דעם בויך נאר אויף א זייט, א טייל האבען זייערע אויגען אין קאפ אויף די רעכטע זייט, זיי שווימען זיי אויף די לינקע זייט, א טייל האבען זייערע אויגען אין קאפ אויף די לינקע זייט שווימען זיי אויף די רעכטע זייט. זייער ברייט איז שטענדיג העלפט פון זייער לענג, מעהר געפונען זיי זיך אין האלאנד אונ זיי זענען כשר צום עסען. די הערינג זענען אין אייז מעער אין דעם ים קענען ניט קומען מענטשען מיט שיפען, זיי וועלין שטארבען פון קעלט, אונ ווייל די פיש האבען ניט דארטען כין מאגען זיך צו דערנערין, דאריבער יעדער יאהר אין אנהייב זומער ציהען אוועק פון דעם ים פיל טויזענדער הערינג צו זוכען עסען אונ זייא פארשפרייטען זיך אין פיל ימים אונ טייכען, אונ דארטען ווערען זיי געפאנגען, מען געפינט זיי אין נארוועגען, ענגלאנד, האלאנד. די האלענדער מענטשען פאנגען די געזאלצענע

פיש

פִישׁ אויף דֶעם אִינְזֶעל שָׁאטְלַאנְד בִּיז צְוַויי מִילְיָאן פֶּעסֶער אַ יָאהר. וֶוען דִי פִישׁ זֶענֶען אִין דִי פֶּעסֶער אַלְצְט מֶען זַיי אוּנ מֶען שִׁיקְט זַיי אִין אֵירָאפַּא צוּ פַארקױפִין. דִי שָׁאטְלֶענְדֶער הֶערִינְג זֶענֶען דִי בֶּעסְטֶע. וַוייל זַיי זֶענֶען נִיט וַוייט פוּן דֶעם אַייזְמֶעער אוּנ זֶענֶען נָאר עֶטְלִיכֶע טָאג גֶעשְׁווּימֶען זֶענֶען זַיי נִיט אָפְּגֶעמַאטֶערְט גֶעוָוארֶען אוּנ זֶענֶען נָאךְ פְרִישׁ אוּנ פֶעט. דֶער מִין פִישׁ בְּרוּכְטבַּארְט זִיךְ מֶער פוּן אַלֶע מִינִים פִישׁ. וָוארוּם אױסֶער דֶעם וָואס זַיי וֶוערֶען פַארקױפְט יֶעדֶעס יָאהר מִילְיָאנֶען, וֶוערֶען זַיי פִיל פַארצֶערְט אִין יַם פוּן דִי גְרוֹיסֶע פִישׁ.

פרק יט דֶער שִׁילְדְקְרֶעט, זַייעֶר וָואהנוּנְג אִיז אִין אַזְיָא אוּנ אִין אַפְרִיקָא אוּנ אִין אַמֶערִיקָא אוּנ אִין אַנְדֶערֶע וַוארֶעמֶע לֶענְדֶער, זַיין גַאנְצֶער קֶערְפֶּער

אִיז בַּאדֶעקְט מִיט צְוַויי הַארְטֶע שָׁאלַאכְצֶער ווִי הָארְן, אוּנ דֶער גַאנְצֶער שִׁילְדְקְרֶעט לִיגְט אִין דִי שָׁאל אוּנ קֶען נִיט אַרױסְקְרִיכֶען, נָאר זַיין קָאפּ אוּנ דִי פִיס קֶען עֶר אַרױס שְׁטֶעקֶען אוּנ אַריין נֶעמֶען אִין דִיא שָׁאל, יֶעדֶעס יָאהר הָאט רִי נְקֵבָה בִּיז נֵיינְצִיג אֵייעֶר אוּנ זִי בֶּעהַאלְט זַיי אִין זַאמְד בַּיי דֶעם בְּרֶעג טַייךְ אוּנ זִיא גֵייט אַוֶועק פוּן זַייא, צוּ עֶנְדֶע זֶעקְס וָואכֶען קוּמְט זִי צוּ דֶעם אָרְט וִויא זִיא הָאט דִי אֵייעֶר בֶּעהַאלְטֶען אוּנ זִי טְרֶעפְט לֶעבֶּענְדִיגֶע קִינְדֶער, וַוייל דִי זוּנְן הָאט רֶערְוַוארֶעמְט דִי אֵייעֶר אוּנ פוּן אַלֶע אֵייעֶר זֶענֶען גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶען רִי יוּנְגֶע שִׁילְדְקְרֶעטְלִיךְ, אוּנ דִי מוּטֶער פְרֵייד זִיךְ זֶעהר מִיט אִירֶע קִינְדֶער אוּנ זִי נֶעמְט זַיי מִיט זִיךְ אוּנ אַלֶע גֵייעֶן זוּכֶען עֶסֶען. שִׁילְדְקְרֶעטִין זֶענֶען דָא צְווֵייעֶרְלֵיי, אַ טֵייל זֶענֶען דָא וָואס עֶרְצִיהֶען זִיךְ אִין וַואסֶער, אוּנ דִי פִינְגֶער פוּן זַייעֶרֶע פִיס זֶענֶען בַּאדֶעקְט מִיט אַ דִינֶע הוֹיט [ווִי בַּיי אַ גַאנְז] זַיי זָאלֶען גְרִינְג שְׁווִימֶען, אויף דֶער עֶרְד קֶענֶען זַיי נִיט גֵיין מִיט זַייעֶרֶע פִיס נָאר זַיין קְרִיכֶען לַאנְגְזַאם מִיט דֶעם בּױךְ, זַייעֶר עֶסֶען אִיז פִישׁ אוּנ וֶועְרִים. אוּנ אַ טֵייל שִׁילְדְקְרֶעטִין זֶענֶען דָא וָואס זַיי עֶרְצִיהֶען זִיךְ אויף דֶער עֶרְד אוּנ גֵייעֶן מִיט דִי פִיס אוּנ זַיי עֶסֶען גְרָאז אוּנ אַנְדֶערֶע גֶעווִיקְסֶען פוּן פֶעלְד, אויךְ זֶענֶען דָא קְלֵיינֶע שִׁילְדְקְרֶעטִין ווִי אַפוּיסְט פוּן דִי הַאנְד, אוּנ זַיי וַואקְסֶען נִיט גְרֶעסֶער, אוּנ עֶס זֶענֶען דָא שִׁילְדְקְרֶעטִין וָואס זֶענֶען גְרוֹיס ווִי אָקְסִין יֶעדֶער וֶועגְט בִּיז פִיר הוּנְדֶערְט פוּנְט. דִי הַארְטֶע שָׁאלֶען פוּן זַיי זֶענֶען גְרוֹיס ווִי אַ טוּיעֶר, מֶען מַאכְט פוּן זַיי פֶערשִׁידֶענֶע כֵּלִים, אוּנ אַז מֶען וִויל זַיי פַאנְגֶען, קוּמֶען עֶטְלִיכֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן אִינְטֶען מִיט לַאנְגֶע שְׁטֶעקֶענְס אוּנ טוּהֶען אִים אַ שְׁטַארְקֶען שְׁטוּיס אוּנ אַז עֶר פַאלְט אַנִידֶער אִיז עֶר שׁוֹין גֶעפַאנְגֶען, וַוייל עֶר קֶען זִיךְ נִיט אױפְהֵייבֶּען, אוּנ אוֹיבּ דִי מֶענְטְשֶׁען אִיז נִיט גְרָאטֶען זַיי זָאלֶען אִים אוּמְוַוארְפֶען מִיט דֶעם עֶרְשְׁטֶען שְׁטוּיס, זֶענֶען זַיי אִין אַ גְרוֹיסֶע סַכָּנָה וַוייל ווִי עֶר הָאט נָאר בֶּעמֶערְקְט אַז מֶען וִויל אִים פַאנְגֶען וַוארְפְט עֶר אויף דִי מֶענְטְשֶׁען שְׁטֵיינֶער אוּנ זַאמְד מִיט גְרוֹיס גֶעשְׁווִינְדִיגְקֵייט אוּנ מִיט גְרוֹיס שְׁטוּרֶעם בִּיז עֶר הַרְגֶעט זַיי, דִי שִׁילְדְקְרֶעטִין לֶעבֶּען בִּיז צְוַויי הוּנְדֶערְט יָאהר. זַייעֶרֶע אֵייעֶר זֶענֶען

גרויס ווי א קאפ פון א קינד. עס איז דא נאך א מין שילדקרעט מען רופט איהם ריזען קרעט, יעדער וועגט ביז אכט הונדערט פונט, ער קען טראגען אויף זיך צעהן מענטשען און לויפען שנעל מיט זיי, יעדע נקבה געבורט ביז צוועלף הונדערט אייער יעדעס יאהר, יעדעס איי איז גרויס ווי א קאפ פון א קינד; ביי זיי זענען דא קליינע קרעטין וואס ליגען אויך אין צוויי שאלען, זייערע שאלען ווערען גערופען פעריל-מושיל אדער פערול-מוטער, אין די קאפ אויך אין בויך פון די ריזענקרעטין געפינט מען א מאהל פעריל, די פעריל איז ביי זיי א קראנקקייט [אזוי ווי עס טרעפט א שטיין ביי א מענטש אין בויך] און זיי שטארבען דורך דעם. די פערול נעמט מען ארויס מיט דעם מויל ניט מיט די האנד. ווייל דאס אנריהרען פון די האנד מאכט איהם גלייך גרין, דער קונסטלער וואס לעבערט זיי מוז זיין זעהר פארזיכטיג זייא זאלען ניט צו בראכען ווערען. דיא שילדקרעטין געפונען זיך אין דיא ימים וואס זענען אין אזיא.

פרק ב

אין דעם מין שלאנגען זענען דא קליינע און גרויסע, עס זענען דא שלאנגען גיפטיגע און אהן גיפט, די שלאנגען וואס זענען אין די מזרח לאנדער האבען קיין גיפט. אין איראפא איז דא א מין רינגעל-שלאנג, ער האט קיין גיפט, און מענטשען געוויינען איהם צו ליגען ביי זיי אין שויס און אין בוזעם און ער טוהט קיין שלעכץ, מען נייזט דאס אין די זאלאגישע פארשטעלונגען פאר א וואונדער, אבער דאס איז קיין וואונדער, ווייל זייא האבען קיין גיפט; אלע שלאנגען האבען אויערין און הערין פון גאנץ וויט, זייער צונג איז געשפאלטין אין צוויי טייל, ווי עס וואלט געווען צוויי צונגען, זייערע ציין זענען שארף און צווישען זיי ליגט דער גיפט, זיי צו קייען ניט זייער עסען גאר שלינגען, עס אין גאנצען אריין, און די גרויסע שלאנגען קענען אראפשלינגען דאס בעשעפעניש וואס זיי פאנגען אפילו עס איז גרעבער פון זייער האלז, ווייל זייער האלז און זייער בויך איז ווי א גומע און ציהען זיי אויס ווי ברייט זיי ווילען. זיי עסען גראז פרוכטען, און לעבעדיגע זאכען, אז זיי זענען שטארק הונגעריג עסען זיי ערה, די אייער געבורען זיי אויף די מיסט, און זיי זענען צוזאמען געקלעבט ווי די אייער פון פיש, און וואס עלטער די שלאנגען זענען ווערען זיי גרעסער און שטארקער, מעהרסט שלאנגען שלאפען דעם גאנצען ווינטער און אין פריהלינג וועקין זיי זיך אויף פון שלאף. עס איז דא אין אפריקא און אין אמעריקא א מין קלאפער-שלאנג, זיין לענג איז דריי איילין, גראב איין פויסט, אויף זיין ווידעל איז דא דרייסיג שופען ווי א פאנצער, און אז א לעבעדיגע זאך קומט נאהנט צו איהם קלאפט ער מיט דעם ווידעל, די נאטור האט נאט ברוך הוא געגעבען אין דעם שלאנג ווייל ער האט רחמנות אויף זיינע באשעפעניש, ווארום דער שלאנג איז זייער געפערליך, אז ער פאנגט א בהמה אדער א מענטש שלינגט

ער

ער אים אריין, אין איין מינוט, אונ ווייל עס קען פיל מאהל טרעפען אז דער מענטש אדער דיא בהמה זאלען ניט אכטונג געבען אז אויף דער ערד ליגט א שלאנג אונ זיי וועלען גיין געבען אים וועט ער זיי באלד איין שלינגען, דאריבער האט גאט ברוך הוא געמאכט ווי דער שלאנג דערזעהט פון ווייטין א לעבענדיגע זאך הייבט ער אן קלאפען מיט דעם ווידעל, ווייסט מען אוים צו מיידען זיין וועג. אונ ווען דער שלאנג דערזעהט א קליינע באשעפעניש אדער א פויגעל איז ניט ווייט פון אים, עפענט ער זיין מויל אונ גיט אויף זיי אבלאז ווערען זיי באלד פערשטאכט אונ זיי לויפען אהין אונ צוריק ווי משוגע אונ זיי לויפען אריין לעבענדיג אין זיין אפין מויל, ווייל זיינע אויגען ציהען זיי צו אים ווי א מאגנעט; דער שלאנג מיטעט קיין באשעפעניש נאר ווען ער איז שטארק הונגעריג, עס טרעפט פיל מאהל אז א מענטש ליגט אויף דער ערד אונ שלאפט אונ א שלאנג קריכט אויף אים אונ ער טוהט אים גארנישט, ווייל ער איז ניט הונגעריג. אין אסט-אינדיען איז דא א מין ברילען-שלאנג וואס איז לאנג ביז צעהן איילין אונ גראב איין פערטיל איל, זיין גיפט איז שטארקער פון דעם גיפט פון אלע שלאנגען, אויף זיין קערפער איז דא פלעקין וואס זעהן אויס גוי ברילען. עס איז דא אין אסט-אינדיע א מין ריזען-שלאנג וואס איז לענגער פון אלע שלאנגען, זיין לענג איז סופצעהן איילין, אונ גרעבער ווי א מענטש, ער שלינגט איין א גאנצען הערש אדער א אינד מיט איין מאהל, אונ ער איז אזוי שטארק צו הרגנן א לייב אונ א אקס, ווען זיי קומען נאהנט צו אים, עפענט ער דאס מויל אונ גיט אויף זיי אבלאז מיט זיין אטעם ווערען זייא באלד פארמישט אונ קענען ניט אנטלויפען, קריכט ער ארויס אויף זיי אונ רינגעלט זיי ארום מיט זיין קערפער אונ צוברעכט זיי אונ עסט זיי שטיקערווייז, אונ א מאהל שלינגט ער זיי איין אין גאנצען, ער האט קיין גיפט, די אינדיאנער פאנגען די שלאנגען אונ הרגנן זיי אונ עסען זייער פלייש, אונ זייערע שיינע געפארבטע פעל פארקויפען זיי זעהר טייער; די שלאנגען ציהען יעדעם יאהר אראפ פון זיך זייער פעל אונ עס וואקסט צוריק א נייע פעל, אונ די פעל איז א סגולה פאר א אשה וואס איז מפיל קינדער, זיא זאל אריין לייגען די פעל אין א טוך, אונ זאל מיט דעם טוך ארומוויקלען דעם בויך אין די גאנצע ניין חדשים וואס זיא איז מעוברת וועט זיא ניט מפיל זיין. אין עניפטען איז דא א מין פייפער-שלאנג, ער לייגט ניט אייער נאר ער געבירט לעבעדיגע קינדער, אונ זיין פלייש ווערט בענוצט אין די אפטעקען צו מעדיצינען. עס איז דא א מין נאטער-שלאנג וואס געבירט אייער. אונ ער זוכט גאר אריין צו גיין אין א שטאל פון בהמות, זיין עסען איז גראז אונ ווערעם, א טייל פון זיי האבען א קילעכדיגען ווייסען שטריך ארום האלז, זיין הויט איז גראה ווי אש, אונ א שווארצער שמאהלער פאס ווי א פאדים איז געצויגען איבער זיין גאנצען רוקען פון קאפ ביז

צום

צום ווידעל און ער טוהט קיין שאדין צו מענטשען, אין אסט-אינדיע איז דא א מין עגדים וואס קען פליהען, ער איז אין גאנצען גלייך צו די עגדעסען פון אונזערע לאנדער, נאר ער האט צוויי פליגעל פון הויט, מיט די פליגעל שפרינגט ער פון די ערד אויף א בוים און פון איין בוים אויף דעם אנדערן בוים. נאר פליהען אין דערהייך ווי א פויגעל קען ער ניט. אין וואַרעם אזיא און אין מצרים ביי דעם טייך נילוס איז דא א מין גרויסער און געפערליכער עגדים (קראקאדיל) וואס שלינגט אן מענטשען בהמות חיות, ער שווימט אין וואסער און גייט אויף די ערד. ער איז זעהר שטארק און עס איז שרעקליך צו קוקען אויף אים. לאנג איז ער צוועלף איילין, פארונט נעבין די ברוסט איז ער ברייט איין אייל און נעבען ווידיל איז ער ברייט איין האלב אייל, זיין ווידעל איז לענגער פון זיין גאנצען קערפער, יעדער פוס האט דריי פינגער מיט גרויסע שארפע נעגיל וואס ער צורייסט מיט זיי וואס ער פאנגט, יעדע נקבה לייגט יעדעס יאהר פופציג אייער, זיא בעהאלט זיי אין זאמד ביי דעם ברעג טייך, און די זונן דערוואַרעמט זיי ביז עס ווערט פון זיי געבארען די קליינע קראקאדעלין, און ווייל גאט ברוך הוא האט רחמנות אויף זיינע געשעפעניש זיי זאלען ניט פארלענדען ווערען פון די געפערליכע קראקאדעלין האט ער באשאפען אזוי א מין מייז וואס זיי האבען ליב די אייער פון די קראקאדעלין, און זיי גראבען אויס די אייער פון דעם זאמד און עסען זיי; די קראקאדעלין לעבין ביז פופציג יאהר. זיי עסען גראז און שלאנגען און עגדיסען און נאך אנדערע לעבעדיגע זאכען, און אז דער קראקאדעל פאנגט א אקס אדער א פערד אדער איין אנדערע גרויסע בהמה אדער אגרויסע חיה, צורייסט ער אים אין איין מינוט און עסט אים אויף אין גאנצען, און אז ער זעהט פון ווייטען א מענטש גייט, לייגט ער זיך צווישען דעם גראז און בעהאלט דעם קאפ און ריהרט זיך ניט נאר ער ליגט ווי א שטיק האלץ און פון ווייטען מיינט מען א שטיק האלץ ליגט ווייל זיין קאלער איז ווי א בוים פון וואלד, און אז ער שפירט פון די טריט אז דער מענטש איז נאנט פון אים גיט ער זיך פלוצלונג אהייב אין דערהייך און שפרינגט ארויף אויף דעם מענטש און הרגעט אים, און אויב מיט דעם שפרונג איז ער נאך ניט געקומען צום מענטש, גיט ער אים א פאטש מיט דעם ווידעל און הרגעט אים באלד. עס איז דא א מין עגדים מען רופט אים קאמעלעאן, זיין פעל איז קלאהר ווי א שפיגעל, וועלכער מענטש אדער וועלכע זאך מען שטעלט געגען אים זעהט מען דאס אויף זיין הויט אזוי ווי מען זעהט אין א שפיגעל, די זאך איז זייער וואונדערבאר צו זעהן. אויב א עגדים האט געטאהן אביס א מענטש, איז די רפואה מען זאל דעם עגדים הרגנען און אים לייגען אויף דעם ארט פון דעם ביס.

פרק כא עס זענען דא פיר יסודות (פונדאמענטין) פייער, וואסער, לופט, ערד, פון די פיר יסודות זענען באשאפען געווארען אלע באשעפעניש, נאר

עס

עס זענען דא באשעפעניש וואס אין זיי איז דא איין יסוד מער ווי די איבעריגע דריי יסודות, אמייל האבען אין זיך פייער מער, אמייל האבען אין זיך לופט מער, אדער וואסער מער, אדער ערד מער, אבער אלע פיר יסודות האבען זיי אין זיך, דאס איז ביי די גרויסע באשעפעניש, עס זענען אבער דא קליינע באשעפעניש, וואס זיי ווערען באשאפען פון איין יסוד אליין, פון וואסער אליין, אונ פון פייער אליין, אונ פון לופט אליין, אונ פון ערד אליין. אמת גישט יעדע ערד גיבט פון זיך ארוים באשעפעניש, אונ נישט אלע וואסער אונ נישט אלע פייער אונ נישט אלע לופט, נאר ברוך הוא האט אבער צו טיילט די באשעפעניש זיי זאלען באשאפען ווערען יעדער מין אויף זיין ארט, ווי די גמרא זאגט עס איז דא א מין מייז וואס זיי ווערען באשאפען נאר פון די ערד, אונ זיי זענען נים געבארען געווארען פון א לעבעדיגע נאך נאר פון די ערד אליין, אונ זיי זענען העלפט ערד אונ העלפט פלייש. אונ אז מען ברענט פייער זיבען יאהר אויף איין ארט ווערט באשאפען א חיה וואס זי הייסט סלמנדרא, אונ עס זענען דא גאנץ קליינע באשעפעניש וואס זיי ווערען באשאפען פון וואסער אליין, אדער פון די לופט אליין, אונ עס זענען דא ווערים וואס ווערען באשאפען פון עסענוואַרג, אונ פון משקה וואס איז געווארען קאלט אדער זויער, אונ עס זענען דא לייז וואס ווערין באשאפען אויף דעם מענטש פון זיין שווייס, עס זענען דא טויזענדער מינים באשעפעניש וואס עס איז ניטא א מענטש אויף דער וועלט זאל וויסען צו וואס זיי זענען באשאפען געווארען וועלכען ניצען זיי ברענגען אויף דער וועלט, דאס ווייסט נאר גאט אליין, ער האט זיי באשאפען אונ ער ווייסט צו וואס ער האט זיי באשאפען אונ ער שפייזט זיי, אונ די נאטור פארשער האבען געגעבען א צאהל צו די קליינע באשעפעניש, זיי זאגען עס זענען דא פערציג מינים לייז, אכטצעהן מינים מילבין, הונדערט מינים מיקען, הונדערט צוואנציג מינים פליגען, הונדערט ניין אונ פערציג מינים האָר גיס פליגען. עס זענען דא א זעלכע באשעפעניש וואס די אויגען קענען זיי נים זעהן, נאר אז מען קוקט דורך א פארגרעסער גלאז קען מען זיי זעהן, אונ אלעם לעבט אונ ווערען געשפייזט, אונ מיר ווייסען נים פון וואס זיי ווערען געשפייזט, אונ נים ווי אזוי זיי ווערען געשפייזט, איין כלל מוזען מיר זאגען אזוי ווי צו גאט ברוך אליין איז קיין ענדע אזוי איז קיין ענדע צו זיינע באשעפעניש, אונ עס איז צו בעוואונדערין ווי אזוי איין אייכען-בוים שפייזט מיט זיינע ווארצלען אונ מיט זיין האלץ אונ מיט זיין שאלאכץ אונ בלעטער, אונ בליהונג אונ פרוכטען, דריי הונדערט גאטונגען באשעפעניש, אונ דער גראז וואס מען רופט אים ברעננעססלין אדער קראפּ או.וו. ווערין פון אים געשפייזט פופציג מינים באשעפעניש, אונ אזוי איז באשאפען פאר יעדער מין זיין שפייז וואס ער האט ליב. נאך מער איז צו בעוואונדערין די מענטשען וואס האקין די גרויסע

שפרינגער געפינגען אמאהל אין מיטען שטיין פערויסען לאך וואס איז איהם זענען דא לעבעדיגע זשאבעס, די שפרינגען אנטווייגיג ארויס מיט א געשריא אונ שפרינגען ארוים אויף דער ערד, ביז יעצט איז געוועזען דער שטיין פערמאכט פון אלע זייטען, פון וואס האבען זיי געלעבט? ווי האבען זיי גענומען שפייז? ווייא האבען זייא גענומען לופט? זעהן מיר דאך אז גאט ברוך הוא האט דארט אויך געקענט דערהאלטען זייער לעבען. עס זענען דא באשעפעניש וואס זענען מען אין דער ערד אונ גאט ברוך הוא שפייזט זיי דארטען אויך. פון די באשעפעניש דארף דער מענטש זיך לערנען ער זאל האבען בטחון צו גאט מיט זיין פרנסה, אונ זאל ניט פערשכוצען זיין מענשליכע עהרע צו ליעב דעם שטיקעל ברויט, דער מענטש דארף ניט זיצען ליידיג, ער דארף האנדלען אדער ארבעטען נאר אלץ מיט ערליכקייט, אלץ מיט אמאס, ער דארף געבען צדקה, הכנסת אורחים, אונ ניט צו פיל זארגען אויף מארגען אונ אויף נאך שפעטער. ווי מיר זעהן די מילבין זאמלען עהרע זומער פיל תבואה אין זייערע גריבער זיי זאלען האבען צו עסען דעם גאנצען ווינטער, אונ אז עס קומט אנהייב ווינטער ווערען זיי אנשלאפען אונ שלאפען אזוי שטארק ווי זיי וואלטען געוועזען טויט, אונ וועקען זיך אויף אנהייב זומער אונ די תבואה וואס זיי האבען פערזאמעלט אין די גריבער זענען פערפוילט געווארען. זעהן מיר אז א מענטש דארף ניט זעהר פיל פארזארגען אויף שפעטערדיגע צייט, נאר ווי דער הייליגער תנא הלל האט געזאגט ברוך ה' יום יום, מען זאל לויבען גאט ברוך הוא אלע טאג פאר דעם זעלבען טאג. עס איז דא א קליינער ווארעם וואס רופט זיך מאדע, ער לייגט זיינע אייער אויף וואלענע קליידער אונ אויף פוטערס. פון די אייער גייען ארויס ווערעם אונ זיי מאכען גרויסע שאדענס אין די קליידער אונ אין די פוטערס, אז די ווערעם ווערען גרעסער בעקומען זיי פיר קליינע פליגעלעך צום פליהען, די פליגעלעך זענען מיט זייער שיינע קאלערין. אונ זיי האבען צו זעקס קליינע פיסלאך אונ צוויי דינע הערנער. אונ זומער ביי נאכט פליהען זיי ארום דעם פייער פון די ליכט וואס ברענט אין שטוב. עס איז דא א מין קעלער־ווערעם וואס האבען פערצעהן פיס. עס זענען דא אזעלכע ווערעם וואס האבען צוויי הונדערט פיס, דער ווארם קרעבס קען גיין פאראויס אונ אינטער זיך צוריק. עס זענען דא אזעלכע קרעבסן וואס ווערען בעשאפען אין די אייער קליין אבער אין א קורצע צייט וואקסען זיי אויף גרויס, אונ זיי קענען ניט זיין אין די שאלען פון די אייער. ווייל זיי זענען צו קליין פאר זיי, צו ברעכען זיי די שאלען אונ גייען ארויס מיט א נייע הויט אויף זיך, אונ זיי לעבען א מאהל ביז פופצעהן יאהר. אין די קרעבסן געפינט מען א מאהל קליינע שטיינדליך מען רופט זיי קרעבס־אויגען זייא זענען גוט צו רפואה. עס זענען דא עטליכע מינים מדאשקעס, די גרויסע מדאשקעס פערזאמלען זיך זייער פיל מיט איין מאהל אונ גראבען

אונטער

אונטער די בוימער, עס זענען דא מוראשקעס זכרים און נקבות און א זעלבע וועג זענען ניט זכרים און ניט נקבות, די וואס זענען זכרים און נקבות אז זיי זענען עלטער וואקסט זיי צו פליגעלעך, און זיי פארלאזען זייערע ארטער און פליהען אין דער וועלט, און די ספקים (וואס זענען ניט זכרים און ניט נקבות) זענען אייביג די זעלביגע, צו זיי וואקסט קיין פליגעל און זיי ליגען שטענדיג אויף די אייער וואס די נקבות האבען געלאזען. איידער זיי זענען אוועק געפלויגען; איין נקבה לייגט אין איין זומער ביז אכט טויזענד אייער. זומער פערזאמלען זיי פערשידענע קערנער און גראז און בעהאלטען זיי אונטער די ערד, זיי זאלען האבען צו עסען ווינטער, זיי גראבען אין די ערד דריי ערליי לעבער אונטערשטע און אויבערשטע און מיטעלע, דאס עסען בעהאלטען זיי אין די מיטעלע לעבער, און זיי עסען פון דעם גאר ניט, ווארום ווי עס קומט אנהייב ווינטער ווערען זיי איינגעשלאפען אויף דעם גאנצען ווינטער, אין אנהייב פריהלונג וועקען זיי זיך אויף פון שלאף, נאר די מוראשקעס וואס זענען אין די ווארעמע לאנדער שלאפען ניט ווינטער, און זיי עסען ווינטער וואס זיי האבען פארזאמעלט זומער. די מוראשקעס רוהען ניט ביי טאג און ניט ביי נאכט נאר זיי פליהען הין און צוריק, נאר די מינוט וואס דער מולד איז רוהען זיי; אז איינער וויל פארטרייבען די מוראשקעס פון זייער ארט, זאל ער דארט לייגען א בינטעל אזוב [אזוי א גראז] אדער שוועבול. די בינען זענען אויך דריי טייל, זכרים און נקבות און ספקים [ניט זכרים און ניט נקבות], די ספקים בייסען שטארק ווער עס קומט צו זייער וואהנונג, נאר דעם ווירט פון דעם בינשטאק ערלויבען זיי צו גיין צום בינשטאק, אים בייסען זיי ניט, ער מעג זיי אפילו אריין נעמען אין האנד, ווייל זיי ווייסען אז ער גיט זיי עסען, און ווייל זיי קיין שלעכטעס טוהען, אין יעדער בינשטאק איז דא איין הויפט נקבה וואס זיא ווערט גערופען די „מוטער" און די „קעניגען" פון די בינען. אין יעדען בינשטאק איז דא ביז טויזענד זעקס הונדערט זכרים, און פיל טויזענד ספקים, די ספקים זענען די וואונדערליכע ארבייטער פון דעם האניג, זיי פליהען אין די פעלדער און בייסען אפ מיט זייער מויל די גראז און בלעטליך וועלכע זיי האבען ליב און אין דעם בינשטאק שפייען זיי ארויס פון מויל דעם זאפט פון די גראזען, זיי זאלען האבען וואס צו עסען ווינטער און דער זאפט דאס איז די האניג, די זכרים און נקבות טוהען גאר ניט, עס איז גאנץ זעלטען זיי זאלען ארויס גיין פון בינשטאק, זיי זיצען אין בינשטאק און ווערען אלע טאג מער יעדער נקבה לייגט יעדער טאג פון צוויי הונדערט ביז דריי הונדערט אייער, און די זכרים ליגען און דערווארעמען זיי ביז עס קומט ארויס לעבעדיגע בינען, אין דעם בינשטאק מאכען די בינען זייערע זעקס קאנטיגע וואהנונגען איינער נעבען אנדערין, וואס אלע נאטורפארשערס פערוואונדערין זיך אויף זיי.

פרק כב אין די ערשטע זעקס טעג ווען גאט ברוך הוא האט באשאפען די וועלט

איז דער מענטש געוועזען דאס לעצטע באשעפעניש, ער איז צוזאמען געשטעלט געווארען פון פיר יסודות [פונדאמענטין] ערד לופט פייער וואסער, פריער פאר דעם מענטש זענען באשאפען געווארען חיות אונ בהמות, נאך פריער זענען באשאפען געווארען די גרויסע פיש אונ אלע לעבענדיגע באשעפעניש וואס זענען אין וואסער אונ אלע מינים פייגעל וואס פליהען, אונ די בעלייכטונגען, די זונן אונ די לבנה אונ די שטערין, אונ אלע מינים בוימער אונ אלע ערד פרוכטען אונ אלע ערליי גראז, די אלע געוויקסען לעבין פון ערד מיט וואסער, אונ אלע לעבענדיגע זאכען ווערען געשפייזט פון די געוויקסען, פון אלע ערליי גראז, ווייניג זענען דא וואס עסען פרוכטען פון בוימער, אונ מענטשען ווערען געשפייזט פון אלע געוויקסען אונ פון גערטנער פרוכטען אונ פון בוימער פרוכטען, אונ ער עסט אויך די לעבענדיגע באשעפעניש, דאס מערסטע פרוכטען פון בוימער זענען באשאפען געווארען פאר די מענטשען צו זייער פערגעניגען, ווארום וויינטרויבען איילבירטען עסען נאר מענטשען, דער ווייגשמאק גיט זיינע פרוכטען נאר פאר די מענטשען, אונ אזוי דער איילבירט בוים גוט אויך זיינע פרוכטען נאר פאר מענטשען, אלע לעבענדיגע באשע-פעניש עסען די גראזען אין פעלד אזוי ווי זענען, מען דארף זיי ניט קאכען נים, באקין, גיט זאלצען, אבער דער מענטש מוז אלע געוויקסען קאכען אדער באקען אונ זאלצין, אונ אפילו פרוכטען פון בוימער זענען אויך דא פיל ערליי וואס מען פארבעסערט זיי צום עסען, אלע לעבענדיגע באשעפעניש טרינקען נאר וואסער, אבער מענטשען טרינקען אלע ערליי משקה זיסע אונ שטארקע, אונ אלין וואס נאר צום עסען, עסען זיי אלע באשעפעניש אזוי ווי זיי זענען געוואקסען, נאר דער מענטש מוז זיי פארבעסערין מיט מאהלען, קאכען, באקין, פרעגלען, בראטען, אונ נאך אזעלכע פארבעסערונג, אלע לעבענדיגע באשעפעניש האבען קיין פארגעניגען פון אגוטען ריח, אפלו זיי שטייען נעבען די בעסטע בשמים האבען זיי קיין פערגעניגען פון זייער געשמאק, אבער מענטשען האבען פיל פערגעניגען פון א גוטען ריח. אלע לעבענדיגע באשעפעניש אויבוואהל זיי האבען אויגען אונ זעהן אבער פארגעניגען פון דעם זעהן האבען זיי גיט, אפילו זיי זעהען די טייערסטע אונ די שענסטע זאן: האבען זיי פון דעם קיין פערגעניגען, אונ זיי פארשטייען נים צו אונטערשיידין פון שיין צו מיאוס, אבער דער מענטש האט פערגעניגען אז ער זעהט א שיינע זאך, אונ מענטשען צאהלען פיל גאלד פאר אזעלכע זאכען וואס זיי האבען פון זיי גיט מער ווי צו קוקען אויף זיי. אלע לעבענדיגע באשעפעניש האבען קיין פערגעניגען פון הערין, אויבוואהל זיי האבן אויערין אונ הערין, פון דעסטוועגען ווען זיי הערין א שיינע מוזיק אדער א שיינעם קאהר זינגען האבען זיי פון דעם קיין פערגעניגען, אבער מענטשען האבען פערגעניגען צו הערין שפילען

אונ

און זינגען; אלע לעבעדיגע באשעפעניש ווערט זייער פארשטאנד ניט גרעסער און ניט בעסער, אבער דער מענטש וואס עלטער ער ווערט קלוגער ווערט ער.

פרק כג

אין דעם מענטש ווענען דא פינף כחות צו זיין געשפייזט ווערען מיט דעם עסען, דאס ערשטע, ווי דער מענטש לייגט אריין דאס עסען אין מויל באלד ווי ער האט נאר דאס עסען צו קייט מיט די ציין, איז דא אין דעם מענטש א קראפט וואס ציהט אליין אראפ דאס עסען אין האלז ביז אין בויך. דאס צווייטע, דאס עסען ווערט פארהאלטען אין מאגען און עס פאלט ניט דורך ביז דאס עסען ווערט פארדייעט. דאס דריטע, דער כח וואס פארצערט דאס עסען. אין דעם מאגען איז דא א זאפט וואס ער איז שטארק זויער און הייס וואס קאכט דאס עסען און פארצערט אים, די היטץ וואס איז אין מאגען איז הייסער פון א פלאם פייער, די פראבע איז מען זאל אריין לייגען א שטיקעל גאלד אין פייער, וועט די גאלד ניט גרינגער ווערען פון די וואג וואס זיא האט פריער געוואגען, און אויב א מענטש זאל איינשלינגען א שטיקעל גאלד און עס זאל פארהאלטען ווערען אין מאגען עטליכע שעה, נאכדעם ווען די גאלד גייט ארויס פון אים וועט זיא וועגען ווייניגער ווי זי האט פריער געוואגען. דאס פערטע, איז דער כח וואס דיסטילירט אין מאגען דאס עסען, צום ביישפיל, דער מענטש האט גענעסען א זעמיל, פון דעם זעמיל ווערט מענטשען פלייש, מיר זעהן דער מענטש ווערט דיק, און עס ווערט פון די זעמיל בלוט, און נאך פיל זאכען וואס ווערט פון די זעמיל אדער פון אנדערע עסענווארג, און דאס עסען וואס ניצט ניט צום קערפער, דאס ווערט אוועק געשטויסען אויף א בעזונדער ארט, ביז עס קומט נאך א בעזונדער כח וואס שטויסט דאס ארויס פון מענטש דאס איז דער שטולגאנג. דאס פינפטע, ווען עס קומט די ריכטיגע צייט וואס די פסולת זאל ארויס געשטויסען ווערען פון דעם מאגען. ווערט געעפנט א לעכיל אונטען אין מאגען, און די פסולת ווערט אריין געשטויסען אין א קישקע און פון די קישקע ווערט ארויס געשטויסען פון קערפער, און ניט נאר די פסולת פון עסען ווערט ארויס געשטויסען, נאר אלע שלעכטע זאכען וואס זענען אין מענטש ווערען ארויסגעשטויסען פון מענטש מיט די פסולת צוזאמען, עס איז דא אין מענטש ליחות, (פייכטקייט) וואס דער קערפער קען זיי ניט דערהאלטען אינווייניג און זיי ווערען ארויסגעשטויסען פון מענטש דורך דעם האלז אז דער מענטש שפייט זיי ארויס פון מויל, אין מוח ווערט אויך פערזאמעלט איבעריגע שלעכטע פייכטקייט וואס זיי ווערען ארויס געשטויסען דורך די נאז און אויב די שלעכטע פייכטקייט קענען ניט גיין ארויס פון מענטש בעקומט ער מכות, וואונדען, קרעץ, אויף דעם קאפ אדער אויף דעם קערפער, מוז דער מענטש גיין צו א דאקטאר ער זאל מיט מעדיצין ארויס טרייבען פון אים די שלעכטע ליחות (פייכטקייט). די בלוט וואס ווערט אין דעם מענטש פון עסען,

ווערט

ווערט אויך אין אים דיסטעלירט, פון די גראבע און פראסטע בלוט ווערט פלייש, די איידעלע און דינע בלוט קומען אין הארץ, אין הארץ ווערט דאס בלוט אזוי ווי געקאכט און נאך אמאהל דיסטעלירט, און די גרעבערע בלוט לויפט פון הארץ אין די אדערין און די גאנץ דינע בלוט קומט ארויף אין מוח, און אין מוח ווערט די בלוט נאך אמאהל דיסטעלירט, די גרעבערע בלוט לויפען ארויס פון מוח אין די גאנץ דינע אינווייניגסטע אדערין, און גאר די דינע בלוט בלייבען אין די אדערין פון מוח, און אזוי ווערט דיסטעלירט אלץ וואס דער מענטש עסט, און עס ווערט צו טיילט דאס עסען צו יעדער גליד וואס צו אים געהער, עס זאל ווערען פלייש אויף די ביינער וועלכעס פלייש עס גיהער צו דעם ביין. און וועלכעס בלוט עס גיהער צו די אויסווייניגסטע גרעבערע אדערין, און וועלכעס בלוט עס גיהער צו די דינע אינווייניגסטע אדערין, פון די אלע זאכען ווייסט גאר ניט דער מענטש, ער עסט אפ און גייט אין גאס אדער ער לייגט זיך שלאפען, און די אינווייניגסטע מאשינען האבען מיט דעם עסען געארבעט אגאנצע נאכט און גע־ברענגט אלץ אין ארדענונג צו דערהאלטען זיין געזונד און זיין לעבין, און ער האט אפילו ניט געהאלפען מיט ארבעטין, ווי גרויס דארף זיין דער דאנק וואס דער מענטש דארף געבען צו גאט ברוך הוא אויף די וואונדער פון זיין בעשאפונג. נאך אכח גיט דאס עסען דעם מענטש, פון דעם עסען וואקסען די גלידער און דער מענטש וואקסט אין די הייך און אין די ברייט און אין די גרעב, אין די הייך וואקסט דער מענטש נאר ביז ער ווערט אלט צוואנציג יאהר, אבער אין די גרעב און אין די ברייט קען דער מענטש וואקסען אין זיין גאנצען לעבין.

פרק כז די חלומות וואס זענען אין סוף נאכט זענען ריכטיגער פון די חלומות וואס זענען אין אנהייב נאכט, און אויב עס האט געחלומט צו א מענטשען איין חלום צוויי מאהל אין איין נאכט, קען דער מענטש זיין זיכער אז דער חלום וועט געוויס מקוים ווערען אין א קורצע צייט, און אויב מען האט געזאגט צו איינעם א גוטע בשורה אין חלום אדער ער האט געזעהן אליהו הנביא אין חלום, דאס זאל ער פאר קיינעם דערציילען אפילו פאר זיין ווייב אויך ניט, נאר ער זאל האלטען דעם חלום אין הארצען, און א מענטש זאל ניט דערציילען זיין חלום צו א מענטש וואס האט אים ניט ליב, אויב איינער האט געזעהן אין חלום אויף א יודען אז ער וועט שטארבען אדער קראנק ווערען אדער איין אנדערע צרה, זאל ער מתפלל זיין און זאל געבען צדקה פאר אים און זאל פאסטען די גזרה זאל בטל ווערען פון זיין חבר, אדער ער זאל זאגען צו זיין חבר די דארפסט האבען רחמים פון גאט ברוך הוא

הוא תשובה תפלה צדקה, און זאל אים ניט זאגען דעם שלעכטען חלום, ער זאל גישט פון די שרעק קראנק ווערען · די פערצייטיגע מענטשען האבען שטארק געגלויבט אין חלומות, גדעון האט געגלויבט זיין חלום, דער מלך שאול האט געזאגט צום נביא שמואל נאט האט מיר ניט געוויזען אין א חלום וואס וועט זיין מיט די מלחמה, אבער אז ער וואלט יא געזעהן אין חלום וואלט ער דעם חלום געגלויבט, און ביי היינטיגע צייט וואס די מענטשען זענען שוואכע, זאל מען זיך ניט געוואינען צו פאסטען אויף א שלעכטען חלום, ווארום דער מענטש וואס געוויינט זיך צו פאסטען אויף שלעכטע חלומות וועט ער קיין רוהע האבען ביי נאכט פון די שלעכטע חלומות און ביי טאג פון די תעניתים, נאר אז ער וועט זעהן א שלערטין חלום זאל ער בעטין דריי מענטשען זיי זאלען אים מטיב חלום זיין [ווי עס שטייט אין די סדורים], עס זענען דא מענטשען וואס זענען אזוי פארטיפט אין די חלומות אז ער שפריכט און זינגט אין שלאף · עס זענען דא מענטשען וואס עס טרוימט אים אז ער גייט ערגעץ, און ער גייט ריכטיג ארוים פון בעט און דרייט זיך ארום אין שטוב און נייט צוריק אריין אין בעט, און ווען ער ערוואכעט זיך פון שלאף ווייסט ער גאר ניט וואס ער האט געטאהן · עס זענען דא מענטשען וואס זענען נאך שטארקער פארטיפט אין חלום, זיי גייען ארוים פון בעט און טוהען עטוואס אין שטוב אזוי ווי זיי וואלטען געווען וואכענדיג, און נאכדעם גייען זיי צוריק אריין אין בעט און שלאפען ווייטער, און דאס אלץ טוהט ער מיט אפענע אויגען, און שלאפט; עס האט אמאהל געטראפען איינער האט געהאט א ברונען מיט וואסער ביי זיך אין הויף און אין ברונען איז געווען אלייטער, ווען ער פלעגט דארפען שעפין וואסער פלעגט ער אריין גיין אין ברונען דורך די לייטער און אנשעפין וואסער, אמאהל האט אים געחלומט ביי נאכט ער דארף שעפין וואסער איז ער שלאפענדיג ארויס געגאנגען צו די ברונען און איז אראפגעגאנגען אויף דער לייטער צו די וואסער, און ווי די פיס האבען אנגערירט דאס וואסער איז ער צוריק ארויף געגאנגען פון ברונען אין שטוב און האט זיך געלייגט אין בעט און איז ווייטער געשלאפען, און אין דער פריא האט ער פון גאר ניט געוואוסט. דיא מענטשען רופט מען נואנדקריכער, און ווען מען זעהט די מענטשען גייען אויף א געפערליכען ארט, ווען ער איז ארויף געקראכען אויף א דאך אדער ווי דער מענטש וואס איז אראפגעגאנגען אין די ברונען, זאל מען ניט שרייען און מען זאל אים ניט רופען ביי דעם נאמען, און מען זאל זיך היטען ניט אויף צו וועקין אים, ווארום ער קען אראפ פאלין און געטייט ווערען, נאר ער וועט אליין שלאפענדיג אראפ גיין און עס וועט אים קיין שאדין טאהן, און דאס איז א געמליכער קראנקט אין די נאטור, דער מענטש זאל זיך קיין שאדין טאהן ביז ער לייגט זיך צוריק אויף זיין ארט. און ניט נאר מענטשען חלמת נאר

בהמות און חיות חלמת אויך, און מען קען דאס בעמערקען פון זייער שלאף ווען עס חלומת זיי. נאך איין זאך זעהן מיר אין די נאטור, א מענטש וועט קיין מאהל זעהן אין חלום א טויטע בהמה וואס ער האט זיא געקענט ווען זיא האט געלעבט אונ ער זאל זיא דערקענען ווער זיא איז. מען קען זעהן אין חלום טויטע בהמות און חיות אבער ניט מען זאל מיינען אז זיי לעבען. אבער מען קען זעהן אין חלום א טויטען בעקאנטען מענטש, און מיינען ער לעבט, און שמועסען מיט איהם אין חלום, דאס קומט ווייל א בהמה ווען זיא פגרת גייט איר לעבהאפט אריין אין די לופט און עס איז גלייך ווי זיא וואלט קיין מאהל געלעבט אויף דער וועלט, אבער דער מענטש האט א נשמה, און די נשמה בלייבט אויף אייביג דאריבער קען געזעהן ווערין פאר דעם מענטש אין חלום גלייך ווי די נשמה וואלט צוריק אריין געקומען אין דעם געשטארבענעם מענטש און דער מענטש לעבט. דיא נביאות ביי די נביאים איז אויך אזוי ווי א חלום, נאר ביי א חלום קומט פריער דער שלאף און אין שלאף קומט דער חלום, אבער ביי נביאות איז אנדערש, ווען גאט ברוך הוא שיקט די נביאות אויף דעם מענטש, די נביאות אליין שלעפערט אים איין, און ער הערט ווי א מלאך אדער גאט שפריכט מיט אים, אדער ער זעהט וואס מען ווייזט אים, ווי מיר געפונען אין די ספרי הנביאים א מאהל זאגט דער נביא כה אמר ה׳, אזוי האט געזאגט גאט, און ער דערציילט וואס גאט האט צו אים געזאגט און א מאהל שטייט הראני ה׳, גאט האט מיר געוויזען, און גאט האט אזויא געזאגט צו אהרן און מרים בחלום אדבר בו, א מאהל וועל איך ריידען צום נביא אין חלום, און א מאהל במראה אליו אתודע איך וועל בעוואוסט ווערען צום נביא מיט א זעהונג איך וועל אים ווייזען די נביאות.

פרק כח

עס טרעפט א מאהל ביי א מענטש א פארמישונג אין מוח, אדער א מרה שחורה, פראסטע מענטשען זאגען באלד אויף אים ער איז משוגע אדער אין אים איז אריין א דבוק, און מען רופט צו אים א בעל־שם מיט קמיעות, אדער מען רופט צו אים א מכשף. און דורך דעם ווערט דיא קראנקקייט שטארקער ווייל אויב דאס איז א מוח־פארמישונג איז דאס געקומען ווייל די גאנץ דינגע אדערין פון מוח זענען אינווייניג פארמאכט געווארען, אדער עס איז געווארען א פעלער אין די גאל און ווייל די כלים וואס אויף זיי דוהט דער שכל זענען קאליע געווארען, דאריבער איז דער שכל פון אים אוועק געגאנגען, איז ער יעצט ווי דער מענטש וואס שלאפט און אין מוח ווערט געמישט פערשידענע זאכען, א מאהל שרעקט א מענטש אין שלאף, א מאהל דאכט זיך אים אין שלאף מען שלאגט אים, און א מאהל לאכט ער אין שלאף, דאס קומט אלץ מיט וואס דער מוח איז געווען איינגעזאפט פר ער איידער ער האט זיך געלייגט שלאפען, דאס זעלביגע איז ביי דעם מענטש אויך, מיט וואס דער מענטש איז געווען איינגעזאפט איידער דער

שכל איז פון אים אוועק געגאנגען, דאס מישט אים יעצט אין קאפ, דאריבער א מאהל שרעקט ער אונ א מאהל לאכט ער, אונ א מאהל טוהט ער שאדינם, אונ אז דער מוח אדער די גאל וועלען געזונד ווערען וועט דער שכל צוריק קומען אויף זיין ארט, אבער דאס איז קיין שד אונ קיין דבוק, מיר געפונען א ראיה, למשל א אשה וואס איז מעוברת אונ זיא האט א לאנגע צייט געטראכט אין א צורה וואס איז איר געפעלין, אין א צורה פון א שיינע חיה אדער פון א שיינע בהמה, קען דאס טראכטונג ענדערין די צורה פון דעם קינד עס זאל ווערען א צורה פון אזוי א בהמה אדער פון אזוי א חיה וואס זיא האט בעטראכט, מיר זעהן נאך אזוי, דער מענטש וואס איז דערשראקין געווארען פון א משוגענעם הונד וואס האט אים געביסען, אז ער האלט א גלאז וואסער זעהט ער אינוויינג א שאטען פון קליינע הונד ווי זיי גייען ארום אין דעם וואסער, ווייל די שרעק פון דעם משוגענעם הונד איז איינגעווארצילט געווארען ביי אים אין מוח, דער קראפט פון די שרעק שטייט אים פאר די אויגען, דאס זעלביגע איז ביי דעם מענטש וואס דער שכל איז פון אים אוועק געגאנגען, ארבייטין נאר די געדאנקען אליין, מיט וואס די געדאנקען איז איין געווארצילט געווארען געבען יעצט ארויס זיינע כחות, אונ פראסטע מענטשען מיינען אז אין אים איז דא א שד אדער א דבוק וואס מען קען אים ניט זעהן, אונ דער שטן שטייט געבין אים אונ שלאגט דעם דבוק דאריבער שרייט ער אונ שפריבט, אונ וועגין דעם רופט מען בעלי שמות אונ מכשפים. ארויס צו טרייבען דעם דבוק, אונ ווייל באמת איז דאס נאר א קראנקייט, דאריבער ווערט ער יעצט נאך מער קראנק פון זייערע מעדיצינען אונ פון רויך, פון זייערע קרייטער וואס זיי רייכערין ביי דעם, דאס שלאגט אים נאך מער אין קאפ אונ עס כיאבט שוואך זיין מוח, אונ אז זיי זעהן די בעלי שמות אונ די מכשפים העלפין אים ניט, לאזט מען אים בלייבען ביי זיין קראנקייט מען רופט קיין דאקטאר ביז ער שטארבט, נאר אין די יעצטיגע צייט זעהען זיי שוין קלונער געווארין אונ פערשטייען אז דאס געהער צו א דאקטאר ער זאל אים היילען די גאל אדער די געדערין אין קאפ, אונ אז ער וועט געהיילט ווערען וועט דער שכל צו אים צוריק קומען וועט ער זיין ווי אלע מענטשען, אונ עס וועט ביי אים זיין ווי איינער דערוועקט זיך פון שלאף אונ פון זיינע שרעקליכע חלומות.

פרק כט דער כח המחשבה וואס איז דא ביי דעם מענטש, ווערט גערופען מדמה, דאס ווארט מדמה האט זיבען מיינונגען, א) מדמה איז דער טייטש שווייגען, ווארום וואס דער מענטש טראכט הערט קיינער, דאס טראכטונג זעהט אן אויגען, אונ הערט אן אויערין, אונ טוהט אן האנד, עס איז אלץ פערשוויגען, ב) מדמה איז דער טייטש טראכטונג, ג) מדמה איז דער טייטש פער-גלייכונג, ווייל וואס דער מענטש טראכט אין חלום מוז מען דאס פארגלייכען פון

א משל

א משל צו א אמת, ד) מדמה איז דער טייטש שטיין, ווייל דאס דער מענטש טראכט בלייבט שטיין ביי דעם מענטש אין מוח. ה) מדמה איז דער טייטש אויפהערען, ווייל א מאהל טראכט דער מענטש אזעלכע זאכען וואס זיין מ״ח קען דאס ניט דערקלערין מוז ער אויפהערען אין מיטען. ו) מדמה איז דער טייטש פארשניטען, ווייל א מאהל טראכט דער מענטש פון א זאך און די זאך איז שוין לאנג ניטא אויף דער וועלט ז) מדמה איז דער טייטש האפענונג, דער מענטש האפט זיין וואונש וועט ערפילט ווערען.

פרק ל׳ אין דעם מענטש זענען דא צוויי ערליי כחות וואס דערוועקין איהם צו צוויי ערליי זאכען.

די כחות פון גוף דערוועקין איהם צו טאהן די זאכען וואס געהערען צום גוף צום עסען און טרינקען, און שיינע קליידונג א שיינע וואהנונג און נאך אזעלכע זאכען, און די כחות פון נפש דערוועקין איהם צו די זאכען וואס געהערין צום נפש, דאס זענען די מדות פון מענטש. גוטע מדות און שלעכטע מדות, עס זענען דא מדות וואס געהערין נאר צום נפש און עס זענען דא מדות וואס געהערין צום גוף מיט דעם נפש, דהיינו כעס, גאוה, נקמה, נטירה, שנאה, דאס זענען שלעכטע מדות, ענוה, צו זיין נידעריג ביי זיך, הסתפקות, מען זאל זיך בעניגען מיט וואס מען האט, מען זאל ניט וועלען טאהן שלעכטס פאר שלעכטס, מען זאל ניט האלטען אין הארצען א פיינדשאפט צו דעם מענטש וואס האט איהם שלעכטס געטאהן, מען זאל ניט וועלין כבוד, מען זאל קיינעם מקנא זיין, דאס זענען גוטע מדות צום נפש און גוטע מדות צום גוף, דער וואס האט די מדות וועט ער זיין געזונד און וועט לאנג לעבין. מיר זעהן דאס צו יעדען מין בהמות און חיות האט גאט ברוך הוא געגעבען א מין געווער מיט וואס ער זאל קענען האלטען מלחמה מיט דעם וואס קומט איהם שלעכטס טוהען, דעם אקס און דעם הערש האט גאט געגעבען הערנער, דעם איגעל האט גאט געמאכט זיין פעל מיט אזעלכע האר וואס שטעכען ווי דערנער מען זאל איהם ניט קענען חאפען, דעם חזיר שארפע באק ציינער. די שפעסין די וואל צו שטרייטען מיט די קעלט, אבער מיט דעם מענטש איז קיין געווער מיט בעשאפען געוואָרען, נאר איין זאך האט איהם גאט געגעבען וואס מיט איר קען ער אלץ בעקומען, דאס זענען די האנד מיט זייערע פעהיגע פינגער צו האלטען מיט קראפט פערשידען געווער און שטרייטען געגען זיינע פיינד, אויך מיט זיינע פעהיגע האנד מאכט ער אליין זיין קליידונג צום זומער און צום ווינטער; און אזוי די חכמה צו בעקומען זיין עסען, יעדע בהמה אדער חיה האט נאר איין מיטעל צו בעקומען איר עסען, אבער דער מענטש האט פיל מיטלען, און אזוי איז ביי מדות. יעדע לעבענדיגע זאך האט נאר איין גוטע מדה, די קאץ האט א מדה פון צניעות, די מילב א מדה זיא גזלת ניט, די טאהב זיא איז ניט מונה, און דער מענטש דארף האבען אלע גוטע מדות פון

בהמות

בהמות חיות עופות, מיר זעהן נאט האט געגעבען חכמה די בינען ווי אזוי זיי זאלען בויען זייערע שטובין נאר זעקס קאנטיג, אונ איין שטוב זאל זיין געבען די אנדערע, אונ אנדערש ווייסען זיי ניט צו מאכען, אבער דער מענטש באהט א שטוב ווי ער וויל אונ ניט אלע מענטשען בויען זייערע שטובען גלייך, די שטובען וואס די בינען בויען זענען נאר פון וואקס, אבער די שטובען וואס מענטשען בויען זענען פון טעגען בוימער אדער פון באקסען אדער פון אנדערע שייערע מינים האלץ, אדער פון ציגיל. דער שפין וועבט ארום זיך זעהר א וואונדערליבעס וואהנונג, אונ ווי מען רירט עס אן ווערט עס צו ריסען, אבער דער מענטש וועבט די שענסטע זאכען פון אלע ערליי קאלערין וואל אונ זייד מיט שיינע בלומען אונ בילדער, ווארום אלע לעבענדיגע זאכען וואס זיי טוהען, איז ניט מיט זייער פאר־שטאנד, נאר מיט זייער נאטור וואס גאט האט אין זיי געגעבען, צו יעדער מין בהמה אונ חיה אונ עופות האט גאט געגעבען אנדערע נאטורען, יעדער מין האט אין זיך איין אנדער כח אונ א אנדערע חכמה, דער אדלער זעהט זייער שטארק. דער לייב הערט זייער שטארק, דער הונד שמעקט זייער שטארק פון ווייטען, עס זענען דא לאנדער וואס זייערע הונד שמעקען אזוי שטארק, ווען עס ווערט עטוואס געגנבעט ביי זיין הער שיקט ער ארויס זיין הונד אונ ער לויפט אין אלע גאסען אונ אין אלע שטובען ביז ער געפינט די זאך, ווייל מיט דעם ריח דערקענט ער זיין הערס זאך, דער אברבנאל שרייבט די הונד זענען אין ענגלאנד, אונ דאס טוהען זיי ניט מיט זייער פערשטאנד, נאר מיט די נאטור וואס גאט האט אין זיי געגעבען, דאריבער געפינען מיר ניט צווישען אללע באשעפעניש איינער זאל זיין קלוגער פאר דעם צווייטען, איין פוקס איז ניט קלוגער פון דעם אנדערען פוקס, ווייל ביידע טוהען גלייך מיט זייערע נאטור, אבער מענטשען איז איינער קלוגער פאר דעם צווייטען, יעדער מענטש טוהט צוויי ערליי נייטיגע זאכען, ער מוז מאכען כלים צו אקערין אין פעלד אונ זייען די תבואה, אונ זיי שניידען אונ אריין נעמען אין שייער אונ מלוטשען אונ מאהלין אויף מעהל אונ קנעטען א טייג אונ באקען אדער קאכען, אונ אזוי איז דא ארבעט ביי אנדערע מינים עסיגוואהרג, אונ ביי מינים משקה, ער מוז שערין די וואל פון זיינע שעפסין אונ זיי שפינען אונ וועבען ווארעמע קליידער אויף ווינטער, אונ זייען פלאקס אונ שפינען פאדים אונ וועבען קליידער אויף זומער, אונ בויען א שטוב צום וואהנען אין איר, די שטוב זאל אים באשיצען פון רעגין אונ פון היטץ אונ פון קעלט; דאס צווייטע איז וואס דער מענטש טוהט א זעלבע זאכען וואס זענען אים ניט אזוי נייטיג נור ער טוהט דאס צו זיין פערגעניגען, ער באהט שטובען מער ווי פיל ער דארף אונ שטעלט אריין אינוויינג מעביל וואס ער ניצט צו זייער ווייניג, ער פלאנצט ליידיגע בוימער

וואס

וואס אויף זיי וועלען קיין פרוכטען וואקסען, זיי וועלען נאר זיין צום פערגעניגען מען זאל שפאצירען צווישען זיי, מיט עסען אונ טרינקען איז אויך אזוי, ער עסט טארטין אונ געבראטענע אונ געפרעגעלטע פלייש אונ נאך אנדערע טייערע עסענ-ווארק וואס זענען ניט צום זאט ווערען נאר צום פערגעניגען, אונ ער טרינקט טייערע וויינען, צום פערגעניגען, אונ ער קליידעט זיך מיט טייערע קליידער, א זעלכע זאכען איז ניט דא ביי א חיות אונ בהמות. יעצט וועלען מיר געבען צו ערקלערין פון אינוויינינסטע מדות, ביי בהמות חיות עופות איז אויך דא שלעכטע אונ גוטע מדות, די שלעכטע מדות זענען כעם רציחה, די גוטע מדות זענען זייער רחמנות אויף זייערע קינדער, ביי די קאץ איז דא צניעות, די מילבין זענען געהוט זיי זאלען ניט גזלן, די טאהבען זענען ניט מזנה. נאר די מדות טוהען זיי ניט מיט א פארשטאנד ווייל עס דארף אזוי זיין, נאר גאט ברוך הוא האט אין זיי אריין געגעבען די מדות מיט די נאטור, אבער מענטשען טוהען גוטעס אדער שלעכטעס מיט זייער אייגענעם ווילען, אונ מיט זייער פארשטאנד.

פרק לא אלע זאכען וואס דער מענטש ווייסט זענען דורך זיבען ערליי וויסענשאפט.

אונ דאס זענען זייערע נעמען, מורגשות, מקובלות, מפורסמות, מושכלות ראשונות, מופת חותך, מופת נקנה, הראיה; מורגשות, הייסט די זאך וואס דער מענטש ווייסט זיא מיט זיינע אויסוויינינסטע גלידער אז עס איז אזוי. דהיינו ער זעהט די זאך מיט זיינע אויגען, אדער ער הערט מיט זיינע אויערען, אדער ער שמעקט, אדער ער פארזוכט מיט זיין מויל, אדער ער טאפט אן די זאך מיט איינע פון זיינע גלידער, סיי ער ווייסט פאר וואס עס איז אזוי אונ סיי ער ווייסט ניט פאר וואס דאס איז אזוי, למשל ער לייגט אריין פעפער אין מויל ווייסט ער עס איז ביטער אונ עס ברענט אים אין מויל, אונ ער ווייסט ניט פאר וואס עס ברענט אים אין מויל, ווייל אין דעם פעפער-בוים איז דא פיל פון יסוד האש, (פייער-קראפט), אדער ער זעהט מיט די אויגען ווי דער מאגנעט ציהט צו זיך אייזען, אונ פאר וואס ווייסט ער ניט, נאר ער זעהט עס איז אזוי. מקובלות, הייסט ער אליין ווייסט ניט די זאך נאר עס האט אים איינער געזאגט אדער געשריבען, למשל איינער האט געזאגט אדער געשריבען צו ראובן ער האט געזעהן אין אמעריקא אזוי א מין חיה, אונ ראובן גלויבט דעם מענטש אז די זאך איז אמת, אדער ער גלויבט אז די אלע מצות פון די תורה זענען אמת געגעבען געווארען פון גאט דורך משה רבנו עליו השלום, דאס גלויבען איז אויך דא אויף פיל ערליי אופנים, למשל איינער דערציילט א זאך צו ראובן, אונ עס קען זיין די זאך איז אמת, אדער ליגען, אינ ראובן קען ניט דעם מענטש, אונ ער ווייסט ניט אויב ער איז א וואהרער מענטש אונ ראובן גלויבט אים, דאס איז א נארהייט פון ראובן, ווי שלמה המלך האט געזאגט פתי יאמין לכל דבר, דער נאר גלויבט אלץ. אונ

א מאהל

א מאהל קען זיין ראובן האט געהערט א זאך פון שמעון און שמעון ווייסט די זאך פון זיך אליין דארף מען וויסען טאמער האט שמעון געהאט א טעות. ער האט געזעהן די זאך פון ווייטען. און אויב איינער זאגט נביאות מיט גאטס נאהמען, אויב מען ווייסט דער מענטש איז א צדיק פון זיין יוגענד און זאגט אייביג אמת און איז אפגעשיידט פון תאות און פון וועלטליכע זאכען און ער איז ווערט צו זיין א נביא מעג מען אים גלויבען אויף זיינע נביאות, אפילו דעם נביא אליין קען מען ניט אויב ער זאגט אמת, נאר איין אנדער נביא וואס מען קען אים זאגט עדות אויף דעם מענטש אז ער איז א ריכטיגער נביא, מעג מען אים גלויבען, אדער דער נביא אליין זאגט אויף זיך ער איז א נביא, און מען ווייסט ניט אויב ער זאגט אמת, נאר ער גיט א צייכען צו ווייזען אז זיינע נביאות איז אמת, דהיינו ער זאגט אין דעם טאג וועט זיין א האגעל אדער איין אנדער צייכען, און עס איז געוועזען ווי ער האט געזאגט, מוז מען אים גלויבען אז ער איז א נביא. דאס איז נאר אויב דער צייכען איז געקומען און באלד אוועק געגאנגען, דהיינו עס איז געגאנגען א האגעל א שעה אדער צוויי שעה און עס האט באלד אויפגעהערט. און אויב דער צייכען האט געהאלטען א לאנגע צייט, אזוי לאנג ווי דער נביא האט געזאגט, איז געוויס א גוטער צייכען. מפורסמות, הייסט די זאך וואס אלע מענטשען ווייסען למשל אלע מענטשען האבען איינגעשטימט איין זאך מען דארף ניט גזלען און ניט גנבענען, און גנבענען אדער גזלען איז שלעכטע מדות, צו טוהען טובות און גמילות חסדים האבען אלע איינגעשטימט אז דאס איז א גוטע מדה. מושכלות הראשונות, הייסט א זעלכע זאכען וואס אלע ווייסען, אפילו קליינע קינדער ווייסען אויך, דהיינו מען ווייסט די זאך אזוי געוויס ווי מען ווייסט געוויס אז א גאנצע איל איז גרעסער פון א האלבע איל. מופת חותך, הייסט אז מען ווייסט א זאך אזוי געוויס אז אנדערש קען דאס ניט זיין, דהיינו צוויי און צוויי איז פיר, און עס קען ניט זיין אנדערש, אזוי די זאך קען אויך ניט זיין אנדערש. הכרעה, איז אז מען האט א בעווייזונג אויף א זאך אז עס איז אזוי עס קען פון דעסטוועגען זיין אז די זאך איז ניט אזוי, נאר אזויא לאנג ווי מען ווייסט ניט אז די זאך איז אנדערש, פארלאסט מען זיך אויף דעם בעווייזונג. שכל הנקנה, איז דער שכל וואס ווערט געקויפט פון פיל קלערונג אין איינע זאך וואס ער האט דאס ביז יעצט ניט געוואוסט.

דאס זענען די זיבען ערליי וויסענשאפטען וואס זענען ביי יעדען מענטש.

פרק לב

יעדער פאטער וועט ניט איבערגעבען און ניט איינוואורצלען אין זיינע קינדער א פאלשע זאך, דאריבער קענען מיר זיין זיכער אז די תורה וואס אונזערע עלטערין האבען אונז געלאזען א ירושה איז אמת, און אלע דערציילונג וואס שטייט אין די תורה פון אדם און חוה, קין מיט הבל, דער מבול. די וואונדערליכע ביאגראפיע פון אברהם יצחק יעקב, און די אלע נסים וואס גאט ברוך הוא האט

געטאהן

געטאהן דורך משה רבנו אין מצרים אונ דעם ים צו שפאלטען אונ די איבעריגע
נסים פון דער מדבר, אויך אלע נסים וואס שטייען אין די ספרי נביאים מיט דניאל
חנניה מישאל ועזריה, אונ די נסים אונ וואונדער פון די היילינגע תנאים ואמוראים,
דאס אללעס איז געוויס אמת, ווייל דאס האבען אונזערע ערשטע אלטערין וואס
זענען ארויס געגאנגען פון מצרים געזעהן מיט זייערע אויגען אונ האבען דאס
דערציילט צו זייערע קינדער אונ די קינדער האבען דערציילט צו זייערע קינדער
ביז אונזערע דורות, אונ ווייל די יודען וואס זענען ארויס געגאנגען פון מצרים
האבען געזעהן אונ האבען געהאט ריכטינגע בעווייזונגען אויף משה רבנו, אז ער
איז א איש אמת אונ איז ניט שטאלץ געוועזען ביי זיך מיט זיינע מעלות, נאר ער
איז געוועזען ביי זיך נידעריגער פון אלע מענטשען, אונ האט פון די יודען גאר ניט
פערלאנגט פאר די גרויסע טובות וואס ער האט זיי געטאהן, קיין גאלד קיין זילבער
קיין כבוד, אויף וועלכעס האבען די יודען אים געקענט חושד זיין אז ער זאגט
ניט אמת, דאריבער האבען די יודען געגלויבט משה'ן אללעס וואס ער האט זיי
דערציילט, אפילו די זאכען וואס זענען געוועזען איידער ער איז געבארען געווארען
האבען די יודען אים אויך געגלויבט אז גאט האט אים אזוי געזאגט, אונ אלע דינים
וואס זענען געשריבען אין די תורה זענען ערליך געשריבען, די תורה האט אונז
דערווייטערט פון צו דינען עבודה זרה, וואס זיי פלעגען פארברענען זייערע קינדער
צו די גאטצען, אונ אז זייערע אלטערין זענען אלט געווארען האבען די קינדער
זיי געשאכטען, אין אינדיע איז געוועזען א מנהג אז א מאן איז געשטארבען, האט מען
אין פעלד געמאכט א שטיבעלע פון צווייגען אדער פון שטרויא אונ דאס ווייב האט
זיך געזעצט אין דעם שטיבעלע אונ האט געלייגט דעם מאן אויף איר שויס אונ
האט געהאלטען א אנגעצונדענע ליכט אין האנד, אונ האט אנגעצונדען די שטיבעלע
אונ זענען ביידע צוזאמען פארברענט געווארען, אונ די פאמיליע פון מאן אונ פון
ווייב האבען געמאכט א גרויסע שמחה אונ האבען געטאנצט ארום די פארברענטע
שטוב, זיי האבען געזאגט אזוי ווי זיי זענען אויף די וועלט געוועזען ביידע צוזאמען
אזוי וועלען זייערע נשמות נאך דעם שטארבען אויך זיין צוזאמען. דיא מענשען
וואס וואהנען אין לאנד קאליקוט ניט ווייט פון טייך סמבטיון, עסען קיין
פלייש, זיי ווילען ניט הרגענען א לעבענדיגע זאך, זיי זאגען אז אין יעדע לעבעדיגע
זאך איז דא א נשמה פון א מענטש, אונ זיי גלויבען אז יעדער מענטש ווען ער
שטארבט גייט אריין זיין נשמה אין א בהמה אדער אין א חיה אדער אין א עוף, ביי
דיא גרויסע לייט איידער זיי שטארבען פירט מען אריין א קוה אין שטוב נעבען זיין
בעט, אונ דער נוסס האלט מיט זיינע האנד די הערנער פון די קוה ביז ער שטארבט
ווייל זיי גלויבען אז וואס דער מענטש האלט אין האנד ווען ער שטארבט, אין די
זאך גייט אריין זיין נשמה, אונ דאריבער נעמען זיי א קוה ווייל דיא דריי בהמות

אַ אָקס (אָדער אַ קוה) אָדער אַ שעפּס אָדער אַ ציג זענען בּיי זיי די טייערסטע בהמות, און אַ קוה איז די בעסטע בּיי זייא; אַ טייל מענטשען ברענגען קיין ליכט בּיי נאכט, ווייל עס זענען דא אַ זעלכע פליגען וואס פליהען ארום דעם פייער פון די ליכט און זיי ווערען פארברענט. עס איז דא אַ מדינה ווען זייערע אלטערין ווערען אַלט שעכטען די קינדער די אלטערין און עסען זייער פלייש, און זיי זאגען דאס איז אַ כּבוד פאר די אלטערין, און די קינדער וואס טוהען ניט אַזוי זענען זיי ניט גערעכינט פאר ערענטליכע מענטשען. אויף די אינזלען פון דעם ים אַרחיפּלאגי זענען דא שווארצע מענטשען זיי קויפען מענטשען צום עסען ווי מיר קויפען בהמות צום עסען, און זיי געבען דעם מענטש גוט עסען און גוט טרינקען ער זאל ווערין פעט, נאכדעם שעכטין זיי אים און עסען אים; בּיי זיי איז אַ מצוה, דאס ערשטע קינד וואס ווערט בּיי זיי געבארען אַ זכר אָדער אַ נקבה, שעכטען זיי אים און מיט זיין פלייש מאכען זיי אַ סעודה פאר זייערע קרובים און יעדער פון זיי איידער ער עסט די שטיקול פלייש זאגט ער די ווארטער, אַך עצמי ובשרי אתה, די ביזמו דאך מיין ביין און פלייש. און ער נעמט אַריין דאס שטיקול פלייש אין מויל און עסט, אָבער ווי די תורה איז געגעבען געווארען זענען די אַלע בּייזע מנהגים פערניכטעט געווארען, פון די תורה איז געווארען אַליכטיגקייט אויף דער וועלט און מילארדען מענטשען האבען אוועק געווארפען די אונווירדיגע אמונות און גייען אויך מיט די ליכטיגקייט פון די תורה, און פון פיל ערליי מצות וואס משה רבּנו האט געשריבען אין די תורה זעהט מען אַז די תורה איז הייליג אמת, דהיינו משה רבּנו האט געשריבען אין די תורה דריי מאהל אין יאהר (אויף פּסח שבועות סוכות) זאלען אַלע זכרים פון יודען קומען אין ירושלים, אויף פּסח האבען ווייבער אויך בעדארפט קומען אין ירושלים צו עסען דעם קרבּן פּסח, זענען דאך געבליבען ליידיג אַלע שטעט פון גאנץ ארץ ישראל, האבען דאך געקענט די יודען זאגען מיר האבען מורא אוועק צו גיין פון אונזערע שטעט און פון אונזערע הייזער, טאמער וועלען קומען די פעלקער און וועלען אוועק נעמען אונזערע פארמעגינס, האט זיי משה רבּנו צו געזאגט מיט דעם נאמען פון גאט ברוך הוא לא יחמוד איש את ארצך בעלותך וגו', אפילו איינער פון די פעלקער וועט ניט גלוסטען אוועק צו נעמען פון דיר דיין לאנד ווען די וועסט אויפגיין אין ירושלים געזעהן ווערען פאר גאט, און מיר זעהן אַז עס איז געווען ווי משה רבּנו האט געזאגט אין די תורה, אויף יום טוב זענען אַלע שטעט און אַלע יודישע הייזער געבליבען ליידיג און די יודען זענען געוועזן אין וועג עטליכע טעג פאר יום טוב און עטליכע טעג נאך יום טוב, און גאנץ יום טוב, פון דעסטוועגען ווען זיי זענען געקומען אַ היים האבען זיי געטראפען אַלץ ווי עס איז געווען פריער עס האט זיי גאר ניט געפעלט. די גמרא דערציילט אַ מאהל האבען צוויי גוים געזאגט איינער צום אַנדערין אונזער שכן דער יוד וועט גיין אויף

יום טוב ושמחה מיט זיין גאנצע פאמיליע אין ירושלים וועלין מיר צונעמען זיין פארמעגין, דער יוד האט ניט געוואוסט וואס די גוים האבען געטראכט, עס איז געקומען פאר יום טוב איז דער יוד מיט זיין ווייב אונ קינדער אוועק פון שטוב צו גיין אין ירושלים האט גאט געשיקט שלאנגען זיי זאלען ארומרינגלען די שטוב, אונ די גוים האבען ניט געקענט אריין קומען אין שטוב, ווי די שלאנגען האבען דערזעהן דעם יוד וואס איז צוריק געקומען פון ירושלים זענען זיי אוועק געגאנגען. נאך איין בעווייזונג איז דא אז די תורה איז אמת, משה רבנו האט געבאטען די יודען דעם דין שמטה, זעקס יאהר זאל מען אקערין אין פעלד אונ זייען, דעם זיבעטען יאהר זאל מען ניט אקערין אונ ניט זייען, דער יאהר הייסט שמטה. נאך דעם יאהר שמטה הייבט מען אן נאך א מאהל ציילען זעקס יאהר ביז שמטה, אז מען האט אפגעציילט זיבען מאהל צו זיבען יאהר, דאס איז ניין אונ פערציג יאהר, דער ניין אונ פערציגסטער יאהר איז געווען שמטה, אונ דער פופציגסטער יאהר איז געווען יובל, איז שוין צוויי יאהר ניט געזייעט געווארען אין פעלד. דעם ערשטען יאהר נאך יובל אקערט מען אונ מען זייעט, פון די תבואה וועט יעצט זיין צו עסען אין דעם צווייטען יאהר נאך יובל, פון וואנען וועט מען נעמען תבואה אויף די צוויי יאהר, אויף דעם יאהר יובל אונ אויף דעם ערשטען יאהר נאך יובל, האט משה רבנו צוגעזאגט די יודען פון אכט אונ פערציגסטען יאהר נאך יובל וועט וואקסען אזוי פיל תבואה עס זאל זיין גענוג אויף דריי יאהר אויף דעם ניין אונ פערציגסטען יאהר אונ אויף דעם פופציגסטען יאהר דאס איז יובל, אונ אויף דעם ערשטען יאהר נאך יובל, אונ אזוי ווי משה רבנו האט געזאגט אזוי איז געווען, פון וואנען האט דיא ערד געוואוסט וועלכער איז דער אכט אונ פערציגסטער יאהר זיא זאל וואקסען תבואה אויף דריי יאהר, נאר ווייל גאט ברוך הוא האט אזוי צו געזאגט אין זיין תורה דורך משה רבנו דאריבער האט ער געבאטען די ערד זיא זאל אזוי וואקסען. נאך געפונען מיר אין די היילינע תורה משה רבנו האט געזאגט צו פרעה אין דעם לאנד גשן וועט ניט זיין דער ערוב, די זאלסט וויסען אז גאט איז אויף דער ערד אויך, אפילו אויף דער ערד ווערט ניט געטאהן א זאך פון זיך אליין, נאר גאט גיט אכטונג אויף אללעס וואס איז אויף דער ערד אונ אן זיין געבאט ווערט אויף דער ערד גאר גיט געטאהן אפילו בהמות אונ חיות טוהען ניט א זאך אן דעם בעפעל פון גאט, מיט דעם בעפעל פון גאט זענען די בהמות געקומען אין מצרים, אונ אז גאט וויל זיי זאלען ניט גיין אין גושן וועלען זיי ניט גיין אין גושן. נאך האט משה געזאגט צו פרעה, די זאלסט וויסען אז די גאנצע ערד געהער צו גאט וואס האט זיא באשאפען. ווייל די מצרים האבען דאס ביז יעצט ניט געגלויבט, דאריבער האט גאט דאס געוויזען דורך משה רבנו, אז ער איז איין גאט אויף דער וועלט, אונ ער האט די וועלט באשאפען, אונ ער קען טאהן אויף דער

די וועלט וואס ער וויל, זעהן מיר די וואונדער וואס גאט האט געטאהן אין מצרים זענען א עדות אויף גאט אונ אויף די תורה, אונ ווייל ניט צו יעדע צייט טוהט גאט נסים, דאריבער האט גאט געבאטען: יודען זאלען מאכען א אנדענקונג צו די נסים, זיי זאלען די נסים דערצ'ילען צו זייערע קינדער, ווי מיר מאכען פסח א אנדענקונג אויף יציאת מצרים, שבועות אויף מתן תורה, סוכות אויף ענני כבוד, וואס די יודען זענען געווען באדעקט אין אלע זייטען מיט וואלקענס ווען זיי זענען געגאנגען אין דער מדבר. אונ מיר לייגען תפילין אויף די האנד אונ אויף דעם קאפ, אלס אנדענקונג אויף יציאת מצרים, אונ נאך פיל מצות וואס זענען א אנדענקונג אויף יציאת מצרים, דאס טוהען מיר אלץ אויף שפעטערדיגע דורות זיי זאלען ניט קענען לייקענען אין גאט אז ער האט די וועלט באשאפען, אונ ער גיט אכטונג אויף די וועלט.

פרק לג עס זענען דא זיבען הימלען, דער ערשטער הימעל הייסט וילון, איבער וילון איז רקיע, איבער רקיע איז שחקים, איבער שחקים איז זבול, איבער זבול איז מעון, איבער מעון איז מכון, איבער מכון איז ערבות. אלע הימלען צוזאמען הייסען שמים, אזוי ווי למשל דער מענטש ווערט גערופען אדם, פון דעסטוועגען יעדער גליד פון מענטש האט איין אנדער נאמען, אדער מען רופט בית, א שטוב, פון דעסטוועגען יעדער זאך פון שטוב האט איין אנדער נאמען. טירען פענסטער אונ נאך נעמען, אזוי אלע הימלען צוזאמען הייסען שמים, פון דעסטוועגען יעדער הימעל בעזונדער האט איין אנדער נאמען, אין דעם הימעל רקיע איז די זונן אונ די לבנה אונ דיא שטערין, עס איז דא אראד וואס אין אים איז די זונן אונ די לבנה אונ אלע שטערען, דער ראד לויפט אלע טאג פון מזרח צו מערב, אונ ביז פיר אונ צוואנציג שעה לויפט ער ארום דעם גאנצען ערד-קוגעל אונ קומט צוריק צו מזרח, אונ אזוי איז אלע טאג, אונ אויף דעם ראד גייען אלע טאג די שטערין צוריק פון מערב צו מזרח, למשל אזוי ווי א פליג גייט אויף א ראד פון מערב צו מזרח, אונ ער מערט ניט אוועק פון זיין גאנג אונ דער ראד דרייט אים פון מזרח צו מערב, דער ראד טוהט דאס זייניגע, אונ די פליג טוהט דאס זייניגע, דער ראד קען הונדערט מאהל ארום לויפען פון מזרח צו מערב אונ ביז די פליג וועט איין מאהל ארום גיין דאס גאנצע ראד פון איין עק צום אנדערען קען דאס דויערן א יאהר, נאך איז דא אראד וואס אין אים זענען דא די צוועלעף מזלות, וואס זענען געגען די צוועלף חדשים פון יאהר טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים, די ערשטע זעקס מזלות שטייען אין צפון זייט, אונ די אנדערע זעקס מזלות שטייען אין דרום זייט, אין דיא ערשטע דריי חדשים ניסן איר סיון דאמאלס זענען די דריי מזלות, טלה שור תאומים, דאס איז דער ערשטער פערטיל יאהר וואס

הייסט

הייסט אביב (פריהלונג); נאכדעם תמוז אב אלול, זענען די דריי מזלות סרטן אריה בתולה, דאס איז דער צווייטע פערטיל יאהר, וואס הייסט קיץ (זוממער); נאכדעם איז תשרי מרחשון כסלו, זענען די דריי מזלות מאזנים עקרב קשת, דאס איז דער דריטער פערטיל יאהר וואס הייסט קור (קעלט); נאכדעם איז דריי חדשים טבת שבט אדר, זענען די דריי מזלות גדי דלי דגים, דאס איז דער פערטער פערטיל יאהר וואס הייסט חורף (ווינטער). אונטער דעם ראד זענען דא נאך זיבען רעדער. אין יעדער ראד איז דא איין שטערען, זיי ווערען גערופען שבעה כוכבי לכת, די זיבען שטערען וואס גייען שטענדיג (וואנדיל שטערען), זיי הייסען שבתאי, צדק, מאדים חמה, נוגה, כוכב, לבנה, נאך ערליי שטערען זענען דא וואס מיר זעהן זיי ביי נאכט זיי זענען מער ווי דריי טויזענד, דאס זענען די גרעסערע פון זיי, אונ צו די גאנץ קליינע שטערען ווייסט מען נאך קיין צאהל ניט, די שטערען זענען דא ביי טאג אזוי ווי ביי נאכט, נאר וויל ביי טאג איז ליכטיג פון די זון, דאריבער זעהט מען ניט די ליכטיגקייט פון די שטערען, אזוי ווי מען זעהט ניט די ליכטיגקייט פון א ליכט ביי טאג, אויב א מענטש זאל שטייען אין א טיפע גרוב וואס איינוויינינג זאל זיין פינסטער, וועט ער קענען זעהן די ליכטיגקייט פון די שטערען ביי טאג אויך, נאר זייער ווייטקייט פון די ערד זענען ניט אלע שטערען גלייך, עס זענען דא שטערען וואס זענען גאנץ הויך אונ ווייט פון די ערד, אונ עס זענען דא שטערען וואס זענען נידעריגער צו די ערד, נאר די שטערען וואס זענען נאנט צו די ערד זענען זעכציג טויזענד מאהל ווייטער ווי די זון איז פון די ערד, דאס איז צוואמען טויזענד מאהל טויזענד אונ פיר הונדערט פערציג טויזענד מיליאן מייל פון די ערד. אונ עס זענען דא נאך העכערע שטערען וואס זענען אזוי ווייט אין דער הייך אז מען קען נאר ניט זאגען א צאהל, מען האט בערעכונט אז א מענטש וואלט געשטאנען אין דערהייך נעבען די זון אונ וואלט פון דער הייך אראפגעשאסין מיט א הארמאט די קאהל זאל פאלען אויף דער ערד, וואלט געדויערט פיר אונ צוואנציג יאהר ביז די קאהל וואלט געקומען אויף דער ערד, אונ מיר ווייסען די קאהל וואס גייט ארויס פון א הארמאט אין אכט זעקונדען לויפט זיא ביז א מייל.

קענען מיר שוין וויסען פון דעם רעכענונג ווי ווייט הויך די זון איז פון אונז.

פרק לד עס זענען דא פילאזאפען וואס זאגען אז אלע שטערען זענען וועלטען, אונ יעדער שטערען איז אזוי א וועלט ווי די וועלט, עס זענען דא אויף זיי מענטשען אונ בהמות חיות עופות, אויך ביימער אונ תבואה וואס מען זייעט, מען ווערט געבוירען אונ מען שטארבט, אנדערע זאגען, די שטערען וואס לייכטען ניט זיי זענען די וועלטען אונ די שטערען וואס לייכטען זיי זענען די זונען פון די וועלטען, יעדער שטערען וואס לייכט איז די זון פון די וועלט וואס אויף דעם שטערען וואס איז נעבען אים, אונ יעדער פון די זיבען הויפט שטערען איז א גאנצע

וועלט

וועלט ווי אונזערע וועלט, אונ זייער ליכטיגקייט איז אויך פון די זונן. נאך זאגען די פילאזאפען וואס מען זעהט דורך די פארגרעסער גלעזער שווארצע אונ ווייסע פלעקין אין די שטערען, די שווארצע פלעקין איז די ערד וואס אויף די שטערען, אונ די ווייסע פלעקען זענען די וואסערען, טייכען, ימים, דאס איז אלץ ווייל דארטען וואהנען מענטשען, בהמות חיות עופות, *) אלץ ווי עס איז אויף אונזערע וועלט, דער פילאזאף העפעליוס שרייבט אין זיין בוך סעלענאגראפיא אונ בעווייזט פאקטיש, אז אין די לבנה איז דא הויכע בערג אונ שרעקליכע שטיינער אונ ימים אונ טייכען, ריכטיג גלייך ווי עס איז אויף אונזערע ערד, העפעליוס זאגט, אויסער די גרויסע פלעקען וואס מיר זעהן אין די לבנה זעהט מען דורך א פארגרעסער גלאז נאך קליינע פלעקען, אונ אין די גרויסע פלעקען זענען דא פיל קליינע ערטער וואס האבען א ליכטיגקייט, נאך זאגט העפעליוס אז אין די לבנה זענען דא פלעקען וואס זענען שטענדיג אויף איין ארט, אונ עס זענען דא קליינע פלעקין וואס זיי גייען איבער פון איין ארט צום אנדערען, דאס זענען די שאטענס פון די הויכע בערג אונ שטיינער וואס זענען אויף די לבנה וואס זיי רוקען זיך יעדען טאג פון איין ארט צום אנדערען לויט וויא די בעלייכטונג פון די זונן איז אויף זיי, אזוי ווי עס איז ביי אונז אויף די ערד, העפעליוס זאגט די פינסטערע פלעקין וואס מיר זעהן אין די לבנה דאס זענען די ימים, אונ די ליכטיגע ערטער וואס מיר זעהן אין די פלעקען דאס זענען די אינזלען וואס אין די ימים, דער העפעליוס בעשרייבט אזוי אלע היטלישע זאכען גלייך ווי ער וואלט געוועזען אין הימעל אונ האט אלץ געזעהן מיט זיינע אויגען, אדער וואס ער זעהט אויף די וועלט מיינט ער אין די לבנה איז אויך אזוי, ווי עס האט א מאהל געטראפען א ווילדער מענטש וואס איז אייביג געהארעוועט געווארען נאר אין וואלד, האט געפונען אין וואלד א גרויסען שפיגעל וואס איז געשטאנען געבען א גרויסען בארג, א סוחר איז א מאהל געפארען אויף דעם ים וואס גייט נעבען דעם וואלד, האט ער פארזונקען די שיף נעבען וואלד, אונ ווייל ער האט דא אין וואלד גערוהט עטליכע טעג האט ער ארויס גענומען פיל זאכען פון שיף אין וואלד, אונ פלוצלונג האט מען אנגע-הויבען פייפען פון די שיף א צייכען אז די שיף וועט באלד אוועק גיין, האט ער געכאפט די זאכען אונ האט זיי געטראגען אויף די שיף, דעם שפיגעל האט ער געלאזען אויף צום לעצטען ווי ער איז געקומען מיט די זאכען אויף די שיף האט שוין די שיף אנגעהויבען אוועק צו גיין אונ דעם שפיגעל האט ער געמוזט לאזען אין וואלד, אונ דער וואלד מענטש האט געפונען דעם שפיגעל, אונ ווייל ער האט ניט געוואוסט וואס איז א שפיגעל, איז ער צו געגאנגען נאנט צום שפיגעל אונ האט

אין

*) דאס אללעס איז וועהר פאקטיש בעשריבען געווארען אין דעם טהייערן ספר צבי חמלך

אין אים געזעהן א שווארצער מענטש מיט א שטעקען אין האנד ריכטיג ווי ער מיט זיין שטעקען, און ער האט אין אים געזעהן א גרויסען וואלד און א טייך, דער וואלד מענטש האט זיך אויף דעם זעהונג שטארק פערוואונדערט, און האט געזאגט, איך זעה אז אין דעם בארג איז דא א גאנצע וועלט. עס מוז זיין עס איז נאר פון אויבען א בארג און אינוויינינג איז דא א הויליער טונעל און אין דעם טונעל איז דא א וואלד מיט ביימער, אזוי ווי אונזער וואלד, אין יענעם וואלד זענען אויך דא טייכען, מיט אינזלען, און עס זענען דא שווארצע מענטשען ווי מיר זענען, זיי האלטען אויך שטעקענס אין די האנד ווי מיר האלטען. און ער האט ניט געוואוסט אז עס שפיגעלט נאר אין דעם שפיגעל אריין ער מיט דעם עכטען וואלד וואס ער שטייט אין אים; אזוי האט געטראפען דעם פילאזאף העפעליוס, ער האט אויך געמיינט עס איז דא בערג און טייכען און מענטשען אין די לבנה, אבער עס איז ניט וואהר, און א מאהל האבען די פילאזאפען בעקלערט מיט זייער שכל פארקערט, אז עס קען ניט זיין אונטער דער ערד געגען אונזערע פיס נאך א וועלט מיט מענטשען אזוי ווי די וועלט, און מען האט געפונען עס איז יא דא א גאנצע וועלט אונטער דער ערד געגען אונזערע פיס, פונקט גלייך ווי די וועלט, דארום איז נאך צו צווייפלען אין העפעליוסינס שיטה.

פרק לה פילאזאפען זאגען אזוי ווי עס איז שווער צו גלייבען אז א מענטש זאל לאזען ליידיג זיין פעלד וואס האלט פיל מייל, ער זאל אקערען די גאנצע פעלד און אין מיטען זאל ער נאר זייען איין קערנדעל, אזוי קען ניט זיין גאט זאל באשאפען אזוי א גרויסען און א הויכען הימעל מיט אזוי פיל שטערען מיט אזוי א גרויסע און הויכע זונן מיט א לבנה נאר פון וועגען דאס שטיקול ערד מיט דעם ביסעל מענטשען און אלץ זאל זיין ליידיג, נאר געוויס איז יעדער שטערען בעזונדער א גאנצע וועלט, א טייל מענטשען זאגען עס איז ניט אזוי, עס איז ניט מעהר דא ווי די וועלט וואס מיר זעהן און מיר זענען אויף איר, און די אלע זאכען זענען נאר באשאפען געווארען פון וועגען די וועלט, ווייל די וועלט זאליין דארף האבען די אלע זאכען, ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט באשאפען די צוויא גרויסע בעלייכטונגען [די זונן מיט די לבנה] און דיא שטערען זייא זאלען לייכטען אויף די ערד, נאר דיכטיג מעגען מיר גלויבען דיא פילאזאפען אז עס איז דא נאך וועלטען, און די שטערען וואס מיר זעהן דאס זענען וועלטען, ווארום די חכמי הקבלה זאגען עס זענען דא פיר ערליי וועלטען, עולם העשיה [דאס איז די וועלט וואס מיר זענען אויף איר], און עולם הבריאה, און עולם היצירה, און עולם האצילות, דאס זענען וועלטען פאר מלאכים שרפים אופנים חיות הקדש וואס מיר זעהן זיי ניט, און די משנה א״נ דער זוהר זאגען אונז אז אין יעדער וועלט פון די דריי וועלטען זענען נאך דא אזוי פיל וועלטען

גאר

נאר אן א צאהל, די משנה זאגט גאט וועט געבען צו יעדער צדיק דריי הונדערט מיט צעהן וועלטען, אז מיר וועלען נאר בארעכענען ווי פיל טויזענדער צדיקים עס זענען דא אויף דער וועלט, אונ יעדער צדיק וועט האבען דריי הונדערט מיט צעהן וועלטען. ווען ברק מיט דבורה האבען געהאלטען מלחמה מיט סיסרא, שטייט אין פסוק, די שטערען האבען אויך געהאלטען מלחמה מיט סיסרא, אונ דבורה האט געזאגט צו דיא יודען אורו מרוז אורו, ארור יושביה, איר זאלט פלוכען מרוז, זאגט די גמרא מרוז איז א שטערען וואס הייסט מרוז, זאל מען פלוכען דעם שטערען אונ מען זאל פלוכען די מענטשען וואס זיצען אונ וואהנען אין דעם שטערען, פאר וואס זיי זענען ניט געקומען מלחמה האלטען מיט סיסרא ווי אנדערע שטערען האבען געהאלטען מלחמה מיט סיסרא, זעהן מיר אז אויף די שטערען איז אויך דא וועלטען, אונ מיר קענען ניט זאגען דבורה האט געפלוכט די מענטשין וואס וואהנען אויף דער ערד אונטער דעם שטערען מרוז, די גמרא זאגט דאך אז דיא גאנצע ערד איז אונטער איין שטערען, דריבער מוזען מיר מודה זיין צו די פילאזאפען אז אויף יעדער שטערען איז א בעזונדער וועלט.

פרק לו נאר וואס דיא פילאזאפען זאגען אז אויף דיא שטערען זענען אזעלכע וועלטין ווי אונזערע וועלט מיט אזעלכע מענטשען אונ בהמות, חיות,

עופות, טייכען, ימים, בערג, טאהלין, וועלדער, פעלדער, מען שטארבט מען ווערט געבארען, דאס איז שווער צו גלויבען, ווייל צו וואס האט זייא גאט אבגעטיילט זיי זאלען וואהנען אויף די שטערען, זאלען זיי וואהנען גלייך מיט אונז אויף די ערד אונ גאט האט געדארפט פערגרעסערין אונזערע ערד זיא זאל קענען פארנעמען אלע באשעפעניש צוזאממען, דריבער מוזען מיר זאגען אויף די שטערין זענען טאקי דא וועלטין נאר ניט אזוי א וועלט ווי אונזערע, נור אויף יעדער שטערען איז דא איין אנדער מין וועלט מיט אנדערע מינים באשעפעניש, ווארום אז זיי זאלען זיין ריכטיג אזעלכע באשעפעניש ווי מיר זענען מיט מענטשען בהמות חיות עופות, דיא לעבעדיגע מענטשען וואס זענען א״ף דעם שטערען חמה נאנט צו דיא זונן, וואלטען זיי דאך געדארפט פארברענט ווערען פון דיא היטץ, אונ ווען מיר קענען ניט פארנעמען די ליכטיגקייט פון די זונן, זיא מאכט בלינד די אויגען, וואס מיר זענען אזוי ווייט פון די זונן, ווי אזוי ווערען זיי ניט בלינד קוקענדיג אין דיא זונן וואס זיי זענען נעבען איר. אונ די מענטשען וואס וואהנען אויף דעם שטערען שבתאי ווי אזוי קענען זיי איסהאלטען דיא גרויסע קעלט וואס דארטען איז, דריבער מוזען מיר זאגען אז די אלע באשעפעניש וואס זענען נאר געשלאסען פון א אנדער מאטעריאל, אז גאט ברוך הוא האט באשאפען פיל טויזענד ערליי מענטשען אונ פיל טויזענדער מינים בהמות חיות עופות, וואס זיי זענען מיט איין אנדערי מין לעבען אויף זייערע ערטער, זיי זענען ניט פון די פיר מאטעריאלין פייער, וואסער,

לופט

לופט, ערד] וואס אונזערע באשעפעניש זענען דא איך די וועלט ביי אונז געפונען מיר אויך ענדערונגען אין דיא באשעפעניש, אלע באשעפעניש וואס געפונען זיך אויף דער ערד געפונען זיך אויך אין ים, פון דעסטוועגען זענען זיי גיענדערט, דיא פון וואסער קאנען ניט לעבען אויף דיא ערד אונ דיא פון דיא ערד קאנען ניט לעבען אין וואסער אונ די מענטשן וואס וואהנען אויף דיא שטערען אפילו מיר וועלען זאגען זייא זענען חכמים, אבער זייא זאלען זיין מיט א יצר הרע אונ מיט תאות דאס געוויס ניט, ווארום די תאות אונ דער יצר הרע וואס רעט צו דעם מענטש צו תאות דאס קומט נאר פון די פיר יסודות, וואס דער מענטש איז פון זיי באשאפען געווארען אונ אז זיי זענען ניט באשאפען פון די פיר יסודות האבין זיי קיין תאוה אונ קיין יצר הרע, אונ אז זיי האבען קיין תאוה האבען זיי קיין תורה, וויא די גמרא זאגט ווען די מלאכים האבען געוואלט מען זאל זיי געבען דיא תורה האט משה רבנו געזאגט צו זייא אז איר האט קיין יצר הרע צו וואס דארפט איר די תורה, דריבער פארשטייען מיר אז דער עיקר פון אלע וועלטין איז ביי גאט נאר די וועלט, אונ אלע טויזענדער אונ מיליאנען וועלטען וואס זענען דא זענען נאר באשאפען געווארען וועגען דיא איינע וועלט, וואס מיר רופען זיא עולם הזה, ווי די גמרא זאגט גאט האט געזאגט צו די יודען מיין טאכטער ז צוועלף מזלות האב איך באשאפען אין הימעל, אויף יעדער מזל האב איך באשאפען דרייסיג חיל, אויף יעדער חיל דרייסיג לגיון, רהטין, גסטרא, אויף יעדער גסטרא איז דא דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טויזענד מאהל צעהן טויזענד שטערען, אונ דאס האב איך אלץ באשאפען נאר פון דיינעטוועגען, אונ ווייל דער תכלית פון אלע וועלטען איז נאר די וועלט דאריבער האט גאט געהייסען מען זאל בויען א משכן, נאכדעם א בית המקדש, ער זאל זיין מיט זיין כבוד דא אויף די וועלט, אונ די אלע טויזענדער וועלטען געהערען זיך ניט מיט אונז אזוי ווי די מלאכים געהערען זיך ניט מיט אונז. אונ אין אלע וועלטען זענען ניט דא אזעלכע באשעפעניש וואס זאלען שטארבען, נאר זייא לעבען אייביג, אונ געבורען קיין קינדער, אונ דארפען ניט עסען. אלץ אנדערש ווי אויף אונזערע וועלט, דאריבער איז די וועלט אבגעזאנדערט פון אלע וועלטען.

פרק לז נידעריגער פון אלע שטערען זענען די זיבען שטערען שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה, זיי ווערען גערופען פלאנעטין, דעם שטערען רופט מען שבתאי, ווייל שבתאי איז דער טייטש רוהונג, ווייל ער גייט זייער לאנג־זאם, עס דאערט דרייסיג יאהר ביז מען דערקענט אז ער האט זיך אפגערוקט פון זיין ארט, שבתאי איז דער טייטש שטערונג, דער שטערען פארלענדט פיל זאכען פון דער וועלט. דער אנדערער שטערען הייסט צדק, ווייל ער געוועלטיגט אויף אלע צדקות אונ אויף אלע דינים וואס ריכטען ערליך. דער דריטער שטערען הייסט

ייסט מאדים, ווייל ער איז רויט אונ ער געוועלטיגט אויף רציחה, אונ אויף בלוט פארגיסונג. דער פערטער שטערען הייסט חמה, ווייל ער ברענגט ווארעם אויף דער וועלט. דער פינפטער שטערען הייסט נוגה, ווייל ער איז ליכטיגער פון אלע שטערען דער זעקסטער שטערען איז כוכב. א טייל פילאזאפען רופען אים כותב, שרייבער ווייל ער פארשרייבט אונ פארצייכענט אלע זאכען וואס עס טרעפט אין זיי צייט. דער זיבעטער שטערען הייסט לבנה, ווייל ער איז ווייס, די לבנה האט דריי נעמען, לבנה, ירח, סהר. דיא זונן האט אויך דריי נעמען, שמש, חרס, חמה, די לעצטע אותיות פון די דריי ווערטער איז שס"ה, דריי הונדערט פינף אונ זעכציג ווייל עס דויערט דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טאג ביז די זונן גייט ארום איר ראד עב זאל ווערען גערעכענט א יאהר. אויף לאטיינישע נעמען שבתאי הייסט סאטורנוס צדק הייסט יופיטער, מאדים הייסט מארס. חמה הייסט זונא. נוגה הייסט וועגוס, כוכב הייסט מערקוריוס. לבנה הייסט לונא, אדער טראבאנט. די אלע זיבען שטערען זענען קיילעכדיגע אונ זיי האבען קיין ליכטיגקייט, נאר זיי האבען א ליכטיגקייט פון די זונן, אזוי ווי די לבנה האט א ליכטיגקייט פון די זונן. פון די זיבען פלאנעטען זעהן מיר נאר צוויי, די זונן אונ די לבנה, אונ די איבעריגע פינף פלאנעטען, ווייסען נאר די פילאזאפען פון זיי, אונ זייער ווירקונג וואס זיי ווירקען אויף דער וועלט ווייסען מיר אויך נור, פון די זונן מיט די לבנה, די זונן מאכט צייטיג די פרוכטען פון די בוימער, די לבנה מאכט צייטיג די תבואה אונ פרוכטען פון די ערד. די זונן לייכט אויף דער וועלט אונ מאכט ריין דעם לופט אונ מאכט ווארעם אונ מאכט וואקסען פיל געוויקסען אונ פרוכטען פון די בוימער אונ די בלומען אונ פרוכטען וואס דיא זונן מאכט זיי וואקסען, ציהען זיך צו די זונן, פאר האלבען טאג ציהען זיי זיך צו מזרח זייט, נאך האלבען טאג ציהען זיי זיך צו מערב זייט. דאס מערסטע ווירקט די זונן אויף רויזען אונ אויף אילבירנען, אונ די לבנה ווירקט שטארק אויף דעם וואסער פון ים אונ אויף דעם וואסער פון די טייכען ווען די לבנה איז פוהל שטארקט זיך דאס וואסער, אונ ווען עס פעלט אין די לבנה פאלט אפ דאס וואסער, ענדע חדש ווירקט דאס פייכטקייט זייער שטארק

, דיא זונן וואס איז אין חדש אדר איז

שעדליך פאר מענטשען ווייל דאמאלס זענען די מענטשען פוהל מיט פייכטקייט פון ווינטער וואס די איבעריגע פינף פלאנעטען ווירקען אויף דער וועלט ווייסען מיר נים, א טייל פילאזאפען ווייסען זייער ווירקונג, זיי מאכען געבוירען פון די ערד די מאטעריאלען אונ די בריליאנטען, זיי ווירקען אויף דעם מענטש אויך, עס זענען דא פלאנעטען וואס מאכען פריילעך דעם מענטש, אונ וואס מאכען טרויעריג דעם מענטש. אונ וואס געבען חכמה אין דעם מענטש, אונ וואס געבען חן, אונ וואס

געבען

געבען אים רייכקייט, און וואס געבען אים געוועלטיגקייט. נאר מיר דארפען וויסען אז וואס די פלאנעטען טוהען איז דאס ניט מיט זייער ווילען, נאר מיט זייער נאטור וואס גאט האט אין זיי אריין געגעבען. די זיבען פלאנעטען גייען ארום די וועלט, די לבנה גייט ארום די וועלט אין זיבען און צוואנציג טעג מיט אכט שעה. כוכב גייט ארום די וועלט אין דריי הונדערט פינף און זעכציג טעג מיט זעקס שעה. נוגה גייט אויך ארום די וועלט אין דריי הונדערט פינף און זעכציג טעג מיט זעקס שעה. חמה גייט אויך ארום די וועלט אין דריי הונדערט פינף און זעכציג טעג מיט פינף שעה מיט גיין און פערציג זעקונדען. מאדים גייט ארום די וועלט איין מאהל אין צוויי מיט א האלב יאהר. צדק גייט ארום די וועלט איין מאהל אין צוועלף יאהר. שבתאי גייט ארום די וועלט איין מאהל אין דרייסיג יאהר.

פרק לח די זונן איז דער גרעסטער פון אלע פלאנעטען, די לבנה איז גענטער צו די ערד פון אלע פלאנעטען, דאריבער דאכט זיך אונז אז די לבנה איז אזוי גרויס ווי די זונן, און אין אמת איז די זונן פיל מאהל גרעסער פון די לבנה, די לבנה אליין איז א פינסטערער מאטעריאל, נאר זיא האט איר ליכטיגקייט פון די זונן, און די ליכטיגקייט פון די לבנה איז נייצניג טויזענד מאהל שוואכער ווי די ליכטיגקייט פון די זונן. ווען די לבנה איז אין ענדע חדש נאנט פאר דעם מולד און אין אנהייב חדש נאנט נאך דעם מולד איז זיא דאמאלס גענטער צו די ערד ווי זיא איז אין מיטען חדש. אין די לבנה זעהט מען אמאהל ווי א פנים פון א מענטש און באמת איז דאס נאר פלעקען, טונקעלע פלעקען און ווייסע פלעקען [די פילאזאפען זאגען דאס זענען די בערג און די ימים וואס זענען אין די לבנה], ווארום אז א מענטש קוקט פון ווייטען אויף א זאך וואס זיא איז ווייס מיט שווארצע פלעקען, וועט עס אויסזעהן פון ווייטען ווי א פנים פון א מענטש, אויף איין פלעק וועט ער מיינען דאס איז א נאז, אויף דעם אנדערען פלעק וועט ער מיינען דאס איז א מויל, אויף נאך פלעקען וועט ער מיינען דאס זענען אויגען, און ער וועט זיך פארשטעלען דאס איז א גאנצער פנים פון א מענטש און אזוי מיינט מען אויף די לבנה אויך.

פרק לט לקויי החמה, וואס די זונן ווערט געשלאגען [טונקעל], דאס טרעפט נאר ביי טאג, און נאר אים ראש חדש אדער איין טאג אדער צוויי פאר ראש חדש אויב דער מולד איז פאר ראש חדש, ווייל דאמאלס איז די לבנה אונטער די זונן און ווייל די לבנה אליין איז א טונקעלע זאך אז זיא קומט אינטער די זונן פארשטעלט זיא די ליכטיגקייט פון די זונן זיא זאל ניט לייכטען אויף דער ערד, די זונן איז די זעלבינע וואס אלע טאג און זיא האט די זעלבינע ליכטיגקייט וואס אלע טאג, נאר די לבנה פארשטעלט איר ליכטיגקייט, און דאס איז ניט אללע ראש חדש, נאר ווען די לבנה קומט ריכטיג אונטער די זונן, און דאס.

דאס מערסטע קומט די לבנה ביי דער זייט פון די זונן, איז זונן ליכטיג אן א פארשטעלונג, נאר ווייל די לבנה איז קלענער פון די זונן אפילו ווען די לבנה שטייט גלייך אונטער די זונן קען זיא אויך ניט פארשטעלען די גאנצע זונן נאר די ליכטיגקייט פון די זונן לייכט אויף די ערד פון די זייטען ארום די לבנה, א. ווייל די זונן גייט פון מזרח צו מערב און די לבנה גייט פון מערב צו מזרח הייבט אן די לבנה פארשטעלען די זונן פריער פון מערב זייט. דאריבער ווערט דער ליקוי החמה געזעהן פריער אין מערב זייט. און די לבנה גייט דאך איר וועג ווייטער צו מזרח, גייט זיא דאך פריער אוועק פון מערב זייט, אז עס ווערט צוריק ליכטיג ווערט פריער ליכטיג אין מערב זייט נאכדעם אז די לבנה איז אין גאנצען אוועק געגאנגען פון די זונן ווערט ליכטיג אין מזרח זייט אויך און דער ליקוי החמה איז נאר אויף דעם ארט וואס די לבנה שטייט אונטער די זונן, אבער די לאנדער וואס זענען ווייט פון דעם ארט וואס דער ליקוי החמה איז, צו זיי שיינט די זונן קרום פון א זייט פון איבער די לבנה, און נישט נאר די לבנה קען פארשטעלען די זונן נאר איין פלאנעט פון די זיבען פלאנעטען אז ער קומט אונטער די זונן פארשטעלט ער זי, און דאס הייסט אויך ליקוי החמה, נאר דאס איז זעלטען עס זאל טרעפען, ביי היינטיגע צייט קענען די אסטראנאמער בארעכענען ריכטיג ווען עס וועט קומען א פלאנעט אונטער די זונן און וועלכער פלאנעט, אין וועלכע שעה ער וועט זיין אויף דעם ארט און וועלכע שעה ער וועט זיין אויף יענעם ארט. און עס איז אזוי ריכטיג בארעכנט אז עס פעלט ניט איין מינוט, עס האט א מאהל געטראפען דיא אסטראנאמער האבען געזאגט מיט א יאהר פריער אז איבער א יאהר וועט זיין א ליקוי חמה פון א פלאנעט אין דעם טאג אויף דעם אינזעל א טעהיטע. דער אינזעל איז ווייט אין אמעריקא, און מענטשען פון ענגלאנד זענען געפאהרען א יאהר אויף דעם ים צו די אינזעל זעהן אויב עס איז ריכטיג ווי די אסטראנאמער האבען געזאגט, און יעדער פון זיי האט מיט זיך גענומען גרויסע פארגרעסער גלעזער, און מיט איין טאג פריער זענען זיי געקומען אויף דעם אינזעל, און דער ליקוי חמה פון פלאנעט נוגה איז געוועזן צו די מינוט ווי די אסטראנאמער האבען געזאגט. און עס איז היינט מעגליך ביי די אסטראנאמער צו בארעכענען אלע ליקוי החמה און אלע ליקוי הלבנה וואס עס וועט זיין און וואס עס איז געוועזן ביז דער צייט וואס דיא וועלט איז באשאפען געווארען אזוי ריכטיג ווי מען בארעכענט די תקופות און די מולדות, דורך די ליקוים האבען די חכמים פון איראפא געהאט א ויכוח מיט די חכמים פון חינא, די חכמים פון חינא האבען געזאגט די וועלט שטייט שוין צעהן טויזענדער יאהרען ווייל ביי זיי אין קראניק איז פארשריבען צעהן טויזענדער מלכים וואס האבען געקיניגט אין זייער מדינה, איין מלך נאך דעם אנדערען, און וויפיל יאהר יעדער מלך האט געקיניגט און וויפיל מלחמות יעדער מלך האט

עהאט

געהאט, אונ אלין וואס האט געטראפען צו יעדער מלך, אונ אלע ליקוי החמה אונ לבנה וואס איז געוועז אין די צייט פון יעדער מלך, אונ די חכמים פון איראפא האבען גערעכענט די ליקוי חמה אונ לבנה וואס איז פארשריבען אין די חינעזישע ביכער צוריק ביז צום רעכענונג פון די וועלט באשאפונג ווי מיר רעכענען, זענען אלע געוועזען ריכטיג אונ אז מען האט אנגעהויבען רעכענען ביז נאך פריער, איז שוין דער רעכענונג ניט געוועזען ריכטיג, האט מען געזעהן אז אלין וואס אין זייערע ביכער איז פארשריבען איז פאלש.

פרק מ ליקוי הלבנה, טרעפט נאר ביי נאכט אונ נאר האלב חדש, ווייל

דאמאלס איז די לבנה הויך פון די ערד, אונ דאס ווייסען מיר אז די לבנה אליין איז א פינסטערער מאטעריאל, נאר די זונן גוט אריין א ליכטיגקייט אין די לבנה אזוי ווי א ליכט גוט א ליכטיגקייט אין א שפיגעל, אונ ביי נאכט איז די זונן אונטער די ערד, אונ ווייל די זונן איז גרעסער פון די ערד צעהן טויזענד מאהל הונדערט טויזענד, דאריבער גייט ארויף א ליכטיגקייט פון די זונן פון די זייטען ארום די ערד, ביז אין די לבנה ווערט זי דעמאלס ליכטיג, דאס איז נאר ווען די זונן איז אונטער דער ערד, אויף א זייט, נענטער צו איין עק ערד, גייט ארויף פון דארטען די ליכטיגקייט צו די לבנה, אבער אז די זונן שטייט אונטער די ערד ריכטיג גענגען די לבנה, ווייל די ערד איז פופציג מאהל גרעסער פון די לבנה פארשטעלט די ערד די ליכטיגקייט פון די זונן זיא זאל ניט לייכטען אויף די לבנה, בלייבט די לבנה טונקעל.

פרק מא שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה. דער מזל שבתאי

איז אויף דעם הימעל נאנט צו די וואסער וואס זענען איבער דעם הימעל, דאריבער איז דער מזל שבתאי קאלט, אונ ווייל ער איז ווייט פון די זונן דאריבער האט ער אין זיך קיין ווארעמקייט, אונ ער איז קאלט אונ טרוקען וויא אייז אונ האגעל. דאריבער האט ער צו שאפען אויף דעם טויט אונ ארעמקייט ווייל דער טויטער איז קאלט אונ דער ארימאן איז אויך וויא געשטארבען, אונ ער האט צו שאפען אויף דעם זיבענטען טאג שבת, ווייל שבת ארבעט מען ניט. אונ שבתאי איז דער טייטש שטערונג אין שבת איז מען געשטערט פון ארבעט, אונ ער ווירקט אויף דיא מענטשען וואס זענען פויל צו ארבעטען. ווארום דיא קעלט מאכט דעם מענטש טרויעריג אונ פויל צו ארבעטען אונ זיי פארשפעטיגען שטענדיג, אונ זענען פארזארגט אונ קראנק. דאריבער האט דער שטערען שבתאי צו שאפען אויף אלע שלעכטס. אנדערע ספרים שרייבען די נאטור פון שבתאי איז קאלט אונ טרוקען, אונ די קעלט איז מער וויא דאס טרוקען, ער געוועלטיגט אויף די שווארצע מענטשען אונ מאגערע אונ פערזארגטע אונ אויף דיא וואס גייען אין בעשמוצטע קליידער, געבען אים גייען צוויי קליינע שטערען אזוי וויא זיי וואלטען געוועזען

זיינע היטערם, דער שטערן שבתאי מיט זיינע צוויי קליינע שטערן נעמען זייער ליכטיגקייט פון די זונן, דער קאלער פון דעם שטערן איז ווי בליא, דורך דעם שטערן ברענגט גאט ברוך הוא אויף דער וועלט שטארקייט און געוועלטיגקייט און נקמה און מלחמה און הונגער. און דער מענטש וואס ווערט קראנק אין די שעה וואס דער שטערן שבתאי געוועלטיגט, וועט ער חלילה זיין קראנק אויף א לאנגע צייט און וועט האבען א שטארקע קראנקייט. יעדער מענטש איז באשאפען פון פיר יסודות פייער וואסער לופט ערד, דער מענטש וואס האט אין זיך דעם יסוד פון פייער מער ווי די דריי יסודות, וועט ער זיין א ווארעמער מענטש מיט ווייניג פייכטקייט, און ער וועט זיין וואיים און וועט טרינקען מער ווי זער וועט עסען, זיינע גלידער וועלען זיין קליינע, און וועט זיין מאגער, ער וועט געשווינד בייז ווערען, און עס וועט זיין גרינג אים צום איבערבעטען, ער וועט זיין א עזות פנים, און ער וועט זיין א געשווינדער מענטש צום טאהן, און ער וועט האבען פיל האר אויף זיין לייב, ער וועט זיין א פריינדליבער מענטש, ער וועט נים האבען א געשטעלטע דעה, און וועט שטענדיג מורא האבען, און ער וועט נים ליב האבען ווארעמע און טרוקענע עסען נאר קאלטע און פייכטע; און דער מענטש וואס האט אין זיך לופט מער ווי די דריי יסודות, וועט ער זיין ווארעם און פייכט. און ער וועט זיין געליבט פון אלע מענטשען, ער וועט ווייניג ריידען, און וועט האבען שיינע קינדער, ער וועט זיין א פריינדליבער מענטש, ער וועט אלץ טאהן מיט יושר, און וועט זיין א בעגלויבטע מענטש, א פריילינגער א קלוגער, און וועט טאהן גוטע מעשים, און וועט ליב האבען שפילען, און וועט טאהן טובות מענטשען. זיינע מדות וועלען זיין מיטעל, ער וועט האלטען זיין ווארט, אז ער וועט זאגען יא וועט זיין יא, ער וועט נאר עסען קאלטע און טרוקענע. און דער מענטש וואס האט אין זיך ערד מער ווי די דריי יסודות וועט ער זיין קאלט און טרוקען. ער וועט שטענדיג זיין טרויעריג, און קראנק, קארג, פויל, א נאר. און דער מענטש וואס האט אין זיך דעם יסוד וואסער מער ווי די דריי יסודות וועט ער זיין א קאלטער מענטש א פייכטער און א דיקער און וועט ליב האבען פיל שלאפען. און ער וועט זיין קלוג, ווארעמע און טרוקענע עסען וועט פאר אים זיין געזונד. און דער מענטש וואס וועט געבארען ווערען אין די שעה וואס דער מזל שבתאי געוועלטיגט און ער וועט אין זיך האבען דעם יסוד פון לופט מער ווי די דריי יסודות וועט ער האבען גרויס הצלחה און גרויס כבוד, און וועט זיין א צדיק און וועט פארשטיין צו געבען עצות. און אויב דער מענטש וואס וועט געבארען ווערען אין מזל שבתאי וועט האבען אין זיך דעם יסוד פון ערד מער ווי די דריי יסודות וועט ער האבען צו די פריערדיגע מדות נאך די מדות אויך, ער וועט זיין א פאלשער מענטש, ער וועט נארען מענטשען, ער וועט טאהן נקמות צו דעם מענטש

וואס וועט אים עטוואס שלעכטס טאהן, ער וועט האבען ליב קריג, אונ צו שלאגען. עס וועט זיך אפילו אין אים א מאהל דערוועקען ער זאל פארגעסערען זיינע אלע שלעכטע מדות, נאר דער געדאנק וועט ניט זיין אויף לאנג. נאר פון דעסטוועגען קען א מענטש ענדערען זיין געבארענע נאטור צו גוטען, ער זאל זיך געוואהנען מיט גוטע מדות. דאריבער האט גאט ברוך הוא געגעבען אין דעם מענטש חכמה ער זאל קענען געוועלטיגען אויף זיין נאטור א בהמה קען ניט ענדערען איר נאטור אבער א מענטש קען ענדערען זיין נאטור מיט געוואהנהייט אונ חכמה.

פרק מב דער חכמוני שרייבט דער מזל צדק וייל ער איז אין זעקסטען הימעל,

איז ער מיטעל ניט שטארק קאלט אונ ניט שטארק ווארעם, ער איז ווארעם אונ פייכט, די פייכטקייט האט ער פון די קעלט פון מזל שבתאי וואס ער איז אין דעם הימעל וואס איבער אים, אונ די ווארעמקייט האט ער פון דעם מזל מאדים וואס ער איז אין דעם פינפטען הימעל וואס אונטער אים, אונ וייל דער מזל צדק איז מיטעל מיט זיין ווארעמקייט אונ מיט זיין פייכטקייט, דאריבער ווירקט ער אויף דעם לעבען אונ פרידען פון די מענטשען וואס ווערען געבארען אין זיין מזל, ווארום דער מענטש וואס זיין ווארעמקייט אונ קאלטקייט זענען מיטעל, אונ זיין פייכטקייט אונ טרוקענקייט זענען מיטעל קען ער לאנג לעבען, אונ ווען די צייט איז מיטעל ניט שטארק היים אונ ניט שטארק קאלט נאר ווארעם, דיא צייט איז גוט פאר מענטשען אונ פאר געוויקסען, די מענטשען זענען מיט פרידע אונ מיט פריילינקייט, מיט רייכקייט אונ שיינקייט אונ כבוד אונ גרויסקייט מיט שטילקייט אונ רוהיגקייט, וייל דער מזל צדק געוועלטיגט נאר אויף גוטס, אונ געוועלטיגט דאנערשטיג, אין דעם טאג זענען באשאפען געווארען די עופות אונ די פיש אונ די גרויסע וואלפיש אונ אלע לעבעדיגע זאכען וואס קריכען אויף דיא ערד. אונ דער מענטש וואס ווערט געבארען אין מזל צדק ווערט ער גערופען בעל צדק, אונ ער געוועלטיגט אויף גרויסע לייט. אונ דער מענטש וואס האט א גרויסע געדעכטע געלבע בארד אונ האט ניט א גאלען קאפ איז ער אונטער דעם מזל שבתאי אונ איבער דעם מזל מאדים. דורך דעם מזל צדק טוהט גאט אויף דער וועלט צדקה אונ לעבען אונ יושר אונ ליבשאפט אונ מענטשען זענען באהעפט איינער צום אנדערען, אונ ער דערוועקט די הארצער פון מענטשען צו מעשים טובים אונ תשובה, אונ אלע פארזייהונג ווערען גוט איינגעווארצילט, אונ ער שפייזט די הונגעריגע, אונ ער איז גוט צו אלע געשעפטען: אונ דער מענטש וואס ווערט געבארען אין די שעה וואס דער מזל צדק געוועלטיגט, אונ ווען דער מזל גייט ארויף, וועט ער זיין א קלוגער, א בעגלייבטער אונ מיט א גוטען נאמען, אונ ער וועט האבען פרנסה מיט רייכקייט, אונ וועט האבען אפעטיט צו פיל עסען, אונ ער וועט ליב האבען צו זיין מיט מענטשען צוזאמען, אונ ער וועט זיין שיין אונ

גליקליך

גליקליך ער וועט בעקומען א ווייב וויא ער וויל, אונ גליקליכע קינדער.

פרק מג דער חכמוני שרייבט דער מזל מאדים ווייל ער איז ווארעם אונ טרוקען האט ער צו שאפען אויף כעס, דאס הייסט ער ווירקט אויף דעם מענטש אפילו ביי יעדער קליינע זאך וואס איז ניט ווי זיין ווילען וועקט ער ביזן, דער כעס דערוועקט זיך אין א מענטש פון די היטץ וואס איז אין די רויטע גאל, אונ פון כעס קומט מען צו קריג אונ צו קנאה אונ שנאה אונ מען זאל שלאגען איינער דעם אנדערען אונ א קאהל צום הרגען אויך. דאריבער האט דער מזל מאדים צו ווירקען אויף אייזען אונ שווערד אונ אויף שלעכטס אונ שטערונג אונ אויף פייער אונ ער געוועלטיגט אויף דינסטאג, אין דעם טאג זענען די וואסער פארזאמולט געווארען אין איין ארט אונ די ערד איז געזעהן געווארען, אונ די שטיינער וואס פון זיי גייט ארויס פייער אונ אייזען זענען אויך געזעהן געווארען אין דעם טאג, דעם טאג זענען באשאפען געווארען ביימער אונ גראז וואס זיי טראגען ברענגען דאס פייער, אנדערע ספרים שרייבען די נאטור פון מאדים איז ווארעם אונ שטארק טרוקען, ער געוועלטיגט אויף אלע מענטשען וואס זענען ביזן. זייערע האר זענען שווארצליך אונ זיי ווערין געשווינד אלט, דער שטערען מאדים איז אין פינפטען הימעל אונטער דעם שטערען צדק אונ שבתאי, זיין ליכטיגקייט איז גליך פון די זונן, זיין קאלער איז רויט פון די זונן וואס שיינט אויף אים, דורך דעם שטערען שטראפט גאט די מענטשען מיט מגפות רחמנא ליצלן אונ מיט מכות אונ מיט הונגער אונ מיט שרפות אונ מלחמות, עס רייסט אוים מדינות אונ שטעט אונ צו ברעכט ביימער, אונ דער מענטש וואס איז געבארען אין דעם מזל מאדים, וועט ער זאגען רכילות, אונ וועט מאכען קריג צווישען ברידער אונ גוטע פריינד, אונ ער וועט זיך ערלויבען צו טייטען מענטשען, אונ ער וועט זיין א עזות פנים א גזלן, ער וועט מיט שטארקייט מנצח זיין דיא שונאים, אונ וועט ניט שטארבען מיט א גוטען טויט.

פרק מד דער מזל חמה איז אין פערטין הימעל, דריי מזלות [מאדים, צדק, שבתאי] זענען איבער אים, אונ דריי מזלות [נוגה, כוכב, לבנה] זענען אונטער אים, אין אים איז אריין געמישט פיר זאכען, קעלט, אונ פייכטקייט, ווארעם, אונ טרוקען, אונ פון איר כח זענען די פיר צייטען אין יאהר [קאלט, ווארעם, זומער, ווינטער], זיא האט א געוועלטיגקייט ווייל זיא איז פייער, קעלט האט זיא ווייל איבער איר איז א שטארקע קעלט פון די איבערשטע וואסער, א פייכטקייט האט זיא פון דיס פייכטקייט וואס גייט ארויף פון די אונטערשטע וואסער, אונ ווייל דער מזל חמה איז אויסגעמישט פון פיר זאכען, געוועלטיגט ער אויף דעם בעליכטונג אונ ער מאכט א אבשיידונג צווישען טאג אונ נאכט, אונ וועגען די ליכטיגקייט פון דעם מזל, זענען די לבנה מיט די שטערען טונקעל בי

טאג. די מקובלים זאגען אויך אזוי, חמה טייגט מען די זונן, ער איז דער גרעסטער פון אלע מזלות וואס אין הימעל. אונ ער בעלייכט די וועלט. אונ ער איז אין מיטען דיא מזלות, שבתאי צדק מאדים זענען איבער דיא זונן אונ נוגה כוכב לבנה זענען אונטער דיא זונן אונ זייא רופט מען דיא אונטערשטע שטערען. דיא קאלער פון דיא זונן איז גרין אונ רויט. דיא זונן ווארעמט אונ זיא גיט ליכטיגקייט אין די דרייא שטערען וואס איבער איר אונ אין די דריי שטערען וואס אונטער איר, די זונן מאכט טרוקען אונ מאכט ריין דעם לופט, זיא מאכט צייטיג אונ זיס די פרוכטען, אונ מאכט וואקסען די פארזייהונג. אונ זיא גיט אריין אין לעבעדיגען סוחט אין אלע לעבעדיגע זאכען. אונ דער מענטש וואס ווערט געבארען ווען דער מזל חמה געוועלטיגט, אונ ווען דער מזל גייט ארויף איז ער אן עזות פנים, אונ שטאלץ, אויך פרייליך, ער וועט האנדלען ערליך, אונ ער וועט האבען א שטארקען גייסט, אונ שיינע האר. אונ אויב ער וועט געבארען ווערען ווען דער מזל חמה גייט אראפ, וועט ער קיין רוהיגקייט געפינען, ער וועט גיין פון איין שטאט אין דיא אנדערע שטאט, אונ ער וועט האבען שאדין פון פייער.

פרק מה דער מזל נוגה איז קאלט אונ פייכט ווי וואסער, אונ ער איז א ביסעל דערווארעמט פון די זונן וואס איבער אים, אונ ער געוועלטיגט אויף תאוה, מענטשען זאלען גלוסטען צו פערגעניגען אונ צו פרייליכקייט, אונ זיי זאלען האבען חן אונ ליבשאפט, אונ ער גוט דעם מענטש א תאוה צו פרויען, דריבער געוועלטיגט דער מזל נוגה פרייטאג ווייל דענסמאהל איז באשאפען געווארען אדם אונ חוה. זיין ליכטיגקייט איז פון די זונן, זיין געשטאלט איז ניט שטענדיג גלייך, א מאהל זעהט מען אים גרויס, א מאהל גאנץ, א מאהל האלב אונ אפגעהאקט, א מאהל מיט הערנער, דאס איז אלץ ווי די שטראלען פון די זונן פאלען אויף אים, אונ אזוי ווי עס טרעפט די לבנה אזוי טרעפט אים, א מאהל איז ער נידעריגער פון די זונן אונ א מאהל העכער, ווען ער איז העכער פון דיא זונן זעהט מען אים גאנץ אונ ווען ער איז נידעריגער זעהט מען אים ווי מיט הערנער. דורך דעם מזל נוגה טוהט גאט אויף דער וועלט שטילקייט אונ פרידען אונ אלע מינים שפילען אונ זינגען אונ די פרייליכקייט וואס עס איז ביי א חתונה. אונ דער מענטש וואס ווערט געבארען אין די צייט ווען דער מזל נוגה גייט ארויף, וועט ער זיין א צדיק אונ וועט זיין פעהיג צום פארדינען, ער וועט האבען חן ביי מענטשען אונ וועט זיך בענוגען מיט זיין בעשטאנד, אונ וועט זיין א ריכטיגער מענטש מיט א גוטע נאטור. אבער ווער עס ווערט געבארען ווען דער מזל גייט אראפ, וועט ער זיין זעהר אומגליקליך.

פרק מו דער מזל כוכב איז קאלט אונ ווארעם, טרוקען אונ א ביסעל פייכט, די קעלט האט ער פון די לבנה וואס זיא איז אונטער אים, אונ די לבנה

אי

איז קאלט ווי שנייא, די טרוקען מיט די ווארעם האט ער פון די שטערן וואס זענען אונטער איהם, די פייכטיגקייט האט ער פון דעם מזל נוגה וואס ער איז קאלט אונ פייכט ווי וואסער ווייל ער איז א ביסעל דערוואַרעמט פון די זונן, ער איז א ביסעל קאלט א ביסעל טרוקען א ביסעל ווארעם אונ א ביסעל פייכט, דאס הייסט מיטעל, דאריבער האט דער מזל צו געוועלטיגען אויף חכמה, אונ צו קענען קריצען אלע ערליי קריצונג, אונ צו מאכען אלע ערליי ארבעטען, אונ צו שרייבען אלע ערליי שריפטען, אונ צו שפראכען. אונ דער מענטש וואס ווערט געבוירען אין דעם מזל כוכב ווען ער גייט ארויף, וועט ער זיין א גרויסער מאן אונ א עצה געבער ביי דעם מלך, אונ וועט האבען א גוטע נאטור, אונ אויב ער וועט געבוירין ווערען ווען דער מזל גייט אראפ וועט ער זיין א פאלשער מענטש אונ וועט זיין אין א סכנה

פרק מז דער מזל לבנה איז קאלט ווי שנייא, אונ צו צייטענווייז האט ער א ביסעל ווארעם, דאריבער געוועלטיגט די לבנה מיט ביידע כוחות, דער ווארעמער כח גיט אויף דעם מענטש חן אונ גוטס, אונ דער כח פון די לבנה טרייבט ארויס פון דער ערד דיא גראז אונ אלע פארוויהונג ווי זאלען וואקסען, אונ אלע ביינער פון מענטש ווערען פיהל מיט מארך, אונ די בלוט אין מענטש ווערט גימערט, אונ די וואסער אין די ברונענס ווערען גימערט. אונ די לעבער מיט די מילץ אין מענטש ווערען גרויס, אונ יעדע לעבענדיגע זאך וואס איז מאגער ווערט גראב אונ דיק, ווען עס איז דער מולד אונ נאך האלב חדש ווען די לבנה הייבט אן קלענער ווערען, אלע קליידער אונ אלע געשפונענע זאכען וואס זענען איינגעטונקט געווארען אין וואסער הייבען דאמאלס אן קאליע ווערען. אונ אלע ביימער וואס ווערען דאמאלס אבגעשניטען פון ווארצעל, ווערען געשווינד געשפאלטען, אונ פארפוילט. די פרוכטען וואס ווערען דאמאלס אפגעשניטען פון בוים ווערען אויך געשווינד פארפוילט, די וואל אונ די האר וואס מען שערט דאמאלס ווערען פארלענגט פון זיך אליין, אונ ווען די לבנה שטייט איבער די ערד איז דאמאלס שלעכט צו אלע זאכען אונ ווען די לבנה גייט צוזאמען מיט א גוטען שטערן אדער מיט א גוטען מזל, איז זיא גוט צו אלע זאכען, אונ זיא געוועלטיגט אויף מאנטאג ווייל זיא איז קאלט ווי שניי אונ מאנטאג זענען די וואסער פארגליווערט געווארען, אונ פון דעם איז באשאפען געווארען דער הימעל וואס איבער אונז. אנדערע ספרים שרייבען די לבנה מיט איר נאטור איז קאלט אונ פייכט. אונ זיא גלוסט נאר צו נעמען א ליכטיגקייט פון די זונן אונ לייכטען צו אונז, אונ זיא מאכט צייטיג די פרוכטען וואס וואקסען פון די ערד. אונ זיא שטארקט די וואלען וואס אין ים, אונ דער מענטש וואס ווערט געבוירען אין די צייט וואס די לבנה געוועלטיגט אונ ווען דער מזל גייט ארויף וועט ער באהען אונ צו ווארפען, ער וועט אנהייבען מאהן א זאן

וועט ער ניא צו טארפען, אונ ער וועט שטענדיג זיין קראנק, אונ ער וועט האבע ליב צו וואהנען נעבען וואסער.

פרק מז דיא גמרא זאגט די יודען האבען קיין מזל, די שטערען אונ דיא מזלות

טוהען זייער זאך גאנץ ריכטיג איינער ווערט געבארען אין א נוטען מזל אונ איינער ווערט געבארען אין א שלעכטען מזל, נאר פון דעסטוועגען קען דער מענטש ענדערען דעם מזל, דהיינו איינער ווערט געבארען אין מזל מאדים דארף ער זיין א בלוט פערגיסער, פון דעסטוועגען אויב ער וויל קען ער ענדערען דעם מזל, דהיינו ער ווערט א שוחט אדער א מוהל, אונ א מאהל איז פארקערט, איינער ווערט געבארען אין מזל צדק דארף ער זיין א צדיק, אונ אז ער וויל ענדערט ער דעם מזל, אונ קען טאהן אלע גרעסטע זינד, דאריבער אויב א מענטש איז געבארין אין א שלעכטען מזל דארף ער ניט זיין טרויעריג אונ בעזארגט, מיט זיינע נוטע מעשים אונ תפלה קען ער פועלען אין הימעל מען זאל ענדערען זיין מזל, אזוי ווי מיר געפונען ביי אברהם אבינו עליו השלום, זיין מזל האט געוויזען ער זאל קיין קינדער האבען, האט גאט געזאגט איך וועל ענדערען דיין מזל אונ די וועסט יא האבען קינדער, אונ אזוי איז געגען רייכקייט אונ ארעם, אפילו דער מזל וויזט שלעכט אויף איינעם ער וועט זיין איין ארעם מאן, פון דעסטוועגען זאל ער ניט זארגען גאט קען ענדערען דעם מזל אונ ער קען רייך ווערען, אדער פארקערט, איינער איז געבארען אין מזל פון רייכקייט פון דעסטוועגען זאל ער זיך ניט פארלאזען אויף דעם מזל, אויב ער וועט זינדיגען וועט גאט ענדערען זיין מזל אונ ער קען ארעם ווערען, אונ אפילו מיר זעהן איינער איז א רשע אונ איז רייך אונ זיינע שלעכטע מעשים מאכען אים ניט שאדין זיין רייכקייט, אונ מיר זעהן איינער איז א צדיק אונ איז ארעם אונ זיינע תפלות העלפען אים ניט צו ענדערען זיין מזל ער זאל רייך ווערען, דאס איז שוין איין אלטע פראגע, אונ אויף די פראגע ווייסט מען קיין תירוץ, די זאך ווייסט נאר גאט אליין, עס איז אזוי, א מאהל האט א רשע איין מצוה אונ די מצוה ברענגט אויף אים רייכקייט אונ ביי א צדיק קען זיין פארקערט ער האט איין עבירה אונ די עבירה לאזט ניט ער זאל רייך ווערען. דער עיקר איז יעדער יוד דארף נאר ניט קוקען אויף דעם מזל, ער דארף נאר האפפען צו גאט אונ בעטען צו אים, ווען ער איז ארעם אדער חס ושלום קראנק זאל ער נאר בעטען צו גאט, ווארום דער מזל איז דאך אויך ביי גאט אין האנד אונ אויב ער איז רייך זאל ער זיך ניט פארלאזען אויף זיין מזל נאר ער זאל בעטען ביי גאט ער זאל ניט אוועק נעמען פון אים די רייכקייט.

פרק מח דער מזל טלה האט צו זיך דרייצעהן שטערען דער מענטש וואס

ווערט געבארען אין חדש ניסן וועט ער האבען א לאנגען פנים אונ גרויסע אויגען, דעם קאפ אבאפגעבויגען, זיין האלז גראב, פיל האר אויף זיין לייב.

ער

ער וועט שיין רעדען נאר פיל, זיין שטימע וועט זיין א ביסעל שוואך. דער וואס ווערט געבארען אין חדש איר, וועט זיין גלייך געוואקסען, א לאנגע פנים, גרויסע אויגען, זיין האלז גראב אונ קורץ, א ברייטען שטערען. דער וואס ווערט געבארין אין חדש סיון וועט ער זיין גלייך געוואקסען מיט א ברייטען בויך, ער וועט שיין רעדין מיט א שטארקע שטימע, ער וועט זיין א גוטהארציגער, פריינגעביג, ער וועט אלץ קענען, א שרייבער, א רעכענער, א גרויסער חכם, זיין פרומקייט וועט זיין מיטעל מעסיג. דער וואס ווערט געבארען אין חדש תמוז וועט ער זיין הויך אונ שיין געוואקסען, א גוטער מענטש פיל מענטשען וועלען אים ליב האבען. ער וועט פיל טראכטען אונ קלערען, זיין פרנסה וועט זיין פון פראסטע מענטשען. דער מענטש וואס ווערט געבארען אין חדש אב, וועט ער זיין שיין געוואקסען, ער וועט זיין א שטארקער מענטש אונ א כעסן, דינע ציין, ער וועט קיין קינדער האבען, ער וועט הוטען צו האלטען זיין ווארט, ער וועט זיך איינשטעלען אין סכנת נפשות, זיין פרנסה וועט זיין פון גרויסע לייט. דער מענטש וואס ווערט געבארין אין חדש אלול וועט ער זיין שיין אונ גלייך געוואקסען, קלוג, גלאטע האר, ער וועט ליב האבען פרומקייט, ער וועט האבען א שטארקע שטימע, ער וועט קיין קינדער האבען, ער וועט זיין א גוטער מענטש, א געלערנטער. דער מענטש וואס ווערט געבארען אין חדש תשרי וועט האבען גלייכע גלידער אונ וועט שיין רעדען, אונ וועט זיין קלוג אונ פרום אונ וועט זיין פעהיג צו ארבייט, ער וועט ליב האבען צו פאנגען אין וואלד חיות עופות, דאס לייב פון זיין קערפער וועט זיין שענער ווי זיין פנים. דער מענטש וואס ווערט געבארען אין חדש מרחשון, וועט זיין א ביסעל שווארץ, בעוואקסען מיט פיל האר, קליינע אויגען, לאנגע פיס, א גרויסען פנים, א שמאלען שטערען, ברייטע פלייצעס, מיאוס, אונ א שוואכע שטימע, א פאלשער, א כעסן, א ליגנער, ער וועט זאגען רכילות. דער מענטש וואס ווערט געבארען אין חדש כסלו, וועט זיין גלייך געוואקסען, געלע האר, גראבע פוס, א גרויסען בויך, ער וועט זיין גרינג צום שפרינגען, ער וועט ליב האבען פערד, ער וועט זיין א פאלשער מענטש, זיינע מדות וועלען ניט זיין אלע מאהל גלייך, ער וועט האבען א דינע שטימע, ער וועט ניט האבען פיל קינדער, זיין פרנסה וועט זיין פון סאנדעם, פון פרוסטע יודען, פון סוחרים, פון חלומות פותר זיין. דער מענטש וואס ווערט געבארען אין חדש טבת, וועט זיין שיין, א קליינעם קאפ, גראבע באקען, א שפיציגען בארד, קיינע האר אויף זיינע ברוסטען, א דינע שטימע, א כעסן, א פאלשער מענטש, א בעוואר־נטער, ער וועט האבען פיל קינדער, אונ צווילינגם, זיינע מעשים וועלען זיין שלעכטע, ער וועט זיין שוואך. דער מענטש וואס ווערט געבארען אין חדש שבט, וועט זיין נידעריג מיט א גרויסען קאפ, אין פוס א גראבער, א נוטער, אונ א פריינגעביגער, א שיינער, ער וועט זיך אליין לויבין

ער

ער וועט נאר וועלען האבען פיל געלד, ער וועט האבען ווייניג קינדער. דער מענטש וואס ווערט געבארען אין חודש אדר וועט זיין מיטעל געוואקסען, א ווייסער מענטש, מיט בּרייטע ברוסט, א שיינע באָרד, א גרויסען שטערען, שווארצע אויגען, א ליבהאבער פון שלאפען, א פרעסער א זויפער, א בעסן, זיין פרנסה וועט זיין פון פיש פאנגען. אויסער די אלע שטערען וואס מיר האבען דא געשריבען זענען נאך דא שטערען אזוי פיל נאר אן א צאהל, אויף יעדער זאך וואס איז דא אויף דער וועלט איז דא א שטערען וואס געוועלטיגט אויף דער זאך, אויף אלע מינים גראז, אויף אלע מינים בוימער, אויף בהמות חיות עופות פיש, אויף ימים און טייכען, אויף דונערען און בליטצען, אויף ווינטען.

פרק מט עס זענען דא מייז וואס ווערען באשאפען פון די ערד, און זשאבעס וואס ווערען באשאפען פון רעגען וואסער. עס זענען דא קליינע פליגען וואס ווערען באשאפען פון זויערע וויין, עס זענען דא בינען וואס ווערען באשאפען פון דיא מיסט פון אקסען און קוה. בינען און פליגען האבען א שטארקין הוש הריח, זיי דערשמעקען פון ווייטען, מער פון אלע לעבעדיגע זאכען. עס זענען דא אזעלכע לעבעדיגע זאכען וואס האבען קיין בלוט אין זיך, דאס זענען בינען און מילבין. און אלע לעבעדיגע זאכען האבען אין זיך בלוט, נאר א טייל האבען אין זיך הייסע בלוט און א טייל קאלטע בלוט. אלע לעבעדיגע זאכען האבען מארך אין זייערע ביינער, נאר דער לייב האט קיין מארך אין זיינע ביינער, דריבער זענען די ביינער פון א לייב הארט, אז מען זאל קלאפען א ביין אויף א ביין וועט ארויס גיין פייער. אלע לעבעדיגע זאכען האבען קיין ביין אין הארצען, נאר א פערד האט א ביין אין הארצען, און עס איז דא א מין אקסען וואס האבען אויך א ביין אין הארצען. אלע לעבעדיגע זאכען הייבען אן צו גיין פריער מיט די רעכטע פוס, נאר דער עלפאנד גייט פריער מיט די לינקע פוס. עס זענען דא אזעלכע לעבעדיגע זאכען אז זיי טרינקען וואסער שטארבען זיי. עס זענען דא אזעלכע באשעפעניששען וואס זייא האבען קיין גאל, און אזעלכע וואס האבען אין דיא גידערים אזוי ווי א טויב אדער ווי א פויגעל, טייל האבען זייער גאל אין בויך, און טייל אין אויער, א הערש און א אינד האבען זייער גאל אין ווידול. די עופות וואס זענען טרפה האבען קיין גאל. עס זענען דא באשעפענישען וואס מען זאל זיי אויסשטעכען די אויגען וואקסט אין זיי צוריק אנדערע אויגען. עס זענען דא עופות וואס זייערע נקבות ווערען מעוברת פון דעם לופט וואס דער זכר גיט א בלאז אויף די נקבה, דער לופט גייט אריין אין איר דורך דעם מויל און זיא ווערט מעוברת מיט אייער, און אז זיא געבירט די אייער דערווארעמט זיא זיי ביז דיא קליינע פייגעל ווערען געבארען. עס זענען דא פייגעל וואס זענען מונה זייער פיל, און דאריבער לעבין זיי קיין גאנצען יאהר. עס זענען דא באשעפענישען וואס עסען ועקס

מאהל

מאהל אין טאג, און וואס עסען ניין מאהל אין טאג, און וואס עסען צוועלף מאהל אין טאג, דער עלפאנד עסט און טרונקט איין מאהל אין טאג, א קעמיל קען זיין דריי טאג אן טרינקען, נאכדעם טרינקט ער מיט א מאהל זייער פיל. ביי אלע באשעפעניששען זענען די נקבות שוואכער פון די זכרים, נאר א וואלף און א לעמפערט זענען די נקבות שטארקער פון די זכרים. עס זענען דא באשעפענישען וואס זייער קורסטע עסען איז ביינער. און די פלעדער מויז איז דאס מערסטע עסען אירע האר. עס זענען דא באשעפענישען וואס נאט האט זיי געגעבען אין די נאטור אז זיי ווערען קראנק וויסען זיי וועלכע גראז עס וועט זיי געזונד מאכען און ווייסען וויאזוי צו געפונען דעם גראז, אז א הונד אין דארף ווערט קראנק לויפט ער אין פעלד און זוכט דעם גראז און עסט אים ברעכט ער ארויס פון זיך די קראנקייט. זעט איז דא א מין פויגעל וואס עסט שלאנגען, ער ווייסט אבער אז באלד נאך דעם עסען וועט ער שטארבען, איז אבער דא א מין גראז אז דער פויגעל עסט אים באלד נאכדעם ווי ער האט אפגעגעסען דעם שלאנג וועט ער בלייבען לעבען, איז די נאטור פון דעם פויגעל ער גרייט אן פריער דעם גראז נאכדעם עסט ער דעם שלאנג, ער זאל קענען באלד נאכדעם שלאנג עסען דעם גראז. דער שלאנג אז ער ווערט קראנק הייסט ער צו עסען אזוי א מין פרוכט ער זאל געזונד ווערען. די אינדין אין וואלד אז מען שיסט אין איר אריין א פייל אדער א קאהל. אויב זיא בלייבט לעבען ווייסט זיא פון אזוי א מין גראז וואס טרייבט ארויס פון איר די פיילען און די קאהלין. עס איז דא א מין באשעפעניש וואס הייסט פרא, ער קען אויף זיך ניט טראגען קיין לאסט, און ער קען זיך בעגיין אן טרינקען א לאנגע צייט און ער טרינקט ניט, ווייל ער וויל זיין דארשטינג, טאמער קומט מען צו אים און מען וויל אים כאפען לויפט ער געשווינד צום וואסער און טרינקט אזוי פיל וואסער וויפיל ער קען נאר טרינקען און ער קערט אום זיין פנים צו דעם מענטש וואס וויל אים פאנגען און שפריצט אויף אים אזוי פיל וואסער ביז ער מוז אנטלויפען פון אים. די שלאנגען בעהאלטען זיך ווינטער אונטער די ערד, און ליגען ביז צום פרילינג, און ווען זיי גייען ארויס מיט א מאהל פון די פינסטערניס אין די ליכטיגקייט ווערען קאליע זייערע אויגען, ווייסען זיי צו גיין נעמען און צו קייען אזוי א גראז, און שפייען אים צוריק ארויס פון מויל און לייגען דאס צו די אויגען ווערען די אויגען געזונד. עס איז דא א מין פויגעל אז ער בעקומט שמערצין אין בויך טייט ער אזוי א מין פויגעל וואס הייסט דלפוך, און ער עסט פון זיין לעבער ווערט ער געזונד. עס זענען דא פייגעל אז זיי ווילען מאכען א נעסט זוכען זיי צו געפונען שטרויא און טונקען דאס אין ליים און מאכען זיי א פונדאמענט צום נעסט. דער שפין האט ליב פליגען, וועבט ער א נעץ און אז א פליג פליהט ארויף ווערט ער פארטשעפעט און קען ניט ארויס צוריק, און דער שפין קומט

באלד

באלד צו איהם אונ נוגט אויס זיין פייכטקייט. עס איז דא א פויגעל וואס האט א קרומען האלז אונ א לאנגען צונג, אונ ער האט ליב צו עסען די מוראשקעס. זיי אנטלויפען אבער פון איהם, טוהט ער מיט חכמה, ער גייט צו דעם ארט וואס דארט זענען דא פיל מוראשקעס אונ ער לייגט זיך אויף דער ערד אונ מאכט זיך ווי טויט ער ריהרט זיך ניט נאר ער שטעקט ארויס זיין לאנגען צונג פליהען ארויף פיל מוראשקעס אויף די צונג. אז ער שפירט דער צונג איז פיהל בעלייגט מיט די מוראשקעס נעמט ער אריין דעם צונג אין מויל אונ עסט זיי אויף, אונ שטעקט נאך א מאהל ארויס דעם צונג אונ אזוי מ״ ער פיל מאהל ביז ער ווערט זאט מיט זיי. עס איז דא א מין פויגעל וואס ער איז נאר א זכר אהן א נקבה, אונ ער לעבט ביז טויזענד יאהר, אין ענדע טויזענד יאהר גייט ארויס א פייער פון זיין נעסט אונ עס פארברענט איהם, נאר דער קערפער זייגער ווערט ניט פארברענט, אונ עס וואקסט ארויס פון דעם קערפער נייע גלידער מיט פעדערען אונ ער ווערט לעבעדיג, אזוי איז אלע טויזענד יאהר, דעם עוף רופט מען חול. דער אדלער האט א נאטור אלע ענדע צעהן יאהר גייט ער צו א פייער אונ אז זיין קערפער הייבט אן צו ברענען אנטלויפט ער פון דעם פייער אונ ווארפט זיך אריין אין ים אפקיהלען, פאלען ארויס פון איהם זיינע פעדערען, נאכדעם וואקסט איהם צוריק די פעדערען דאערט ווייטער צעהן יאהר, ענדע צעהן יאהר גייט ער נאך א מאהל צו א פייער אונ טוהט אזוי ווי פריער, ביז הונדערט יאהר, ווי ער ווערט אלט הונדערט יאהר גייט ער צו א פייער אונ אז זיין קערפער הייבט אן צו ברענען לויפט ער אריין אין ים אונ ווערט דערטרונקען. עס איז דא א מין עוף וואס ער דערקענט זיין פאטער. אפילו דער פאטער זייגער וועט שטיין מיט טויזענד עופות צוזאמען אלע פון דעם זעלבינען מין וואס זיין פאטער, פון דעסטוועגען דערקענט ער איהם. עס איז דא א מין באשעפעניש וואס זיי האבען א מלך, אונ ביי נאכט זיצען זיי אין גריבער אונטער דער ערד אונ איינע פון זיי שטייט אין דערהייך צו היטען מאמער קומט מען זיי פאנגען אדער הרגען, אונ אז זיא הערט די טריט פון א מענטש אדער זיא זעהט א מענטש גייט, הייבט זיא אן שרייען ביז זיא וועקט זיי אויף פון שלאף זיי זאלען אנטלויפען, אונ אויב ער זעהט זיי שלאפען אונ הערין ניט זיין שרייען, נעמט ער א שטיין אונ ווארפט אריין צו זיי ביז זייא וועקען זיך אויף אונ אנטלויפען. עס איז דא א מין חיה זיא הייסט סלמנדרא זיא ווערט באשאפען פון פייער, אונ איהר קערפער איז פייער אונ זיא ווערט געשפייזט פון פייער, מען זאגט עס איז דא א בארג מיט שוועבעל אונ אויף דעם בארג ברענט שטענדיג פייער אונ פון דעם פייער ווערט באשאפען דער סלמנדרא, פון די וואל פון דעם סלמנדרא מאכט מען קליידער, אונ אז די קליידער ווערען שמוטציג לייגט מען זייא

אריין

אריין אין פייער ווערען זיי צוריק ווי גייע קליידער.

פרק נ דער וואלף איז שטארק גיפטיג און עס גייט ארויס פון זיין מויל א שלעכטער פארגיפטעטער ריח, אז א מענטש זאל צו גיין נאנט צו אים גייט אריין דער שלעכטער לופט אין זיין האלז און ער קען ניט ריידען און ניט שרייען און דאריבער האפט אים דער וואלף באלד. און עס איז דא אזוי א שלאנג וואס האט א ברענענדיגען גיפט און ער פארברענט די לופט וואס ארום איהם מיט זיין גיפט, און אז א מענטש קומט נאנט צו אים ווערט ער דערשטיקט פון דעם לופט און קען ניט ריידען און ניט שרייען. אויב עטליכע מענטשען ווארפען שטיינער אויף א וואלף, קוקט ער נאר ווער עס איז געוועזען דער ערשטער וואס האט געווארפען און אים לויפט ער הרגענען, און אויב דער שטיין האט אים גאר ניט געטאהן, גייט ער אוועק פון דעם ארט און לויפט ניט צו די מענטשען. דאס מערסט האט דער וואלף ליב צו עסען פיש. דער עלפאנד לאזט זיך האדעווען פון זיין בעל הבית און איז צו אים אונטערטעניג, און אז זיין העררר רעדט צו אים מיט גוטע רייד פארשטייט ער וואס דער בעל הבית מיינט מיט זיינע רייד און פאלגט, און ער איז קלוג, מען קען אים אויסלערנען ער זאל זיך בוקען צו זיין העררר,

און ער לעבט ביז הונדערט

יאהר, עס זענען דא א וועלכע עלפאנדען וואס לעבען ביז צוויי הונדערט אדער ביז דריי הונדערט יאהר, און ער איז א גרויסער חכם, ער עסט און טרינקט נאר איין מאהל אין טאג, און ווען ער שרייט איז די שטימע זיינע אזוי הויך ווי פון א לייב, און נאך דעם שרייען בלייבט אים א לופט אין די נאז לעבער און דער לופט גייט ארויס פון זיינע נאז לעבער מיט א שיינעם אנגענעמען געזאנג. און ווען דער עלפאנד האט בעקומען א שמערצען אין זיינע גלידער דארף מען אים געבען צום טרינקען ווארעמע וואסער, און גראז איינגעטונקט אין האניג, וועט ער געזונד ווערען. און ווען ער איז מיד און קען ניט שלאפען, זאל מען בעשמירען זיינע אקסלען מיט בוימאייל. עס זענען דא עלפאנדען וואס טרינקען בוימאייל. און אויב ער האט אריינגעשלונגען אין בויך אייזען, וועט ער אים ארויס שפייען. די עלפאנדען טרינקען וויין. און אויב דער וויין איז צומישט מיט בוימאייל האט ער איהם זייער ליב צו טרינקען. און ער קען ניט אראפבייגען זיין קאפ צו דער ערד, מיט זיינע

לאנגע

לאנגע נאז נעמט ער דאס עסען אונ לייגט אריין אין מויל, ... מיט די נאז טרינקט ער, אונ ציהט אריין אין זיך דעם לופט, אונ ער האט גרויסע ציין, אונ זיינע פאדערשטע פיס זענען גרעסער ווי די אונטערשטע פיס אונ ער שלאפט שטייענדיג.

דער קעמעל עסט איין מאהל אין דריי טעג אונ ער לעבט ביז דרייסיג יאהר. עס זענען דא קעמלען וואס לעבען ביז הונדערט יאהר, אונ ער קען לעבען אכט טאג אן טרינקען, עס איז דא אזוי א שטערען אז דער קעמעל דערזעהט איהם שטארבט ער באלד, אדער ער ווערט פריער משוגע נאכדעם שטארבט ער. די הונד דערקענען זייער הערר אונ היטען איהם אונ זיין שטוב, אונ זיי דערשמעקען פון גאנץ ווייט, אונ דערקענען זייער הערר מיט זיין ריח, אונ אויב א משוגענער הונד האט געביסען א מענטש ווערט דער מענטש משוגע אונ אין זיין אורין זעהט מען קליינע הונדליך, אונ אויב מען האט די אורין דורך געזייעט דורך א געדיכטע זיפ, זעהט מען שוין ניט די קליינע הונדליך, אונ אויב נאך דעם זייען האט מען אריין געגאסען די אורין אין א גלעזערנע כלי אונ עס איז געשטאנען איין שעה זעהט מען נאך א מאהל די קליינע הונדליך, אונ א משוגענער הונד אנטלויפט פון וואסער ווייל ער זעהט זיין שאטען, אונ דער מענטש וואס איז געביסען געווארען פון דעם משוגענעם הונד אנטלויפט אויך פון וואסער, ווייל ער שרעקט אויך אז ער זעהט זיין פנים אין וואסער. דער בער שאקילט זיך שטענדיג אונ רוהט ניט איין מינוט. מען זאל נעמען א ביסעל שמאלץ פון א בער אונ באשמירען אויף א שטיקעל פאפיר אדער אויף איין אנדער זאך אונ מען זאל דאס לייגען אין שטוב, אלע פלייא וואס זענען אין שטוב וועלען קומען צו די שמאלץ.

דער לייב איז זייער שטארק אונ ער האט מורא פאר א קליינע חיה, אז דער לייב עסט די מויל שפרינגט זיא אריין צו איהם אין מויל ביז אין בויך אזוי געשווינד אז דער לייב קען זיא ניט ערהאלטען אין מויל, אונ זיא מאכט איהם גרויסע שמערצען אין בויך ביז ער שטארבט: דער אינד, דאס איז א מין כשרה חיה, ווען די נקבה געביערט אירע קינדער עסט זיא אזוי א גראז וואס הייסט שרפטינא, נאכדעם גייט זיא צו אירע קינדער אונ צו יעדער מאהל וואס זיי גייען ארויס פון זייערע בעהאלטעניש ארטער צו זוכען עסען, עסען זיי פריהער די גראז שרפטינא, די גראז מאכט זיי א פעטיט צוכו עסען. אונ ווען איינער שיסט אריין א פייל אין א אינד א נקבה, זוכט זיא באלד דעם גראז וואס הייסט פוליאל-ריאל אונ זיא עסט דעם גראז ווען ער איז יונג אונ פייכט גייט באלד ארויס פון איהר די פייל. זומער לויפען די שלאנגען נאך די אינדין אונ ווילען זיי ביסען, אונ די אינדען אנטלויפען פאר זיי, אונ אז די אינדין זעהן זיי קענען זיך ניט רעטטין פון די שלאנגען, פאנגען זיי די שלאנגען אונ שלינגען זיי

אריין אין זיך, אונ אז דער גיסט פון די שלאנגען הייבט זיי אן צו ברענען אין בויך גייען זיא צו א טייך אונ גייען אריין טיף אין וואסער ביז צום האלז אונ זיי שטייען אין וואסער א טאג אדער צוויי טאג דער וואסער זאל זיי קיהלען אינווייניג. אונ ווער עס טרינקט פון דעם וואסער שטארבט. אונ ווען די אינדין שטייען אין דעם קאלטען וואסער גיסט זיך טרערען פון זייערע אויגען אונ די טרערען ווערען בלעזליך נעבען די אויגען אונ די בלעזליך ווערען פארטריקונט אינ האַרט ווי שטיין; אונ ווען מען וויל פאנגען די אינדין גייען צוויי מענטשען אונ איינער זינגט אונ דער אינד האט ליב צו הערען זינגען קומט ער באלד צו לויפען אונ שטעלט זיך נעבען דעם מענטש וואס זינגט, דאמאלס קומט פון אונטען דער אנדערער מענטש אונ פאנגט אים, ווייל ער איז פארטראכט אין דעם זינגען הערט ער ניט ווי מען קומט אים פאנגען. אונ אויב דער אינד הייבט אויף זיינע אויגען אין דערהייך אונ הערט ווי מען קומט אים פאנגען, אנטלויפט ער צוריק אין וואלד אונ וויל ניט הערען דאס זינגען, אז דיא הערנער פון די אינדין ווערען זייער גרוים פאלען זייא ארויס אונ עס וואקסען אנדערע הערנער, אונ זיי בעהאלטען די הערנער מען זאל זיי ניט קענען געפינען, דעם לינקען הארען בעהאלטען זיי אזוי שטארק אז מען קען אים קיין מאהל געפינען.

פרק נא מרטוטא, דאס איז א מין חיה וואס זי שלאפט א גאנצען טאג, נאר איין שעה אדער ביז צוויי שעה אין טאג איז זיא וואכענדיג פון שלאף. ארי ציין, דאס איז א מין חיה אז זיא וויל וויקולט זיא זיך איין ווי א קנויל קיילעכדיג, דעם קאפ נעמט זיא אריין אינווייניג אונ מען דערקענט גאר ניט אז עס ליגט א לעבעדיגע זאך, אונ אירע האר שטעכען ווי דערנער, אונ זיא ווייסט וועלכער ווינט עס וועט זיין מארגען אונ נאך שפעטער, אונ זיא מאכט פאר זיך א גרוב אין דער ערד צו וואהנען, אונ אלע מאהל ענדערט זיא די לאך פון איר וואהנונג געגען דעם ווינט וואס דארף קומען, עס זאל אריין קומען א פרישער לופט אין איר וואהנונג. עס טרעפט א מאהל א הוהן ליינט א איי וואס אינווייניג איז דא צוויי געלכליך, אונ אז די הוהן זיצט אויף די איי ווערט געבארען א הונדעל מיט צוויי קעפליך אונ פיר פיסלאך אבער זיא קען ניט לעבען. א פאווע לעבט ביז פינף אונ צוואנציג יאהר, אונ זיא זיצט אויף אירע אייער דרייסיג טאג ביז עס ווערט געבארען א קינד, אונ דאס טוהט זיא גאר איין מאהל אין יאהר. עס זענען דא גאטונגען עופות וואס מען טאר זיי ניט עסען אונ זיי זעהן זייער נייט, אונ זיי לערנען זייערע קינדער זיי זאלען קוקען אין די זון. אונ אז עס גייט טרערען פון זייערע אויגען קוקענדיג אויף די זון שטארבען זיי, אונ אויב זיי קענען ניט קוקען אויף די זון, שלאגען די מוטערס זיי אונ ווארפען זיי ארויס פון די נעסט. עס זענען דא א גאטונג עופות וואס צוויי זכרים האבען א מלחמה

אונ

און ווער עס נעמט איין די מלחמה באהעפט ער זיך מיט די ווייב פון דעם וואס האט פארלארען דיא מלחמה, און ווען זיי באהעפטען זיך די נקבה איר מאן זאל איר ניט זעהן. גרואש, דאס איז א גאטונג עופות וואס זענען זייער קלוג, און זיי גייען ארויף אויף די הויכע ערטער, און אז זיי זעהן פון ווייטען עס קומט א וואלקען, שרייען זיי מיט א הויכע שטימע זייערע חברים זאלען הערען און זאלען זיך בעהאלטען אין די נעסטען פאר דעם רעגען. און אז אלע האבין שוין אפגעשריגען שרייט זייער עלצטער, דאמאלס לויפען זיי שוין אין די נעסטין. און ווען זיי זענען אלע אויף דער ערד, גייט דער עלצטער אלע מאהל אכטונג געבען כאמער גייט א מענטש, און אויב ער זעהט א מענטש גייט הייבט ער זיין שרייען פליהען אלע ארויף אין דערהייך, און ווען זיי שלאפען שטייען זיי אויף איין פוס זיי זאלען שנעל מיד ווערען וועלען זיי ניט לאנג שלאפען. און עס איז דא א גאטונג עוף וואס זיי וואהנען צווישען די טייכען, אז ער זעהט א עוף וואס איז ניט זיין מין שלינגט ער אים ארייין לעבענדיג, און אז ער ווייסט שוין דער עוף איז שוין טויט ווארפט ער אים צוריק ארויס פון מויל און נעמט אראפ די פלייש פון די ביינער און עסט זיי און די ביינער לאזט ער ליגען. עס איז דא א גאטונג עוף אז ער זעהט פון ווייטען עס פליהט אזוי א פויגעל וואס ער ערמארדעט עופות, שטעקט ער אריין דעם קאפ אין זאמד אדער אין א לאך, ער מיינט אז ער וועט דעם פויגעל ניט זעהן וועט דער פויגעל אים אויך ניט זעהן. עס איז דא א גאטונג עוף וואס זיי זענען אויף די זומפיגע ערטער, און זיי שרייען מיט א זיסע און א אנגענעמע שטימע, און אז איינער פון זיי שטארבט שרייען זיי מיט א הויכע און א וויינענדיגע שטימע. עס איז דא א גאטונג עוף וואס אלע טאג שרייט ער מיט איין אנדער שטימע, און זיין נעסט מאכט ער אויף דיא בוימער, די נעסט איז געמאכט פון וואל מיט האר. עס איז דא א גאטונג עופות ווען זיי ווערען גרויס שפייזען זיי זייער פאטער און מוטער. אזוי ווי זייערע פאטער און מוטער האבען זיי געשפייזט ווען זיי זענען געוועזן קליין. עס איז דא א גאטונג עופות וואס זייערע אלטערען טוהען גאר נישט, נאר זיי זיצען רוהיג אין זייער נעסט און די קינדער ברענגען זיי עסען. עס איז דא א גאטונג עופות וואס זיי מאכען זייערע נעסטען גאנץ שטארק אפילו מיט א אייזען קען מען ניט צוברעכען זייערע נעסטען, און זייער עסען איז פיש. עס איז דא א גאטונג עופות וואס זיי עסען נאר פרוכטען פון די בוימער, און נאר פון א זעלכע בוימער וואס האבען א זאפט. עס איז דא א גאטונג עופות וואס עס איז שעדליך צו קוקען אויף זיי. עס איז דא א גאטונג עופות וואס זיי זעהן זייער ווייט, און פון נאנטען זעהן זיי ניט. די שטרויס ווען ער געבירט זיינע אייער, לייגט ער זיי אויף א הויכען ארט און ער שטעלט זיך געגען זיי און ער קוקט אויף זיי אזוי לאנג ביז עס גייען

גרויס

ארום די יונגע פֿייגעלעך פֿון די אייער, און אויב עס זאל װעלכער מענטש אדער א בהמה אדער א חיה, דורך גיין צווישען די שטרויס און די אייער, װעט זיא אים באלד הרגנען. ווארום אז איר קוקען אויף די אייער פֿעלט אין מיטען איין רגע װערען די אייער קאליע און עס װעט שוין פֿון זיי קיין קינדער זיין. אין די װעלדער פֿון ארץ ישראל איז דא א נאטוּרג חיה, זיא איז גלייך צו א עזעל נאר ער האט א גרויסען װיידעל און ער האט א זיסע און אנגענעמע שטימע, אז ער דערזעהט א מענטש שטעלט ער זיך אויף צוויי פֿיס און מיט די פֿאדערשטע צוויי פֿיס קלאפּט ער אויף זיין בויך ווי א פּויק און זינגט און טאנצט און גייט צוריק אונטער זיך געגענטער צום וואלד און דעם מענטש גלוסט גאר נים אוועק צו גיין פֿון אים, ווי ער האט שוין דעם מענטש אין וואלד פֿאלט ער ארויף אויף אים פּלוצלונג און עפּינט אים זיין מוח און ציהט ארויס פֿון אים דעם מארך פֿון קאפּ און לאזט אים ליגען. עס איז דא א נאטורג װארעם, ער איז לאנג א פֿערטיל איל און ברייט ווי א פֿינגער און ער האט גאנץ דינגע פֿיס אויף זיין גאנצע לענג פֿון ביידע זייטען, אז דער װארעם טרעפֿט א מענטש וואס שלאפֿט קריכט ער ארויף אויף אים גאנץ שטיל, און זיינע דינגע פֿיסלאך שטעכט ער אריין אין זיין לייב און אז דער מענטש שפּירט אין שלאף עס קריכט עטוואס אויף אים און ער װארפֿט אראפּ דעם װארעם פֿון זיך, אבער די פֿיסלאך זיינע בלייבען שטעקען אין זיין לייב און מען מוז באלד אויסשניידען פֿון לייב אלע פֿיסלאך, און אויב מען װעט נים באלד אויסשניידען די פֿיסלאך פֿון לייב װעט דער מענטש װערען בראנדיג און װעט שטארבען

פרק נב אלופֿט באלאן. פֿון שטארקע זיידענצייג מאכט מען א זאק גאר קיילעכדיג ווי א איי און גרויס, די זיידענצייג װערט בעשמירט אויסוויינג מיט װאקס, עס זאל קיין לעכעל זיין, און די זייט וואס װעט זיין אונטען מאכט מען אין איר א טירול צו עפֿענען און צו מאכען, און מען בינדט זיך איין עק פֿון א לאנגע שטריק צום באלאן און דעם אנדערען עק בינדט מען אן צו א אייזערנעם רינג וואס זיצט אין דער ערד, און מען צינדט אן א פֿייער מיט פּיטריאל און צינק צוזאמען (אדער גאז), און מען ציהט אריין דעם רויך פֿון דעם פֿייער מיט דעם לופֿט צוזאמען אין דעם באלאן, און דער באלאן װערט פֿול מיט דעם רויך און לופֿט װערט ער גוט פֿארמאכט, און מען מאכט פֿון ריטער געפֿלאכטען אזוי ווי א שיפֿעל, און מיט שטריק בינדט מען עס צום באלאן, און א מענטש זעטצט זיך אין דעם שיפֿול, און דער אויסוויינגסטער לויפֿט הייבנו אויף דעם באלאן מיט דעם שיפֿול אין דער הייך אין דעם שיפֿול ליגט זעק מיט זאמד און ערד, שווער צו מאכען דער באלאן זאל גיט גיין צו פֿיל אין דער הייך, און מען שניידט אפּ דעם שטריק און דער באלאן הייבט זיך וואס א מאהל העכער, ביז פֿיר מינוטין

קין

קען ער זיין אזוי הויך מען זאל אים נאר ניט זעהן, ער פליהט נאך העכער ווי די וואלקינס, אונ ער פליהט אין דערהייך ווי א פויגעל, אונ ווי א שיף שווימט אויף דעם וואסער אזוי שווימט דער באלאן אויף די לופט אונ אז ער וויל דער באלאן זאל נאך העכער פליהען נעמט ער א זאק ערד אונ ווארפט אים אראפ פון שיפול ווערט די שיפול גרינגער הייבט זיך אויף דער באלאן העכער, נאר ווייל דער זאק ערד קען א מאהל פאלען אויף א מענטש אונ אים הרגנן, דעריבער שיט ער ארויס די ערד פון זאק ביסלאכווייז, אונ אז ער וויל דער באלאן זאל גיין נאך העכער שיט ער אויס נאך א זאק ערד נאר ווי דער באלאן וועט פליהען דאס ווייסט ער ניט ער מוז גיין מיט דעם באלאן ווי ער וויל דאס קען ער ניט, דאס געהער צום ווינט, ווי דער ווינט פירט אים דארט מוז ער גיין, א מאהל בלאזט א ווינט פון מזרח זייט מוז דער באלאן גיין צו מערב, אדער פארקערט דער מערב ווינט טרייבט אים צו מזרח, אונ ער קען ניט וויסען ווי פיל מייל ער לויפט אין א שעה, ערשטענס איז אין דערהייך ניטא די צייכונס פון די מיילען, צווייטענס דאס געהער אויך צום ווינט, אויב א שטארקער ווינט לויפט דער באלאן געשווינדער, אויב עס איז שטיל און א ווינט פליהט ער לאנגזאם, ווען ער וויל ארונטער, עפינט ער דאס טירול פון באלאן, הייבט אן ארויס גיין דער לופט לאזט זיך דער באלאן אראפ צו דער ערד, נאר עס מוז גיעפינט ווערען מיט חכמה, אז ער וועט די טירול עפענען מיט זיין מאהל אין גאנצען וועט ער מיט איין מאהל אראפ פאלען אויף דער ערד אונ וועט געהרגת ווערען, דעריבער מוז ער וויסען א רעכענונג ווי אזוי צו עפענען דאס טירול, דער באלאן זאל זיך אראפלאזען לאנגזאם ער זאל אראפקומען אויף דער ערד אן שאדען. פון דעסטוועגען זעגען דא טויזענדער מענטשען וואס ווילען ניט פארען מיט דעם באלאן, ווייל זיי האבען מורא טאמער וועט דער באלאן פליהען איבער דעם ים, אדער איבער א וויסט ארט אונ עס וועט טרעפען מען וועט ניט קענען פארגעסען דעם לופט. אדער עס וועט פעלען עסען אדער איין אנדער אומגליק ווי אם מאכט זיך אין דערהייך מיט א מענטשען, אראפ גיין וועט מען ניט קענען, עס איז דאך אונטען דער ים, אדער דער גרויסער מדבר מיט פיל חיות, קען מען דאך שטארבען; אונ ווייל עס קען טרעפען נאך א אומגליק אויף דעם באלאן, דער באלאן זאל צוריסען ווערען, קען ער מיט איין מאהל אראפ פאלען אויף דער ערד, אונ געהרגת ווערען, דעריבער נעמט מען מיט זיך אין שיפול א גרויסען פאראשאל דער דעק פון פאראשאל זאל זיין ניט אראפגעבויגען אין אלע זייטען אונ אין מיטען זאל זיין אין פאראשאל א גראבער שטעקען א גרויסער אונ דער פאראשאל זאל זיין אין שיפול שטענדיג אפען, אונ אויב עס וועט טרעפען דער באלאן וועט צוריסען ווערען זאל ער שטארק האלטען דעם פאראשאל איבער זיך אזוי ווי מען האלט א פאראשאל איבער זיך ווען עס רעגענט, וועט ער קענען לאנגזאם אראפקומען אויף

דער

דער ערד אן א שאדען, עס איז געוועזען איין פראנצאזע בלאנטשארד וואס איז פיל מאהל געפלויגען מיט דעם לופט באלאן אונ איז ניט אראפגעקומען אהן א שאדען. א מאהל האט געטראפען דער בלאנטשארד איז אראפגעקומען מיט זיין באלאן איין האלאנד אויף א פעלד, דער בויער פון די פעלד מיט זיינע קנעכט האבען געזעהן דעם באלאן מיט דעם שיפול, אונ אזוי ווי א מענטש נייט ארויס פון דעם שיפול האבען זיי גאר ניט געוואוסט וואס דאס איז זיי האבען געמיינט דאס איז א טייוויל האבען זייא אים געשלאגען אונ ארויסגעטריבען פון פעלד. דעם באלאן מיט דעם שיפול האבען זיי צוריסען, ווי מען האט דאס דערציילט דעם שררה פון דארף האט ער בעשטראפט דעם בויער ער זאל אים בעצאהלען דעם שאדען. אכט אונ דרייסיג מאהל איז בלאנטשארד געפארען מיט זיין באלאן אין דערהייך אונ איז צו יעדער מאהל אראפגעקומען אהן א שאדען, אין דעם יאהר הקמ"ג איז בלאנטשארד מיט א באלאן אריבער געפלויגען אין פיר שעה דעם גרויסען ים וואס צווישען ענגלאנד אונ פראנקרייך, ער איז אריין געגאנגען אין באלאן אין ענגלאנד אין די שטאט דאווער אונ ער איז מיט דעם וועג אריבער געפלויגען דעם ים ביז ער איז געקומען אין פראנקרייך אין די שטאט קאלע, דארט איז ער אראפגעקומען מיט דעם באלאן מיט גרויס כבוד. פון דעם באלאן זעהן מיר וואס דוד המלך האט געזאגט אויף די חכמה וואס גאט האט געגעבען אין דעם מענטש, ער זאל זיין א עובר ארחות ימים, ער זאל אריבער פארען דעם ים אפילו אהן א שיף, נאר ווי א פויגעל וואס פליהט אין דער לופט.

פרק כג גאט האט געגעבען א נאטור אין דעם לופט ער זאל קענען גיענדערט ווערען דורך קעלט אונ דורך וואַרעם, ווען עס איז וואַרעם פאַרשפּרייט זיך דער לופט, אונ פון אביסעל ווערט פיל, אונ ווען עס איז קאלט ווערט דער לופט איינגעצויגען אונ איינגעשרומפין, פון פיל ווערט ווייניג, א פראבע קענען מיר זעהן, מען זאל נעמען א פענכערז אונ מען זאל אין אים אריין בלאזען לופט ביז פול, אונ מען זאל אים פערבינדען אונ לייגען אויף א קאלטען ארט, וועט מען זעהן ווי אין פענכערז וועט ווערען אלע מאהל ווייניגער דער לופט, אונ וואס קעלטער דער ארט איז געשווינדער וועט דער לופט ארויס געצויגען ווערען פון פענכערז ביז ער וועט בלייבען ליידיג אויב עס איז שטארק קאלט. אונ מען זאל נעמען נאך א פענכערז אונ מען זאל אין אים אריין בלאזען ווייניג לופט, אונ מען זאל אים נוט צו בינדען, אונ מען זאל לייגען דעם פענכערז אויף א וואַרעמען ארט וועט מען זעהן דער פענכערז ווערט אלע מאהל פולער מיט לופט ביז דער פענכערז וועט גאר פול ווערען. אונ אויב די היץ איז גאר שטארק וועט דער לופט אזוי פיל ווערען אז דער פענכערז וועט פלאצען, נאך א פראבע קען מען מאכען מען זאל נעמען א קופערנע כלי אונ מען זאל אין איר אריין גיסען וואסער אונ אריין לייגען ווייכע ביינער,

ביינער ביז אינוויינינג זאל ווערען פוהל אונ מען זאל די כלי ניט פערמאכען מיט א קופערנעם אדער א אייזערנעם דעק, אונ מען זאל שטעלען די כלי אויף זי קוימען אונ אונטען זאל מען לייגען פייער ביז די וואסער זאל אינוויינינג גוט הייסעם ווערען, ווערען די ביינער צובראכען אויף שטיקלאך, ווייל דער לופט וואס אין דעם וואסער איז הערוואַרעמט געוואָרען אונ וויל ארויס גיין אונ ער קען ניט ארויס גיין שטויסט ער אלץ אונ צוטרייבט די ביינער. אונ מיר זעהן אלע טאג אז זען גיסט אין א האלבען טאפ וואסער אונ מען שטעלט דעם טאפ צום פייער ווי ווערט דאס וואסער הייס הייבען זיך אויף די וואסער, ביז עס לויפט ארויס פון טאפ, זעהן מיר אפילו די וואסער וואס אין זיי איז דא דער לופט צושפרייטען זיך אויך פון דעם לופט אז ער ווערט הייס; אונ מיר זעהן פארקערט אויך, ווען עס איז פערפראסט אונ דער לופט וואס אין די וואסער ווערט צוזאמען געצויגען ציהט ער צוזאמען די וואסער זיי זאלען ווערען איין שטיק, אונ זייא האלטען זיך אזוי שטארק אונ פעסט צו אויף דעם איין קען פארען דער שווערסטער וואגען אונ דער אייז ווערט ניט צוברָאכען, אונ עס איז דא פיל ווייבע זאכען ווען עס איז קאלט ווערט דאס פארגליווערט ווי איין שטיק, אונ ווען עס איז ווארעם אדער הייס צו גייט דאס ווי וואסער. יעדער מענטש איז מיט דער נאטור ווינטער שטארקער ווי זומער, ווייל ווינטער נעמט דער לופט צוזאמען דעם קערפער אונ שטארקט אים, אבער זומער צו שפרייט די היץ דעם קערפער אונ די קרעפטען פון די גלידער זענען צו שפרייט אונ דער לופט איז ווייניג אין זיי, דאריבער זענען זיי שוואך. אונ מיר זעהן די מענטשען וואס וואהנען אין די קאלטע לענדער זענען שטארקער פון די מענטשען וואס וואהנען אין די ווארעמע לענדער, אונ יעדער מענטש איז ווינטער עטוואס נידעריגער ווי זומער, אונ יעדער מענטש איז ביי נאכט ווען ער ליגט אין בעט אין דער ווארעם עטוואס לענגער ווי ביי טאג. [אונ ווען דער מענטש ארבעט א שווערע ארבעט זעהט ער אויס נידעריגער ווי ער איז אין די צייט וואס ער רוהט (וואריום אין יעדען מענטש איז דא א בייגעל וואס ער איז ווי א נומע א מאהל איז ער איינגעצויגען אונ א מאהל צו שפרייט ער זיך, ווען דער מענטש ארבעט ווערט ער איינגעצויגען, אונ ווען דער מענטש רוהט צו שפרייט ער זיך]. אונ מיר זעהן אז מען ברענט א אייזען שטארק אין פייער ווערט ער ווייך, אונ אז מען לייגט אים אריין אין קאלטע וואסער ווערט ער באלד הארט, ווייל ווען דער אייזען איז געווען הייס איז דער לופט אינוויינינג געווען פארשפרייט אונ שיטער, דאריבער האט מען דעם אייזען געקענט בייגען. אבער נאכדעם אז דער אייזען איז קאלט געוואָרען אונ דער לופט איז צוזאמען געקומען איז דער אייזען געשטארקט געוואָרען.

פרק נד נאך זעהן מיר דער לופט קען זיך ניט צוזאמען קוועטשען ענג זאל קענען אריין גיין אין איין כלי מער לופט, אזוי ווי מיר זעהען ביי אנדערע

זאכען, למשל כען שיט אריין מעהל אין א כלי אפילו די כלי איז שוין פוהל, פון דעסטוועגען קען מען די מעהל איין קוועטשען אונ מען קען אריין שיטען נאך מעהל, אבער מען זאל נעמען א פענכארז אונ אין אים אריין בלאזען לופט ביז פוהל אונ אים שטארק צו בינדען, אונ מען זאל אים קוועטשען מיט כח וועט זיך זאמען קוועטשען דער לופט עס זאל קענען אריין גיין מער לופט, נאר קוועטשענדיג וועט צורייסען ווערען דער פענכארז אונ דאס גאנצע לופט וועט ארויס גיין מיט איין מאהל, אבער אז מען וועט אריין בלאזען לופט אין פענכארז ניט ביז פוהל, מעג מען קוועטשען דעם פענכארז מיט דעם גרעסטען כח אונ ער וועט ניט צורייסען ווערען, אונ אויב איינער וועט האבען א גרויסען פענכארז אונ וועט אין אים אריין בלאזען לופט ביז העלפט. אונ וועט אים גוט צו בינדען, קען ער אים מאכען פאר א קישען צו שלאפען אויף אים, ער וועט זיין ווייך אונ גוט, אין דער פריה וועט ער אויפבינדען דעם פענכארז וועט ארויס דער לופט, וועט ער איינקוועטשען דעם פענכארז אונ וועט אים אריין לייגען אין קעשענע, ביי נאכט וועט זור אים אנבלאזען מיט לופט אונ וועט שלאפען אויף אים, אונ דאס איז גוט פאר מענטשען וואס פארען אין וועג, נאך איין וואונדערזעהן מיר אין דעם לופט, מען זאל נעמען א גלעזערנע כלי א פיר קאנטיגע אדער א דריי קאנטיגע נאר ניט א קיילעכדיגע, אונ מען זאל פון איר ארויס פלומפען דעם לופט אונ מען זאל זיא די ועקונדע צומאכען מיט א דעק אידער עס גייט אריין אין איר א פרישער לופט, וועט די כלי באלד צובראכען ווערען, פון דעם אויסווייניגסטען לופט וואס ליגט אויף איר גאנץ שווער, נאר אזוי לאנג ווי די כלי איז פוהל מיט לופט אינווייניג, קען איר דער אויסווייניגסטער לופט קיין שאדען מאכען, דער סימן איז, מען זאל נעמען צוויי ברעטליך פון האלץ אדער פון איין אנדער מאטעריאל, אייזען, קופער, די ביידע ברעטליך זאלען זיין פונקט צו געמאסטען אין די לענג אונ אין די ברייט, אונ זיי זאלען זיין גוט אפגעהובלעוועט גלאט אז מען וועט לייגען א ברעטיל אויף א ברעטיל וועט קיין לופט קענען דורך גיין צווישען די ברעטליך, וועלען די ביידע ברעטליך צוגעקלעבט ווערען איינער צום אנדערען אזוא שטארק אז מיט דעם גרעסטען כח וועט מען ניט קענען אפרייסען איינם פון דעם צווייטען, ווייל דער אויסווייניגסטער לופט פון ביידע זייטען שטויסט צוזאמען די ברעטליך. אבער אז די ביידע ברעטליך וועלען ניט גאנץ גלאט אינווייניג נאר עס קען דורך גיין א ביסעל לופט צווישען זיי, וועט שוין דער אויסווייניגסטער לופט זיי ניט צוקוועטשען, וועלען דיא צוויי ברעטליך ניט צוגעקלעבט ווערען איינער צום אנדערען דאס איז דער כלל דער אינווייניגסטער לופט שטויסט אוועק די שווערקייט פון אויסווייניגסטען לופט, דאריבער ליגט ניט די שווערקייט פון אויסווייניגסטען לופט אויף דעם מענטש ווייל יעדער מענטש איז פוהל אינווייניג מיט לופט, אונ מען זאל אנבלאזען א פענכארז מיט לופט וועט דער

פענכארז

פענכארץ מיט לופט וועגען שוועכער ווי דער ליידיגער פענכארץ

פרק נד אזוי ווי מיר וויסען שוין אז די נאטור טרייבט אוועק פון זיך דעם לופט, אונ דאריבער איז דער מענטש זומער שוואכער פון ווינטער

דאריבער אז עס קומט ווינטער זאל מען ניט מאכען ביי זיך אין שטוב זומער. מען זאל ניט היצען צו שטארק, ווייל די שטארקע ווארעם אין שטוב איז שעדליך צום הארצען אונ צום אטעם, ווארום ביי יעדער מענטש אין הארצען איז דא א שטארקע היץ, אונ דאריבער דארף דער מענטש ציהען אין זיך א קיהלען לופט אבער אז ער ציהט אין זיך א ווארעמען לופט גיט ער צו היץ אויף היץ. אונ אין א שטוב וואס איז דא א קראנקער דארף מען געוויס אכטונג געבען אין שטוב ווייניג צו היצען עס זאל ניט זיין צו הייס, אונ אין א שטוב וואס איז דא א קינד וואס האט פאקען אדער בלאטערען זאל מען געוויס ניט מאכען די שטוב צו פיל הייס. דער כלל, אין יעדער שטוב זאל מען היצען נאך דעם ערך פון די קעלט וואס איז אין גאס, מען דארף נאר זעהן אין שטוב זאל ניט קאלט זיין, אבער הייס זאל אויך ניט זיין.

פרק נה דער לופט איז דאס ערשטע לעבונג פון מענטשען אונ פון אלע לעבעדיגע זאכען וואס זענען אויף דער וועלט, דער לופט וואס דער מענטש ציהט

אריין אין זיך ער טרייבט די בלוט אין דעם מענטש פון דעם הארץ אין אלע אדערען, אונ פון דעם אטעם וואס דער מענטש אטעמט מיט דעם לופט קלאפט דער דפק אויף די האנד, ווי פיל מאהל ער ציהט דעם אטעם אין איין מינוט, אזוי פיל מאהל קלאפט דער דפק אין איין מינוט, ביי יונגע קינדער קלאפט דער דפק הונדערט פופצעהן מאהל אין איין מינוט, ביי מיטעלע מענטשען קלאפט דער דפק פיר אונ אכציג מאהל אין איין מינוט, ביי אלטע מענטשען קלאפט דער דפק זיבעציג מאהל אין איין מינוט. מען זאגט אז אין אלע פינף מינוטען שעפט דער מענטש אריין אין זיך א פולע פאס לופט. איין שעה שעפט ער אריין אין זיך צוועלף גרויסע פעסער לופט. אונ פיר אונ צוואנציג מאהל אין איין שעה לויפט דורך די בלוט אין גאנצען קערפער פון מענטש דורך די הארץ.

פרק נו דער פייער געפינט זיך אין יעדער זאך נאר עס איז פערשידען, עס זענען דא זאכען וואס אין זיי איז דא דער פייער קראפט פיל, אונ עס איז דא זאכען וואס אין זייא איז דער פייער קראפט ווייניג. אין בוימאייל אונ וואקס איז דער פייער קראפט פיל, דאריבער אזוי אז דער פייער רירט נאר אן דעם בוימאייל ווערט שוין א פלאם פייער, דאס שטארקסטע איז דער נאפט. אין אים איז דא אזוי פיל פייער אפילו דער פייער האט נאך ניט אנגערירט דעם נאפט ער איז נאך פון ווייטען הייבט שוין אן דער נאפט צוברענען, נאזוי ווי מיר זעהן אז מען פארלעשט א ליכט אונ עס גייט נאך ארויס א רויך אז מען רירט אן פייער

צו

צו דעם רויך צינדעט זיך אן די ליכט, אזוי דער ריח פון דעם נאפט איז פייער. דאריבער אז דער פייער קומט צוזאמען מיט דעם ריח פון דעם נאפט ציהט דאס צו דעם פייער צו זיך אונ דער נאפט הייבט אן צו ברענען, אונ אויב מען זאל בעשמירען מיט נאפט א האלץ אדער איין אנדער זאך וואס קען ברענען, אונ מען ריהרט אן דאס פייער צום האלץ הייבט אן געשווינד צו ברענען אונ דעם פייער קען מען ניט לעשען מיט פיל וואסער אין קאמפער איז אויך דא פיל פייער אונ ווינטער הענגט אראפ פון די דעקער אזוי ווי ליכטליך פון אייז. מען וועט בעשמירען די אייז ליכטליך מיט קאמפער אונ מען וועט דאס אנצינדען וועט דער קאמפער ברענען אויף דעם אייז אונ וועט ניט פארלאשען ווערען. אונ אויב מען וועט נעמען א ווערקסענע ליכט אונ מען וועט זיא איינטונקען ווינטער אין קאלטע וואסער אונ די וואסער וועט געפרוירען ווערען אויף די ליכט וועט די ליכט שטעקען אין אייז, אונ אז מען וועט די ליכט אנצינדען וועט זיא גאנץ שיין אונ ליכטיג ברענען ביז צום ענדע. אין די אייזען וואס הייסט שטאל איז אויך דא פיל פייער. אונ אויב מען וועט דעם שטאל רייבען מיט א פייל אונ מען וועט נעמען די שטויב פון דעם שטאל אונ אויסמישען מיט געשטויסענע שוועבעל אונ מען וועט דאס קנעטען מיט וואסער ווי א טייג אונ מען זאל דאס לאזען ליגען פיר שעה, וועט פון זיך אליין ארויס גיין פון דעם טייג א פלאם פייער. אונ אין פולווער איז דא מער פייער ווי אין אלע זאכען. ווייל אין דעם פולווער געפינט זיך קיין ערד ער איז געמאכט נאר פון פייער אונ שוועבעל. אונ אויב מען וועט נעמען א קאהל שנייא אונ מען וועט נעמען שוועבעל מיט קוילען אונ צו שטויסען גאנץ דין אונ שיטען די קאהל ארום פון אלע זייטען, נאכדעם וועט מען דעם קאהל שנוי אריין שטעקען אין קאלטע וואסער די קאהל זאל הארט ווערען פון דער קעלט. אונ מען זאל די קאהל אנצינדען וועט זיא ברענען אין וואסער אונ וועט ניט פארלאשען ווערען. אין קוועק-זילבער איז אויך דא פיל פייער. אויב מען וועט נעמען וואקס אונ פארפוילטע האלץ אונ שוועבעל אונ קוועק-זילבער אונ פולווער. אונ מען וועט דאס אלץ צוזאמען קנעטען אונ מען וועט מאכען פון דעם א ליכט. וועט די ליכט קיין מאהל פארלאשען ווערען דער שטארקסטער ווינט אדער פיל וואסער וועלען די ליכט ניט קענען פארלעשען. אונ אויב ער וועט וועלען פארלעשען די ליכט זאל ער די ליכט אריין לייגען אין עסיג אדער אין ארין. אונ ווייל מיר זענען שוין געוועסען דא פון עסיג דארפען מיר וויסען אז אלע ערליי עסיג זענען פוהל מיט קליינע אונ גאנץ דינע ווערעם, אונ ווען די ווערעם זענען אין דעם עסיג קענען מיר זיי ניט זעהן מיט די אויגען, נאר אויב מען וועט דעם עסיג אריין גיסען אין אריינע גלאז אונ מען וועט איהם שטעלען אויף א פענסטער ווי דיא זונן שיינט, וועט מען זעהן די ווערעם שווימען אין דעם עסיג אונ לויפען ווי די פיש אין וואסער, ווייל זיא קענען

ניט

ניט ווערען פון משקה עסיג טייגען די משקה ווערט פריער קאליע און פארשימעלט און אז עס ווערט פארשימעלט איז שוין דא ווערעם, און וואס מען וועט ווייזען דעם עסיג וועט ניט העלפען, ווייל די ווערעם זענען זייער דין וועלען זיא ווערעם דורך גיין צוזאמען מיט דעם עסיג, דאריבער מוז מען דעם עסיג פריער קאכען, די ווערעם זאלען פגרין נאכדעם וועט מען זיי זייען. מען זאגט אז יעדער טראפען עסיג איז דרייקאנטיג און שפיציג און ער לעשט דעם דארשט פון מענטשען, ער קיהלט אים אינווייניג, ווי די גמרא זאגט עסיג איז גוט צו טרינקען אין א הייסען טאג. עס איז דא א מין קוילען אין דער ערד וואס מען רופט זיי נאפט קוילען, זיי ברענען אפילו אין וואסער און ווערען ניט פארלאשען, און עס איז דא א מין שטיין מען רופט אים אביטשטוש אדער אזבעסט ער איז צוזאמען געוואקסען פון דינע זאכען אזוי ווי פעדים פון וואל אדער פון פלאקס, מען קען דעם שטיין צו ווילען אויף פעדים און מאכען פון זיי קליידער און די קליידער ווערען ניט פארברענט אין פייער, און אז אין די קליידער זענען דא פלעקען ברענט מען זיי אויס מיט פייער, און די קליידער זענען איבעריג גאנץ זיי ווערען ניט צוריסען.

פרק נז די וואסער פון מעער זענען געזאלצען, ווייל אין די וואסער איז דא שוועבעל און זאלץ, די זאלץ וואס אין די מעער וואסער איז א צוויי און דרייסיג חלק פון דעם וואסער, דאריבער קען מען ניט פארלעשען מיט די מעער-וואסער א פייער אזוי ווי מען פארלעשט מיט אנדער וואסער. און ווייל אין די מעער-וואסער איז דא זאלץ דאריבער זענען זיי שווערער פון אלע טייך וואסער. און דיא מעער-וואסער קענען ניט אזויא היים ווערען ווי פראסטע טייך-וואסער. פראסטע טייך-וואסער קענען היים ווערען ביז הונדערט דרייסיג גראד, און מעער-וואסער קענען גאר היים ווערען ביז הונדערט צוואנציג גראד, און ווינטער אין שטארקסטען פראסט קענען ניט געפרארען ווערען די מעער-וואסער און זומער אפילו אין די שטארקסטע היץ און ווען עס בלאזט גאר קיין ווינט, פון דעסטוועגען ווערען ניט קאליע די מעער-וואסער, און זייא האבען ניט א שלעכטען ריח. און וואס נענטער דער מעער איז צום הייסען קלימאט וואס דארט ברענט דיא זונן זייער שטארק, איז די וואסער געזאלצענער און ביטערער. דיא וואסער זאלען ניט בעקומען א שלעכטען ריח און זאלען ניט קאליע ווערען פון די היץ, ווי וואונדערבאר זענען די ווערק פון גאט ברוך הוא. די אייבערשטע וואסער פון מעער זענען געזאלצענער ווי די אונטערשטע, וואס טיפער איז די וואסער ווייניגער געזאלצען, דאס איז למשל ווי א טאפ וואסער וואס קאכט ביי דעם פייער, ציהט ארויס דער פייער און טריקנט אויס דאס אייבערלסטע פון דעם וואסער און די וואסער ווערט אלע מאהל שווערער און געזאלצענער. דאריבער זענען געקאכטע וואסער שעדליכער צום טרינקען ווי רויע וואסער, נור מען פארבעסערט דיא וואסער מיט טיי-בלעטער

אדער

אדער מיט אנדערע געשמאקן, דאס זעלביגע איז ביים דעם מער, די זאן ווייזט גרויס דאס אידעלע פייכטקייט פון די אייבערשטע וואסער, דאריבער זענען זייא שטארקער געוואלצען ווי די אונטערשטע וואסער וואס די זונן ווארעמט זייא ניט, אונ די פארע פון דעם וואסער שטייגט ארויף אין דערהייך ביז צו די וואלקען, ווי מיר זעהן די הייסע פארע פון א טאפ וואסער וואס קאכט ביי דעם פייער גייט ארויף אין דערהייך.

פרק נח והארץ לעולם עומדת, די ערד שטייט אויף עוויג אין דער לופט, זיא האט קיין פונדאמענט אויף וואס זיא זאל שטיין. נאר ארום די ערד איז דער הימעל, אונ די ערד איז ווייט פון הימעל אין יעדער זייט, אויף וועלכען כח האלט זיך די ערד אין דער לופט? זענען דא צוויי מיינונגען, די פילאזאפען גיקנולוס אונ גריען זאגען, די ערד האלט זיך אין דער לופט דורך דעם כח פון דיא מזלות וואס שטויסען אוועק פון זיך די ערד, אונ וויל די מזלות פון מזרח שטויסען די ערד צו מערב, אונ די מזלות פון מערב שטויסען זיא צו מזרח, אונ די מזלות פון דרום שטויסען זיא צו צפון, אונ די מזלות פון צפון שטויסען זיא צו דרום, וויל די ערד ווערט געשטויסען פון אלע זייטען גלייך, דאריבער בלייבט זיא הענגען אין די לופט, אונ דער פילאזאף איזיקניוטען זאגט פארקערט, עס זענען דא מאגנעט שטערען וואס ציהען די ערד צו זיך, אונ וויל די ערד ווערט געצויגען אין אלע זייטען גלייך, דאריבער בלייבט זיא הענגען אין דיזע לופט זיא איז פונקט אין מיטען, ניט נעהנטער צו מזרח ווי צו מערב, אונ ניט צו צפון נעהנטער ווי צו דרום. נאר צו אלע זייטען גלייך. אונ אלע יודישע חכמים אויך די חכמי האומות האבען געזאגט איין זאך, אז די ערד רוהט, אונ די זיבען שטערען גייען ארום די ערד, די לבנה גייט ארום די ערד אין זיבען אונ צוואנציג מעת-לעת מיט עטוואס ווייניגער פון אכט שעה, אונ זיא ווערט בעגייט אלע ניין אונ צוואנציג מעת-לעת מיט צוועלף שעה מיט זיבען הונדערט דריי אונ ניינציג חלקים פון איין שעה, [אין א שעה איז טויזענד אכציג חלקים], אונ דער שטערען כוכב גייט ארום די ערד אין דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טעג מיט זעקס שעה [עטוואס ווייניגער], אזוי ווי דיא זונן. אונ ארום דיא ערד גייט דער שטערען נוגה אויך אין דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טעג מיט זעקס שעה [עטוואס ווייניגער], אונ די זונן גייט אויך ארום דיא ערד אין דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טעג מיט פינף שעה מיט ניין אונ פערציג מינוטען, דער שטערען מאדים גייט ארום די ערד אין צוויי מיט א האלב יאהר, דער שטערען צדק גייט ארום די ערד אין צוועלף יאהר, דער שטערען שבתאי גייט ארום די ערד אין דרייסיג יאהר. נאכדעם איז געקומען דער פילאזאף קופערניקוס פון די פרייסישע שטאט טורען, אונ ער זאגט דיא זונן רוהט אויף איין ארט אונ די ערד מיט אלע שטערין אונ דער

ווינט

זינט אונ דיא פייער וואס איז אין די ערד גייען אלע ארום די זונן, אונ דער פילאזאף פיטאגארים וואס ער איז געוועזען מיט פיל יאהר פריער פאר קופערניקוס האט אויך אזוי געזאגט, אז די זונן שטייט אויף איין ארט אונ דיא ערד מיט אלע שטערין גייען ארום די זונן, נאר אין זיין צייט האט מען דעם מיינונג גיט אנגענומען. איז די זאך פארגעסען געווארען. נאכדעם איז געקומען קופערניקוס אונ ער האט געפעסטיגט דעם מיינונג פון פיטאגארים אונ האט דעם מיינונג געלערנט מיט פיל תלמידים, אונ נאך דעם מיינונג רעכונט מען היינט אלע רעכענונגען פון אלע שטערען ווען זיי גייען אונ ווי זייא גייען אונ זוממער מיט ווינטער אונ אלע ימים טובים, אונ עס איז שוין אזוי געבליבען ביי אלע פילאזאפען, אז דיא ערד גייט ארום די זונן אונ די זונן שטייט. דער מזל צדק איז דער גרעסטער פון אלע מזלות אויסער די זונן, זיין קאלער איז געלבליך ווי שוועבל, אונ פיר לבנות "טראבאנטען" זענען ארום דעם מזל צדק אונ גייען מיט אים ווי ער גייט, אזוי ווי די לבנה גייט מיט די ערד. נאכדעם גייט דער שטערען שבתאי אונ ער איז ווייטער פון די זונן ווי אלע מזלות, ער איז ווייטער פון די זונן צוויי הונדערט נייטער פון די זונן צוויי הונדערט מיליאן מייל, אונ ער איז גרויס אכט הונדערט זעכציג מאהל ווי די ערד, אונ ער גייט ארום די ערד אין ניין אונ צוואנציג יאהר מיט הונדערט אכט אונ אכציג טעג, דעם שטערען דערקענט מען צווישען אלע שטערען, ווייל ארום איהם איז דא א נייסע־רינג, די ברייט פון דעם רינג איז פינף טויזענד זעקס הונדערט פיר אונ פופציג מייל אונ אויף יעדער ארט ווי ער איז זענען ארום אים פיר לבנות, אונ נעבען אים איז דער שטערען אוראנוס, דאס איז א נייער שטערען וואס אים האט געפונען דער פילאזאף הערשעל.

פרק נט אין דעם פרק איז בעשריבען דער וכוח וואס האבען געהאט צוויי יודישע פילאזאפען אונ צוויי קריסטליכע פילאזאפען, אויף דעם אויפקלערונג

וואס קופערניקוס האט געגעבען, אז די זונן שטייט אונ די ערד דרייט זיך ארום די זונן, דער קריסטליכער פילאזאף האט געפרעגט אויב עס איז אמת ווי קופערניקוס זאגט אז די ערד גייט ארום די זונן, אין איין יאהר, אונ אלע טאג קומט די ערד צו איר ארט פון מערב צו מזרח, דארף דאך זיין אז מען שיסט מיט א הארמאט, דארף דער הארמאט קומען צו דעם ארט פריער ווי די קויל וועט קומען צו דעם ארט. ווארום די קוהל לויפט אין איין מינוט טויזענד איילן אונ אין צוויי מינוטען לויפט זיא צווייא טויזענד איילען, אונ די ערד וואס דער הארמאט שטייט אויף איר איז איינגעלאפען אין צוויי מינוטען זיבען מייל מיט א דריטעל, איז דאך דער הארמאט געקומען אויף דעם ארט פריער ווי די קויל איז געקומען אויף דעם ארט? האט דער אנדערער פילאזאף גיענטפערט, אזוי ווי אין צווייא מינוטען האט דיא ערד אפגעריקט דעם הארמאט זיבען מייל מיט א דריטעל

א דריטעל, אזוי האט זיא דאך אפגערוקט די קאהל אויך זיבען מיל מיט א דריטעל אין די וועלבינגע צוויא מינוטען, אונ צו דיא זיבען מייל מיט א דריטעל איז צו געגעבען געווארען די צווי טויזענד איילען וואס דיא קאהל איז געלאפען פון דעם הארמאט אין די צווי מינוטען. דער יוד האט געזאגט אז די רייד פון קופערניקוס איז דאך *) געגען די פסוקים פון תנ"ך, אונ געגען פיל זאכען וואס די חכמים אונזערע האבען געזאגט, שלמה המלך האט געזאגט והארץ לעולם עומדת, די ערד שטייט איביג, אונ קופערניקוס זאגט די ערד דרייט זיך, שלמה המלך האט געזאגט וזרח השמש ובא השמש, דיא זונן שיינט, אונ די זונן גייט אונטער, הולך אל דרום וסובב אל צפון, די זונן גייט צו דרום אונ זיא גייט ארום צו צפון, זעהן מיר דאך אז די זונן גייט, נאך זאגט דער פסוק, יהושע האט געזאגט די זונן זאל בלייבען שטיין אין גבעון, אונ די זונן מיט די לבנה זענען געבליבען שטיין, אבער איידער יהושע האט געהייסען די זונן זאל בלייבען שטיין איז די זונן געגאנגען, אונ די זונן איז געשטאנען פיר אונ צוואנציג שעה נאכדעם איז זיא געגאנגען ווי פריער, זעהן מיר דאך אז די זונן גייט, נאך זאגט דער פסוק די זונן איז צוריק געגאנגען צעהן שעה, פון די אלע פסוקים זעהן מיר אז די זונן גייט אונ די ערד שטייט, אונ קופערניקוס זאגט די זונן שטייט אונ די ערד גייט ? האט דער אנדערער יוד געענטפערט עס קען זיין עס איז אמת ווי קופערניקוס זאגט, אונ פון דעסטוועגען זענען זיינע רייד ניט דערגעגען די פסוקים אונ ניט אונזערע חכמים, ווארום מיר ווייסען די תורה רעדט שטענדיג ווי מענטשען ריידען, אונ מענטשען זעהן אלע מאהל די זאך פארקערט, למשל מען פארט אויף די באהן נעבען א וואלד אונ מע קוקט דורך די פענסטער אויף די ביימער דאכט זיך די באהן שטייט אונ די ביימע לויפען געשווינד איין בוים יאגט דעם צווייטען, אונ אין אמת איז דאך פארקערט די ביימער שטייען אונ קענען זיך ניט ריהרען אונ נאר די באהן לויפט, אזו מיינען די מענטשען ביי די זונן, אין אמת לויפט די ערד אונ די זונן שטייט, או די מענטשען דאכט זיך עס איז פארקערט דיא זונן גייט אונ די ערד שטייט, אזוי ווי מענטשען מיינען אזוי זאגען די פסוקים צו די מענטשען, מיט דעם וועלבינגע לשון ווי די תורה זאגט אין פיל פסוקים אויף גאט ברוך הוא, וירד ה', גאט האט אראפ געניידערט, ויעל ה', גאט איז ארויף געגאנגען, וירח ה', גאט האט געשמעקט דעם גוטען ריח פון די קרבנות וואס גח האט מקריב געווען, ביא גאט איז ניט צו זאגען דעם ווארט ער איז אראפגעגאנגען, אונ ניט ארויף געגאנגען, ווארום גאט דארף זעהן א זאך אויף דער ערד דארף ער ניט אראפ גיין, נאר ער זעהט פון הימעל וואס עס ווערט געטאהן אויף די ערד, אונ ער דארף גיט ארויף גיין

צוריק

*) כבר הראה הר"ב פורש בספרו גנזי המלך כי פסוקי תנ"ך אינם מתנגדים לשטת קאפערניקוס וידרו יחד באהבה אחוה וריעות.

צוריק אין הימעל, וואָרום ער איז גאָר ניט אַראָפּ געגאַנגען, וואָרום זיין כּבוד איז פֿוהל די גאַנצע וועלט, ווי עס האָט אַ מאָהל איינער געפֿרעגט בּיי זיין חבר וויא איז גאָט, האָט דער חבר געענטפֿערט ווי איז ניט דאָ גאָט, עס שטייט אין פּסוק וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם, גאָט זאָל דיר געבען טאַה פֿון הימעל, נאָך זאָגט דער פּסוק וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר, גאָט וועט אויפֿהאַלטען דעם הימעל און עס וועט קיין רעגען זיין, דאָס איז בּעוויסט אַז טאַה און רעגין קומען ניט פֿון הימעל, נאָר פֿון די ערד גייט אַרויף אַ פּאַרע אין דערהייך און אין דיא לופֿט ווערט דאָס איבּערגעאַרבּעט עס זאָל ווערען טאַה און רעגען, נאָר ווייל מענטשען מיינען אַז טאַה און רעגען גייט פֿון הימעל דאַריבּער האָט די תּורה אויך אַזוי געשריבּען. אָבּער אין אֱמֶת איז ווי קופּערניקוס זאָגט אַז די זונן שטייט אויף איין אָרט און די ערד גייט אַרום דיא זונן. און בּיי יְהוֹשֻׁעַ איז אויך די ערד געבּליבּען שטיין, און אֲפִילוּ יְהוֹשֻׁעַ האָט געוויסט דעם אֱמֶת אַז די ערד דאַרף בּלייבּען שטיין, ער האָט דאָך אָבּער דאָס געזאָגט אַלע יודען זאָלען הערען, און אַלע יודען האָבּען דאַמאָלס געמיינט אַז די זונן גייט, דאַריבּער האָט ער געמוזט זאָגען שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם, האָבּען די יודען געמיינט יְהוֹשֻׁעַ זאָגט די זונן זאָל בּלייבּען שטיין אין גִבְעוֹן, און אין אֱמֶת האָט יְהוֹשֻׁעַ געמיינט „די ערד וואָס שטייט אין גִבְעוֹן געגען די זונן, זאָל די ערד בּלייבּען שטיין”, און אַזוי מיינען אַלע פּסוקים, ווען די זייט ערד ווי מיר וואָהנען איז געגען דיא זונן, דאַמאָלס איז וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ שיינט די זונן בּייא אונז, און ווען די זייט ערד גייט אַוועק פֿון די זונן דאַמאָלס הייסט וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, די זונן איז אונטער געגאַנגען, און אַזוי אַלע פּסוקים וואָס שמועסען פֿון די זונן מיט די ערד, און מיר געפֿונען אין זוהר שטייט אויך, אַזוי וויא דער מיינונג אַז די זונן שטייט און די ערד גייט, אין זוהר סֵדֶר וַיִּקְרָא שטייט „אין דעם ספֿר פֿון רַב הַמְנוּנָא סָבָא איז געשריבּען די גאַנצע ערד וואָס איז בּעוואָהנט דרייט זיך קיילעכדיג ווי אַ פּילקע, דיא זענען אונטען און די זענען אויפֿ'ן, דאַריבּער זענען דאָ אָרטער ווען בּיי די מענטשען איז ליכטיג איז בּיי די מענטשען פֿינסטער ווען בּיי די מענטשען איז טאָג איז בּיי די מענטשען נאַכט, און נאָכדעם איז פֿאַרקערט, זאָגט רַב הַמְנוּנָא די ערד דרייט זיך קיילעכדיג, דאַריבּער קענען מיר זאָגען דער מענטש וואָס וועט זאָגען ווי דער מיינונג פֿון קופּערניקוס אַז די זונן שטייט און די ערד דרייט זיך זאָגט ער ניט אַנדערש פֿון די פּסוקים און ניט אַנדערש פֿון אונזערע חכמים און ער איז קיין אַ פּיקורוס, און ער מעג זיין אַ גרויסער צדיק און האַלטען דעם מיינונג פֿון קופּערניקוס.

פּרק ם נאָר פֿון דעסטוועגען קען מען געבּען בּעווייזונגען אַז עס איז נאָך ניט גאַנץ בּעשטימט ווי קופּערניקוס זאָגט, צו די קריסטליכע פֿילאָזאָפֿען קען מען געבּען צוויי בּעווייזונגען דערגעגען קופּערניקוס אַיין בּעווייזונג איז דער פֿילאָזאָ-

טיכא בראעה האט געזאגט אויף קאפערניקוס אויב עס איז ווי ער זאגט אז דיא ערד לויפט געשווינד פון מערב צו מזרח, דארף דאך זיין אויב איינער ווארפט ארויף א שטיין פון א הויכען דאך, דארף דאך דער שטיין ניט פאלען גלייך אראפ נאר ער דארף זיין א ביסעל אפגערוקט צו מערב זייט, ווארום אין די צייט וואס דער שטיין גייט אראפ פון דאך ביז צו די ערד האט זיך דאך די ערד אפגערוקט צו מזרח זייט א שטיקעל ארט, ווארום אין איין מינוט לויפט דאך דיא ערד דרייא מייל מיט צוויי דריטעל, אונ מיר זעהן אז דער שטיין פאלט גלייך אראפ געגען דעם מענטש וואס שטייט אויף דעם דאך. אויף די שאלה איז דא קאפערניקוס אנטווארט, דער לופט גייט מיט דעם שטיין אונ שטויסט דעם שטיין צו די טאנט פון דעם דאך דאריבער פאלט דער שטיין גלייך, אבער דער פילאזאף טיכא בראעה האט ניט געוואלט אן נעמען דיא אנטווארט, ווייל דאס געוויינליכע לופט האט קיין קראפט צו שטויסען א שטיין אונ אויפהאלטען אים ער זאל ניט קענען לויפען מיט זיין קראפט וויא ער דארף לויפען, דאס קען נאר טאהן א ווינט אבער ניט דאס שטילע געוויינליכע לופט. האט קאפערניקוס געענטפערט איך האב א באווייזונג פון א שיף, מען זאל זעהן די שיף וואס שווימט אויף דעם ים גאנץ געשווינט אונ עס זאל אראפגעווארפען ווערען א שטיין פון שפיץ זעגעל בוים צום אונטען פון דיא שיף, פון דעסטוועגען וועט דער שטיין אריין פאלען אין וואסער גלייך געגען דעם זעגעל בוים, ווייל איידער דער שטיין איז געקומען צום וואסער האט דער ים זיך אריק געטאהן; מען האט באלד פרובירט אראפווארפען א שטיין פון שפיץ זעגעל בוים צום אונטען פון די שיף ווען די שיף איז געלאפען, אונ מען האט גוט אכטונג געגעבען זעהן אויף וועלכען ארט וועט דער שטיין פאלען אין וואסער, איז ניט געווען פונקט וויא קאפערניקוס האט געזאגט, דער שטיין איז געפאלען פריער פאר דעם זעגעל בוים, דאריבער האט דער פילאזאף טיכא בראעה אוועקגעשטויסען דעם מיינונג פון קאפערניקוס, אונ האט געזאגט זיין מיינונג אין אנדערען, די אלע זיבען מזלות גייען ארום די זונן אזוי וויא קאפערניקוס זאגט נאר דיא זונן מיט דיא מזלות וואס ארום די זונן גייען ארום די ערד, אונ די ערד איז אין מיטען, אין זיין צייט האט מען זיין מיינונג ניט אנגענומען, נאר פון דעסטוועגען קען א מאהל קומען א צייט וואס דער מיינונג וועט אנגענומען ווערען ביא אנדערע מענטשען אונ עס וועט אזוי בלייבען, מען האט שוין געזעהן א [illegible] זאכען, די [illegible] דורות האבען אויפגעהויבט די מיינונגען פון די [illegible] דורות וואס אין זייער צייט האט מען געלאכט פון זייערע מיינונגען, אונ די שפעטערדיגע דורות האבען געזעהן אין זייער צייט אז דיא פריערדיגע דורות זענען גערעכט געווען, אונ עס איז אזוי געבליבען וויא די פריערדיגע חכמים האבען געזאגט, אזוי וועט זיין מיט דעם מיינונג פון טיכא בראעה, מען וועט א מאהל זאגען אז

איז

איז ריכטיג ווי דער חכם האט געזאגט אז די ערד שטייט און דיא זון מיט דיא מזלות גייען ארום די ערד, נאר ווייל אין זיין צייט זענען ניט געווען אזעלכע פארגרעסער גלעזער וויא מיר האבען היינט, דאריבער האט מען ניט געקענט אויב זייגע רייד זענען אמת, נאר היינט ווייסען מיר אז זייגע רייד זענען אמת.

פרק סא נאך איינע בעווייזונג פיר דען קריסטליכען פילאזאף געגען קופערניקוס מיינונג, מיר ווייסען אז די ערד האט אין זיך א מאגנעט-קראפט ויא זאל ציהען צו זיך אלע קארפערליכע זאכען וואס זענען אויף איר און ארום איר פון יעדער זייט, און דאס האט שוין פרובירט און בעוויזען דער חכם בונגער נעבען דעם בארג חימבאראסי, און ניט אומזיסט האט גאט ברוך הוא געגעבין דעם מאגנעט-קראפט אין דיא ערד, נאר ווייל דער הימעל איז קיילעכדיג ארום דיא ערד, און די ערד איז אין מיטען און ויא הענגט אין דער לופט, און אזוי ויא אויף די זייט ערד איז א גאנצע וועלט אזוי איז ארום די ערד אום אונטער דיא ערד אויך אזוי א וועלט, און זייא טרעטען אויף די ערד אזוי ווי מיר טרעטען, אונזערע טריט זענען געגען זייערע טריט, דארפען זייא דאך אראפ פאלען פון די ערד, דאריבער האט גאט ברוך הוא געגעבען א מאגנעט-קראפט אין דיא ערד, ויא זאל ציהען צו זיך אלע קארפערליכע זאכען, זייא זאלען ניט קענען אראפ פאלען פון די ערד, דאס איז נאר אז מיר וועלען זאגען דיא ערד שטייט אויף איין ארט און דיא זון גייט, דארף די ערד האבען אין זיך דעם מאגנעט-קראפט, אבער אז מיר וועלען זאגען ווי קופערניקוס זאגט אז די זון שטייט אויף איין ארט און די ערד לויפט ארום די זון, און אין יעדער מינוט לויפט זיא דריי מיט צוויא דריטעל מייל, דארף ניט דיא ערד האבען דעם מאגנעט-קראפט, אן דעם מאגנעט-קראפט וואלט אויך פון איר איין זאך ניט געקענט אראפ פאלען, דורך דעם געשווינדען לויפען און ארום דרייען געשווינד, און עס איז דא א פראבע צו דער זאך אז עס איז אזוי, מען זאל נעמען א קיילעכדיגען רייף און צו בינדען צום רייף א דינעם שטריקעל, א האלב אייל די לענג, דעם שטריקעל זאל מען האלטען אין האנד און אויפהייבען דעם רייף פון דער ערד און אים האלטען אין דער לופט, און אינוועניג אין רייף אונטען זאל מען שטעלען א פולע גלאז וואסער און מיט דעם שטריקעל זאל מען דרייען דעם רייף גאנץ געשווינד ארום און ארום קיילעכדיג, וועט מען זעהן די גלאז וועט ניט אראפ פאלען זיא וועט זיך אפילו פון ארט ניט רירען און איין טראפען וואסער וועט ניט ארויסגעגאסען ווערען פון גלאז. אפילו ווען דיא גלאז וועט זיין אין דערהייך מיט דעם דעק ארויף און דיא אפענע זייט אונטען, וועט אויך דיא גלאז ניט ארונטער פאלען, און איין טראפען וואסער וועט ניט אויס געגאסען ווערען, נאר פריער איידער ער הייבט אן דרייען דעם רייף זאל ער לאנגזאם שאקלען דעם רייף רעכטס און לינקס אלע מאהל

נעשווינדע

געשווינדער אונ געשווינדער ביז ער וועט אים דרייען גאנץ געשווינד, אונ ווינ געשווינדער ער וועט דרייען דעם רייף זיכערער וועט ער זיין די גלאז זאל ניט ארונטער פאלען אונ איין טראפען וואסער זאל ניט אויסגעגאסען ווערען, איך אליין האב עטליכע מאהל אזוי פרובירט מיט דעם רייף אונ מיט א גלאז וואסער, דאריבער אויב עס זאל זיין אמת וויא קופערניקוס זאגט אז די ערד דרייט זיך אזוי געשווינד, אין איין מינוט דרייא מייל מיט צוויי דריטעל, קען דאך איין זאך ניט ארונטער פאלען פון די ערד, דורך דעם געשווינדען דרייען זיך, צו וואס האט גאט ברוך הוא באשאפען אין דיא ערד דעם מאגנעט-קראפט, אז מיר זעהן גאט האט יא באשאפען אין די ערד דעם מאגנעט-קראפט די ערד זאל קענען ציהען צו זיך אליין וואס אויף איר איז דא זייא זאלען ניט ארונטער פאלען איז געוויס ווייל די ערד שטייט אויף איין ארט.

פרק סב אונ אזוי וויא מיר האבען א בעווייזונג אז דער מיינונג פון קופערניקוס איז פאלש ווייל דיא זאך וואס דרייט זיך געשווינד דארף ניט קיין מאגנעט-קראפט, מיר וויסען דאך אז דיא לבנה דרייט זיך געשווינד זוים דיא ערד איז אין די לבנה ניט דא דער מאגנעט-קראפט זיא זאל צו זיך עטוואס צו ציהען. פון דעם קענען מיר וויסען אז עס איז פאלש די רייד פון די פילאזאפען וואס זאגען אז די לבנה ציהט צו זיך דאס וואסער פון מעער, אונ עס קען א מאהל זיין אין מיטען ים זאל ווערען טרוקען אויף א קורצע צייט, אונ נאכדעם די לבנה גייט אוועק לויפט דיא וואסער צוריק [דאס הייסט עבבע אונ פלוהט]. דאס איז פאלש, ווארום אין די לבנה איז נישט דא דער מאגנעט-קראפט, ווייל זיא לויפט שטענדיג דארף זיא קיין מאגנעט-קראפט, ווארום נאך דעם מיינונג פון קופערניקוס אז דיא זונן שטייט, דארף די זונן האבען א מאגנעט-קראפט אלע זאכען וואס זענען באשאפען געווארען אויף די זונן זאלען ניט ארונטער פאלען פון איר, אונ זיא זאל ציהען צו זיך די מזלות וואס גייען ארום איר זיי זאלען זיך ניט דערווייטערען פון איר. אונ דיא לבנות וואס גייען ארום די מזלות זאלען זיך ניט דערווייטערען פון דיא מזלות, דער מזל צדק האט ארום זיך פיר לבנות, דער מזל שבתאי האט פינף לבנות, דער שטערען אוראנוס האט צוויי לבנות, דיא ערד האט איין לבנה, די אלע זאכען זענען אויף זייערע ערטער אונ ציהען זיך ניט אוועק, דורך דעם מאגנעט-קראפט וואס איז אין דיא זונן, נאך דעם מיינונג פון קופערניקוס אז דיא זונן שטייט. אונ ווייל די אלע מזלות מיט זייערע לבנות לויפען אונ דרייען זיך דאריבער קען ניט ארונטער פאלען פון זיי אלע זאכען וואס געפינט זיך אויף זיי, דארפען זייא ניט דעם מאגנעט-קראפט אונ האבען אים ניט, מען דארף נאר די מזלות מיט זייערע לבנות זאלען זיך ניט דערווייטערען פון די זונן, איז גענוג דער מאגנעט-קראפט וואס איז אין די זונן עד זאל זייא אלע ציהען צו זיך, דאס איז אלץ נאך דעם

מיינונג

מיינונג פון קופערניקוס, אבער וויא מיר ווייסען געוויס אז די ערד האט אין זיך א מאגנעט־קראפט, ווי דער חכם בונגר האט געוויזען מיט זיין פראבע געבין דעם בארג חימבאראסי, אויב מיר וועלען זאגען וויא קופערניקוס זאגט אז דיא ערד לויפט, דארף זיא דאך קיין מאגנעט־קראפט, אונ נאט וועט דאך נישט בעשאפען א זאך וואס מען דארף נישט, אז ער האט יא באשאפען א מאגנעט־קראפט אין דיא ערד איז געוויס אז דיא ערד שטייט אונ דיא זונן מיט אלע מזלות מיט זייערע לבנות גייען געשווינד, קען ניט פון זייערע באשעפעניש עטוואס ארונטער פאלען אונ דער מאגנעט פון דיא ערד ציהט צו זיך די זונן מיט די מזלות מיט זייערע לבנות זיי זאלען ניט קענען דערווייטערט ווערען פון איר.

פרק סג יעצט וועלען מיר שמועסען מיט יודישע חכמים וואס האלטען די שיטה פון קופערניקוס, ווי אזוי קענט איר זאגען, אז די ערד דרייט זיך ארום די זונן, פאר וואס זאגען די פסוקים אין תנ"ך פארקערט, פאר וואס זאלען דיא פסוקים זאגען מיט אזוי א לשון וואס איז ניט אמת, עס זענען דא ווערטער אין תנ"ך וואס זענען געענדערט פון ווי עס איז, דהיינו עס שטייט יד ה', דיא האנד פון גאט, עיני ה', די אויגען פון גאט, אונ נאך פיל אזעלכע ווערטער אויף גאט ברוך הוא, וואס יעדער יוד ווייסט אז ער האט ניט א האנד ווי א מענטש אוו. ניט אויגען ווי א מענטש, נאר אז עס וועט ניט אזוי זיין געשריבען אין די פסוקים וועלען מיר ניט קענען לערנען די פסוקים פון די תורה, ווייל א מענטש קען ניט אנדערש פארשטיין נאר מען טוהט מיט א האנד אונ מען זעהט מיט א אויג, דאריבער האט מען געמוזט אויף גאט ברוך הוא אויך אזוי שרייבען, אבער דיא זאכען וואס מען קען שרייבען ריכטיג, פאר וואס זאל מען ניט שרייבען ריכטיג ווי די זאך איז, עס קען דאך שטיין אין פסוק יהושע האט געזאגט ארץ בגבעון דום די ערד זאל בלייבען שטיין אין גבעון, אדער עס זאל שטיין אין פסוק (ישעיה ל"ח) ותשב הארץ עשר מעלות, די ערד איז צוריק געגאנגען צעהן שעה, עס שטייט אין פסוק (בראשית כ"ח) כי בא השמש, זאל שטיין כי פנה הארץ מהשמש, דיא ערד איז אוועק געגאנגען פון די זונן, דוד המלך האט געזאגט (תהלים י"ט) ישיש כגבור לרוץ אורח, די זונן פרייט זיך ווען זיא גייט ארויס וויא א העלד צו לויפען אין וועג, מקצה השמים מוצאו זיין ארויס גיין איז פון איין עק הימעל, ותקופתו על קצותם, אונ ער גייט ארום די עקין פון הימעל, אונ אויב די זונן שטייט האט דוד המלך געדארפט זאגען אנדערע ווערטער, די זונן פרייט זיך מיט איר בעלייכטונג וואס זיא בעלייכט אויף די וועלט, איר שיינונג איז אויף אלע עקין וועלט, אבער ניט שרייבען לרוץ אורח, צו לויפען אין וועג, אז די זונן לויפט נאר ניט, אונ ניט שרייבען ותקופתו, זיין ארום רינגלונג, אז די זונן רינגעלט קיין זאך ארום, זיא שטייט דאך אויף איין ארט, אונ די אלע דינים וואס געהערען צו קדוש

החדש וואלט געווען גרינגער צו לערנען ווען עס זאל זיין אמת אז די ערד גייט אונ די זונן שטייט, ווי מען זאל לערנען אז די זונן גייט אונ די ערד שטייט, אונ עס איז דאך א מצוה אין דער תורה מען זאל רעכענען דעם חשבון פון קדוש החדש אונ פון אלע תקופות אונ מזלות, פאר וואס זאל ניט שטיין די ריכטיגקייט וועלכעס עס גייט אונ וועלכעס עס שטייט, די זונן אדער די ערד, וואלט דען פאר אונז ניט שענער געווען מיר זאלען דאס לערנען פון משה אונ פון יהושע אונ פון דוד אונ שלמה אז די זונן שטייט אונ די ערד גייט, ניט מיר זאלען דאס דארפען לערנען פון קופערניקוס. יעצט וועלען מיר בעווייזען פאר יודישע חכמים יודישע דעות וואס זענען אנדערש וויא קופערניקוס שרייבט. דוד המלך האט געזאגט השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, דיא הימלען זענען צו גאט אונ דיא ערד האט גאט געגעבען צו מענטשען, אונזער וועלט איז די ערד, דיא גמרא זאגט (אין מסכת חגיגה) זיבען הימלען זענען דא. דאס זענען זייערע נעמען וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. דער הימעל וואס הייסט וילון ער איז גאר ליידיג גאר ער גייט אריין אין דער פריה אונ גייט ארוים ביא נאכט. אונ דער הימעל וואס הייסט רקיע, אין אים איז דיא זונן מיט דיא לבנה די שטערען אונ מזלות, אויב מיר וועלען זאגען אז די ערד שטייט אונ די זונן וואס איז זיין דעם אנדערען הימעל גייט זיך רונד ארום דעם הימעל פון איין עק צום אנדערען עק, אונ וויל די ערד איז דאך אין דער מיטען בעלייכט די זונן די ערד דורך דעם קלארען הימעל אזוי ווי דורך א ווייסע גלאז, דאס קענען מיר פארשטיין, אבער אז מיר וועלען זאגען די זונן שטייט אין הימעל, דאס הייסט אין דעם אנדערען הימעל. אונ די ערד גייט ארום די זונן אין דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טעג, וועלען מיר דאך מוזען זאגען אז די ערד גייט ארויף אין דער הייך אין דעם אנדערען הימעל אונ זיא גייט ארום די זונן וואס זיא שטייט אין דער הייך אויף איין ארט, אונ זיא איז דארט ניט ווייניגער ווי א האלב יאהר ביז די אונטערשטע האלבע ערד וועט דורך גיין איבער דיא זונן, דיא זונן זאל זיא בעלייכטען, וועט דאך אויסקומען אז דיא ערד שטייט אין הימעל, אונ דיא מענטשען מיט ווייבער אונ קינדער אונ בהמות זענען אין יעדער יאהר א האלב יאהר אין הימעל, ווער וועט דען גלויבען אזוי א זאך. צווייטענס וועמען זאלען מיר גלויבען קופערניקוס אדער דעם מלך שלמה וואס נאך ברוך הוא האט אים געגעבען די חכמה וואס ער האט געווים געוואוסט דעם אמת ווער עס שטייט אונ ווער עס גייט די זונן אדער דיא ערד, אונ שלמה זאגט פיל מאהל אין ספר קהלת אז דיא זונן איז אונטער דעם הימעל. אונ ווי קופערניקוס זאגט מוז דאך די ערד זיין א האלב יאהר איבער דיא זונן אונ גאר איין האלב יאהר איז זיא אונטער די זונן, אונ אויב מיר וועלען זאגען די זונן גייט ארום די ערד, איז אייביג די ערד אונטער די זונן, אפילו ביא נאכט

ווען

ווען די זון איז אונטער די ערד, זיא בעלייכט דאך די באשעפעניששען וואס שטייען אויף די ערד. אונ די טריט פון זייערע פיס זענען געגען די טריט פון אונזערע פיס זענען זיי דאך אונטער די זון, אונ ווען עס וואלט ניט געוועזן דער אמת אזוי אז די ערד איז איביג אונטער די זון צו וואס דארף שלמה זאגען עטליכע מאהל אין זיין ספר קהלת אז דיא ערד איז אונטער דיא זון. אונ דיא גמרא זאגט, אין צווייטען הימעל איז דא די זון אונ די לבנה שטערען אונ מזלות, אונ אז דיא ערד איז אויך דא אין דעם הימעל זאגט ניט די גמרא, געוויס ווייל די ערד קומט קיין מאהל ניט אין דעם הימעל.

פרק סד די ערד וואס מיר וואהנען אויף איר איז קיילעכדיג, ניט אויסגעשפרייט גליך, א בעווייזונג האבען מיר עס איז געוועזן א ליקוי לבנה האט מען געשריבען פון וויען אז דארט האט מען געזעהן דיא ליקוי הלבנה אין אנהייב צווייטע שעה ביי נאכט, אונ פון פאריז האט מען געשריבען אין פאריז האט מען געזעהן די ליקוי לבנה אנהייב אבענד, איז דאס א אונטערשייד אין איין שעה, אונ אין אמת איז די ליקוי געזעהן געווארען אין וויען אונ אין פאריז אין איין מינוט, נאר ווייל וויען איז אין מזרח זייט וועלט אונ פאריז איז אין מערב זייט וועלט, פון וויען ביז פאריז איז צוויי הונדערט פינף אונ צוואנציג מייל, אונ אזוי פיל מייל גייט דיא זון אין איין שעה, ווערט אין וויען טאג מיט איין שעה פריער וויא אין פאריז, אונ נאכט ווערט אויך אין וויען מיט איין שעה פריער ווי אין פאריז, דאריבער איז דער ליקוי לבנה געזעהן געווארען אין פאריז אנהייב נאכט אונ אין וויען איז שוין געוועזן אנהייב צווייטע שעה אין דער נאכט, אונ די שטאט וואס איז אויך אין מזרח זייט אונ זיא איז ווייט פון וויען צוויי הונדערט פינף אונ צוואנציג מייל, האט מען דארט געזעהן דעם ליקוי לבנה אין אנהייב דריטע שעה אין דער נאכט, ווייל ביי זיא איז שוין געוועזן אריבער צוויי שעה נאכט, אונ מיר ווייסען אז טאג מיט נאכט הייבט זיך ניט אן אויף אלע ערטער פון די וועלט גלייך אין איין מינוט, נאר אין יעדער שטאט ווערט טאג אין דער רגע וואס דיא זון הייבט דארט אן צו שיינען, אונ אין די רגע וואס ריא זון גייט אונטער ווערט גערעכענט נאכט אין יעדער שטאט בעזונדער, אונ אויב איינער זאגט אין זיין שטאט איז דיא זון אויפגעגאנגען זייגער פינף. אונ דער אנדערער זאגט אין זיין שטאט איז דיא זון אויפגעגאנגען זייגער זעקס, ווייסען מיר אז די ביידע שטאט זענען ווייט איינע פון די אנדערע צוויי הונדערט פינף אונ צוואנציג מייל, פון דעם ווייסען מיר אז דיא ערד איז קיילעכדיג, ווארום אז די ערד וואלט געוועזן גלייך בּרייט אונ לאנג אזויא וויא א טיש וואלט געווארען טאג אונ נאכט אין די גאנצע וועלט גלייך ווארום אזוי ווי די זון וואלט אויפגיין אין מזרח וואלט די ליכטיגקייט באלד פארשפרייט געווארען ביז מערב, אזוי ווי מען שטעלט א ליכט ביי נאכט אויף א טיש ווערט ליכטיג אויף

דעם גאנצען טיש אפילו דער טיש איז גאנץ לאנג, אזוי וואלט זיך פארשפרייט דיא ליכט־גקייט פון די זונן באלד אין דער פריה פון איין עק וועלט ביז צום אנדערען עק וועלט אין איין רגע. אונ פאר נאכט אזוי וויא די זונן וואלט נאר אוונטער געגאנגען פון דיא ערד אין מערב זייט וואלט אין איין רגע געווארען פינסטער אויף די גאנצע וועלט, ביז מזרח זייט, או מיר זעהן עס איז ניט אזוי, עס ווערט ניט ליכטיג אויף די גאנצע ערד מיט איין מאהל אונ עס ווערט ניט פינסטער אויף די גאנצע ערד מיט איין מאהל, נאר אויף איין ארט פריער אויף איין ארט שפעטער ווייסען מיר אז די ערד איז קיילעכדיג.

פרק סה גאט ברוך הוא וואס ער האט באשאפען די ערד. האט ער ניט געמאכט די ערד גלייך אויף די גאנצע וועלט, נאר עס איז דא בערג אונ טאהלען אויף גלייכע ערד. אונ דאס אלץ איז נייטיג פאר דיא באשעפעניש וואס זענען אויף די ערד, אין די טאהלען זענען פארזאמעלט טייכען גרויסע אונ קליינע, אונ די וואסער איז דאך פון די נייטיגסטע זאכען, צום טרינקען, צום וואשען, צום קאכען, אין די וואסער זענען דא פיש, די בערג זענען אויך נייטיג, דער לופט וואס אויף דיא בערג איז זייער געזונד, אויף בערג איז גוט צו פלאנצען וויינגערטנער אונ נאך אנדערע פרוכטען, אין די בערג זענען דא פיל מעטאלען אייזען, קופער, בליי, אונ נאך פערשידענע מאטעריאלען, טייערע שטיינער, קאלערטע ערד צום פארבען, גאטונג גראז צו מעדיצינען, ווארום דער לופט פון בארג מאכט ריין די ערד פון בארג, אונ דיא קוואלען וואסער וואס גייען פון דיא די בערג זענען ריינער אונ געשמאקער אונ געזונדער פון די וואסער וואס זענען אין די טאהלען. עס זענען דא אזעלכע בערג וואס אויף זיי ליגט איבער שניי אפילו זוממער, אונ דער שנייא קיהלט דיא היץ צו די מענטשען וואס וואהנען אין דיא הייסע לאנדער. אונ ווינטער פארשטעלען די בערג עס זאלען ניט קענען צו קומען די שטורעם ווינטען וואס זענען אין די לאנדער. עס זענען דא בערג וואס זענען העכער וויא דיא וואלקען, אז מען שטייט אויף דיא בערג זעהט מען דיא וואלקען נידעריגער אונ מען זעהט אלץ וואס איז איבער דיא וואלקען. דער בארג עטנא אויף דעם אינזעל סיצילינא, אין איטאליא. דער בארג מאנט בלאנק אין לאנד סאוויאן, דער בארג פיקא אויף דעם אינזעל טענריפע, דער בארג חימבאראסי אין אמעריקע, אין לאנד פערו, דאס איז דער העכסטער בארג. ער איז הויך נייגצעהן טויזענד דריי הונדערט מיט צוויי פוס, דער גידעריגסטער בארג איז דער בארג ברָאקען מען רופט אים בלאקסבערג, ער איז אין זאקסען, ער איז הויך דריי טויזענד הונדערט זעקס אונ אכציג פוס, דער בארג איז ניט ווייט פון דיא שטאט האלבערשטאט, די בערג זענען אויסער דיא בערג וואולקאניס וואס זייא טארפען פון זיך פלאמען פייער אונ רויך מיט

היסט

היסע קוילען, דיא בערג זענען גאנץ הויך, אז מען זעהט איינעם פון דיא בערג דארף מען זאגען די ברכה עושה מעשה בראשית, דיא בעסטע מדינה איז אז אין איר איז דא הויכע בערג, טאהלען, אונ גלייכע פלאץ. מיט דיא מעלות איז געלויבט ארץ ישראל.

פרק טו די ערד איז דער פערטער יסוד (פונדאמענט) פון דיא פיר יסודות [פייער, לופט, וואסער, ערד], זיא איז דער גרעבסטער יסוד און צו טאפען מיט די האנד, פון דיא ערד ציהט זיך קעלט אונ טריקענעש, דיא ערד איז א שטארקער מאטעריאל אונ דאס איז צוזאמען באהעפט געווארען פון גאנץ דינע אונ קליינע חלקים, וואס ווערען גערופען, זאמד, שטויב, ערד, אונ עס איז דא ערד, וואס איז צוזאמען געשמעלט פון גרויסע חלקים פון הארטע ערד אונ שטיינער, אונ פון ליים, וואס זענען צוזאמען געלייגט איינס אויף דאס אנדערע, אויסוויינינג זעהט מען זאמד, ערד, טיפער אונטער די זאמד איז ליים, נאך טיפער איז שטיין, פילאזאפען, האבען געזעהן דורך זייערע מיקראשקאפין אז אין יעדער זאמד איז דא א לעביל וואס אינוויינינג איז דא די לופט, די זאמד זענען ניט אלע גלייך, עס איז דא זאמד וואס יעדער זאמד בעזונדער איז קיילעכדיג ווי א פולקע, אנדערע זענען קיילעכדיג ווי א איי, אנדערע זענען דריי קאנטיג אונ נאך אנדערע זארטען אונ אין די ערד איז דא א וואסער פייכטקייט, אויסער דיא קוואלען וואסער וואס זענען טיף אין די ערד נאר יעדער שטיקעל ערד האט אין זיך א פייכטקייט פון וואסער, אונ אין דיא ערד געפונט מען ביסלאך פייער, אונ אין דיא שטיינער געפינט מען אויך פייער דאריבער זאגען די פילאזאפען אז אין די ערד איז אויך דא אלע דריי יסודות, פייער, וואסער, לופט, נאר ביא דיא ערד איז דאך דער עיקר יסוד די ערד, אונ אין יעדער יסוד זענען דא נאך דריי יסודות, נאר איין יסוד איז דער עיקר אין וואסער איז דער עיקר יסוד דיא וואסער, אונ אין דיא וואסער איז דא א ביסעל ערד אונ א ביסעל לופט אונ א ביסעל פייער, אונ אזוי איז ביי פייער אונ ביי לופט, אונ די ערד איז קיילעכדיג, אונ די אלע גרויסע בערג וואס אויף די ערד, אונ דיא אלע טיפע טאהלען וואס אין די ערד, זענען נאר ווי פינטעלעך אויף די ערד, אונ געגען דיא גרייס פון די ערד זענען זייא גערעכענט ווי גאר ניט, מען זאל מעסטען די ערד קיילעכדיג ארום, איז דיא מאס פינף טויזענד פיר הונדערט מייל, די גרעב פון די ערד, פון איין זייט ביז צו די אנדערע זייט איז טויזענד זיבען הונדערט זיינציהן מייל, אונ קוואדראטנע מיילען האלט זיא ניין מיליאן מייל.

פרק טז ווען דיא ערד איז באשאפען געווארען איז זיא געווען וויסט, אין דיא רעכטע זייט אונ אין דיא לינקע זייט איז געווען וואסער, נאכדעם האבען די וואסער זיך געשטארקט אונ האבען באדעקט די ערד, אין דעם דריטען

טאג פון באשאפונג האט גאט ברוך הוא געבאטען די וואסער זאלען ווערען פארזאמעלט צו איין ארט, און עס איז אזוי געוועזען, און די איבעריגע וואסער האבען זיך אריין געצויגען אין אוקינוס, און אין אנדערע מעערען, און אינווייניג און פון הויבין איז די ערד געווארען טרוקען, און די וואסער וואס זענען אין דיא מעערין זענען ארום די ערד, און געבען די מעערין איז דא גרויסע שטיקער ערד, יעדער שטיק ערד איז א מדינה דאס ווערט גערופען פעסטעס לאנד, די געגענען פון דיא מדינות זענען, אפריקא, אירופא, אזיא, אמעריקא, און אין דיא מעערען זענען אויך דא שטיקער ערד, דאס רופט מען אינזלען, און צווישען דיא מעערען, דהיינו וויא צווייא מעערען זענען נאנט איינער צום אנדערען, און איין מעער געהער למשל צו אזיא דער אנדערער מעער געהער צו אפריקא, דיא ערד וואס צווישען דיא צוויי מעערען, רופט מען ריגלען, אדער ערד-ענגע, אזוי וויא עס איז ביי דעם ווינקעל מזרח און צפון אין אפריקא, דיא ערד וואס צווישען אפריקאנישען מעער און אזיאטישען מעער איז ברייט פערציג מייל, און דיא ערד וואס צווישען אמעריקא און פערו איז ברייט צעהן מייל, און דער באשעפער פון דער וועלט האט געמאכט א גרענעץ מיט זאמד ארום דעם מעער, דיא וואסער זאל ניט ארויס גיין פארפלייצען דיא ערד, אויבוואהל די וואסער פון מעער זענען העכער פון דיא ערד, פון דעסטוועגען גייען זייא ניט אריבער דעם ברעג. און דיא טרוקענע ערד וואס מיר זעהן איז באהעפט צוזאמען מיט דיא ערד וואס אין מעער אונטער דעם וואסער, אפילו דיא ערד [אינזעל] וואס ארום זייא איז וואסער, זענען אויך באהעפט אונטער דעם וואסער מיט די גאנצע ערד וואס מיר זעהן, אנדערע פילאזאפען זאגען דיא ערד פון דיא אינזלען זענען בעזונדער און זיי שווימען אויף דעם מעער, ווייל אין די ערד איז דא פיל האלץ און גראז א׳נ שמרויא דאריבער קענען זיי שווימען אויף דעם מעער, און פון נאך דעם מבול ביז היינט זעהן מיר פיל בערג און טרוקענע ערד מעהר ווי עס איז געוועזען פאר דעם מבול, דאס איז געקומען פון פיל ערד ציטערניש וואס איז געוועזען פון יענע צייט ביז היינט, עס טרעפט דורך ערד ציטערניש הייבט זיך אויף א גאנצע שטאט און פאלט אריין אין וואסער, ווערט פון דעם א בארג, און פון וואסער ווערט א שטיק טרוקענע ערד, און ווי עס איז געוועזען ערד ווערט וואסער, אבער אין אמת שווימען נים די אינזלען, נאר אונטער דעם וואסער זענען זייא באהעפט צו דיא גאנצע ערד, און די טרוקענע ערד וואס מיר זעהן, און די ערד וואס אונטער דיא מעערען און דיא אינזלען איז אלץ איין שטיק ערד, און דאס אין גאנצען איז דער ערדקוגעל. דיא וואסער וואס אין מעער אוקינוס און דיא אלע אנדערע מעערען וואס זענען ארום דיא ערד, זענען פיל ווייניגער וויא דיא טרוקענע ערד, זיי זענען נים אפילו א טויזענד חלק פון די ערד, נאר אלע מעערען צוזאמען מיט אלען

אלע טייבען אונ מיט דיא וואסער וואס זענען אין די ערד, זענען די וואסער פיהל מעהר ווי די ערד.

פרק סח דער ערשטער קראפט פון דיא קרעפטען וואס זענען דא אין מענטש,

איז דאס בעוועגונג, אונ דיא בעוועגונגען זענען פיר ערליי, איין בעוועגונג איז פון דיא נאטור, דאס צווייטע איז מיט זיין ווילען, דאס דריטע איז א אויסערערוויילטער, דאס פערטע איז א פארשטענדליכער. דאס נאטירליכע בעוועגונג מיינט מען, ווען דער מענטש ווערט געבארען איז זיין קערפער גאנץ קליין, אונ באלד הייבט ער אן וואקסען אין די הייך, אונ אין דיא גרעב, אונ אין דיא ברייט, אונ דאס זעלביגע איז בייא אלע לעבענדיגע זאכען וואס ווערען געבארען, אונ בייא אלע בוימער אונ גראז אונ ביי אלע אנדערע געוויכסען, דאס ווילענדיגע בעוועגונג איז, וואס דער מענטש גייט פון איין ארט צום אנדערען ארט אונ וואס ער רירט מיט זיינע גלידער, מיט זיין קערפער, מיט דיא האנד אונ מיט דיא פיס, אונ אזוי א בעוועגונג איז דא בייא אלע לעבענדיגע זאכען, דיא בעוועגונג וואס דער קערפער ווערט בעוועגט פון איין ארט צום אנדערען, איז דורך די פיס, אונ דיא פיס בעוועגען זיך דורך די אדערען, אונ די אדערען בעוועגען זיך דורך די בלוט וואס אין די אדערען, אונ יעדער זאך וואס בעוועגט זיך, האט א זאך וואס בעוועגט אים, אונ אויב דער וואס בעוועגט איז א קערפערליכע זאך, מוז דער קערפער האבען אזוי א זאך וואס זאל אים בעוועגען, אונ אזוי בעוועגט איינס דאס אנדערע ביז עס קומט צו דיא ערשטע זאך וואס זיא בעוועגט אלע זאכען אונ זיא אליין בעוועגט זיך ניט, דאס איז דער נפש, דאס לעבונג וואס אין דעם מענטש, אונ ווייל דער ערשטער וואס בעוועגט אלע איז קיין קערפער מוז ער דאך זיין אויף א קערפער, איז דער קערפער די ערשטע בעוועגונג, ווער איז דער נפש, אונ ווער איז דער ערשטער קערפער וואס אויף אים רוהט דער נפש, מוזען מיר זאגען דער נפש איז די נאטירליכע ווארעם וואס איז אין די בלוט וואס איז אין הארצען, אונ די בלוט פון הארץ איז די ערשטע בעוועגונג וואס זיא גייט אין אלע אדערען אונ די אדערען בעוועגען אלע גלידער, אפילו דער מוח איז ניט אזוי א עיקר ווי דאס הארץ, אונ וואס דער מענטש בעוועגט זיך צו איין זאך בעסער ווי צו די אנדערע זאך, דאס רופט מען א אויסערערוויילטע בעוועגונג, אונ וואס דער מענטש קלערט אויס מיט זיין שכל איינע זאך וואס ער האט זיא פריער ניט געוואוסט, דאס רופט מען א פארשטענדליכע בעוועגונג, אלע ענדערונגען וואס דער מענטש טוהט, הייסט בעוועגונגען, אויב דער מענטש ענדערט פון שלעכט צו גוט, הייסט דאס א גוטע בעוועגונג, אונ אויב ער ענדערט פון גוט צו שלעכט, הייסט דאס א שלעכטע בעוועגונג. נאך איינערליי בעוועגונג איז דא, אונ דער בעוועגונג איז בייא אלע זאכען, וואס עס ווערט אונ קומט אויף דער וועלט, אונ וואס עס ווערט פארלענדט

פון דער וועלט, דאס צווייטע קראפט וואס איז דא אין א מענטש, איז דאס געפיהל, אונ דאס געפיהל ווערט געטיילט אין פינף טייל. (חושים), פיר טייל האבען בעזונדערע גלידער, אויגען צום זעהן, אויערען צום הערען, דער נאז צום שמעקען, די מויל צום פיהלען דעם געשמאק פון עסען אונ טרינקען, אונ דאס פינפטע דאס אנטאפען דאס האט קיין בעזונדערע גליד, נאר דאס פיהלט אונ שפירט דער גאנצער קערפער. יעצט וועט ערקלערט ווערען דיא אלע פיר חושים, דאס ערשטע וועלען מיר שמועסען פון די אויגען, דיא אויגען זענען געמאכט פון זיבען הויטען, דריי הויטען זענען גרויסע, זייא בארעקען דיא גאנצע אויג אָדער דאס מערסטע טייל פון דיא אויג, די אנדערע דריי הויטען זענען קלענערע, די זיבעטע הויט איז גאר קליין, זיא באדעקט נאר דאס לעכיל וואס אין אויג, דאס זענען די געמען פון דיא זיבען גרויסע הויטען, איינע ווערט גערופען דאס ווייסע הויט, דאס איז דיא אויסווייניגסטע אונ די אויבערשטע הויט וואס זיא באדעקט דאס גאנצע ווייסעל פון אויג ארום דאס שווארצע וואס איז אין מיטען אויג. דיא אנדערע הויט ווערט גערופען האָרען הויט, די הויט איז אזוי א קאלייער אונ א ליכטיגקייט ווי מען נעמט א האָרען פון א בהמה אונ דער טאקאר הֶעבלעוועט דעם האָרען אונ מאכט אים דין אונ קלאהר וויא גלאז, די הויט איז אונטער די ווייסע הויט, אונ זי באדעקט די גאנצע אויג ארום פֿון פאָרנט אונ פון אונטען, אונ זיא באדעקט דאס לעכיל פון די אויג, נאר די זייט וואס איז ביי די אויג פון אונטען איז גרעבער וויא דיא זייט וואס איז פארנט, ווארום וואס נעהנטער די הויט איז צו די שווארצעל איז זיא דינער, די הויט איז הארט אונ שיטער. די דריטע הויט רופט מען טרויבען הויט, די הויט איז אונטער די האָרען הויט, די הויט האט עטליכע קאלערען, וויא דיא טרויבען, אונ וויא דער קאלייער פון רעגען בויגען, אונ וויל דער האָרען הויט וואס באדעקט די אויג איז קלאר אונ לויטער, דאריבער זעהט אויס די הויט וואס אויף די אויג פון אויסווייניג ווי דער רעגען בויגען אונ ווי די שיינקייט פון א גליטץ, אונ אין מיטען די הויט איז דא א קליינע לעכיל א קיילעכדיגע, אונ דאס לעכיל איז באדעקט מיט א קליינע הייטעל א שווארצע אונ א שיינע אונ זיא איז א ביסעל ברייטער פון דאס לעכיל, אונ מיט די שטיקעל הויט וואס זיא איז ברייטער וויא די לעכיל אין יעדער זייט איז זיא באקלעבט ארום די שווארציל אויף די טרויבען הויט. דאריבער רעכענט מען די שווארצע הייטעל מיט דיא טרויבען הויט פאר איין הויט, אונ ווען דער מענטש קוקט אויף א גרויסע ליכטיגקייט ווערט דאס לעכיל איינגעצויגען אונ קליין, אונ ווען די ליכטיגקייט איז א שוואכע אונ א טונקעלע ווערט דאס לעכיל אויסגעצויגען אונ ברייט, אונ ביי יעדער צייט בלייבט דאס לעכיל קיילעכדיג אונ ניט געענדערט, דאריבער דארף יעדער מענטש זאכטונג געבען ער זאל ניט טאהן איין ארבעט ביא א שטארקע ליכטיגקייט אונ ניט ביא

א שוואכע

א שוואכע ליכטיגקייט גאר ביי א מיטעלע ליכטיגקייט, אונ מען זאל זיך היטען ניט צו גיין מיט איין מאהל פון ליכטיג אין פינסטער אונ ניט פון פינסטער אין ליכטיג. נאך דיא דריי הויטען איז דא נאך דריי קלענערע הויטען, דאס וועגען זייערע נעמען, דיא פערטע הויט הייסט נעצין הויט, די הויט איז געוועבט פון גאנץ דינע אדערען אונ געמאכט ווי א נעץ וואס מען פאנגט פיש, זיא איז ווייס, אונ זיא איז דער פונדאמענט פון אויג. די פונפטע הויט הייסט קריסטאל הויט, אונ זיא איז געמאכט ווי די וועבונג פון א שפין. די זעקסטע הויט איז וויא גלאז. אין יעדער אויג איז דא דריי ערליי פייכטקייט, איין פייכטקייט ווערט גערופען וואסער פייכטקייט, ווייל די פייכטקייט איז ווי וואסער, די פייכטקייט איז אויף די צווייטע הויט, די הארען הויט. די צווייטע פייכטקייט ווערט גערופען קריסטאל פייכטקייט, ווייל די פייכטקייט איז קלאר ווי קריסטאל, די דריטע פייכטקייט רופט מען גלאז פייכטקייט ווייל זיא איז קלאר ווי גלאז, אונ זיא באנעצט די זעקסטע הויט וואס מען רופט איר די נלעזערנע הויט, אונ פון מוח גייען ארויס אדערען, פריער גייען די אדערען צו זאמען נאכדעם ווערען זיי געטיילט אין די לינקע אויג אונ אין דיא רעכטע אויג, אונ די אדערען גייען אריין אין דאס שווארצעל וואס אין די אויגען אונ פון דעם קומט דאס זעהונג, אונ אלץ וואס דיא אויג זעהט קומט באלד צוריק אין מוח דורך דיא אדערען.

פרק סט אין דיא אויגען זענען דא זעקס דינע שנירלאך פון פלייש, אזוי וויא אדערען, אונ דורך זיי בעוועגט מען דיא אויגען צו קוקען אין זעקס זייטען, הויבען אונ אונטען רעכטס אונ לינקס אונ אין דער קרים אונ אין די צווייא זייטען, דיא זעקס אדערען וואקסען אונטער די אדערען וואס גייען פון מוח אין דיא אויגען, אונ דיא שנירלאך קומען אויך אין דיא אויגען צו בעוועגען זיי זאלען קענען קוקען אין אלע זייטען, אונ אין די ווינקלען פון די אויגען וואס נעבען דיא נאז, איז דא אין די ברעמען צוויי קליינע אדערען מען רופט זיי טרערען-אדערין, ווייל דורך זיי גייען די טרערען, אונ דורך די אדערען זענען שטענדיג פייכט דיא אויגען, זיי זאלען ניט פארטריקונט ווערען, אונ אין דיא צווייא אדערען זענען דא צוויי א דינע לעכליך, אונ ארום יעדער לעכיל איז דא איין אדער ער איז וויא א רעדעל, אונ דיא צוויי אדערען גייען אריין אין די צוויי נאז לעכער, אונ דיא איבעריגע פייכטקייט פון דיא אויגען קומען אריין אין די נאז לעכער, אונ פון דיזע נאז לעכער רינט ארויס אויף די ערד, דאריבער ווען דער מענטש וויינט גייט ארויס פייכטקייט פון די נאז לעכער. דאס זעהונג פון די אויגען קומט פון די ליכטיגקייט, פון די זון, אדער פון דיא לבנה, אדער פון פייער, אזוי גייט אריין די ליכטיגקייט פון אויסווייניג אינווייניג אין דיא אויגען, אונ דיא ליכטיגקייט גייט דורך דיא דינע אדערען וואס אין אויג ביז אין מוח. אונ דיא ליכטיגקייט ציהט אריין אין אויג ביז

צום

צום מוח אלע ערליי קאלערען וואס שטייען פאר די אויגען, דאריבער אויב דער מענטש שטייט אין א פינסטערען ארט אונ די אויגען זענען נעגען א ליכטיגען ארט, ציהט זיך דיא ליכטיגקייט פון דעם ליכטיגען ארט גלייך אין דיא אויגען, אונ ער קען זעהן אלץ וואס ווערט געטאהן אין דעם ליכטיגען ארט. אבער ווען עס איז פארקערט ער שטייט אין א ליכטיגען ארט אונ די אויגען קוקען אין דעם פינסטערין ארט, פאלט דיא פינסטערניש פון ווייטען אויף די אויגען, אונ ער קען ניט זעהן וואס עס ווערט געטאהן אין די פינסטערע שטוב. דיא ליכטיגקייט זענען דא צווייא ערליי איינם ווערט גערופען א גלייכע ליכטיגקייט, דהיינו די ליכטיגקייט קומט פון דיא זונן אדער פון דיא לבנה אדער פון פייער גלייך אויף די אויגען, אדער דיא ליכטיגקייט קומט אויף איין אנדער זאך, אונ פון דיא זאך קומט דיא ליכטיגקייט אויף די אויגען, דהיינו א מענטש שטייט נעבען א וואסער וואס איז ניט טיף, אונ ער קוקט מיט די אויגען אין דעם וואסער, אונ די זונן שיינט אין דעם וואסער, האבען די אויגען די ליכטיגקייט דורך דעם וואסער, אדער ער קוקט אין שפיגעל, אונ דיא זונן שיינט אין שפיגעל אונ פון שפיגעל קומט דיא ליכטיגקייט אויף דיא אויגען, אונ נאר פון דיא צוויי זאכען שלאגט אפ דיא ליכטיגקייט אויף די אויגען פון א שפיגעל אונ פון א וואסער וואס איז ניט טיף, אונ דיא ערד וואס אונטער דיא וואסער אונ די קוועקזילבער וואס איז בעשמירט אויף די אנדערע זייט גלאז, לאזען ניט דיא צורה פון מענטש זאל גיין דורך די גלאז אדער דורך די וואסער, נאר עס שטויסט צוריק, דאריבער קען מען זעהן די צורה פון מענטש אין דעם שפיגעל אונ אין דיא וואסער וואס איז ניט טיף. אונ ווען די ליכטיגקייט ברענגט אריין די זאך אין די אויגען ברענגט זיא אריין פארקערט, נאר ווען דער מוח שטויסט ארויס די זאך צוריק פון אויג קומט דאס ארויס גלייך, אזוי ווי א זיגעל, ווען מען האלט דיא חתימה אין האנד זענען דיא אותיות פארקערט אונ ווען מען זיגעלט דעם בריף זענען דיא אותיות גלייך.

פרק ע מיר האבען געשריבען אין פריערדיגען פרק די פינפטע הויט פון אויג איז א קריסטאל-הויט, אונ אונטער די קריסטאל-הויט איז דא א הויט וואס זיא איז ווי א גלאז, אונ דיא קריסטאל-הויט איז ניט גלייך ביי אלע מענטשען, עס זענען דא מענטשען וואס דיא קריסטאל-הויט איז נאנט צו דיא גלאז-הויט וואס איז אין די אויג פון אונטען, דיא מענטשען קענען ניט גוט זעהן פון נאנטען, אונ די מענטשען וואס דיא קריסטאל-הויט איז ווייט פון די גלאז-הויט קענען זיי ניט גוט זעהן פון ווייטען, אונ די מענטשען וואס די קריסטאל-הויט איז אין מיטען זיי זעהן גוט פון ווייטען אונ פון נאנטען. דאריבער זענען געמאכט געווארען דיא ברילען, דער מענטש וואס זיין קריסטאל-הויט איז נאנט צו דיא גלאז-הויט אונ ער זעהט ניט פון נאנטען דארפען זיינע ברילען זיין אין מיטען דין אונ ארום דיא זייטען גרעבער, אונ דיא

בריללען

ברילען וואס זענען צום זעהן פון ווייטען דארפען זיין אין מיטען גראב און ארום די זייטען דין, און די אדערען וואס גייען פון מוח אין די אויגען זייא ברענגען צום מוח אלץ וואס דיא אויגען זעהן, באריבער דער ווארצעל פון דעם זעהונגס קראפט איז אין מוח, און די אויגען פון דעם אדלער זענען שטארקער וויא דיא אויגען פון א מענטש, ער קען קוקען גלייך אין דיא זונן, און א וואונדערליכע זאך איז צוא באמערקען דיא אויגען פון א קאץ, ווען די לבנה ווערט גרעסער שטארקט זיך בייא איר דאס זעהונג, און ווען די לבנה ווערט קלענער ווערט בייא איר שוואכער דאס זעהונג נאך מער איז צו בעוואונדערען אויף דיא אויגען פון דיא גאנץ קליינע באשעפעניש, ווי א פליג און נאך קלענער, ווי איז דער ארט פון די זיבען ערליי הויטען און די פייכטקייט צו דיא הויטען, און זיי זעהן מיט זייערע אויגען און מיר קענען זייערע אויגען גאר ניט זעהן, און ווייל דיא אויג איז געמאכט פון ווייכע און איידעלע זאכען, דאריבער האט גאט ברוך הוא געמאכט זיי זאלען זיין טיף אין קאפ און ארום זיי איז ביין, טאמער ווערט דער מענטש פאלען אדער ער ווערט זיך געבען א קלאפ אין קאפ, זאל דאס ניט מאכען שאדען די אויגען.

פרק עא דאס צווייטע געפיהל איז דאס הערען, וואס צו דעם זענען דיא אויערען, גאנץ טיעף אין אויער איז דא א קליינע לעביל אויף דיא לעביל איז פארשפרייט א קליינע הויט, דאס לעביל איז אין א ביינדעל וואס ער איז קיילעכדיג וויא א רינג און דורך דעם לעביל גייט אריין דאס הערונג, און זיא צוטיילט דיא אויסוויינינגסטע זייט אויער פון דיא אינווייניגסטע זייט אויער וואס דארט איז דאס עיקר הערונג, און די הויט פארשטעלט דיא קעלט זאל ניט אריין קומען אינווייניג, און אינווייניג נאך דיא הויט איז דא אזויא וויא א קליין צימעריל מיט לופט, און דאס איז אין דעם אויער אייביג פון דעם טאג וואס ער איז געבוירען געווארען, און דארט זענען די אדערען וואס דורך זיי גייט דאס הערונג אין מוח, די אדערען וואקסען אין דיא זייטען פון מוח און זייא גייען דורך א ביין וואס ער איז ווי א זיפ, און זיי קומען ביז אין דעם קליינעם צימער און דורך דיא אדערען גייען דיא שטימען ביז אין מוח, און אין מוח איז שוין דיא פארשטענדיגקייט צו אונטערשיידען די שטימען, און אין דעם קליינעם צימער זענען דא קליינע ביינדליך, אלע ביינדלעך זענען גלייך איינער וויא דער צווייטער און צווישען דיא ביינדליך איז בעוואקסען פלייש, יעדער ביינדעל זאל זיך קענען אויפהייבען און שאקלען באזונדער, און יעדער ביינדעל איז געמאכט ווי א האמער. ווי די שטימע קומט אין אויער קלאפט זיא אויף די הויט וואס איז אנגעצויגען אויף די לעביל וויא א פויק, א מאהל קלאפט דאס שוואך און א מאהל קלאפט דאס שטארק, ווי דיא שטימע איז א שטארקע אדער א שוואכע, און דיא שטימע גייט אריין אינווייניג אין אויער אין דעם קליינעם צימער און דער האמער וואס איז באהעפט אינווייניג צו דיא

הויט

הוים וואס איז וויא א פויק שאקילט ער דיא אלע ביינדלעך וואס זענען באהעפט צו אים אונ דאס בעוועגונג פון די ביינדלעך קלינגען אין ביידע אויערען, אונ די שטימע קומט אריין אין די דינע אדערען וואס זיי ברענגען די שטימע אין מוח אונ די אדערען שאקלען זיך א מאהל שטארקער א מאהל שוואכער, אזויא וויא דיא שטימע איז א שוואבע אדער א שטארקע, אונ דער מוח נעמט צו די שטימע אונ עס ווערט צוזאמען געשטעלט ווערטער מען זאל וויסען וואס דער מענטש האט געשפראכען אדער וואס מען האט געזינגען, אדער איין אנדער סארט שטימע וואס די אויערען האבען געהערט. אונ פון דעם קליינעם צימער פון אויער, ציהט זיך אוועג ביז אין מויל אונ דורך די וועג ציהט זיך א נייער לופט פון מויל ביז אין דעם קליינעם צימער פון אויער, דאריבער זענען דא מענטשען וואס זענען טויב אונ דורך די אויערען קען ניט אריין גיין די שטימע אינוויינינ, קענען זיי הערען דורך די מויל, זיי עפענען די מויל גייט אריין די שטימע דורך די מויל ביז אין דעם קליינעם צימער פון אויער אונ פון דארט גייט דיא שטימע אין דיא אדערען ביז אין מוח.

פרק עב דיא שטימע קומט פון דער לופט, יעדערווארט וואס גייט ארויס פון דעם מויל גייט דאך מיט א לופט, אונ דער לופט פון מויל קומט אריין אין דער לופט פון דער שטוב אדער אין גאס אונ ער שטויסט זיך דורך די אלע לופטען ביז ער קומט צום פויק פון אויער, דורך דעם פויק קומט אריין די שטימע אין דעם קליינעם צימער פון אויער, אונ פון דארט גייט דיא שטימע זיין דיא אדערען ביז צום מוח, אונ דער לופט וואס גייט ארויס פון מויל קלאפט אין דעם פויק נאך זיין שטארקייט, אויב דער מענטש שפריכט אדער ער שרייט שטארק, קלאפט אין דיא פויק שטארק, אויב דיא שטימע איז שוואך קלאפט אין דיא פויק שוואך, אונ עס איז א אונטערשייד אין די געשווינדקייט פון די שטימע, אויב דיא שטימע גייט פון מויל געשווינד מאכט דאס א געשווינדע בעוועגונג אין דיא לופט אונ עס קלאפט געשווינד אין די פויק, אונ אין מוח קומען אויך אריין די ווערטער געשווינד, אונ אויב די ווערטער גייען פון מויל לאנגזאם גייען די ווערטער לאנגזאם דורך דיא לופט אונ עס קלאפט לאנגזאם אויף די פויק אונ עס קומט לאנגזאם אין מוח, אונ נייל די גאנצע וועלט איז פוהל מיט לופט, דאריבער יעדער קלאנ וואס א מענטש טוהט שטויסט ער דעם לופט. ביז עס קומט צום פויק פון אויער, אונ אז מען שפילט אדער מען זינגט, יעדער שטימע וואס גייט ארויס פון מויל אדער פון דיא כלי וואס מען שפילט מיט איר, מאכען א בעוועגונג אין דיא לופט ביז צום פויק פון אויער, אונ דיא בעוועגונג וואס ווערען צו זאמען געשטעלט אין דער לופט דאס מאכען א שיינעם זיסען ניגון אדער א שלעכטען ניגון. אונ ווען צווייא מענטשען רעדען מיט איין מאהל איז שווער צו הערען, ווייל דיא ביידע

ערליי

ערליי ווערטער ווערען אויסגעמישט אין דער לופט און קלאפען צו זאמען אויף דיא פויק פון אויער, און ווייל אין יעדער זאך איז דא לעכליך מיט לופט, אפילו אין אייזען און אין א געמויערטע וואנד, דאריבער אז איינער רייד אויף זייא זייט וואנט הערט מען דיא שטימע אויף די אנדערע זייט וואנט, ווייל דיא שטימע גייט דורך די לעכליך

פרק עג

דער קאפ פון מענטש איז הויבען א קיילעכדיגער ביין אונטער דעם ביין איז דא א הארטע הויט א גראבע, אונטער די הארטע הויט איז דא נאך א הויט א דינע א ווייכע, די דינע און ווייכע הויט איז פוהל מיט אדערען און דיא הויט איז שטארק צוגעקלעבט צום מוח, און זיא איז באהעפט צו דיא הארטע הויט וואס איבער איר מיט דינע רינגעלעך לאנגע און ליידינע, און דיא גראבע הויט די הארטע שפאלט דורך די דינע הויט ביז אין מוח פון הויבען ביז אונטען און זיא צו טיילט דעם מוח אויף צווייען, ווערט דער מוח צוויי האלבע קיילעכדיגע שיסלען, איין האלבע מוח איז פארונט און איין האלבען איז אונטען. דאס איז געמאכט טאמער ווען א מאהל דער מענטש איינבייגען דעם קאפ שטארק אויף אונטען זאלען נית פאלען די אלע אדערען אויף דעם מוח, נאר זיי זאלען זיין אויף דיא גראבע הויט, ווארום אז זייא וועלען פאלען אויף דעם מוח קען דער מענטש קומען צו די בראכקראנקייט. און דער מוח איז נאנט ביז צום אויבערשטין ביין פון קאפ, און פון מוח ביז צו דעם ביין איז א ביסעל ליידיג און דאורט איז דא א ביסעל ריינע לופט, דער מוח איז ווייך ווי פעטס און קיילעכדיג און ער איז דער ווארצעל צו די מענשליכע גייסטליכקייט, און דער מוח ווערט געטיילט אויף דרייא טייל, דער מוח פון פארונט נעבען שטערען, דאס איז דיא גרעסטע טייל פון מוח, דאס צווייטע טייל איז דער מוח וואס איז אין קאפ אונטען דאס איז דיא קלענסטע טייל פון מוח, דאס דריטע טייל מוח איז לאנג, עס הייבט אן פון פארונט אונטער דעם מוח וואס איז נעבען שטערען און עס גייט ביז דעם אונטען פון קאפ, און דער טייל מוח וואס גייט פון פארונט ביז אונטען איז ער אויך געטיילט אויף צוויי טייל, איין טייל פארונט אונטער דעם קאפ נעבען דעם נאקען איז דא א ביינדעל מיט א לעכיל, דאס איז דער ערשטער ביינדעל פון דיא שדרה, דורך דעם לעכיל גייט אריין דער מוח פון קאפ אין דעם ביינדעל, און אזוי גייט ער גלייך פון איין ביינדעל אין אנדערען ביז ער גייט דורך דעם גאנצער שדרה, ווייל אין יעדער ביינדעל פון די שדרה איז דא א לעכיל ביז דער לעצטען ביינדעל פון רוקען, און ביי א קליין קינד וואס זיינט איז דער מוח באדעקט נאר מיט א דינע הויט, און ווען דער קינד זיינט מיט כח שאקילט זיך דער מוח, און דער מוח פון א מענטש איז צוויי מאהל אזוי גרויס וויא דער מוח פון א גרויסען אקס, און דער ארט וואס דער מוח ליגט אינוויינינג איז קלענער ווי די גרייס פון

מוח, פון דעסטוועגען ליגט אינווייניג דער מוח וויא דורך א נס. פון ווארין קומט ארויף א לעבונגס גייסט אין מוח, אונ דער לעבונגס גייסט ווערט געטיילט אין דרייא טייל אין דעם מוח וואס פארנט נעבען שטערען איז דער כח הדמיון, צו בעקלערונגען, אונ אין מיטען איז דער כח המחשבה, דאס טראכטונג. אונ אינטען איז דער כח הזכרון, אונ צווישען די צוויי חלקים מוח דיא מיטעלסטע אונ דיא אונטערשטע איז דא א ביינדעל ער איז ווי א פארקרימטער ווארעם, אונ ווען דער מענטש טראכט ער זאל זיך דערמאנען א זאך וואס ער האט פארגעסען, עפענט זיך דאס ביינדעל ווי א טיהל אונ ער געדענקט שוין די זאך, אונ באלד ווערט די טירול צודיק פארמאכט. עס זענען דא מענטשען וואס ביי זייא עפינט זיך די טירול געשווינד אונ זיי געדענקען באלד. אונ עס זענען דא מענטשען וואס עס דויערט לאנג ביז דאס טירול עפינט זיך, אונ עס איז שווער ביז זיי קענען זיך דערמאנען וואס זיי האבען פארגעסען. אונ א מאהל עפינט זיך די טירול גאר נים אונ ער דערמאנט זיך ניט וואס ער האט פארגעסען.

פרק עד דער ריח וואס קומט אריין אין נאז אונ פון די נאז גייט דער ריח ביז אין מוח, דאס ווענטיל וואס איז צווישען דיא נאז לעבער זיא שפירט דעם ריח ווייל זיא איז באדעקט מיט א הויט וואס איז פוהל מיט אדערען, אונ די אדערען ציהען אין זיך דעם ריח, אונ אין דעם ווענטיל זענען דא אדערען וואס פון זיי גייט א דינע פייכטקייט, אונ אויסער דעם גייט א גראבע פייכטקייט אויך פון די נאז, דורך א אדער וואס מען רופט אים פימו איטארי, אונ אויב דיא נאז לעבער ווערען הויבען פארמאכט. פאלט אריין דיא פייכטקייט אין האלז אונ דער מענטש הייבט אן הוסטען, אונ דיא אדערען פון ריח גייען פון קאפ דורך אזוי א ביין וואס ער איז געמאכט ווי א זיפ, ביז אין דעם ווענטעל פון נאז, אונ דורך דעם ביין וואס ער איז געמאכט א זיפ, גייט ארוס פון מוח דיא איבעריגע אונ שלעכטע פייכטקייט ביז אין דיא נאז, אונ טיעף אין דיא נאז איז דא צוויא לעכליך ביז אין גומען, דורך די לעכליך שעפט מען דעם קאלטען לופט אריין אין הארצען דורך דאס לינקע לעכיל, אונ דורך דאס רעכטע לעכיל ציהט זיך ארויס די היץ פון הארצען. אין מויל טיעף איז דא א קליינע צינגעל. אונטער דעם צינגעל איז דא א לעכיל וואס גייט פון האלז ביז אין קאפ אונ ביז אין דיא נאז, דורך דעם לעכיל ציהט מען אריין דעם לופט אונ מען ציהט ארויס דעם אטעם דורך דיא נאז אפילו ווען די מויל איז פארמאכט, דיא זאך וואס שמעקט גייט פון איר ארויס א דונסט ביז אין דיא אדערען פון דיא נאז לעבער אויב דער דונסט וואס שמעקט זיינען די ריחות דין אונ קלאר, אונ זיי קומען אין די אדערען פון די נאז לעבער, איז דאס א גוטער ריח. אבער אז דער דונסט גייט ארויף גראב ביז אין די אדערען פון דיא נאז לעבער, איז דאס א שלעכטער ריח, אונ ווייל די אדערען וואס אין די

נאז

גאז װעגען ניט ביא אלע מענטשען גלייך. דאריבער טרעפט אז איינער זאגט דיא זאך האט א גוטען ריח און דער אנדערער זאגט דאס האט א שלעכטען ריח. און ניט צו אלע צייטען שמעקט דיא זאך גלייך. װייל דער לופט װאס ברענגט דעם ריח פון דיא זאך אין דיא נאז לעבער איז ניט אלע מאהל גלייך. קען א מאהל דער זיטיגער לופט קאליע מאכען דעם ריח. און װען ער ציהט אריין דעם ריח אין דיא נאז לעבער גייט ארויף דער ריח ביז אין מוח. און דער מוח שפירט שוין דעם געשמאק פון דעם ריח גוט אדער שלעכט.

פרק עה אין מענטש איז דא דריי ערליי װאהנונגען, דער אויבערשטער װאהנונג איז דער קאפ װאס אין אים איז דער מוח. דאס מיטעלע װאהנונג איז דיא

ברוסט און די הארץ מיט די לונג, דאס אונטערשטע װאהנונג איז דער בויך. אין מיטען קערפער װי דיא ברוסט ענדיגט זיך איידער עס הייבט אן דער בויך, איז פארשפרייט א הויט פון איין עק ביז צום אנדערען עק. און זיא איז אינװייניג באהעפט צום גאנצען גוף. גאר זיא איז ניט שטארק אנגעצויגען װי א פויק נאר זיא הענגט אין מיטען א ביסעל אראפגעלאזען קיילעכדיג. און דיא הויט מאכט א אבטיילונג צװישען דיא אויבערשטע העלפט דאס איז די ברוסט און דיא הארץ און דיא לונג. און דיא אונטערשטע העלפט דאס איז דער בויך און אלץ װאס איז דא אין בויך. די הויט העלפט צו דיא לונג װאס איז איבער איר צום ציהען דעם אטעם. אזויא װיא יעדער קאװאל אייזען־שמיד און גאלד־שמיד האבען יעדער א בלאז־זאק, צום איפבלאזען דאס פייער, אזוי די הויט העלפט צו דעם בלאזען װאס די לונג בלאזט און די הויט העלפט צום בויך דאס עסען זאל ארויס גיין פון מאגען אין די גידערים [קישקעס], און דיא פסולת זאל ארויסגעשטויסען װערען פון בויך.

דאס אונטערשטע װאהנונג הייבט אן פון דער דאס נריבול פון הארץ ביז ענדע דעם בויך. אין בויך איז דא דער מאגען, דיא קישקעס, [גידערים], דער מילץ, דיא לעבער, דיא גאל, דיא ניערען, דיא בלאז װאס אינװייניג איז דיא אורין.

פרק עו די לעבער איז קיילעכדיג װי א איי, די אויבערשטע זייט איז צו געקלעבט צו די הויט װאס איבער דעם בויך. דאריבער װערט די הויט גערופען

הצר כבד, דער הויף פון די לעבער. די זייט פון די לעבער איז געקלעבט צו דיא זיים פון מענטש. װי מיר האבען פריער געזאגט, די הויט העלפט צו די לונג צו איר בלאזען, צו יעדער בלאז װאס די לונג טוהט העלפט איר דיא הויט, און די הויט בעװעגט זיך מיט איר צוזאמען, און דיא לעבער בעװעגט זיך אויך מיט די הויט, װייל זיא איז צוגעקלעבט צו די הויט, און דאס בעװעגונג העלפט צו דעם לויפ'נג פון די בלוט אין די אדערען, און דער עיקר ארבעט פון די לעבער איז זיא זאל

מאגען פון דעם עסען בלוט, פריער ציהט די לעבער ארויס פון מאגען דאס געמטע פון דעם עסען וואס דאס איז נוייס, אונ נאכדעם ווערט דאס עסען איבער געקאכט נאך אין מאהל אונ עס ווערט פון דעם עסען בלוט, נאכדעם ווערט ארויס געצויגען פון דעם בלוט די ביסלאך גאל וואס איז דא אינוויינינג, אונ זיי ווערען אפגעשיידט באזונדער, נאכדעם ווערט צוזאמען געפרעסט די חלקים בלוט וואס איז דא אין דעם עסען אונ זיי ווערען שטער, נאכדעם גייט ארויס דיא בלוט פון די לעבער אין א אדער וואס ווערט גערופען ווינא־קאבי דער אדער ווערט צוטיילט אויף צווייען, איין טייל גייט ארויף העכער צו שפייזען דיא אויבערשטע גלידער. אונ די אנדערע טייל גייט אראפ נידעריגער צו שפייזען דיא אונטערשטע גלידער. אונ די ביסלאך גאל ווערען אוועק געשיקט דורך איין אנדער וועג וואס ווערט גערופען דיקטום העפאטיקום, אונ זיי גייען אין דיא קישקע וואס ווערט גערופען דואדענום. אונ דאס איבעריגע גאל גייט אין דיא ביטיל פון דיא גאל וואס ווערט גערופען פאליקולום פעליש, אונ דארט בלייבט די גאל ביז א געוואוכטע צייט. נאכדעם גייט ארויס דיא גאל פון דעם ביטעל אונ גייט אויך אריין אין דיא קישקע דואדענום, אין דיא לעבער איז דא זיבעציג אדערען צוזאמען קליינע מיט גרויסע. דיא לעבער איז רויט, אונטער די לעבער איז דיא גאל, א ביטעל איז צוגעקלעבט צו דיא לעבער אונ אין ביטעל איז די גאל.

פרק עז אין די לעבער איז דא א שפאלט וואס צו טיילט די לעבער אויף צוויי טייל, אין דעם שפאלט הענגט א ביטעל. אונ אין די ביטעל איז דיא גאל, די ביטעל האט צוויא טיילער, אין איין זייט ציהט די גאל א פייכטקייט פון דיא לעבער, פון די אנדערע זייט גיט די גאל א פייכטקייט אין די קישקע דואדענום, די מויל פון דעם ביטעל וואס דורך איר ציהט די גאל א פייכטקייט פון די לעבער, דיא פייכטקייט וואס די לעבער שטויסט זייא אוועק פון זיך ווייל זייא זענען ביטער, דאס ציהט אין זיך אריין די גאל, דורך דעם ביטעל וואס איז הויבן זופין אונ די ביטעל איז געמאכט זיא זאל זיך קענען פארמאכען אונ עפענען וויא מען וועט דארפען. אונ די מויל פון די אנדערע זייט ביטעל וואס דורך איר גיט דיא גאל א פייכטקייט אין די קישקע, די מויל איז אונטען, נאכדעם ווי אין די גאל ביטיל איז אנגעזאמולט געווארען פיל פייכטקייט פון דיא לעבער גיט דיא גאל פון איהרע פייכטקייט אין דיא קישקע דאס גייט דורך דעם וועג וואס ווערט גערופען דיקטוס־ציסטיקוס, דארט קומט אויך די וועג וואס ווערט גערופען דיקטוס־העפאטיקוס, אינווייניג זענען דא דיא ביסלאך גאל וואס זענען ארויסגעגאנגען פון דיא לעבער ווען עס איז געווארען צו פיל גאל אין דעם בלוט, יעצט זענען צוזאמען געקומען די ביידע ערליי גאל אונ ביידע גייען צוזאמען דורך דיא וועג וואס הייסט דוקטוס־קאמונוס ביז עס גיסט זיך אריין אין די קישקע דואדענום, דאס איז צוויי פינגער

ווייט

זייט פון דעם מאגען וואס אונטער דיא לעבער. ווארום דער מאגען איז אונטען אונ דיא לעבער איז הויבען, דיא לעבער אונ דער מאגען האבען אונטען א עקענונג ארוים צו גיסען וואס איז אין זיי איבעריג.

פרק עה דער מאגען ליגט אין בויך אונטער די לעבער אונ דיא גאל, איבער די ברייט פון בויך פון רעכטס צי לינקס. צום אונטען צו די פלייצעס פון מענטש. איז וויא א בייטעל קיילעכדיג אונ א ביסעל לאנג אונ קרום, דער מאגען פון א מענטש איז בעניי גלייך צו דעם מאגען פון א חזיר. דער מאגען פארנעמט א ארט פון אונטער די לעבער ביז צום נאפיל, ווייל דיא לעבער פארנעמט א ארט פון דעם מאגען ביז דיא הויט וואס איז פארשפרייט איבער דיא ברייט פון בויך. דער מאגען האט צוויא טיילער, דאס היסט ער איז אפען אין צוויא זייטען. אין די לינקע זייט איז דער מאגען אפען אונ איז באהעפט צום ושט, דאס עסען קומט פון ושט אין מאגען, דער ושט הייבט זיך אן אין האלז נעבען דאס קליינע צינגעל אונ ער גייט אונטער דער קנה ביז אין בויך צום מאגען אין לינקע זייט. דיא רעכטע זייט מאגען איז אפען אונ באהעפט מיט דיא קישקע דואדענום, דאס עסען זאל ארויס גיין פון מאגען אין דיא קישקע, אונ די צוויי אפענע זייטען זענען וויא גומע, זייא זענען איינגעצויגען אונ פארמאכט, אונ ווען מען דארף ווערען זייא געעפענט. דער עיקר ארבעט פון מאגען איז דאס ערשטע איבערמאכען דאס עסען ביז דאס עסען ווערט ניים, אין מאגען זענען דער עיקר פינף כוחות וואס געהערען צום מענשליכען עסען. דער כח המושך, וואס ציהט אריין אין זיך דאס עסען אונ טרינקען. דער כח המחזיק, וואס דער האלט אין זיך דאס עסען אונ טרינקען. דער כח המעכל, וואס פארדייעט [איבערגעקאכט] דאס עסען, דער כח המבורר, ער קלויבט דאס עסען פון וועלכעס זאל ווערען בלוט, אונ פלייש, שמאלץ. דער כח הדוחה, אונ ער שטויסט ארויס פון בויך די פסולת. דאס ערגסטע וואס ניצט ניט פאר דעם מענטש. מיר דארפען וויסען דער כח הדוחה, דער כח וואס שטויסט ארויס פון מאגען טוהט ער צוויי טובות דורך דיא רעכטע זייט שטויסט ער ארויס די פסולת [דאס ערגסטע פון דעם עסען] אין די קישקע דואדענום, דאס צווייטע שטויסט ארויס דער מאגען דאס בעסטע פון דעם עסען צו די לעבער וואס איז איבער דעם מאגען, דורך א בעזונדער וועג ווערט דאס ארויף געשטויסען, ווייל די לעבער איז שטענדיג הונגעריג צו נעמען דאס בעסטע פון דעם עסען וואס איז אין מאגען, אונ ער זאל דאס נאך א מאהל איבער קאכען עס זאל ווערען בלוט פון דעם עסען, אין דעם מאגען איז דא פאלבען אונ קנייטשען, ווען דער מענטש עסט פיל ווערען געעפינט דיא קנייטשען אונ דיא פאלבען דאס עסען זאל קענען אריין גיין אין מאגען, אונ ווען דער מאגען איז ליידיג ווערען די קנייטשען איינגעצויגען אונ עם פארלייגט זיך איין פאלב אויף דעם אנדערען, אונ דורך דעם

שפירט דער מענטש אז ער איז הונגעריג, ווארום דיא חענט פון גזאנגען רייבען שטענדיג איינס דאס אנדערע אן א אויפהערונג, און מיט דעם רייבען קאכען זייא דאס עסען און צו מאלען אים. און ווען דער מאגען איז ליידיג ער האט ניט וואס צו מאלען און צו קאכען, ווערען די קניימשען צוזאמען געדריקט און רייבען איינס דאס אנדערע. און פון דעם רייבען האט דער מענטש גרויסע שמערצען.

פרק עט און דאס שפייאכץ וואס אין מויל העלפען אויך צום פארדייען דאס עסען. אין מאגען זענען דא אדערען וואס זענען אזוי וויא רערען און דיא אדערען ברענגען אריין אין מויל די שפייאכץ שטענדיג, און ווען דער מענטש קייט דאס עסען אין מויל ווערט אריין געמישט די שפייאכץ אין דעם עסען, און דאס צו קייטע עסען מיט דעם שפייאכץ גייען אריין אין מאגען, דאס שפייאכץ איז פול בלעזליך וויא וואסער פון זייף, ווארום אין דעם שפייאכץ איז דא דער קראפט פון זייף, נאר פון דעסטוועגען איז דער שפייאכץ זיס און געשמאק אין מויל. און דאס שפייאכץ צו טיילט דאס עסען אין מאגען יעדער קראפט וואס איז דא אין דעם עסען זאל זיין בעזונדער. אזוי ווי זייף שיידט אפ פון קלייד דעם שמוטץ און די פלעקן. אזוי טוהט דאס שפייאכץ מיט דאס עסען אין מאגען, ער צו טיילט דאס עסען אין חלקים. יעדער חלק זאל זיין בעזונדער, דריבער זאל מען ניט רייכערען א שעה פאר דעם עסען און א שעה נאך דעם עסען, וויל ווען מען רייכערט שפייט מען פיל, ווערט ווייניגער די שפייאכץ אין מויל, ווערט דאס עסען ניט קענען געשווינד און גוט פארדייעט ווערען אין מאגען.

פרק פ דער מילץ ליגט אין דיא לינקע זייט קערפער, א ביסעל אונטער דעם מאגען. זיין קאליער איז שווארץ רויט, ער איז לאנג, זיינע ביידע עקען זענען קיילעכדיג. די מילץ איז ווארעם און פייכט, אין די מילץ איז דא פיל אדערן וואס קלאפען, און די אדערען גייען ארויס פון דעם לינקען אדער וואס אין מאגען, און אין דער מילץ זענען דא נאך אדערען פראסטע וואס קלאפען ניט, און זיי קומען פון דעם אדער וואס מען רופט אים וויגא-פארטי. און דער עיקר ארבעט פון דעם מילץ איז ער זאל ריין מאכען די בלוט. ווארום די מילץ איז באהעפט דורך רערען צו דיא לעבער און ער ציהט ארויס פון די לעבער די פסולת פון די בלוט, אויך ציהט ער צו זיך די פסולת פון די שווארצע גאל, און פון די מילץ גייען צו ריין רערען אין מאגען, און דורך דיא רערען גייען אריין טראפען פון דיא שווארצע גאל אין מאגען. דורך די זויערקייט פון די גאל וואס בלייבט אין מאגען בעקוקט מען א טעמים צום עסען.

פרק פא די ניערען זענען אונטען נעבען די לעבערען, זייא זענען צו געקלעבט צום רוקען, און זיי זענען צווייא. איינע אין די רעכטע זייט און איינע אין די לינקע זייט. נאר די ניר וואס אין די רעכטע זייט איז א ביסעל נידעריגער

פון

פון די ניר וואס אין די לינקע זייט. די נירען בעדינגען די לעבער, זייא ציהען ארויס די וואסער וואס איז דא אין די בלוט פון די לעבער, נאכדעם שטויסען זיי ארויס דיא וואסער אין דיא בלאז, אונ פון דיא בלאז גייט ארויס דיא וואסער פון מענטש אויף די גאס, די בלאז ליגט ביי דעם מענטש אין בויך גאנץ אונטען, א גיטעל העבער פון די קישקע וואס מען רופט זיא כרכשתא. די בלאז האט צוויי דויטען איינע אויף דיא אנדערע. דיא בלאז הענגט וויא א פענבארז גאר פארקערט מיט דיא האלז אראפ, נאר די אורין זאל נים רינען שטענדיג, איז די האלז פון דיא בלאז ווי א גומע שטארק פארמאכט די אורין זאל נים קענען דורך גיין, אונ ווען עס קומט די צייט אז דיא בלאז איז פוהל געווארען מיט אורין, עפענען דיא אורין דיא בלאז אונ זיי גייען ארויס אונ באלד ווערט די האלז צוריק פארמאכט ווי פריער, נאר די אורין גייט נים ארויס גלייך פון די בלאז אויף די גאס נאר פון די בלאז גייט זיא אין דעם גליד, אונ פון דעם גליד גייט זיא אויף דיא גאס, אונ ווען דער מענטש האלט איין די אורין בעקומט ער שמערצען, אונ קען זיך פיל שאדען מאכען, דאריבער אזוי וויא דער מענטש שפירט ביי זיך אז די אורין איז פוהל אין די בלאז אונ זיא דארף ארויסגיין, זאל ער איין מינוט נים איין האלטען. ג' ידע רעם קישקעס, אין אמת איז דאס נאר איין לאנגע קישקע, די לענג איז אכצעהן איילען, נאר זיא ליגט אין בויך פערדרייט אונ פארקרימט, אונ וייל דיא קישקע איז נים אין אלע ארטער גלייך, דאריבער רעכענט מען זיא גלייך וויא עס וואלט געוועזען עטליכע קישקעס, אונ א האלבע קישקע איז די הויט גראב אונ א האלבע דיען, דיא ערשטע שטיקעל קישקע פון די דינע זייט ווערט גערופען דואדענום, אונ זיא הייבט זיך אן פון מאגען ווי עס איז אפען אין די רעכטע זייט, אונ פון מאגען גייט אריין דאס עסען אין די קישקע, דאס איז לאנג צוועלף פינגער, נאכדעם גייט א שטיקעל קישקע וואס איז אינוועניג גאר ליידיג, אונ זיא איז גאנט צום נאפיל, דורך דיא שטיקעל קישקע גייט דורך די צואה, נאכדעם גייט א שטיקעל קישקע וואס איז נאנט צו די נירען, דער נאך איז א שטיק קישקע וואס מען רופט זיא כרכשתא, אונ זיא גייט ביז צום ארט וואס די צואה גייט ארויס, אונ דארט איז אויך געמאכט ווי א גומע, דיא צואה זאל נים קענען ארויס פאלען פון דיא קישקע צו יעדער צייט, נאר ווען מען וועט דארפען, אונ נאכדעם ווערט באלד צוריק פארמאכט.

פרק פב דער עיקר חיות פון א מענטש איז דאס בלוט, אונ דאס בלוט דארף האבין א צירקולאציע, א בעוועגונג, זיא זאל לויפען אין דעם גאנצען מענטש אין אלע זיינע אדערען, אונ ווען דיא בלוט איז צו פיל אין דעם מענטש גייט דאס א מאהל ארויס דורך א מערידען, אונ ביי נקבות איז דא בעשטימטע צייטען ווען דיא איבעריגע בלוט גייט ארויס פון זיי, אונ וייל דיא היץ וואס איז דא אין מענטש צערט אפ פון מענטש זיינע קרעפטען, דאריבער מוז ער דיא קרעפטען

קרעפטען דערפולען מיט עסען אונ טרינקען, ווען דעם האט גאט ברוך הוא געגעבען אין דעם מענטש א כח ער זאל האבען א פעטיט צום עסען, דאס עסען אונ טרינקען זאל שטארקען דעם קערפער אונ זאל איהם צוריק געבען די אפגעצערטע קרעפטען. חוש המשוש, דאס שפירונג, אנטאפונג, דאס איז פארשפרייט אין גאנצען קערפער, וועלכע זאך עס רירט אן דעם קערפער, אויף וועלכען ארט פון קערפער, שפירט דאס באלד דער קערפער, ווארום די אדערען האט דיא בלוט לויפען אין זייא זענען צוויי ערליי: איין ערליי זענען פולס-אדערען דיא צווייטע זענען פראסטע אדערען, די הויט פון די פולס-אדערען איז שטארקער ווי דיא הויט פון די פראסטע אדערען, אונ זיי זענען ווייס, אונ די פראסטע אדערען איז זייער הויט דין בלאה. אונ דיא בלוט פון די פולס-אדערען זענען רויטער ווי די בלוט פון די פראסטע אדערען, די פולס-אדערען איז זייער אנהייב פון הארץ אונ פון הארץ ווערען זייא צו טיילט אין אלע גלידער אונ אין גאנצען קערפער, אונ די פראסטע אדערען זענען פארקערט, זיי הייבען זיך אן אין די גלידער אונ דארט זענען זייא איינגעווארצעלט מיט קליינע רינגע ווארצלען אונ זיי ענדיגען זיך אין הארצען, דער ארדענונג פון די בלוט איז אזוי, דיא בלוט גייט ארויס פון הארצען אין דיא פולס-אדערען, אונ פון די פולס-אדערען גייט די בלוט אין אלע גלידער אונ אין גאנצען קערפער, נאכדעם גייט די בלוט צוריק פון אלע גלידער, אין די פראסטע אדערן, אונ פון זיי גייט די בלוט צוריק אין הארצען. די פולס-אדערען זענען צווייא, איינער ווערט גערופען דער לונגען-אדער, ער גייט ארויס פון די רעכטע זייט פון הארץ אונ פירט די בלוט צו דיא לונג, נעבען דיא לונג ווערט דער אדער געטיילט אין צווייען אונ ער גייט אריין אין דיא צווייא טייל לונג. דער אנדערער אדער ווערט גערופען דער גרויסער-אדער, ער גייט ארויס פון די לינקע זייט פון הארץ, אונ ער צו שפרייט די בלוט אין גאנצען קערפער ווארום באלד ווי דער אדער גייט ארויס פון הארצען א ביסעל אפגערוקט, ווערט ער צו טיילט אויף צוויי אדערען, איינער גייט ארויף אין דערהייך, אונ איינער גייט אראפ אונטען, דער אדער וואס גייט ארויף אין דערהייך ווערט אויך געטיילט אויף פיר אדערען, צווייא פון זיי גייען אין דיא האנד אונ צוויי גייען דורך די האלז אין קאפ, אונ ווען דיא צוויי אדערען קומען צום אנהייב קאפ, ווערט נאך אמאהל יעדער אדער געטיילט אויף צווייען, צוזאמען פיר אדערען [דאס הייסט צווייגען פון דיא אדערען], איין צווייג פון דעם אדער אונ איין צווייג פון דעם אנדערען אדער גייען אריין אין די גירען, אונ דער אנדערער צווייג פון דעם אדער אונ פון דעם אנדערען אדער גייען ארויף אויף דעם קאפ פון אויסווייניג, אונ דער גרויסער אדער וואס גייט אראפ אונטען גייט ער אריין אין רוקען [אין די פלייצעס] געגען דעם חוט השדרה, אונ דארט ווערט ער צו טיילט אויף פיל גרויסע צווייגען, אונ פון דיא גרויסע צווייגען גייען ארויס פיל קליינע

צווייגען ווי די צווייגען פון א בוים, און די אדערען גייען ביז צו די ריפען, און ביז צו דיא הויט וואס איז פארשפרייט איבער דעם בויך, און דעם מאגען, און די איבעריגע אלע זאכען וואס זענען אין בויך, נאכדעם ווערט דער אדער נאך א מאהל צו טיילט אויף צוויי צווייגען איין אדער גייט אין דעם פוס און דער אנדערער אין דעם אנדערען פוס, ביז אונטער די פארשוויגע פון פוס און ביז צום שפיץ פון גראבען פינגער, און דיא אדערען טרינקען אן מיט בלוט אלע אויבערשטע און אונטערשטע גלידער, די אינווייניגסטע און די אויסווייניגסטע.

פרק פג די ביינער וואס זענען דא אין דעם מענטש זענען דאס מערסטע געלעכערט [הויל], אינווייניג איז דא א פעטקייט וואס מען רופט דאס מארך, דיא ביינער שפירען גאר נישט, נאר וויל דיא ביינער זענען בארעקט מיט א הויט און א ביסעל פלייש אונטער די הויט, דאריבער אז א מענטש בעקומט א קלאפ אויף א ביין האט ער גרויסע שמערצען, דיא ביינער האלטען דעם גאנצען בעשטאנד פון מענטש. אלע ביינער צוזאמען וואס זענען דא אין דעם מענטש וועגען א דריטעל זיפיל דער גאנצער מענטש וועגט. א מיטעלער מענטש וועגט הונדערט מיט פופציג פונט, וועגען דיא ביינער פופציג פונט, און דער גאנצער מענטש אויסער די ביינער וועגט הונדערט פונט. דיא זאכען וואס ווערען גינאסען [רינענדיגע זאכען] זענען דא אין דעם מענטש זעכצעהן ערליי. דער מארך וואס אין די ביינער, אזוי מען לייגט אים אין א כלי אויף דעם פייער ווערט ער צושמאלצין ווי וואסער, א). דער מארך איז ווייך גאר עטוואס אין דויט. ב). דער מוח וואס אין קאפ. ג). דאס בלוט, ד). די חלב. ה). דער זאפט וואס איז אין די דינע אדערין. ו)· די וואסער וואס איז דא אין יעדער מענטש. ז). די שפייאכץ וואס אין מויל, ח). דער זאפט וואס איז אין יעדער מענטש. ט). די פייכטקייט פון די גאל. י). דער מארך וואס אין די שדרה י"א). די שמאלץ. י"ב). די שווייס וואס גייט ארויס פון מענטש. י"ג). די טרערען. י"ד). די פייכטקייט פון די נאז. ט"ו). די פייכטקייט פון אויער. ט"ז). די השתנה. פון דעם מענטשענס קערפער באשאפונג קענען מיר וויסען אויף די נשמה וואס זיא דערפילט אלע גלידער און אלע אדערען מיט איר בעלעבונג, אז די נשמה גייט ארויס פון דעם מענטש בלייבען שטיין אלע גלידער און אלע אדערין. און אז ביי דעם מענטש איז טייער זיין גוף, און זוכט אלע מעגליכקייט צו היטען דעם גוף עס זאל צו אים קיין שאדען זיין, דארף ער דאך דיא נשמה געוויס היטען, צו איר זאל קיין שאדען קומען און אז ער וועט מאהן א עבירה וואס אויף איר קומט כרת, אדער יסורים, אדער ארעמקייט, האט ער דאך געטאהן שאדען די נשמה און דעם גוף. די חכמים זאגען דער מענטש און דער הייליגער משכן האבען ביידע פארגלייכונג, דיא הארץ אין גוף איז ווי דער ארון הקודש אין משכן, די לונג וואס זיא פארשפרייט אירע פליגעל איז ווי דיא כרובים וואס האבען פארשפרייט זייערע

פליגעל

פליגעל איבער דעם ארון, דיא הויט וואס איז פארשפרייט אינווייניג איבער דעם בויך, איז וויא דער פרוכת, די פארע פון בויך וואס גייט ארויף אין קאפ איז וויא דער רויך פון די קטורת, אונ אזוי פארגלייכען זיי אלע זאכען פון כוונגמש צו דעם משכן, אונ אזוי פארגלייכט מען דעם מענטש צו די ביידע וועלטען, וואס איבער דעם הימעל אונ אונטער דעם הימעל, די הויט וואס איז פארשפרייט אינווייניג איבער דעם בויך איז ווי דער הימעל, אזוי ווי די זאכען וואס זענען איבער דעם הימעל זענען אלע גייסטליך, אזוי אלע זאכען וואס זענען איבער די הויט זענען אויך גייסטליך, די הארץ דיא לונג אונ נאך זאכען, אונ אונטער דיא הויט זענען אלע גשמיים, דער מאגען דיא מילץ אונ נאך זאכען, אזוי ווי עס איז אויף די ערד. אונ אזוי וויא עס איז ביי דיא בלוט וואס אין הארץ, ווען די בלוט דערוויטערט זיך פון די הארץ טוהט זיא באלד תשובה אונ קומט צוריק צו די הארץ, עס דויערט נאר צוויי מינוטען, ווארום פיר אונ צוואנציג מאהל אין איין שעה לויפט די בלוט פון הארץ אונ קומט באלד צוריק. אזוי דארף מאהן דער מענטש מיט זיין נשמה, אויב די נשמה האט געזינדיגט אונ האט זיך דערוויטערט פון גאט ברוך הוא. דארף ער געשווינד מאהן תשובה אונ דערנעהנטערען דיא נשמה צו גאט. אונ אזוי וויא עס איז ווען עס קומט אויף א מענטש א שרעק פלוצלונג, פארזאמלען זיך אלע בלוט צום הארץ, אזוי ווי זיא וואלטען בעטען ביא דיא הארץ זיא זאל באשיצען אויף זיי פון די שרעק, אזוי ווען עס קומט חלילה אויף א מענטש א צרה, זאל ער זיך ניט פארזעכערען אויף איין אנדערען נאר אויף גאט ברוך הוא אליין, צו גאט זאל ער בעטען וועט ער אים געוויס העלפען.

פרק פד די צוויא חושים דאס זעהן אונ דאס הערען, ווען זיא קומען ביידע מיט איין מאהל ווערט דאס זעהן פריער ווי דאס הערען, צום ביישפיל ווען עס בליצט אונ דונערט, זעהט מען דעם בליץ פריער וויא מען הערט דעם דונער, אפילו זיא קומען ביידע צוזאמען מיט איין מאהל, דער בליץ קומט פון דונער אונ דער דונער קומט פון בליץ, פון דעסטוועגען זעהט מען זיעם בליץ פריער ווי מען הערט דעם דונער, אונ אזוי איז ווען מען שיסט מיט א ביקס אדער מיט א הארמאט, זעהט מען דעם פייער פריער ווי מען הערט דעם קלאפ פון די קאהל דאס איז ווייל דאס הערונג דארף האבען דעם לופט, דיא שטימע ווערט געהערט דורך דעם בעוועגונג פון די לופט, דאס בעוועגונג פון דיא לופט מוז האבען עטוואס צייט. דאריבער ביז דער מענטש הערט דעם קלאפ מוז עטוואס דויערן, ווער עס איז נאהנט צו דעם קלאפ הערט געשווינדער אונ ווער עס איז ווייטער דויערט לענגער, אבער דיא ליכטיגקייט דארף ניט דעם לופט, דאריבער זעהט מען די ליכטיגקייט באלד ווי זיא גייט נאר ארויס פון דעם דונער אדער פון דעם הארמאט, א פראגע קענען מיר מאכען מען זאל נעמען א גלעזערנעם נאדער

איין אנדער] גלאק אונ מען זאל ארויס פלומפען פון גלאק דעם לופט, וועט זיער גלאק ניט קלינגען, מען וועט זעהן ווי דאס צינגעל שאקילט זיך אויף דיא וועננט פון דיא כלי אונ מען הערט קיין שטימע, אז איינער איז ווייט א מייל פון זיעם ארט וואס דארט איז געוועזן דער קלאפ, דאערט איין סעקונדע ביז ער הערט דעם קלאפ, אז ער איז ווייט צווייא מייל דאערט צוויי סעקונדען, אונ אזוי צו יעדער מייל דאערט איין סעקונדע מער [א סעקונדע איז איין חלק פון דריי טויזענד זעקס הונדערט סעקונדען וואס זענען אין א שעה], אונ זעהן קען מען זיין איין סעקונדע צוויי מאהל הונדערט טויזענד מייל ווייט.

פרק פה

די שטימע קומט פון דעם בעוועגונג דיא לופט, אויב עס טרעפט זיך אזאך האט פלוצלונג צו זאמען געשטויסען דיא לופט, אונ דיא לופט מוז זיך צוזאמען קוועטשען דורך די זאך וואס קוועטשט זיא צוזאמען, נאכדעם וויא די זאך איז צו גענומען געווארען אונ דיא לופט צו שפרייט זיך צוריק, צו שפרייט זיא זיך מיט א שטארקען כח אז זיא פארנעמט יעצט א גרעסערען פלאץ ווי פריער שטויסט דער לופט יעצט צוזאמען דעם פריערדיגען לופט וואס איז געוועזן ארום זיא, אונ דער לופט שטויסט איינס דאס אנדערע ביז עס קומט אויף די הויט וואס איז אינוויינינג אין אויער אנגעצויגען ווי א פויק, אונ די שטימע גייט אריין אין מוח. אונ זען דער מענטש שפריכט, יעדער ווארט וואס גייט ארויס פון זיין מויל, זיער לופט פון מויל שטויסט דעם אויסוויינינגסטען לופט איינס נאך דאס אנדערע ביז צום פויק וואס אין אויער. אונ אזוי קלאפען די ווערטער אין פויק אונ די שטימע ווערט געהערט אין מוח, אונ ווען דער מענטש בלאזט אין א כלי א טרומפעטע אדער אין א שופר, אדער ער טוהט א קלאפ אין דער לופט מיט א ווייכע רוט וואס זיא ביינט זיך, ווערט געהערט א שטימע, אדער ער קלאפט א האנד אויף א האנד, אדער א האלץ אויף א האלץ, אדער א אייזען אויף א אייזען, אונ דער לופט וואס איז געווען צווישען די צוויי האנד, אדער צווישען די צוויי האלצער איז מיט איין מאהל אוועק געשטויסען געווארען האט דער לופט געשטויסען ווייטער אונ ווייטער ביז זיעם פויק וואס אין אויער. ביי יעדער לעבעדיגע זאך, א מענטש א בהמה א חיה א פויגעל איז ביי זיי דא צוויי רעדען אין האלז, איין רעדער הייסט ושט, דורך די רעדער גייט אראפ דאס עסען פון מויל אין בויך, דיא אנדערע רעדער הייסט קנה, דורך דיא זיער גייט ארויס די שטימע, אונ די רעדער וואס הייסט קנה איז הויבען פארמאכט מיט א דעק, ווען דער מענטש שווייגט איז די רעדער פארמאכט, אונ ווען ער הייבט אן ריידען ווערט די דעק געעפינט, אונ דאריבער טאר מען ניט ריידען ווען מען עסט, ווייל דער קנה וועט זיין אפען ווען ער וועט ריידען אונ עסען קען אריין פאלען א שטיקעל עסען אין קנה קען מען דערשטיקט ווערען, אונ דער מענטש קען מאכען דער קנה זאל זיין אין גאנצען אפען אדער העלפט אפען, אלץ נאך זיין ריידען, שטארק אדער

ש: ואה

שוואך, ווען דער קנה ווערט וויניג געעפֿנט גייט ארויס א הויכע שטימע זו קלינגענדיגע,
און ווען דער קנה ווערט שטארק געעפֿנט איז די שטימע שוואך.

פרק פו עס זענען דא דרייערליי שטימען, א גלייכע שטימע. ווען דער מענטש שטייט אויף א לייִדיגען פלאץ אדער אויף א פעלד וואס דארט איז ניט דא קיין ביימער קיין בערג, דאריבער גייט די שטימע גלייך. א גרויסע שטימע אדער א קליינע שטימע איז אלץ דאס זעלביגע. די צווייטע שטימע איז אז א מענטש אין א וואלד אדער צווישען הויכע בערג, אז ער טוהט א געשריי, הערט ער צוריק דעם זעלביגען געשרייא גלייך ווי א אייגענער וואלט אים צוריק געענטפֿערט. דאס רופֿט מען א ווידער קלאנג, דאס קומט פון די אייגענע שטימע. ווארום ווען דער מענטש שרייט שטויסט זיין שטימע אין די לופֿט ווייטער און ווייטער אז דער לופֿט קומט צו די בערג אדער צו די ביימער ווערט דער לופֿט פֿארהאלטען און קען ניט ווייטער גיין, שפרינגט ער צוריק און שטויסט דעם לופֿט צוריק דאריבער ווערט געהערט די זעלביגע שטימע ווי דער מענטש האט געשריגען, א הויכע שטימע אדער א נידעריגע, דאס איז אזוי ווי מען ווארפֿט א פילקע אויף די וואנט שפרינגט זיא צוריק, און פון דעם מענטשענס שטימע ביז די צוריק קומענדע שטימע ווערט געהערט מוז עטוואס דויערן, און יעדע שטימע ווערט געהערט באזונדער. פריער האט מען געהערט די שטימע פון דעם מענטש, נאכדעם הערט מען דעם ווידערקלאנג. א מאהל טרעפֿט דער ווידערקלאנג מיט דעם מענטשענס שטימע קומען ביידע מיט איין מאהל, ווען דער מענטש שטייט גאר נאהנט נעבען דעם בארג אדער נעבען בוים, אזוי ווי דער מענטש טוהט א געשרייא אין דער בעקינדע קומט שוין צוריק דער ווידערקלאנג, און דער ווידערקלאנג מיט די שטימע זענען ביידע צוזאמען, און דאמאלס איז די שטימע שטארק און גראב ווייל עס זענען צוויא שטימען מיט איין מאהל, אבער די שטימע איז ניט אנגענעם צו דעם וואס הערט ווייל עס איז א געמישטע שטימע. ווארום וואס ווייטער די שטימע ווערט פֿארהאלטען געשווינדער ווערט געהערט דער ווידערקלאנג. די פילאזאפען האבען געמאכט אזוי א רער מען זאל קענען דורך איהר רעדען צו איינעם וואס שטייט פון ווייטען און נאר ער זאל הערען, קיין אנדערער. די רער איז געמאכט פון זילבער אדער פון איין אנדער מאטעריאל, קיילעכדיג. איין זייט איז שמאל, די אנדערע זייט איז ברייט, דורך די שמאלע זייט שפרעכט מען און דורך די ברייטע זייט הערט מען, און אפילו דער מענטש שטייט ווייט פון די ברייטע זייט רער, פון דעסטוועגען וועט ער הערען וואס מען וועט צו אים רעדין. און נאך איין ערליי רער האבען זיי געמאכט א קלענערע, איין זייט שמאל און איין זייט ברייט, די שמאלע זייט זאל מען קענען אריין שטעקען אין אויער. און דורך די ברייטע זייט זאל מען רעדין, אפילו דער מענטש איז א טויבער ווען ער איז

הגורעו

הערֶען וָואס מֶען שְׁפְּרִיכְט צוּ אִים דוּרְךְ דִי רֶער, אוּנ דֶער אוֹיעֶר אִיז אוֹיךְ אַזוֹי גֶע־מַאכְט, פוּן פָארוֹינְט אִיז עֶר בְּרֵייט אוּנ וָואס טִיפֶער אִינְוַויינִיג אִיז שְׁמֶעלֶער. דִיא מֶענְטְשֶׁען וָואס פַארֶען אוֹיף דֶעם יַם הָאבֶּען אַ וֶועלְכֶע רֶערֶען, עֶס טְרֶעפְט אַ מָאהל עֶס בַאגֶעגֶענֶען זִיךְ צְוֵויי שִׁיפֶען, דִיא שִׁיפְקַאפִּיטַאנֶען נֶעמֶען אַרוֹיס זֵייעֶרֶע רֶערִיען אוּנ דִי בְּרֵייטֶע זֵייטֶען הַאלְטֶען זֵיי אֵיין דֶער נֶעגֶען דִי אַנְדֶערֶע, אוּנ דוּרְךְ דִי שְׁמָאלֶע גִיסֶען רֶעדִין זֵיי, אֲפִילוּ דִי שִׁיפֶען זֶענֶען וַוייט אֵיינֶע פוּן דִי אַנְדֶערֶע, פוּנְדֶעסְטְוֶועגֶען הֶערֶען זֵיי וָואס מֶען שְׁפְּרִיכְט צוּ זֵיי. נָאךְ הָאבֶּען דִי פִילָאזָאפֶען גֶעזָאגְט, עֶס קֶען זַיין גֶעמַאכְט אַזוֹי אַ וַואנְט אַז מֶען וֶועט שְׁטֵיין אִין שְׁטוּב נֶעבֶּען דִיא וַואנְט אוּנ מֶען וֶועט רֵיידֶען גַאנְץ שְׁטִיל נָאר דִי לֶעפְצֶען וֶועלֶען זִיךְ שָׁאקְלֶען, אוּנ אֵיינֶער וֶועט שְׁטֵיין אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע זֵייט וַואנְט אֲפִילוּ וַוייט פוּן דִיא וַואנְט נָאר עֶר וֶועט שְׁטֵיין פוּנְקְט גֶעגֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס אִין שְׁטוּב אוּנ שְׁפְּרִיכְט, וֶועט עֶר הֶערֶען אַלְץ וָואס עֶר שְׁפְּרִיכְט, אוּנ דִיא מֶענְטְשֶׁען וָואס וֶועלֶען שְׁטֵיין נֶעבֶּען אִים וֶועלֶען נִיט הֶערֶען. דִי יוּדִישֶׁע חֲכָמִים זָאגֶען יֶעדֶע שְׁטִימֶע וָואס גֵייט אַרוֹיס פוּן מוֹיל אִיז דָאס אֵיין אוֹת [בּוּכְשְׁטַאבּ] פוּן דִי צְוֵויי אוּנ צְוַואנְצִיג אוֹתִיּוֹת פוּן א״ב מִיט אֵיינֶע פוּן דִי נַיין נְקוּדוֹת, וָוארוּם וִוי דֶער מֶענְטְשׁ עֶפִינְט נָאר דָאס מוֹיל מִיט אֵיין שְׁטִימֶע מוּז דָאס זַיין אַ בּוּכְשְׁטַאבּ מִיט אַ נְקוּדָה, צוּ בַּיישְׁפִּיל, עֶר זָאגְט אַ, אִיז דָאס אֵיין אָלֶף מִיט אַ פַּתַח, אוֹיבּ עֶר זָאגְט אָ, אִיז דָאס אַ אָלֶף מִיט אַ קָמֵץ, אוֹיבּ עֶר זָאגְט בַּ, אִיז דָאס אַ בֵּית מִיט אַ פַּתַח, אָדֶער בָּ, אִיז דָאס אַ בֵּית מִיט אַ קָמֵץ, אוּנ אַזוֹיא אִיז אֲפִילוּ בַּיי בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת, יֶעדֶע שְׁטִימֶע וָואס גֵייט אַרוֹיס פוּן זֵייעֶר מוֹיל מוּז דָאס זַיין אַ אוֹת מִיט אַ נְקוּדָה, אָדֶער זֵיי זָאגֶען דֶעם אוֹת צְוֵויי דְרַיי מָאהל, דֶער קְרָא שְׁרַייט קְרַא קְרַא, עֶס אִיז דָא אַ פוֹיגֶעל וָואס זִינְגְט סוּ סוּ סוּ, אָדֶער צוּף צוּף, דִי פְלִיגֶען אוּנ דִיא בִּינֶען זָאגֶען זוּ זוּ זוּ, נָאר וַוייל זֵיי זָאגֶען דָאס גַאנְץ גֶעשְׁוִוינְד דֶערְקֶענְט מֶען נִיט דִיא וֶוערְטֶער. אֲפִילוּ דָאס שְׁרַייעֶן פוּן אָקְס אָדֶער סוּן אֵייזֶעל זֶענֶען אוֹיךְ אוֹתִיּוֹת מִיט נְקוּדוֹת, דִיא קוּה שְׁרַייט מוּ, אוּנ אֲפִילוּ מֶען טוּהְט אַ קְלַאפּ אֵיין הַאנְד אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע הֶערְט מֶען אוֹיךְ אַ בּוּכְשְׁטַאבּ פּ אָדֶער בּ. אוּנ אַזוֹי זֶענֶען אַלֶע מוּזִיקָאלִישֶׁע אִינְסְטְרוּמֶענְטִין וֶוען מֶען שְׁפִּילְט אוֹיף זֵיי גִיבֶּען זֵיי אוֹיךְ אַרוֹיס בּוּכְשְׁטַאבֶּען מִיט נְקוּדוֹת נָאר וֶוענֶען זֵייעֶר גֶעשְׁווִינְדֶען שְׁפִּילֶען אִיז שְׁוֶוער צוּ בֶּעמֶערְקֶען דִי אוֹתִיּוֹת אוּנ וֶוערְטֶער וָואס דָאס שְׁפִּילֶען רֶעט, אַז אַ מֶענְטְשׁ רֶעט זֵייעֶר גֶעשְׁווִינְד אָדֶער עֶר צִיהְט יֶעדֶער אוֹת זֵייעֶר לַאנְג אִיז אוֹיךְ שְׁוֶוער צוּ פַארְשְׁטֵיין וָואס עֶר רֶעט, אוּנ אַז מֶען זָאל נִיט הֶערֶען דִי שְׁטִימֶע פוּן שְׁטוּרֶעם ווִינְט וֶועט מֶען אוֹיךְ הֶערֶען אוֹתִיּוֹת מִיט נְקוּדוֹת, דֶער אוּנְטֶערְשֵׁייד אִיז נָאר, וָואס דֶער מֶענְטְשׁ בֶּעט פַארְשְׁטֵייט מֶען וָואס דִי אוֹתִיּוֹת זָאגֶען, אוּנ דִי אַלֶע אוֹתִיּוֹת פוּן בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת עוֹפוֹת ווייסְט מֶען נִיט וָואס זֵיי מֵיינֶען אוּנ וָואס זֵיי זָאגִין.

פרק

פרק פז דער ריח קומט ווייל די זאך וואס שמעקט גיט אריין אויזן אין דעם לופט וואס ארום די זאך, אונ ביי דעם מענטש אין דיא נאז זענען דא דינע אדערען וואס זייא ציהען אריין אין זיך דעם שמעקענדיגען לופט, אונ דיא אדערען ציהען אריין דעם ריח אין מוח. אלע גלידער פון מענטש שפירען די זאך וואס רירט זיי אן, אויב דיא זאך איז נאס אדער טריקען, קאלט אדער ווארעם, נאר דעם טעם פון דער זאך שפירען זיי ניט, אז דער פינגער אדער איין אנדער גליד וועט האלטען צוקער אדער פעפער וועט ער ניט שפירען אז דיא צוקער איז זיס אונ ניט אז די פעפער איז ביטער, אבער אז די צוקער אדער פעפער ליגט אויף דיא צונג אדער אויף דעם נוהען שפירט ער באלד די זיסקייט פון דיא צוקער אדער דיא ביטערקייט פון די פעפער, אונ דער צונג שפירט אויך ווילכעס איז נאס אדער טרוקען קאלט אדער ווארעם.

פרק פח די ערשטע צוויי חושים דאס זעהן אונ דאס הערען זענען די טייערסטע אין גוף, דורך זיי קומט דער מענטש צו די זאכען וואס געהערען צום גוף אונ צו די זאכען וואס געהערען צו די נשמה, אז דער מענטש זעהט מיט זיינע אויגען וואס איז געשריבען אונ געדריקט אין ספרים אונ לערונט אין זיי תורה אונ חכמה אונ גוטע מדות, האט דער מענטש ביידע וועלטען, אדער ער הערט מיט זיינע אויערען תורה אונ חכמה אונ מוסר אונ ער טוהט ווי צדיקים אונ חכמים לערנען אים, האבען אים די אויערען געגעבען עולם הזה אונ עולם הבא. דאריבער בארף דער מענטש שטארק היטען דיא צווייא חושים, די אויגען אונ דיא אויערען, זייא זאלען ניט קאליע ווערען, דאריבער וועלען מיר יעצט שרייבען וועלכע זאכען עס קענען קאליע מאכען דיא אויגען, דער מענטש זאל זיך פון זייא היטען. דאס ערשטע איז א מענטש זאל ניט ארויס גיין פלוצלונג מיט איין מאהל פון א פינסטערען ארט אין א שטארקען ליכטיגען ארט, נאר אויב ער איז אין א פינסטערען ארט זאל ער עפענען די טיר אדער דעם פענסטער ביסלאכווייז די ליכטיגקייט זאל ביסלאכווייז אריין גיין אין שטוב, אונ עטליכע סעקונדען אדער רגעים זאל ער קוקען אין דעם ביסעל ליכטיגקייט, אונ אזוי זאל ער עפענען די טיר אלע מאהל מעהר ווינד מעהר, ביז ער וועט קענען עפענען די טיר אין גאנצען. אונ ווען ער דארף גיין פון א ליכטיגען ארט אין א פינסטערען ארט, זאל ער אויך ניט ארויס גיין פלוצלונג מיט איין מאהל נאר ביסלאכווייז, אונ נאט ברוך הוא האט אויך אזוי געטאהן, פון די פינסטערע נאכט קומט ניט פלוצלונג דער ליכטיגער טאג, נאר ער גייט ביסלאכווייז, אלע מינוט ווערט ליכטיגער, אונ פארין נאכט איז אויך אזוי עס ווערט ניט פלוצלונג פינסטער, נאר די זונן גייט אונטער ביסלאכווייז עס ווערט אלע מינוט פינסטערער, די אויגען זאלען איינגעוואוהנט ווערען ביסלאכווייז. אונ אזוי זאגען מיר אלע טאג המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, גאט מאכט לייכטען אויף דיא ערד אונ צו דיא מענטשען וואס

וואהנֶען אויף דִי עֶרְד מִיט רַחֲמָנוּת, אונ דָאס אִיז דִי רַחֲמָנוּת וָואס וֶוערְט נִיט מִיט אֵיין מָאהל טָאג אונ נִיט מִיט אֵיין מָאהל נַאכְט. דָאס צְוֵוייטֶע זָאל אַ מֶענְטְשׁ וִויךְ הִיטֶען עֶר זָאל נִיט קוּקֶען אויף דִיא לִיכְטִיגְקֵייט וָואס שְׁלָאגְט אָפּ צוּרִיק פוּן דִיא זוּנְן, דְהַיְינוּ אַ מֶענְטְשׁ זָאל נִיט וָואהנֶען אִין שְׁטוּב וָואס דִיא פֶענְסְטֶער וֶועגֶען אֵיין צָפוֹן זַייט, וַוייל דִי זוּנְן אִיז נִיט דָא אִין צָפוֹן זַייט נָאר פוּן אֵיין אַנְדֶער זַייט שַׁיינְט דִי זוּנְן אויף דִי צָפוֹן וַואנְט אונ פוּן דִי צָפוֹן וַואנְט שַׁיינְט דִי זוּנְן אִין שְׁטוּב, אִין דִי לִיכְטִיגְקֵייט זָאל דֶער מֶענְטְשׁ נִיט שְׁטַארְק קוּקֶען וַוייל דָאס אִיז שֶׁעדְלִיךְ פַאר דִיא אויגֶען. אונ אויבּ פַאר דִיא פֶענְסְטֶער וָואס אִין צָפוֹן זַייט שְׁטֵייט אַ וַואנְט אונ דִיא זוּנְן שַׁיינְט אויף דִי וַואנְט אונ פוּן דִיא וַואנְט שַׁיינְט דִי זוּנְן דוּרְךְ דִי פֶענְסְטֶער אִין שְׁטוּבּ, דִי לִיכְטִיגְקֵייט אִיז נָאךְ שֶׁעדְלִיבֶער צוּ דִיא אויגֶען. אונ מֶען זָאל נִיט וָואהנֶען אִין אַזוֹי אַ שְׁטוּב וָואס מֶען זֶעהט נִיט דֶעם הִימֶעל דוּרְךְ דִיא פֶענְסְטֶער, אונ מֶען זָאל נִיט שְׁרַייבֶּען אונ נִיט טָאהן אֵיין אַנְדֶער מְלָאכָה אַ אֵיידֶעלֶע צְווִישֶׁען טָאג אונ נַאכְט, אונ וֶוען דִיא זוּנְן שַׁיינְט שְׁטַארְק אויף דֶעם פַּאפִּיר אָדֶער אויף דֶעם סֵפֶר זָאל עֶר נִיט שְׁרַייבֶּען אונ נִיט לֵיינֶען גֶעגֶען דִי זוּנְן. מֶען זָאל נִיט פִיל שְׁרַייבִּין אונ נִיט פִיל לֵיינֶען אִין אַ סֵפֶר בַּייא נַאכְט בַּיי דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן אַ לִיכְט אונ בַּיי אַ לָאמְפּ. מֶען זָאל נִיט צוּ פִיל קוּקֶען אויף אַ זַאךְ וָואס אִיז וַוייס וִויא שְׁנֵייא. אונ נִיט אויף אַ זַאךְ וָואס אִיז שְׁטַארְק רוֹיט, אונ מֶען זָאל נִיט שְׁטַארְק קוּקֶען אִין פַייעֶר, אונ דַארִיבֶּער זֶענֶען דָא אִין מִצְרַיִם פִיל בְּלִינְדֶע וַוייל זַייא זִיצֶען שְׁטֶענְדִיג נֶעבֶּען פַייעֶר. רוֹיךְ אונ דֶער רֵיחַ פוּן שְׁוֶועבִיל אונ דִינֶער שְׁטוֹיבּ אִיז אויךְ שֶׁעדְלִיךְ צוּ דִיא אויגֶען, וֶוייניג שְׁלָאפֶען אִיז אויךְ שֶׁעדְלִיךְ צוּ דִי אויגֶען. גֶעוֶויינְלִיךְ דַארְף אַ מֶענְטְשׁ שְׁלָאפֶען אַכְט שָׁעָה. דָאס פִיל גֵיין אִיז שֶׁעדְלִיךְ צוּ דִיא אויגֶען, אַז מֶען גֵייט גְרוֹיסֶע טְרִיט, דָאס הֵייסְט מֶען לוֹיפְט שְׁטַארְק וֶוערְט בַּייא יֶעדֶער מָאהל לוֹיפִין גֶעמִינֶערְט אַ פִינְף הוּנְדֶערְט חֵלֶק פוּן דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִיא אויגֶען, אַז מֶען גֵייט אִין גַאס אונ אַ שְׁטַארְקֶער ווִינְט בְּלָאזְט אויף דִיא אויגֶען, וֶוערֶען קַאלְיֶע דִיא אויגֶען, אויבּ אַ מֶענְטְשׁ וַויינְט שְׁטַארְק אונ עֶס גֵייעֶן טְרֶערֶען פוּן דִי אויגֶען עֶטְלִיכֶע טֶעג אָן אַ אויפְהֶערוּנְג וֶוערֶען קַאלְיֶע דִיא אויגֶען, אִין דֶער פְרִיא וֶוען עֶס אִיז שׁוֹין אַ בִּיסֶעל לִיכְטִיג, אָדֶער פַארִין נַאכְט וֶוען עֶס אִיז נָאךְ אַ בִּיסֶעל לִיכְטִיג אונ עֶר צִינְדְט אָן אַ לִיכְט אונ עֶר לֶערִינְט אִין אַ סֵפֶר אָדֶער עֶר שְׁרַייבְּט אָדֶער עֶר טוּהט אֵיין אַנְדֶער אֵיידֶעלֶע מְלָאכָה בַּיי דִיא צְוֵויי עֶרְלֵיי לִיכְטִיגְקֵייט צוּ זַאמֶען, אִיז דָאס שֶׁעדְלִיךְ צוּ דִיא אויגֶען, עֶס דַארְף נָאר זַיין אֵיין לִיכְטִיגְקֵייט, אָדֶער פוּן דִיא לִיכְט אַלֵיין אָדֶער פוּן דִיא זוּנְן אַלֵיין.

אונ צוּ דִיא אויעֶרֶען אִיז שֶׁעדְלִיךְ אַ פְּלוּצְלוּנְגֶע שְׁטִינְוִמֶע אַ צוּ גְרוֹיסֶע שְׁטִימֶע, דָאס קֶען טוֹיבּ מַאכֶען דִי אויעֶרֶען. בַּיי דִיא אַלֶע זַאכֶען אִיז דָא גוּט אונ שְׁלֶעכְט, אַ מָאהל זֶעהן דִי אויגֶען אַזוֹי אַ זַאךְ וָואס זַיי מַאכֶען פַארְגֶענִיגֶען,

אונ

אונ א מאהל זעהן זיי אזוי א זאך וואס זיי מאכען צער, ביי דיא אויערען איז אויך אזוי, א מאהל הערען זיי אזויא א זאך וואס זייא מאכען פארגעניגען, אונ א מאהל הערען זיי אזוי א זאך וואס זיי מאכען צער. א מאהל שמעקט דער מענטש א גוטען ריח אונ א מאהל שמעקט ער א שלעכטען ריח. א מאהל שפירט דער מענטש א גוטען טעם אין מויל אונ א מאהל א שלעכטען טעם,

פרק פט די פינף ערליי חושים, זענען אין דעם מענטש צו טאהן מיט זיי וויא ער וויל, ער זאל זיי בענוטצען צו וואס ער וויל אדער ער זאל זייא גאר נים בענוטצען, דהיינו עס איז א מצוה וראיתם אותו, מען זאל זעהן דיא ציצית, עס איז א מצוה לא יראה לך חמץ, פסח זאל מען נים זעהן חמץ ביי זיך אין שטוב, עס איז א מצוה ער זאל נים קוקען אויף א אשה וואס איז נים זיין ווייב, אונ אפילו אויף זיין ווייב זאל ער נים קוקען ווען זיא איז ... ער זאל נים קוקען אויף א עבודה זרה אונ עס איז דא הייליגע זאכען וואס מען טא נים קוקען אויף זייא, ווען די יודען זענען געוועזען אין דער מדבר אונ מען האט געטראגען דעם משכן פון איין ארט צום אנדערען האבען די יודען נים געטארט זעהן ווען מען האט באדעקט די כלים פון משכן צו טראגען זיי פון איין ארט צום אנדערען, מען טאר נים קוקען אויף א רעגינבויגען, מען טאר נים קוקע אויף א נשיא, מען טאר נים קוקען אויף די כהנים ווען זיי דוכענען. מיט די אויערען איז א מצוה צו הערען ווען מען בלאזט שופר ראש השנה, עס איז א מצוה צו הערין דיא רייד פון אריכטיגען נביא ווען ער זאגט זיינע ריכטיגע נביאות, עס איז א מצוה מען זאל נים הערען די רייד פון א פאלשען נביא, עס איז א מצוה צו הערען דיא רייד פון די חכמים אונ צו הערען זייערע מוסר. עס איז א מצוה מען זאל נים הערען רכילות לשון הרע לצנור נבול פה. מיט דיא נאז איז א מצוה מוצאי שבת צו הבדלה זאל מען שמעקען בשמים. מען זאל נים שמעקען פון דיא קטורת וואס איז געוועזען צו רייכערען אין משכן אונ אין בית המקדש, אונ אז איינער האט גע מאכט פאר זיך א זעלכע קטורת ווי עס איז געוועזען אין משכן האט מען נים געטארט שמעקען פון זיי. מען טאר נים שמעקען פון דיא בשמים וואס איז געמאכט צום רייכערען צו די עבודה זרה, אונ מען טאר נים שמעקען פון די בשמים וואס א זונה טראגט אויף זיך אדער זיא שמירט זיך מיט בוים איל אדער וואסער וואס שמעקען. מיט דעם מויל איז א מצוה צו עסען מצה פסח, ביי כהנים איז געוועזען א מצוה

צו

צו עסען די פלייש פון קרבנות, אונ די ברויט פון מנחות, אונ צו עסען תרומה מען טאר ניט עסען חלב אונ ניט בלוט, אונ מען טאר ניט עסען אלע זאכען וואס די תורה האט געבאטען מען זאל ניט עסען. עס איז דא א צייט וואס איז א מצוה צו עסען, דהיינו שבת יום טוב, אונ עס איז דא א צייט וואס מען טאר ניט עסען, דהיינו יום כפור אדער איין אנדער תענית, אונ עס זענען דא זאכען וואס דער מענטש טאר זיי ניט אנריהרען מיט דעם גוף, דהיינו א מענטש האט זיך ניט געטארט שמירען מיט די בוימאייל פון משכן אונ מען האט ניט געטארט מאכען א זעלכע בוימאייל ווי עס איז געוועזן אין משכן מען זאל זיך שמירען מיט זיי, עס איז א מצוה תשמיש המטה מען זאל האבען קינדער, אונ מען מוז זיך דערווייטערען פון א אשה וואס איז א נדה אפילו זיא איז זיין ווייב. אויף די אלע כוחות געוועלטיגט נאר דער מענטש, וועלכעס ער זאל טאהן אונ וועלכעס ער זאל ניט טאהן, אבער אלע לעבענדיגע זאכען קענען ניט טאהן אנדערש ווי זייער נאטור, ווארום דיא נאטור צווינגט זיי צו טאהן סיי שלעכט סיי גוט.

פרק צ די פינף ערליי חושים וואס מיר האבען פון זיי געשריבען אין פריערדיגען

פרק זענען ניט נאר אויסווייניגסטע חושים, נאר זייא זענען אינווייניגסטע חושים אויך, ווארום פון מוח ציהען זיך דינגע אדערען אין אלע גלידער פון מענטש, דאריבער יעדער גליד וועלכע זאך ער טוהט, שפירט באלד דער מוח, אונ דער מוח [דער שכל] זאגט באלד זיין מיינונג אויף יעדער זאך אויב דיא זאך איז גוט אדער שלעכט, אונ ער שפירט אויב דיא זאך איז קיילעכדיג, אדער פיר קאנטיג אדער דריי קאנטיג, ווי ברייט, ווי לאנג, וויא הויך, דאס ווייסט אלץ דער מוח. דאס אויסווייניגסטע וואס דער מענטש טוהט אויסווייניג מיט זיינע גלידער דאס רופט מען שפירען, בעוועגונג, אונ וואס דער מענטש שפירט מיט זיין מוח דאס רופט מען בעטראכטונג, פערגלייכונג איין זאך צו די צווייטע, אונ אזוי ווי דיא אויסווייניגסטע חושים [גלידער] קענען נאר שפירען פיהלען א קערפערליכע זאך וואס מען קען זיא אנטאפען מיט איינע פון די גלידער, אזוי דער מוח קען אויך נאר שפירען אונ פיהלען דיא גשמיי זאכען וואס דיא אויסווייניגסטע גלידער נואהן אונ דער כח המדמה ווערט אויך געטיילט אין חושים אויסווייניגסטע אונ אינווייניגסטע, איינס איז וואס דער מוח שפירט דיא זאך, ווען דער מענטש ריהרט אן דיא זאך מיט איינע פון זיינע אויסווייניגסטע גלידער, דאס צווייטע איז ווען דער מענטש האט שוין די זאך אוועק געלייגט האלט דער מענטש די זאך אין מוח ער זאל געדענקען ווי די זאך האט אויסגעזעהן אונ וואס איז געוועזן די זאך וואס ער האט געהאלטען, אונ ער זאל געדענקען די צורות פון די אלע מענטשען וואס ער האט זיי איין מאהל אדער מערער מאהל געזעהן, אונ דער מענטש האלט אין מוח הונדערטער זאכען צו געדענקען ער זאל זייא ענטשיידען איינס פון דאס אנדערע,

ווער

ווער איז דער מענטש און ווער איז יענער מענטש, און אזוי אלע זאכען וואס ער זעהט און הערט און טאפט אן מיט דיא אויסווייניגסטע גלידער בלייבט דער פאר־שטעלונג פון די זאך ביי איהם אין מוח, ער זאל דאס געדענקען אויף אייביג אדער אויף א לאנגע צייט.

פרק צא דער כח המדמה קען צוזאמען נעמען די זאכען וואס די אינווייניגסטע גלידער האבען געטאהן און מאכען פון צוויי דריי זאכען איין זאך,

דהיינו א מענטש א שווארצער האט שיין געזונגען, זענען דא געוועזען צוויי חושים, די אויגען האבען געזעהן עס שטייט א שווארצער מענטש, דיא אויגען האבען ניט גע־הערט זיין זינגען, דיא אויערען האבען געהערט דאס זינגען דיא אויערען ווייסען אבער ניט אויב דער מענטש איז געוועזען א שווארצער אדער א ווייסער. אבער דער כח המדמה וואס אין מוח, ווייסט ביידע זאכען, א שווארצער מענטש האט שיין געזונגען, און דאס איז שוין געבליבען אין מוח, און אויב ער וועט אמאהל טרעפען דעם שווארצען מענטש, וועט ער איהם שוין דערקענען אז ער איז דער שיינער זינגער וואס ער האט אמאהל געזונגען, אפילו ער וועט יעצט ניט זונגען. אדער פארקערט ער וועט הערען א געזאנג און וועט ניט זעהן ווער עס זינגט, וועט ער שוין דערקענען דיא שטיממע און וועט שוין וויסען אז דאס זינגט דער שווארצער מענטש, און אזוי ווי דער כח המדמה נעמט צוזאמען אין מוח צוויי דריי זאכען און מאכט פון זיי איין זאך, אזוי קען ער מאכען פון איין זאך צווייא אדער דריי זאכען, דהיינו ער זעהט א האלץ וואס איז פיר קאנטיג און שווארץ געפארבט, פארשטייט ער עס איז געוועזען א האלץ און א מענטש האט איהם גע־מאכט פיר קאנטיג און האט איהם געפארבט, איז ביי איהם גערעכענט דער האלץ באזונדער און די שווארצע פארב באזונדער און די פיר קאנטינקייט באזונדער. ווייל זיי קענען זיין איינס און דאס אנדערע, עס קען זיין א האלץ ניט פיר קאנטיג, און עס קען זיין א האלץ ניט געפארבט שווארץ. און אזוי ווי ער האט געמאכט איינס דעם שווארצען מענטש מיט זיין זונגען, אזויא קען ער איהם מאכען נאר צווייא זאכען, עס קען זיין א שווארצער מענטש און זאל ניט קענען זינגען און עס קען זיין דאס זינגען זאל א ווייסער מענטש אויך קענען, איז דער מענטש מיט דאס זינגען צוויי זאכען.

פרק צב ווי מיר האבען געזאגט אין פריערדיגען פרק אז דער כח המדמה נעמט א מאהל צו זאמען צוויי דריי זאכען און מאכט פון זיי איין זאך, און א מאהל איז פארקערט איין זאך צו טיילט ער אויף מערערע זאכען, דאריבער קען זיין דיא זאכען זאלען זיין אמת אדער פאלש, עס קען טרעפען דער כח המדמה זאל טראכטען א אייזערנע שיף פליהט אין דערהייך, דאס איז דאך פאלש און עס קען ניט זיין, נאר דאס קומט ווייל אין מוח זענען צו זאמען געקומען דרייא

זאכען, ער האט געזעהן א שיף און ער האט געזעהן אייזען און ער האט געזעהן פייגעל פליהען, איז אים אין מוח צו זאמען געשטעלט געווארען דיא דרייא זאכען א שיף פון אייזען פליהט. און אזוי קומען צוזאמען זאכען וואס זענען א ביסעל אמת און א ביסעל פאלש, אדער וואס זענען אין גאנצען אמת.

פרק צג המשער. עס איז דא אין מענטש א כח צו וויסען פלוצלונג א זאך וואס איז געוועזען אדער א זאך וואס וועט זיין, און די זאך זאל ריכטיג זיין, און ער ווייסט אליין ניט צו זאגען פון וואנען ווייסט ער אז עס איז אזוי, און ער וואונדערט זיך אליין פון וואנען האט ער דאס געוואוסט ריכטיג צו טרעפען, דער כח געפינט זיך אין אלע מענטשען, נאר עס זענען דא מענטשען וואס טרעפען פיל זאכען, און עס זענען דא מענטשען וואס טרעפען זעלטען א מאהל, נאר צו וויסען אין אמת פון וואנען קומט דיא זאך וואס דער מענטש זאל דאס טרעפען, מוז זיין אדער דער מענטש איז א נביא דאס מען אים פון הימעל געזאגט זאו דיא זאך איז אזוי, אדער עס קומט למשל א מאהל גייט א מענטש אין גאס און עס זענען ארויס געפאלען פון זיין קעשענע עטליכע מטבעות, אויף דער ערד, און דיא מטבעות האבען זיך אזוי גלייך געלייגט ווי מען וואלט זיי ווילענדיג אזוי געלייגט, דאס נעמליכע איז אויך געוועזען ביי דעם מענטש, ווארום יעדער מענטש האט אין מוח א טראכטונג פון פיל פארשידענע זאכען, א מאהל טרעפט די זאכען שטעלען זיך אליין צו זאמען איינס געגען דאס אנדערע און דער מענטש ווייסט פון דעם א גאנצען ענין וואס איז אמת, א מאהל טרעפט דאס אפט און א מאהל טרעפט דאס גאר ניט, און א מאהל טרעפט דאס זעלטען, ווייל דאס קומט וויא שטארק דער זכרון איז פון דעם מענטש, ער זאל געדענקען דיא זאכען וואס ער האט געהערט אדער געזעהן, א מאהל קומט ניט איין זאך צו דאס אנדערע, און א מאהל קומען זיך צו זאמען דיא אלע זאכען און עס ווערט איין גאנצע וואהרע זאך. דאריבער ווערען די זאכען צו זאמען געשטעלט, אפילו ווען דער מענטש שלאפט און דער שכל איז ניט דא אין מוח, און דער מענטש זעהט אין חלום פארשידענע זאכען וואס קומען ניט איינס צום אנדערען, און א מאהל ווערען צו זאמען געשטעלט דיא זאכען זייער גלייך איינס צום אנדערען, און דער מענטש זעהט אין חלום א גאנצע זאך, און א מאהל איז אין גאנצען אמת, און א מאהל איז נאר א ביסעל אמת, און א מאהל איז אין גאנצען פאלש. ספרי מוסר און מקובלים שרייבען ביי נאכט ווען דער מענטש שלאפט גייט ארויס פון אים דיא נשמה מיט דעם שכל און גייען ארויף אין הימעל, און אין אים בלייבט נאר דאס לעבהאפט אזוי ווי א בהמה, און אויב דער מענטש איז א צדיק ווערט געזאגט די נשמה אלץ וואס זיא דארף וויסען פאר זיך אדער פאר אנדערע מענטשען, און א מאהל ווערט איר געזאגט א נביאות, און אויב דער מענטש איז קיין צדיק ווערט די נשמה צוריק געשטויסען און מען זאגט איר

איר גאר ניט, אונ דאס מערסטע מענטשען ווערען דאך זייערע נשמות צוריק געשטויסען פון דעם ארט וואס די נשמות פון דיא צדיקים זענען דארטען אונ זייא ווייסען פון הימעל גאר ניט, אונ ווען ער שלאפט געוועלטיג אויף אים נאר דער כח המדמה אין דעם שכל, אונ עס דאכט אים אין חלום אז ער איז וואכענדיג אונ טוהט אלץ מיט זייגע אויסוויינעסטע כלים, ער גייט, ער האנדעלט, ווייל דער מענטש איז צו זאמען געשטעלט פון פיר יסודות פייער וואסער לופט ערד, אויב דער יסוד פון וואסער שטארקט זיך אין אים זעהט ער אין חלום עס רעגינט אונ ער זעהט ימים אונ טייכען. אונ ווען עס שטארקט זיך אין אים די רויטע גאל, זעהט ער פייער אונ מלחמות אונ קריג, אונ ווען עס שטארקט זיך אין אים דאס בלוט זעהט ער שיינע קאלירען אונ געלעגטערס איג פריילינע זאכען אונ עסען אונ טרינקען, אונ ווען עס שטארקט זיך אין אים דיא שווארצע גאל זעהט ער שרעקליכע זאכען אונ צרות, אונ א מאהל קומען דיא חלומות פון דעם עסען וואס ער האט געגעסען ביי טאג אדער געכטיגען טאג. אונ א מאהל קומען דיא חלומות פון דיא זאכען וואס ער האט געטראכט ביי טאג אדער וואס ער האט געטראכט איידער ער איז איינגעשלאפען, אונ דער מענטש וואס איז א רשע דאכט אים אין חלום מען פירט אים אונ מען שלעפט אים אין שרעקליכע ערטער אונ עס פאלט אויף אים א גרויסע שרעק אין חלום. אונ דער מענטש וואס טראכט ביי טאג אדער נאר זיין שלאף פון מזנה זיין, קומט צו אים אין שלאף דער ענין פון זנות אונ עס גייט ארויס פון אים זרע לבטלה. אבער דער מענטש וואס איז א צדיק אונ א גאנצען טאג זענען זייגע געדאנקען נאר אין ענינים פון תורה אונ מצות, ווען זיין נשמה קומט ביי נאכט אין הימעל ווערט זיא באהעפט מיט אלע היילינע נשמות אונ זיא ווערט געזעהן פאר גאט ברוך הוא, אונ דארט זעהט זיא אלע זאכען וואס זענען אמת, נאר דיא נשמה קען ניט זאגען דעם גוף דיא אלע היילינע זאכען וואס זיא האט דארטען געזעהן, דאריבער גוט די נשמה צו פארשטיין דעם גוף דורך דעם כח המדמה דורך משלים אונ אנדערע ענינים וואס זענען גלייך צו די זאכען וואס זיא ווייסט, אונ אפילו ביי נביאים איז אויך אזוי געוועזען זיי האבען ניט געקענט זאגען צום פאלק זייערע נביאות מיט די זעלבינע ווערטער וואס זייא האבען געהערט פון גאט ברוך הוא אדער דיא זאכען וואס זייא האבען געזעהן, נאר זייא האבען געמוזט זאגען דיא ווערטער מיט משלים אונ מליצות (ווי מיר געפונען פיל א זעלבע זאכען אין ספר יחזקאל אונ ביי אנדערע נביאים, אויסער משה רבנו האט געזאגט דיא זעלבינע ווערטער וואס גאט האט צו אים געזאגט, ווי עס שטייט אין רש"י אין אנהייב סדרה מטות) דער זוהר זאגט דיא נשמה פון צדיק ווען זיא גייט צוריק אראפ פון הימעל ווייא זאל אריין גיין אין גוף, באהעפטען זיך צו איר שדים אונ זאגען איר פאלשע זאכען אונ נארעשקייטען אונ זיי פארמישען אין איר דעם שכל זיא זאל פארגעסען די ריכטיגע

זאגען

זאכען וואס זיא האט געהערט אין הימעל, אונ די נשמה וואס איז זוכה לערענט מען מיט איר תורה אין הימעל, אונ ביי נאכט ווען ער שלאפט ווייסט ער אז מען לערינט מיט אים תורה אונ מארגען געדענקט ער די תורה וואס מען האט מיט אים געלערנט אונ אויב עס באהעפטען זיך שדים מיט די נשמה ווען זיא גייט אראפ פון הימעל מאכען זיי ער זאל פארגעסען די תורה וואס ער האט געלערענט, ער געדענקט ער האט געלערענט תורה, ער געדענקט אבער ניט וואס ער האט געלערונט. אונ א מאהל טרעפט אז גאט שיקט אראפ פון הימעל א היילינגען מלאך, ער זאל זאגען דעם מענטש וואס עס וועט זיין, אזוי ווי עס איז געוועען ביי פרעה, וויא יוסף האט געזאגט צו פרעה אשר האלהים עושה, וואס גאט וויל מאהן אויף דער וועלט האט ער געזאגט צו פרעה, אונ ווי עס שטייט אין תנ"ך ביי פיל מענטשען וואס גאט האט זייא געזאגט ביי נאכט אין חלום דורך א מלאך, אויף אזוי א חלום האט דיא גמרא געזאגט דאס איז א זעכציג חלק פון נבואה, אונ די חלומות זענען אמת, נאר ווייל די זאך איז געזאגט געווארען פון גאט צום מלאך אונ פון מלאך צו די נשמה, אונ פון די נשמה צום גוף דורך דעם כח המדמה, אין דעם כח המדמה מוז שוין ווערען אריין געמישט פראסטע זאכען אויך, דאריבער זאגט די גמרא אזוי ווי עס קען ניט זיין קארין אן שטרוי אזוי קען ניט זיין א חלום אן דברים בטלים, אזעלכע רייד וואס זענען גאר נישט, אונ אפילו די זאכען וואס טרעפט דעם גוף באמת ביי נאכט, שטעלט אים פאר דער כח המדמה מיט אנדערע זאכען וואס זענען גלייך צו דער זאך, דהיינו עס טרעפט א מאהל דער גוף האט שמערצען ביי נאכט אין שלאף, פון א מכה, אדער פון איין אנדער זאך, אונ דער מענטש איז שטארק פארשלאפען, שטעלט אים פאר דער כח המדמה אין חלום ווי איינער שלאגט אים, אונ פון דעם שלאגען האט ער שמערצען, עס טרעפט א מאהל אין מיטען שלאף האט זיך אויפגעדעקט די איבערבעט אדער די קאלדרע אונ עס איז אים קאלט געווארען אונ ער שפירט אים איז קאלט אונ ער איז פארשלאפען שטעלט אים פאר דער כח המדמה אין חלום עס איז ווינטער אונ ער גייט אין גאס אונ עס איז אים קאלט, אונ א מאהל טרעפט אים ער האט שמערצען אין א פוס אונ ער שפירט דיא שמערצען נאר ער איז פארשלאפען, דער כח המדמה שטעלט אים פאר אין חלום ער דארף נייטיג גיין אין גאס אונ ער קען ניט רירען מיט די פוס זיי זענען אים שווער אונ מיד. ווייל דער שכל איז דאמאלס אין שלאף ניט דא ווערט אויסגעמישט אין קאפ אלץ וואס ער האט געזעהן אונ געהערט אונ געטאהן, אונ עס פאסט זיך א ביסעל צו די זאך וואס אים טרעפט נאר אלץ מיט פאלשע זאכען. אונ די ריכטיגע חלומות וואס וועלען מקוים ווערען, אויב דער חלום איז אין סוף נאכט וועט ער באלד מקוים ווערען, אונ אויב ער איז אין אנהייב נאכט וועט לאנג דויערען ביז ער וועט מקוים ווערען. אונ אויב דער זעלביגער חלום האט געחלומט צווי מאהל אין איין נאכט, איז א צייכען אז דער חלום וועט געוויס מקוים

ווערען באלד, אונ א מענטש זאל ניט דערצייל֫ען א חלום צו אזוי א מענטש וואס האט אים ניט ליב. אונ א מענטש זאל ניט קויפען פון זיין חבר זיין שלעכטען חלום עס זאל אויף אים מקוים ווערען, אונ א מענטש זאל ניט קויפען פון זיין חבר זיין קראנקייט זאל אויף אים קומען, אונ אויב מען האט געזאגט צו א מענטשין אין חלום א גוטע בשורה, אדער ער האט געזעהן אליהו הנביא אין חלום, זאל ער דאס ניט דערציילען אפילו צו זיין ווייב אונ צו אנדערע מענטשען געווים ניט, נאר ער זאל האלטען די זאך אין הארצען. אונ אויב ראובן האט דערציילט זיין חלום צו שמעון, אונ שמעון ווייסט אז לוי איז א שונא צו ראובן, טאר ניט שמעון דער-ציילען דעם חלום פון ראובן צו לוי. אויב איינער זעהט אין חלום אויף א מענטש אז ער וועט שטארבען אדער ער וועט קראנק ווערען אדער איין אנדער צרה וועט אויף אים קומען, זאל ער בעטען צו גאט פון זיינעטוועגען אונ זאל געבען צדקה פון זיינעטוועגען.

פרק צד אונ אזוי וויא דער מענטש טראכט אין שלאף זיינע חלומות, אונ ער ניט אונ האנדעלט אונ טוהט נאך אנדערע זאכען אין שלאף אונ ער ווייסט ניט וואס ער טוהט אונ ווייסט ניט וואס ער רעדט ווי עס שטייט אין פריערי-דיגען פרק, אזוי געפינען מיר ביי אנדערע לעבעדיגע זאכען וואס טוהען אויך אונ ווייסען ניט וואס זייא טוהען, זיי פישטשען מיט דיא מויל אונ ווייסען ניט וואס זיי פישטשען, שלמה המלך האט געזאגט כי עוף השמים יוליך את הקול, די פייגעל וואס פליהען אונטערען הימעל פירען דיא שטימע פון איין אורט צום אנדערען וואס מען רופט אוים אין הימעל אויף די מענטשען, גזירות גוטע אדער שלעכטע אונ די שטימע קומט אין הערלופט, אזוי ווי דיא פייגעל פליהט דורך נעמט זיא מיט אין מויל דיא ווערטער וואס מען האט אויסגערופען אונ מיט איר שפראך פישטשעט זיא מיט איר מויל אונ זאגט צו דיא מענטשען וואס מען האט אויס-גערופען אין הימעל. נאר ניט יעדער מענטש פארשטייט איר שפראכע, עס זענען געווען פארצייטין מענטשען וואס האבען די שפראכע פארשטאנען וויא דיא גמרא ברענגט ביי רב עיליש, עס זענען דא עופות וואס דורך זיי ווערט געשיקט גוטע בשורות אונ עס זענען דא עופות וואס דורך זיי ווערט געשיקט שלעכטע בשורות. דהיינו דיא קראה איז פון דער נאטור א רוצח אונ א שלעכטע ברענגט זיא אייביג שלעכטע בשורה, דיא טאהב איז א גוטע ברענגט זיא אייביג גוטע בשורות, אונ אלע לעבעדיגע זאכען גרויסע אונ קליינע זאגען וואס וועט זיין אונ זאגען סודות נאר ניט יעדער מענטש פארשטייט וואס זיי זאגען, סיידען גרויסע צדיקים, אזויא וויא דער ר"י הקדוש, אונ אונזערע תנאים אמוראים זיי האבען געוואוסט וואס דיא פייגעל זאגען, אונ די פייגעל ווייסען ניט וואס זיי זאגען, נאר דער מענטש וואס איז א צדיק פארשטייט פון זייער פישטשען דיא ווערטער וואס זייא האבען גענומען

אין

אין מויל פון די גורה וואס איז אויפגערופען געווארען אין הימעל. עס זענען דא פיל פראכטע מענטשען וואס ווייסען אויב עס וועט קירצליך זיין רעגען אדער ניין, דורך די צייכענס פון בהמות אדער פון עופות, ווארום אלע באשעפעניש שפירען ווען דער וועטער וועט זיך ענדערען, אונ ווען עס וועט זיין רעגען. דער מענטש שפירט א שמערצונג אין דיא גלידער אונ דער קאפ איז אים שווער, דער מענטש וואס האט א מכה בייסט זיא אים שטארק, דער מענטש וואס איז קראנק שפירט ער שטארקער די קראנקייט, פון אנדערע לעבענדיגע באשעפעניש, איז אויך דא צייכענס, די קאץ גלעט אירע האר, די עופות צו שפרייטען זייערע פעדערין, דער האהן קרייעט די הוהן זעצט זיך אויף דיא ערד, אלע שרצים גייען ארוים פון דיא מיסטען זיא צפרדעים [זשאבעס] זענען רוהיג אונ ברומען ניט, דיא בינען זיצען אין זייערע שטיבעלעך אין בינשטאק אונ גייען ניט ארוים פון דארטען. פון דיא בוימער קען מען אויך וויסען אויב עס וועט זיין רעגען, אויב די בלעטער שאקלען זיך אן א ווינט וועט זיין באלד רעגען. אויב עס ווערט א שוויים [פייכטקייט] אויף די שטיינער, אונ דיא ווענט פון שטוב אויב זיא זענען פון שטיינער רינט פון זיי א פייכטקייט, אונ אויב זיי זענען פון ציגעל ווערט געענדערט די פארב פון די ציגעל, דאס איז אויך א צייכען אז עס וועט באלד זיין רעגען, אז די זאלץ ווערט נאס איז אויך א צייכען אויף רעגען. אויב אויף דעם וואסער פון טייך ווערט געזעהן בלעזלעך איז א צייכען אויף רעגען. אין ים איז דא א פיש וואס ער הייסט וועטער פיש, מען זאל אים אריין לייגען אין א גלעזערנע כלי פול וואסער אונ מען זאל אריין שיטען אין די כלי א ביסעל ערד, אזוי לאנג ווי דער וועטער וועט זיין טריקען וועט דער פיש ליגען רוהיג, אונ ווען ער הייבט אן שאקלען מיט דעם ווידעל אונ צומישט דיא וואסער מיט דיא ערד, זאל מען וויסען עס וועט באלד רעגענען, אונ עס איז דא א מין זשאבע [צפרדע] וואס זיא זיצט אויף די בלעטער פון די בוימער, ווען דער לופט איז ריין שווייגט זיא, אונ ווען עס דארף קומען רעגען שרייט זיא. אונ עס איז דא א פויגעל מען רופט אים רעגען פייפער, ער שווייגט שטענדיג, נאר איידער עס קומט רעגען הייבט ער אן זינגען, אז עס ווערט א ווינט פון צפון זייט וועט זיין רעגען, אז דער רויך פון קוימען גייט אויף א זייט אונ ער בייגט זיך אראפ איז א צייכען עס וועט רעגענען. עס זענען דא נאך צייכענס אויף פיל זאכען, דער וואס טוהט דעם צייכען ווייסט אליין ניט וואס ער טוהט נאר פון דעסטוועגען איז דאס א צייכען, אויב קינדער שפילען זיך אין הויף אדער אין גאס אונ זיי טראגין א ברעט אדער אין אנדער שטיק האלץ אונ אויף דער ברעט ליגט עפעס וואס עס איז אדער א קינד איז אויף די ברעט, אונ זיי זאגען מיר טראגען א מת צו בגראבין, זאל מען וויסען זיכער אז אין א קורצע צייט וועט אין דעם הויף אדער אין די גאס א מענטש שטארבען. נאך א מין חלומות זענען דא וואס גאט ברוך הוא שיקט אראפ א מלאך

א מלאך צו א מענטש ער זאל אים זאגען סודות וואס ער דארף וויסען פאר זיך אדער פאר אנדערע מענטשען ווי גאם ברוך הוא האט געזאגט צו אהרן און מרים בחלום אדבר בו, איך וועל מיט אים רעדען אין חלום. און א מאהל קומט צו דעם מענטש זיין איינענער מלאך וואס ער איז באשאפען געווארען פון זיין תורה און מצות, און אויב די תורה וואס ער האט געלערענט אדער די מצות וואס ער האט געטאהן זענען נים געוועזען נאר פון גאטס וועגען עס איז געוועזען אין זיי אריין געמישט אנדערע מיינונגען, וואס זענען נים ערליך, איז אין דעם מלאך אויך דא גוט און שלעכטס, און אין זיינע רייד איז אויך אריין געמישט גוט און שלעכטס. און וואס דיזער מלאך זאגט אים אין חלום זענען דא זאכען אמתה און פאלשע. און א מאהל קומט אליהו הנביא צו א מענטשען אין חלום, און לערינט מיט אים תורה און ער זאגט אים סודות פון די תורה, און א מאהל קומען נשמות פון צדיקים צו א מענטשען אין חלום און זאגען אים סודות פון הימעל, דאס געהער אלץ צו דעם מענטש ווי גרויס זיין זכות איז פון זיין תורה און מצות און יראת שמים.

פרק צה

די פרומקייט פון א מענטש איז נים נאר צו גאט אליין, נאר צו מענשען אויך, יעדער מענטש דארף ליב האבען אלע מענטשען, נים נאר יודען, נאר מענטשען פון איין אנדער פאלק אויך, וועלכע פאלק עס איז, ווייל ער איז אויך א מענטש אזוי ווי דו, און ער בעשעפטיגט זיך אויך צו די נוצליכקייט פון די וועלט, ער באהט הייזער, ער אקערט, ער זייעט, ער האנדעלט, ער פאר־קויפט, אדער ער איז איין ארבייטער, אדער ער קלערט אין חכמות וואס די וועלט דארף זיי, נאר צוויי מענטשען גייען ארויס פון דעם כלל, א ווילדער מענטש וואס ער האט גיט א שטוב צום וואהנען נאר ער וואהנט אין וואלד ווייא אלע חיות און בהמות, ער אקערט נים און זייעט נים, ער עסט נאר די וואלד פרוכטען און גייט נאקעט ווי בהמות און חיות. דער צווייטער מענטש איז אפילו א מענטש ווי אלע מענטשען נאר ער טוהט שאדין צו מענטשען, ער איז א גנב א גזלן א רוצח, נאר עס איז א אונטערשייד צווישען די צוויי מענטשען, דעם ווילדען מענטש דארף מען קיין שלעכטס טאהן, אזוי ווי מען דארף קיין שלעכטס טאהן א בהמה, אזוי דארף מען אים אויך קיין שלעכטס טאהן, אבער דיא מענטשען וואס באדון שאדין די וועלט, ווי זענען גנבים גזלנים רוצחים און נאך א וועלכע מענטשען, דארף מען זיי איבערגעבען צו די רעגירונג, און די רעגירונג וועט שוין היטען וואס זיי זאלען נים צו טאהן. און אויסער די צוויי ערליי מענטשען דארף מען ליב האבען אלע ערליי מענטשען, זאל ער זיין פון וועלכע פאלק עס איז, ווארום יעדער מענטש איז נים באשאפען געווארען פאר זיך אליין, נאר פאר זיך און פאר איין אנדערען אויך. די וועלט איז באשאפען געווארען דיא מענטשען זאלען זייערע קענטניס נוצען, דהיינו איינער איז א שניידער דער אנדערער איז א שוסטער, דער שניידער מאכט

פאר

פאר דעם שוסטער א קאפאטע, אונ דער שוסטער מאכט פאר דעם שניידער שטיוועל, אונ אזוי איז ביי אלע ארבייטער, איינער ארבעט אין פעלד צו ברענגען ברויט אויף דער וועלט, אונ אנדערע מענטשען ברענגען אנדערע נוצען אויף דער וועלט, דריבער דארפען אלע מענטשען זיין איין בונד, איינער זאל קיין שלעכטס טאהן דעם צווייטען נאר פארקערט זיי זאלען ליבען איינער דעם אנדערען, אונ דער רעליגיאן זאל ביי זיי קיין אונטערשייד מאכען, דאס ווערט גערופען מען זאל זיין א מענטשען פריינד, מען זאל ליב האבען די מענטשען נייל זיי זענען מענטשען, נאר צו וויסען אויב מיט אונזער שכל [פערשטאנד] דארפען אונ מוזען מיר ליב האבען אלע מענטשען, אדער עס איז נאר ווי איינער וויל, די אנטווארט אויף די פראגע איז, אויב יעדער מענטש קען זיין נאר אליין, ער זאל קיין אנדערען מענטשענס הילף ניט דארפען, קען ער זאגען עס איז מיר ניט נייטיג איך זאל ליבען אנדערע מענטשען נייל איך דארף זייא ניט, אבער אז מיר וועלען זעהן אז א מענטש קען ניט זיין אליין, נאר ער מוז האבען טובות פון אנדערע מענטשען, מוז ער ליב האבען אלע מענטשען, אן איין אונטערשייד וועלכער מענטש, נאר ניט איינער פון די צוויי מענטשען וואס מיר האבען נון זייא פריער גערעט.

פרק צו דאס וויסען מיר ווען דער מענטש ווערט געבארען פעלט אים אלץ.

ערשטענס איז ער געבארען נאקעט, אונ ער האט קיין פארשטאנד אויף צו הייבען א האנד אדער א פוס מיט זיין ווילען, נייל ער האט קיין כח אונ האט קיין ווילען, אונ ער קען זיך ניט רירען פון זיין ארט, ער זעהט אונ ווייסט ניט וואס ער זעהט, ער הערט אונ ווייסט ניט וואס ער הערט, אונ ער איז בעשמוצט, אונ ער דארף באלד האבען א מענטש ער זאל אבשניידען דעם נאפיל, אונ אים צובינדען, אונ זאל אים ארומוואשען אונ ריין מאכען, אונ אים איינוויקלען, אונ זאל אים טראגען פון איין ארט צום אנדערען, אונ ער איז הונגעריג אונ דארשטיג, עסען קען ער ניט, טרינקען קען ער ניט, נאר מען מוז אים געבען זייגען, אונ מען דארף אים האדעווען ביז ער וועט א ביסעל גרעסער ווערען אונ וועט קענען עסען. אונ וועט קענען אליין רייערן, אונ אליין גיין אונ זיינע אלע באדערפעניש זאל ער שוין קענען אליין טאהן. נאכדעם דארף ער א לערנער מען זאל אים לערנען חכמה אונ מלאכה אונ גוטע מדות, ווי ער זאל זיך פירען אויף די וועלט, אונ אפילו ער איז שוין גרויס אונ ווייסט שוין דאס אלץ, פון דעסטוועגען מוז ער אנקומען צו נאך פיל מענטשען, ווי די גמרא זאגט ווי שווער האט אדם הראשון געארבייט ביז ער האט געהאט א שטיקעל ברויט צו עסען, ער האט געאקערט אונ האט געזייעט אונ געשניטען דיא תבואה אונ אויסגעקלאפט די קערנער פון די זאנגען אונ געמאלען אונ געקנעטען אונ געבאקען נאכדעם געגעסען. אונ אז ער האט געדארפט א קלייד האט ער געדארפט שערין דיא וואל פון די שעפסען אונ זיי וואשען זיי זאלען ווערען ריין, אונ בערשטען, אונ

שפיגען פון זיי פעדים, אונ וועבען, אינ נייען, נאכדעם האט ער געהאט א קלייד, אונ היינט בעקומט דער מענטש פארטיגע ברויט אונ פארטיגע קליידער דארף ער באדענקען ווי פיל מענטשען האבען ארום דעם ברויט אונ די קלייד געארבייט, אונ ער אליין וואלט דעם ברויט נים געקענט מאכען, אונ דיא קלייד נים געקענט נייען ווייל ער האט די אלע מלאכות נים געלערענט, אונ קען דען א מענטש לערנען אלע מלאכות. אונ ווער האט געמאכט די שטוב וואס ער וואהנט אין איר אונ אלע זאכען וואס געפינט זיך אין שטוב ווער האט געמאכט, בעטראכט דיך נאר ווי פיל פערשידענע בעלי מלאכות האבען געארבייט ביי די שטוב, ביי די ציגעל אונ פארלאגעס, שלעסער, שויבין, אונ ווי פיל בעלי מלאכות האבען געארבייט ביי די כלים וואס די בעלי מלאכות האבען געדארפט צו זייער ארבייט, בעטראכט נאר די כלים וואס דיא קאכקט אין זיי אונ וואס די עסט פון זיי אונ מיט זיי, ווי פיל פערשידענע בעלי מלאכות האבען דאס אלץ געארבייט. אונ ווי פיל מענטשען האבען געארבייט ביי זיין קליידונג, געזייט פלאקס אונ אויסגעקלאפט אונ געבארשטען, געשפונען געוועבט געניים, ווי פיל בעלי מלאכות ארבעטען ביי איין נאדעל צו מאכען איינער ציהט ארויס דיא פעל פון א בהמה אונ איינער ארבעט אוים די פעל אונ איינער מאכט שיך פון דיא פעל, אונ דו געפינסט אלע זאכען גרייט אונ פערטיג, אונ אז דער מענטש ווערט קראנק ווער בעדינט אים אונ ווער רופט דעם דאקטאר, אונ ווי פיל ארבייט האט דער דאקטאר פארברענגט מיט זיין לערנען צו וויסען די קראנקייט אונ אלע גראזין אונ צו מאכען מעדיצינען ער זאל קענען געזונד ווערען, אונ אז דער מענטש שטארבט ווער וואשט אים, ווער בעקלייד אים, ווער בערענגט אים צו זיין רוהע. אלץ נים דער מענטש אליין נאר אנדערע מענטשען, דער כלל פון מענטש איז פון די רגע וואס ער ווערט געבארען אויף דיא וועלט, ביז דעם קבר דארף ער אנקומען צו מענטשען זיא זאלען טאהן פערשידענעס פון זיינעטוועגען, אונ אפילו די הילף וואס דער מענטש האט פון בהמות סוז מען אויך אנקומען צו מענטשען דער מענטש וויל איינשפאנען זיין פערד, מוזען מענטשען מאכען א וואגען מיט רעדער מיט אייזערנע רייפען מיט שטריק אונ א צוים, ער וויל אקערען מוזען זיין אקס מוזען מענטשען מאכען דעם אקער-אייזען. אז דער מענטש וויל פארען אויף דעם ים, ווי פיל מענטשען בעלי מלאכות דארף מען זיי זאלען בויען א שיף, אונ ווי פיל מענטשען חכמים דארף מען זיי זאלען קענען אונ וויסען וויא אזוי צו פארען מיט די שיף אויף דעם וואסער אונ אפילו א מענטש זאל זיין קלוג ווי שלמה המלך אונ שטארק ווי שמשון, אונ רייך ווי קרח, וועט ער אויך נים קענען אליין פאר זיך אנגרייטען אלץ וואס ער דארף אן די הילף פון אנדערע מענטשען, נאר ווייל עס העלפט איין מענטש דעם אנדערען דאריבער האט יעדער מענטש אלין וואס ער דארף, איינער ארבעט אין פעלד ביז די תבואה ווערט צייטיג אונ שניידט זיא

אפ פון פעלד, איינער מאַלט די תבואה, איינער באַקט ברויט, בעקומט מען ווערטיגע ברויט צום עסען, אונ אזוי איז ביי אַלע אַנדערע זאַכען, אונ ווייל יעדער מענטש מוז זיין מיט פיל מענטשען צוזאַמען, זיי זאָלען געהאָלפען ווערען איינער פון אַנדערען, אונ יעדער מענטש זאָל זאָגען זיינע חברים וואָס ער דאַרף אונ וואָס ער וויל, דאריבער האַט גאָט ברוך הוא געגעבען דעם מענטש דעם כח פון רעדען, מיט די ווערטער וואָס דער מענטש רעדט ווייסט זיין חבר וואָס ער וויל אונ דאָס גיט ער אים דהיינו ראובן וויל אַ ברויט אונ שמעון האָט ברויט, אונ ראובן זאָגט קומען צו שמעון פון ... ווען שמעון וויסען וואָס ראובן וויל, האָט גאָט געגעבען צו ראובן דעם כח פון רעדען. אונ ראובן זאָגט צו שמעון איך וויל ברויט, אונ אזוי איז ביי אַלע מענטשען אונ ביי אַלע זאַכען, אונ ווייל צו יעדער זאַך דאַרף מען חכמה, דאריבער האָט גאָט ברוך הוא געגעבען צו יעדער מענטש אוז צו יעדער בעל מלאכה חכמה ער זאָל קענען טאָהן זיין אַרבייט וואָס ער וויל מאַכען, אונ די חכמה קומט ניט צו דעם מענטש מיט איין מאָהל באַלד ווי ער ווערט געבאָרען, נאָר ביסלאַכווייז ער ווערט אַלע מאָהל קלוגער אונ קלוגער אונ צו זיין חכמה איז ניט דאָ קיין ענדע, אָבער בהמות אונ חיות ווייל איינער דאַרף ניט דעם אַנדערען, זיי דאַרפען ניט קליידער אונ דאַרפען ניט מען זאָל פאַר זיי באַקען אַדער קאָכען אַז פון אַלע זאַכען וואָס דער מענטש דאַרף איז ניט דאָ זיין זאַך וואָס איין אַנדער לעבעדיגע באַשעפעניש זאָל דאָס אויך דאַרפען, דאריבער האָט גאָט זיי קיין חכמה געגעבען אונ ען האָט זיי קיין רייטען געגעבען, ווייל זיי דאַרפען דאָס ניט. אונ ווייל דאָס איז שוין ביי אונז געוויס אַז יעדער מענטש מוז זיין מיט מענטשען צו זאַמען, אונ אָן זיי קען ער ניט לעבען אויף דער וועלט. דאריבער דאַרף זעהן יעדער מענטש ער זאָל ליב האָבען אַלע מענטשען, אונ זאָל זיי קיין שאָדען טאָהן. אונ ווען ער ווערט נאָר קענען טאָהן איינעם אַ טובה זאָל ער זיא באַלד טאָהן, ווערט ער צוריק האָבען טובות פון אַנדערע מענטשען, אונ אזוי וועט לעבען איינער פון דעם אַנדערען.

פרק צז מיר זעהן נאָך מעהר נאָט ברוך הוא האָט אַריין געגעבען אין דיא נאַטור פון יעדער מענטש ער זאָל וועלען טאָהן נוטעס צו מענטשען,

ער זאָל האָבען רחמנות אויף אַ אָרעמאַן, ער זאָל העלפען דעם נעדריקטען, ער זאָל פריי מאַכען די מענטשען וואָס זענען אין געפענגענים, ער זאָל היילען קראַנקע, אונ ער זאָל רעטטען פון נאָך אומגליקען, ער זאָל לערנען חכמה צו אַנדערע מענטשען, מיר זעהן אפילו פרינצען אונ גרויסע שרים אַז זיי זעהן אַ מענטש איז אין אַ סכנה, שטעלען זיי איין זייער לעבען צו רעטטען דעם מענטש, ווי עס האָט געטראָפען אין דיא שטאָט פראַנקפורט-אַדער אין דעם יאָהר תקמ"ה זיבעצין טאָג אין חודש איר, ווען דאָס וואַסער פון דעם טייך איז זייער גרויס געוואָרען אונ ער וואָט

פארפלייצט פיל דערפער וואס זענען געווען ניט ווייט פון וואסער, אונ אויף דעם טייך האבען געשווימען שטובען אונ טירען אונ פענסטער, אונ פיל מענשען זענען דערטרונקען געווארען אין טייך. אונ אין מיטען טייך האט געשווימען א שטיק האלץ, אויף דעם האלץ איז געזעסען א מענטש אונ האט געשריגען מען זאל איהם רעטטין, די מענשען וואס זענען געשטאנען נעבען טייך האבען איהם ניט געקענט רעטטען ווייל די וואסער איז געווען זייער גרויס אונ געשטראמט עס איז ניט מעגליך געווען מען זאל מיט א קליינע שיפול איהם קענען רעטטין אונ א גרויסע שיף איז ביי דעם ברעג וואסער ניט געווען, ביי דעם ברעג וואסער איז אויך געשטאנען דער קאמענדאנט פון שטאט „דער פירשט לעפאלדוס" האט געהייסען דיא מענטשען פון די קליינע שיפלאך זיי זאלען צו שווימען מיט זייערע שיפלאך צו דעם מענטש איהם רעטטען, האבען זיי ניט געוואלט, זיי האבען געזאגט עס איז ניט מעגליך אויף אזוי א טיפע שטארקע וואסער צו פארען מיט א קליינע שיפעל. דער פירשט האט גענומען א שיפול אונ האט זיך אליין אריין געזעצט אין איר אונ איז געפארען אויף דעם וואסער רעטטין דעם מענטש, איידער ער איז נאך געקומען צום העלפט טייך האט דער שטרום אומגעקערט דאס שיפול אונ דער פירשט איז דערטרונקען געווארען אונ דער מענטש איז דערטרונקען געווארען. זעהן מיר וויא די נאטור פון רחמנות איז איין געפלאנצט אין יעדער מענטש, וואדים דער פירשט מיט דעם מענטש זענען געווען פרעמדע, דער פירשט האט דעם מענטש גאר ניט געקענט, אונ עס קען זיין זיי זענען ניט געווען פון איין רעליגיאן, פון דעסטוועגען איז איהם אזוי שטארק געווען דער רחמנות אז ער האט זיין לעבען איינגעשטעלט

פאר איין אנדער מענטשענס לעבען טאמער וועט ער איהם רעטטין.

פרק צח

פרק צח אויף דעם ליבשאפט צו מענטשען האט אונז דיא תורה געבאטען ואהבת לרעך כמוך, דיא זאלסט ליבען דיין פריינד ווי דיך, דער מענטש וואס איז א פריינד צו מענטשען דארף יעדער מענטש איהם האבען ליב וויא זיך אליין, אונ די תורה מיינט אלע מענטשען פריינדע זאל מען ליב האבען אפילו ער איז קיין יוד, ווארום די תורה האט ניט געזאגט ואהבת לאחיך, די זאלסט ליב האבען דיין ברידער, אזוי א יוד ווי דו ביזט, אונ דיא תורה האט ניט געזאגט ואהבת לעמך, דו זאלסט ליב האבען דיין פאלק, נאר די תורה האט געזאגט ואהבת לרעך, דו זאלסט ליב האבין דיין פריינד, דעם מענטש וואס איז פריינדליך צו מענטשען זאלסט די איהם ליב האבין, פריינדליך צו מענטשען מיינט מען, ער טוהט קיינעם קיין שאדען, אונ ער העלפט ארבייטען מיט אלע מענטשען וואס ארבייטען אין דער וועלט, ער ארנייט פאר זיך, פאר זיין ווייב אונ קינדער, אונ זעהט צו שטיצען אנדערע מענטשען, ארעמע ביט געלד ווי וויים ער קען נאך זיין פארמעגען, אונ טוהט טובות וואס זענען מער ווערט ווי געלד, בקור חולים, רעדין פאר א מענטשענס וועגען איהם צו טאהן א טובה,

רעטטען א מענטשען פון דעם מענטש וואס וויל ביי אים גזלן אדער אזוי שלעכטס טאהן, די טובות וואס איין מענטש קען טאהן צו אנדערע מענטשען זענען פיל אוים צו שרייבען, נאר יעדער מענטש דארף טאהן דיא טובה וואס מען בעט ביא אים, אויף א זעלכע מענטשען האט די תורה געבאטען מען זאל זיי ליב האבען, אפילו מיר געפינען אין דער תורה שטייט עטליכע מאהל דער ווארט „רעך" אונ דיא גמרא זאגט רעך מיינט מען נאר א יוד, פון דעסטוועגען אויף דעם רעך זאגט ניט דיא גמרא אז מען מיינט נאר א יוד, מיר דארפען וויסען אז די גמרא האט ניט געפסקנט דינים אונ ניט געטייטשט פסוקים וויא זייא האבען געוואלט, נאר יעדער תנא האט געלערנט פון זיין רבי אונ דער רבי האט געלערנט פון זיין רבי ביז דעם ערשטען רבי משה רבנו וואס ער האט געלערנט פון גאט ברוך הוא, אונ גאט האט געזאגט צו משה דעם מיינונג פון יעדער ווארט דיא ווערטער רעך וואס גאט האט געזאגט צו משה אז מען מיינט נאר א יוד, האט משה רבנו געזאגט צו דיא יודען „איר זאלט וויסען דער דין געהער נאר צו א יוד", אונ וועלכען רעך מען האט געמיינט אלע מענטשען, האט משה רבנו ניט געזאגט אז מען מיינט נאר א יוד, אונ אונ דעם רעך פון פסוק ואהבת לרעך כמוך, האבען די חכמים ניט געזאגט אז מען מיינט רעך א יוד, ווייל משה רבנו האט ניט אזוי געזאגט, דער כלל פון דער זאך, דער ווארט רעך איז געמיינט אלע מענטשען וואס זענען פריינדליך צו מענטשען, [ווי מיר געפינען דיא תורה האט געזאגט צו דיא יודען ווען זייא זענען געוועזן אין מצרים וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, יעדער מענטש [יעדער יוד] זאל בארגען פון זיין פריינד [פון דעם מצרי] אונ יעדע יודישע פרויא זאל בארגען פון איר פריינדין [די מצרישע פרויא] זילבערנע אונ גאלדענע כלים, זעהן מיר אז דיא מצרים זענען אויך גערופען געווארען „רעים" פריינדען צו יודען, ווייל דאמאלס האט גאט געגעבען חן צו די יודען ביא דיא מצרים אונ די מצרים האבען בעקומען א ליבשאפט צו די יודען אונ זענען צו זייא פריינדליך געווארען, אונ דאס האט גאט געזאגט צו משה, דו זאלסט זאגען צו די יודען זיי זאלען בארגען פון די מצרים זילבערנע כלים אונ גאלדענע כלים, אונ די זאלסט ניט פרעגען די מצרים האבען דאך פיינט די יודען זיי האבען אזוי שווער געארבייט מיט די יודען, ווי אזוי וועלען די מצרים געבען דיא יודען זילבער אונ גאלד, דאריבער האט גאט געזאגט צו משה „איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה" איך האב שוין געמאכט די מצרים זאלען זיין רעים, גוטע פריינד מיט דיא יודען], נאך שטייט אין פסוק (ש"ב טו) חושי הארכי רעה דוד, חושי איז געוועזן א פריינד פון דוד המלך די גמרא זאגט חושי איז געוועזן א גוי, פון דעסטוועגען ווייל ער איז געוועזן פריינדליך צו דוד רופט אים דער פסוק רעה דוד, דער שער הקדושה פון רבי חיים וויטאל ז"ל שרייבט יעדער יוד זאל יעדען ליב האבע אויך דעם גוי,

עם

עס שטייט אין ספר תנא דבי אליהו א יוד האט א מאהל פארקויפט צו א גוי פיר קארן פײקלען. האט דער יוד געמאסטען אין א פינסטערע שטוב נאר דיא העלפט צוויי קארן אונ ער האט זיי געגעבען דעם גוי, אונ ער האט געזאגט צום גוי אין זאק איז דא פיר קארן, ווי דער גוי האט געוואלט באצאהלען דעם יוד פאר פיר קארן, ווייל ער האט געגלייבט דעם יוד אז ער האט אים געמאסטען אין זאק פיר קארן איז אראבגעקומען אליהו הנביא אונ האט געזאגט צום יוד [illegible] עס שטייט אין די תורה לא תעשוק את רעך, זאלסט ניט רויבען ביי דיין פריינד, רעך הרי הוא כאחיך הרי הוא כרעך, דיין פריינד דארף ביא דיר זיין וויא דיין ברודער אונ דיין ברודער ווי דיין פריינד, דאס הייסט עס איז קיין אונטערשייד, אויב דער מענטש איז נאר א גוטער פריינד צו מענטשען אפילו ער איז א גוי דארף ער ביי דיר זיין גלייך וויא ער איז דיין ברודער אונ דו זאלסט אים קיין שלעכטס טאהן, דער זקן דנורא שרייבט וואס עס שטייט אין דיא תורה ואהבת לרעך כמוך, דו זאלסט ליב האבען דיין פריינד ווי דו האסט זיך ליב, רעך מיינט מען אויך א גוי וואס איז דיין פריינד זאלסט די אים אויך ליב האבען ווי דיא האסט זיך ליב. אונ דאס וואס גאט האט געבאטען די יודען אז זייא זאלען אריין קומען אין לאנד כנען זאלען זייא הרגנען אלע כנענים, איז געוועזען ווייל זייא האבען שארען געטאהן אין דער וועלט, זיי האבען געגנבעט געגזלט, מזנה געוועזען, זיי האבען געהרגעט מענטשען, אפילו זייערע קינדער זיהן אונ טעכטער האבען זייא פארברענט צו זייערע אבגאטער, ווי זייערע עלטערען פאטער אונ מוטער זענען אלט געווארען פלעגען זיי פארברענען פאר קרבנות צו זייערע עבודה זרות. אונ ווען זייא זייא פלעגט זיין א יום טוב פלעגען אריין גיין אין א גרויסע פינסטערע שטוב פיל מאנס-לייט אונ ווייבער אונ פלעגען דארטען מזנה זיין, וועלכע אשה יעדער מאנספערזאהן האט געכאפט האט ער מיט איר מזנה געוועזען, אונ ווייל זייא האבען פארדארבען די וועלט אונ די לאנד מיט זייערע זנות אונ מיט גזלה. דאריבער האט גאט ברוך הוא געהייסען מען זאל זיי פארלענדען פון דער וועלט, אזוי ווי גאט האט פארלענדעט די מענטשען מיט א מבול, ווייל זייא האבען געגזלט אונ מזנה געוועזען, אונ גאט האט געוואלט מען זאל זיי פארלענדען, די יודען זאלען זיך ניט אבלערנען צו טאהן זייערע שלעכטע מעשים, אזוי ווי עס טרעפט א מאהל ביי א מענטש איז קראנק געווארען א האנד אדער א פוס, אונ דער דאקטאר זעהט אז פון די קראנקע האנד קען קראנק ווערען דער גאנצער מענטש אונ שטארבען, הייסט ער מען זאל אפ-שניידען די האנד, צו רעטטען דעם גאנצען מענטש ער זאל בלייבען לעבען, אזוי האט גאט געדענקט טאמער וועלען די יודען זיך אבלערנען פון דיא כנענים זייערע שלעכטע מעשים, דאריבער האט ער געהייסען מען זאל הרגנען אלע כנענים, אונ נאר אויף די כנענים האט גאט אזוי גוזר געוועזען, אבער ניט אויף אנדערע פעלקער, ווייל

אנדערע!

אנדערע פעלקער זענען נים געוועזן אזוי שלעכט ווי די כנענים, דאריבער האט זיא התורה געבאטען צו די יורשים פעלקער פאלק עם וועט ועגלען מיט דיר מאכען שלום, מענקט די מאכען מיט זיי שלום, אונ היינט אונזערע פעלקער וואס גלויבען אז גאט האט באשאפען דיא וועלט, דארפען מיר געוויס לעבען מיט זייא ווי ברודער, ווייל זייא האבען אויך ליב אלע מענטשען אונ האבען רחמנות אונ טהען חסדים אונ טובות צו מענטשען, אונ היטען אונז מען זאל ביי אונז נים גנבענען אונ נים גזלען, אונ זיי משפטין ריכטיג על דינים, אונ בעשטראפען די שלעכטע מענטשען, די לאנד זאל זיין ערליך אונ גוט צו גאט אונ צו מענטשען, דער רמב״ם שרייבט דער גוי וואס היט די זיבען מצות וועט ער האבען עולם הבא, די גמרא זאגט אפילו א גוי לערונט תורה, ווייל די תורה איז געגעבען געווארען פון גאט, דאריבער איז זיא ביא אים הייליג, איז ער גלייך ביא גאט ברוך הוא וויא א כהן גדול.

פרק צט רבי יהודה הנשיא האט געזאגט אין דער משנה (אבות פ״ב) איזהו דרך ישרה וגו׳, וועלכע איז דיא גלייכע וועג וואס יעדער מענטש זאל אויסדערוויילען צו טאהן? איז דיא אנטווארט א מענטש זאל האבען אזוי א פירונג וואס זאל זיין שיין פאר דעם איינגענטימער וואס טוהט די זאכען אונ עס זאל זיין שיין פאר מענטשען. רבי האט נים געזאגט עס זאל שיין זיין פאר יודען, נאר ער האט געזאגט עס זאל שיין זיין פאר מענטשען, פאר אלע מענטשען, רבי עקיבא האט געזאגט חביב אדם שנברא בצלם, דער מענטש איז געליבט ביא גאט ברוך הוא, דער תוספות יום טוב זאגט רבי עקיבא מיינט אלע מענטשען זענען געליבט ביי גאט נאר ווען זיי טוהען ווי מענטשען, זיי טוהען ווי גאט האט זיי באשאפען, ווארום די מענטשען זענען באשאפען געווארען זיי זאלען זיין גאטס שאפין, גאט האט באשאפען די מאטעריאלען וואס מען דארף צו דער וועלט, אונ דער מענטש זאל אויס ארבייטען כלים פון זיי, גאט האט באשאפען איין עפיל-בוים, דער מענטש זאל פון דעם בוים פלאנצען מיליאנען עפיל-בוימער, אונ אזוי איז געשטעלט געווארין די גאנצע וועלט באשאפונג, דאריבער די מענטשען וואס באשעפטיגען זיך מיט צו העלפען די וועלט זענען ליב ביי גאט נאך זאגט דער תנא כל שרוח הבריות נוחה הימנו, דער מענטש וואס מענטשען זענען צו פרידען מיט אים, ער טוהט קיין אונגערעכט צו מענטשען, נאר פארקערט, ער טוהט מענטשען טובות, דאר בער זענען מענטשען מיט אים צו פרידען, איז גאט אויך צו פרידען מיט דעם מענטש, אבער דער שלעכטער מענטש וואס מענטשען זענען נים צו פרידען מיט אים, ער טוהט שלעכטס צו מענטשען, איז גאט אויך נים צו פרידען מיט אים, אפילו צו גאט איז ער פרום, ער היט צו טאהן אלע מצות וואס געהערען צו גאט, נאר ווייל ער טוהט שלעכטס צו מענטשען איז גאט נים צו פרידען מיט דעם מענטש, אונ דער תנא זאגט נים יודען זאלען זיין צו פרידען, דער תנא זאגט בריות

«באשעפעניש" מיינט מען אלע באשעפענישען אלע מענטשען וואס זענען אויף דער וועלט, זאלען זיין צו פרידען איינער פון אנדערען. ווען גאט זיין צו פרידען פון זיי אונ ער וועט זיי געבען אלע טובות אונ ברכות. טאמער וועסט די פרעגען מיר זעהן עס איז א קאהל דא איזד וואס מיר ווייסען געווים אז גאט איז ניט צו פרידען פון אים. ער איז איין א פיקורוס אונ עסט טרפות אונ איז מחלל שבת אונ עסט חמץ אין פסח אונ עסט אום יום כפור, אונ נאך עבירות. אונ מענטשען זענען פון אים צו פרידען, דהיינו ער גיט צדקה, אונ טוהט גרויסע גמלות חסדים אונ העלפט יתומים אונ אלמנות, אונ ער טוהט קיין שלעכטס צו מענטשען. איז דאך וואס ניט ווי אין די משנה שטייט. נאר באמת זענען מענטשען צו פרידען פון זיינע מעשים אבער ניט פון אים אליין, אונ דער תנא זאגט כל שרוח הבריות נוחה הימנו, מענטשען זאלען זיין צו פרידען פון אים אליין אויך, דער מענטש זאל זיין גלייך צו זיינע מעשים, אונ דיא מעשים זאלען זיין גלייך צום מענטש, זייא זאלען פאסען איינער צום אנדערען, אונ דער מענטש וואס האנדילט ניט מיט אלע מענטשען נאר צו זיין ווייב איז ער שלעכט, אונ בעהאנדעלט זי ניט ווי עס פאסט פאר זיך, פון דעם מענטש זענען אויך מענטשען ניט צו פרידען, אונ גאט ברוך הוא איז אויך ניט צו פרידען, ווי דער נביא מלאכי האט געזאגט ובאשת נעוריך אל יבגוד, דאס ווייב וואס דוא האסט גענומען אין דיין יוגענד זאלסט דיא צו איר ניט פאלש זיין, די גמרא זאגט רבן יוחנן פלעגט געבען שלום צו יעדער מענטש, פריער איידער מען האט אים געגעבען שלום, אונ אפילו ער האט געטראפען א גוי האט ער אים אויך געזאגט פריער שלום, אין ספר חרדים שטייט געשריבען, אין די שטאט צפת איז געוועזען איינער ר' יוסף סראססי דער רבי פון הרב"ז ער האט אייביג געזוכט צו מאכען שלום צווישען מאן אונ ווייב אדער אנדערע מענטשען וועלכע האבען געקריגט מיט יודען אונ מיט גוים. אונ פאר דעם האט ער זוכה געוועזען צו זעהן אליהו הנביא, אונ אפילו דער מענטש וואס איז א גרויסער חכם אונ א גרויסער למדן אויב ער האט ניט די מדה ער זאל ליב האבען אלע מענטשען, איז זיין חכמה גאר ניט ווערט, ווארום אפילו א מענטש לערונט תורה אדער שטייט שמונה עשרה אונ בעט פאר גאט ברוך הוא איז מען זאל אים דאמאלס זאגען עס ברענט אין א שטוב אונ ער זאל גיין העלפען רעטטען מענטשען פון פייער זייא זאלען ניט פאר ברענט ווערען, אדער מען זאגט אים ער זאל רעטטען א מענטש פון א טייך, ער זאל ניט דערטרונקען ווערען אדער צו רעטטען פון איין אנדער סכנה, איז ער מחוייב פון דער תורה ער זאל אוועק לייגען דאס לערנען אונ אוועק גיין אין מיטען שמונה עשרה רעטטין דעם מענטש, מען מוז מחלל שבת זיין צוא רעטטין א מענטש אונ אפילו עס איז א ספק אויב ער וועט אים רעטטען מוז מען אויך מחלל שבת זיין, מען מעג עסען יום כפור אז עס איז א סכנה. זעהן מיר אז ליב

האבען

האבען מענטשען מוז יעדער מענטש, אונ מיר זעהן אפילו דיא מענטשען וואס זענען אבגעזונדערט פון מענטשען אונ זיצען אין די וועלדער ווי חיות, פון דעקט׳ וועגען זיצען זייא ניט לעדיג, זייא בעשרייבען נאטור חכמות, זייא בעשרייבען גראזען צו מעדיצינען, אונ נאך א וועלכע זאכען, דאס בעשרייבען זייא דאך פאר מענטשען ניט פאר די חיות פון וואלד, עס האט זיי קיינער געבאטען זיי זאלען דאס בעשרייבען, נאר דיא נאטליכע נאטור דערוועקט זייא צו טאהן טובות צו מענטשען מיט וואס זיי וועלען נאר קענען, מיר זעהן אין פסוק שטייט וועגן גאט ברוך הוא האט געזאגט צו שלמה המלך בעט ביא מיר וואס זאל איך דיר געבין, האט שלמה געזאגט צו גאט ברוך הוא דו זאלסט מיר געבען חכמה איך זאל פארשטיין צו משפטין דיין פאלק, האט שלמה גיט געבעטען דיא חכמה פאר זיך, נאר ער זאל קענען משפטין, אונ מאכען שלום צווישען מענטשען, אונ גאט ברוך הוא האט אים אויך אזוי געענטפערט וויל דו ווילסט די חכמה ניט נאר פאר זיך, נאר דו זאלסט וויסען צו משפטין אונ מאכען שלום צווישען מענטשען, דריבער וועל איך דיר געבען חכמה

פרק ק דער תנא זאגט אין אבות רבי נתן דרך ארץ איז פריער ווי תורה, וואס איז דרך ארץ? דרך ארץ מיינט מען ער זאל ליב האבען אלע מענטשען אונ ער זאל טוהען דיא זאכען וואס וועלען געפעלען צו אלע מענטשען, אונ ער זאל מבטל זיין זיין ווילען פאר דעם ווילען פון אנדערע מענטשען, דאס איז דער טייטש דרך ארץ, דאס פירונג מיט מענטשען וואס זענען אויף דער ערד, איז פריער וויא תורה לערנען, ווי דער פירונג פון מענטשען צו גאט ברוך הוא. ווארום דיא תורה אליין האט זיך מבטל געוועזען פאר דאס לעבען פון מענטשען ווי מיר האבען געשריבין אין פריערדיגען פרק, די תורה האט געבאטען מען זאל מחלל שבת זיין אונ עסען יום כפור נאר וועגען א מענטש זאל גערעטעט ווערען מיט זיין לעבען מיר זעהט די תורה האט געבאטען אין די עשרת הדברות מען זאל געבען כבוד צו פאטער אונ מוטער, מען זאל מורא האבען פאר זיי, אויב דער זוהן האט געהאט א קריג מיט איינעם אונ ער וויל ווערען שלום, אונ זיין פאטער אונ מוטער הייסען ניט ער זאל מאכען שלום, זאל ער זיי ניט פאלגען נאר ער זאל מאכען שלום, דער נביא מיכה האט געזאגט צו די יודען רו ווייסט וואס גאט ברוך הוא פארלאנגט אונ פאדערט פון דיר, דו זאלסט טאהן משפט, אויב דו קאנסט ביי דיין חבר אדער דיין חבר מאנט ביי דיר זאלט איר גיין צום משפט אונ אזוי וויא מען וועט אייך פסקין זאלט איר פאלגען, אונ איר זאלט ליב האבען צו טאהן חסד, דאס מיינט מען אז איר וועט טאהן איינעם א טובה זאל דיא טובה געטאהן ווערען מיט ליבשאפט אונ מיט א פריילעכען פנים, אונ דיא טובות זאלען זיין בעהאלטען דוא זאלסט ניט אויסשרייען פאר מענטשען איך האב געטאהן דעם מענטש א טובה, נאר פון דיא טובה זאל

פיינער

קיינער וויסען נאר גאט ברוך הוא אליין . דער מענטש זאל ניט פארשעמט ווערען דאס איז דער עיקר וואס גאט ברוך הוא פארלאנגט פון מענטשען , אפילו מענטשען וועלען נאר מקיים זיין די דריי מצות וועט גאט ברוך הוא אויך זיין צופרידען , ווי מיר זעהן דער דור הפלגה [די מענטשען וואס האבען געבוים דעם הויכען טורעם] זייא האבען געזאגט מיר ווילען ניט דינען גאט , מיר וועלען ארויף גיין צו אים אין הימעל און מיר וועלען מיט אים האלטען א מלחמה , פון דעסטוועגען האט זיי גאט ברוך הוא ניט פארלענדט פון דער וועלט , ער האט זיי נאר פארשפרייט אויף דער וועלט , און די מענטשען וואס האבען צו גאט ניט געזינדיגט נאר זייא האבען גע-זינדיגט איינער צום אנדערען , זיי האבען געגזלת איינער פון אנדערען , האט גאט ברוך הוא געברענגט אויף זיי א מבול און זיי זענען פארלענדט געווארען פון דער וועלט , אבער דער דור הפלגה זענען געווען פריינדליך און גוט איינער צום אנדערין ווי עס שטייט אין פסוק ביי דעם דור הפלגה זייא זענען געווען שפה אחת ודברים אחדים , אלע האבען געהאט איינע שפראכע און איינע רייד , וויא איינער האט גערעט האבען אלע איינגעשטימט צו זיינע רייד , דאריבער האט גאט ברוך הוא זיי געלאסט לעבען , און ווען גאט ברוך הוא האט געגעבען די תורה צו די יודען האט ער אויך געווארט ביז דיא צייט וואס איז געווען שלום ביי יודען , וויא דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק ויחן שם ישראל , ער האט געווארט , וויל אלע יודען זענען געווען צופרידען איינער מיט דעם אנדערען גלייך ווי אלע יודען וואלטען געווען איין מענטש . אין די תורה איז דא תרי"ג מצות [זעקס הונדערט דרייצעהן מצות] און די אלע מצות דארף יעדער יוד מקיים זיין , איז דאך א פראגע ווי אזוי קען יעדער יוד מקיים זיין אלע תרי"ג מצות , עס זענען דאך דא מצות וואס א ישראל טאר זיי ניט מקיים זיין , א ישראל און א לוי טארען ניט עסען תרומה און ניט קרבנות , און טארען ניט מקריב זיין קרבנות , עס זענען דא מצות וואס געהערען צו א מלך צו א כהן גדול , און נאך פיל א זעלכע מצות , נאר אזוי וויא יעדער מענטש האט פארשידענע גלידער , האנד , פוס , אויגען , אויערען און נאך גלידער , יעדער גליד טוהט וואס אנדערש , און איין גליד קען ניט טאהן וואס דער אנדערער גליד דארף טאהן , די אויגען זעהן און קענען ניט טאהן וואס די האנד טוהען , די האנד קענען ניט טאהן וואס די אויגען טוהען , נאר יעדער גליד טוהט פאר דעם גאנצען מענטש , אזוי זענען אלע יודען וויא איין מענטש מיט פיל גלידער פארשידענע צו דיא מצות פון די תורה , יעדער יוד וועלכע מצוה ער טוהט טוהט ער זיא פאר אלע יודען ווענען , און אזוי ווי די האנד קענען נאר טאהן פאר דעם גאנצען מענטש , ווען זיי זענען צוזאמען באהעפט צו דעם מענטש , אבער ווען דיא האנד איז אבגעבראכען פון דעם מענטש קען זיא ניט טאהן פאר זיך און ניט פאר דעם מענטש , ווארום דער מענטש גיט א לעבונג אין די האנד און די האנד גיט א חיות אין דעם מענטש .

ווען

ווען טוהט יעדער יוד א מצוה פאר אלע יודענס וועגען ווען ער איז באהעפט צו אלע יודען, עס איז שלום בייא אלע יודען און יעדער יוד האט ליב אלע יודען דאריבער ווערט געקרעכענט די מצות וואס יעדער יוד טוהט גלייך ווי אלע יודען וואלטען זיא געטאהן, דאס זאגט דיא תורה ואהבת לרעך דו זאלסט ליב האבען דיין חבר, כמוך, אזויא וויא דו, אלע מצות וואס דיין חבר וועט טאהן וועט זיין גלייך ווי דו וואלסט זיי געטאהן, דאס איז ביי מצות וואס געהער צו די נשמה, און ביי אלע זאכען וואס געהער צום גוף, זענען אלע מענטשען וויא איין מענטש, יודען מיט אלע פעלקער גלייך, תייל עס זענען דא זאכען וואס דער מענטש קען טאהן און דער מענטש קען דאס ניט טאהן, דער יוד לעבט פון דיא זאכען וואס דיא גוים [פעלקער] טוהען, די גוים לעבען פון די זאכען וואס די יודען טוהען דאריבער

דארף יעדער מענטש ליב האבען אלע מענטשען.

פרק קא

אזוי וויא דיא גלידער פון מענטש היטען איינע די אנדערע, זיי זאלען ניט שאדען טאהן איינער דעם אנדערען, און ווען איין גליד האט שמערצען ליידען אלע גלידער די שמערצען, אזוי דארף יעדער מענטש היטען אלע מענטשען וואס ער קען היטען זיי זאלען קיין שאדען האבען, ניט פון אים און ניט פון אנדערע מענטשען, ניט גענוג וואס ער וועט ניט גנבנן און ניט גזלן און אנדערע שלעכטס ניט טאהן, אויב ער קען היטען איין אנדער זאל אויך ניט גנבנן בייא זיין חבר, מוז ער אים היטען, און וועלכע טובה ער קען טאהן זיין חבר זאל ער אים טאהן, אפילו זיין חבר וועט גאר ניט וויסען אז ער האט אים געטאהן דיא טובה, פון דעסטוועגען מוז ער אים טאהן די טובה, דהיינו ער האט געהערט גנבים ווילען גנבנן ביי איינעם, איז ניט גענוג וואס ער וועט גיין צו זיין חבר אים זאגען היט דיין שטוב ווארום מען וויל ביי דיר גנבנן, נאר ער אליין זאל זוכען אלע מיטלען מען זאל דעם חבר ניט בעגנבנען, און זיינע גלידער טוהען אויך אזוי, אז איינער גייט אין גאס און זעהט פון ווייטען א שטיין ליגט אויף די ערד, נעמט די האנד דעם שטיין וואס ליגט אים אויף א זייט, די פוס זאל זיך ניט א קלאפ טאהן אין דעם שטיין, און די נאטור ציהט די האנד זאל אוועק נעבען דעם שטיין פון וועג, און ניט מען זאל ווארטען ביז דיא פוס וועט אוועק שטויסען דעם שטיין פאר זיך, און אויב דער חבר האט צער פון א זאך זאלסט דיך אויך מצער זיין אין אמת גלייך ווי דער צער וואלט אין אמת געוועזן דיינער, אזוי ווי אלע גלידער האבען צער פון די שמערצען וואס איין גליד האט, און פארקערט אויב דיין חבר האט א שמחה, זאלסט די דיך פרייען מיט זיין שמחה גלייך וויא דיא שמחה וואלט געוועזן דיינע, און ניט נאר דו זאלסט דיך פרייען מיט דיין חברס שמחה נאר זיי זאלסט אים העלפען אויס צו פירען די שמחה, אזוי ווי די גלידער העלפען איינע די אנדערע, דהיינו די אויגען ווילען זעהן א שיינע זאך, און גאר דיא אויגען

ווע'לן

װעלען הנאה האבען פון די זאך צו זעהן, אונ די פוס װעלען אין דעם זעהן קיין הנאה האבען, פון דעסטװעגען פירען אים די פוס צו זעהן די שיינע זאך דיא אויגען זאלען הנאה האבען. אונ אפילו איינער זעהט אז ער װעט מאהן א רעה צו זיין חבר װעט ער האבען פון דער רעה א טובה, אפילו דיא טובה װעט זיין א גרויסע אונ די רעה װעט זיין א קליינע פון דעסטװעגען זאל ער ניט װעלען האבען א טובה פון זיין חברס רעה, אונ צװייא מענטשען קרעמער װאס ביידע קרעמערס האבען גלייכע סחורות, אז א סוחר קומט אריין צו איינעם אין קראם קויפען סחורה, זאל ער קיין שלעכטס ריידען אויף זיין חברס סחורה, אונ יעדער סוחר מעג זוכען קונים װאס זאלען ביי אים קויפען זיין סחורה, אונ ער מעג גיין צו סוחרים א היים פארקויפען זיין סחורה, דער ענין איז למשל איינער האט געזאגט צו צװייא מענטשען װעלכע פון אייך ער װעט פריער קומען צו דעם ארט װעל איך אים געבען הונדערט רובל, מעג יעדער פון זייא ביידע זיך שטארקען צום לויפען ער זאל קומען צו דעם ארט פריער פאר זיין חבר, ער זאל בעקומען די הונדערטע רובל נאר ער זאל מאהן מיטלען זיין חבר זאל ניט קענען קומען פריער פאר אים, דאס טאר מען ניט. אזוי מעג א מענטש אויפשטיין גאנץ פריה אונ גיין צו סוחרים פאר־קויפען זיינע סחורה װען זיין חבר שלאפט נאך, אבער צו מאהן מיטלען זיין חבר זאל ניט קענען פריה אויפשטיין, אדער ער זאל ניט קענען פערקויפען זיין סחורה דאס טאר מען ניט. שלמה המלך האט געזאגט לך אל נמלה עצל, דו פוילער מענטש גייא צו די מילב אונ זעה איר פירונג װעסט דו װיסען װי אזוי דו זאלסט מאהזען. דיא מילבין גרייטען אן זייער עסען זומער אויף װינטער, אז דיא מילב קומט צו א קערענדיל װייץ, נעמט זיא ניט דאס קערענדיל ביז זיא שמעקט צו איר, אונ אויב זיא דערקענט אז איין אנדער מילב האט אנגערירט דאס קערענדיל גייט זיא אװעק פון דעם קערענדיל אונ רירט אים ניט אן, זיא טראכט זאל דאס קערענדיל ליגען ביז עס װעט קומען דיא מילב װאס דאס קערענדיל נעהער צו איר װעט זיא אים נעמען, אונ זיא גייט זוכען איין אנדער קערענדיל, אונ אפילו זיא געפינט ניט איין אנדער קערענדיל װעט זיא אויך ניט נעמען דאס קערענדיל װאס געהער צו איין אנדער מילב, אונ זיא טוהט דאס ניט װייל זיא האט מורא זיא װעט געשטראפט װערען, נאר װייל עס איז איינגעפלאנצט אין איר באטור דאס ערליכקייט, אזוי דארף מאהן יעדער מענטש ער זאל ניט אנרירען װאס געהער ניט צו אים.

פרק קב אונ עס איז ניט גענוג װאס איין מענטש טוהט ניט שלעכטס צו זיין חבר װאס האט אים קיין שלעכטס געטאהן. נאר אפילו זיין חבר האט אים יא שלעכטס געטאהן פון דעסטװעגען זאל ער אים ניט אבטאהן שלעכטס פאר שלעכטס, נאר ער זאל לערנען א זכות אויף דעם מענטש װאס האט אים דאס שלעכטס געטאהן, טאמער האט ער דאס געטאהן אומגערען אונ ניט װיסענדיג

זיך

ער האט נאר ניט געוואוקסט אז פון אים וועט ארויס קומען דאס שלעכטס וואס איז געקומען אונ אין אמת איז ער מיר קיין שונא, דאריבער זאל יעדער מענטש זיך קיינעם ניט טאהן שלעכטס, אונ אפילו דו ווייסט געוויס אז דיין חבר האט דיר געטאהן שלעכטס ווייל ער האט דיר געוואלט שלעכטס טאהן, פון דעסטוועגען זאלסט די אים קיין שלעכטס טאהן, אונ אפילו די טוהסט אים קיין שלעכטס נאר ער האט א שאדען דעה"ר אין אנדערען זאלסט דיא דיך ניט פרייען, אונ זאלסט ניט האבען א נקמה אונ אפילו אין הארצען זאלסט דיא ניט האבען אויף אים א פיינדשאפט, אונ אפילו דיא מצוה איז געגען דיא נאטור זיא איז אבער ניט געגען דעם שכל אונ ווייל דיא מצוה איז שווער צו מקיים זיין דאריבער האט גאט ברוך הוא צו געזאגט פאר די מצוה פיל שכר. ווען די מצוה איז גאט ברוך הוא מוחל דעם מענטש זיינע אלע עבירות, אונ אויב דו האסט געבעטען ביי א מענטש ער זאל דיר טאהן א טובה, אונ דער מענטש האט דיר די טובה ניט געוואלט טאהן, זאלסט די אויף אים ניט בייז זיין, זאלסט דיא אויף אים לערנען א זכות, טאמער האט ער ניט געקענט דיר די טובה טאהן, אזוי ווי עס האט געטראפען ביא דעם פילאזאף דיאגינוס ער האט געלייקענט אין אלע עבודה זרות, ער האט געזאגט פאר אלע מענטשען אלע עבודה זרות זענען גאר ניט זיי קענען ניט טאהן שלעכטס אונ גוטס, נאר איין גאט איז דא אויף דער וועלט, ער האט די וועלט בשאפען אונ ער קען טאהן אין דער וועלט וואס אלץ ער וויל, א מאהל איז ער געגאנגען אין גאס געזעהן א עבודה זרה, האט ער געקניט פאר דיא עבודה זרה, אונ איז געפאלען מיט זיין פנים אויף דיא ערד אונ האט אויסגעשפרייט די הענד צו דיא עבודה זרה אונ האט געוויינט, מענטשען האבען דאס געזעהן איז ביא זיי געווען די זאך א גרויסער וואונדער, דיאגינוס זאל וויינען פאר א עבודה זרה, מען האט אים געפרעגט דוא האסט ביז יעצט געזאגט אז דיא עבודה זרה קען גאר ניט העלפען, אונ יעצט וויינסט דו פאר איר, האט דיאגינוס זיי געענטפערט איר ווייסט דאך אז איך בין ארעם, אונ האב קיין אנדער פרנסה נאר די נדבות וואס מען גיט מיר, אונ א מאהל בעט איך ביי איינעם א נדבה אונ ער גיט מיר ניט, ווער איך בייז אויף דעם מענטש, אונ איך האב מיך בארעכענט אז דאס איז א שלעכטע מדה מען דארף ניט בייז זיין אפילו אויף דעם מענטש וואס גיט מיר ניט, דריבער בין איך געקומען איינגעוויינען אין מיר דיא מדה ניט בייז צו זיין אויף דעם וואס גיט מיר ניט, אונ האב געבעטען אונ געוויינט פאר דיא עבודה זרה זיא זאל מיר עפעס געבען, אונ זיא האט מיר גאר ניט געגעבען, קען איך דען זיין בייז אויף די עבודה זרה וואס זיא האט מיר גאר ניט געגעבען? קען זיא דען געבען? אזוי דארף איך ניט בייז זיין אויף א מענטש וואס איך האב אים געבעטען אונ ער האט מיר ניט געגעבען, אלזו מיר דאכטען ער איז אויך א עבודה זרה. [illegible]

דער

דער חכם דיאגינוס האט בעמערקט אז דאס איז א שלעכטע מדה ביז זאגן אויף א מענטש ווייל ער האט ניט געוואלט טאהן א טובה.

פרק קב דער ספר חרדים שרייבט מען טאר ניט פארשעמען א מענטש, ניט א רייכען מענטש און ניט א קליינעם מענטש ניט א גוי און ניט א יוד, און מען דארף געבען כבוד צו יעדער מענטש, און נאך מער כבוד דארף א מענטש געבען זיין ווייב, עס זענען דא מענטשען וואס גיבען כבוד צו אלע מענטשען און זיי האבען ליב אלע מענטשען, נאר זייערע ווייבער האבען זיי פיינד און פארשעמען זיי, ער מיינט ווייל זיא איז זיין ווייב מעג ער מיט איר טאהן וואס ער וויל, זאל מען וויסען צו פארשעמען זיין ווייב איז א גרעסערע עבירה ווי ער פארשעמט א פרעמדען, און יעדער מענטש מוז זיך היטען ער זאל ניט מצער זיין דאס ווייב זיינע, און זאל זיין געהיט ער זאל ניט אויפהייבען געגען איר א האנד צום שלאגען זיא. דער ר"י זכרונו לברכה שרייבט דער מענטש וואס הייבט אויף א האנד געגען זיין ווייב צו שלאגען זיא אפילו ער איז אזוי א צדיק וואס דיא שכינה רוהט אויף איהם, ווערען די עבירה ווערט אבגעטאהן פון איהם די שכינה, ביז ער וועט זיא איבערבעטען און זיא וועט איהם מוחל זיין, ד.ה. א מענטש טאר ניט זיך דערווייטערן פון זיין ווייב ער זאל אוועק פאהרען פון לאנד אין א ווייטע מדינה, און זיך לאזען אין געלד טאר מען געווים ניט אוועק פאהרען פון איר. און א מענטש טאר ניט נעמען זיין ווייב אויב ער האט ניט געזעהן פון איר שלעכטע מעשים, ווי דער נביא מלאכי האט געזאגט כי שנא שלח, גאט ברוך הוא האט פיינד דעם מענטש וואס גט זיין ערליכע ווייב. און דער מענטש וואס לעבט ערליך מיט זיין ווייב איז דיא שכינה ביי זיי, די גמרא זאגט דער מענטש וואס האט ליב זיין ווייב ווי זיך אליין און ער גיט איר כבוד מער ווי ער וויל זיין כבוד וועט זיין א ברכה ביי איהם אין שטוב, ווארום יעדער מענטש ווערט געבענטשט נאר אין דעם זכות פון זיין ווייב, און אלע זאכען וואס דער מענטש דארף טאהן זאל ער נאר פרעגען א עצה ביי זיין ווייב, און אז איר ערלויבניס זאל ער קיין זאך טאהן, דער מענטש וועט זיין געבענטשט פון גאט ברוך הוא, מיט פרידען אין שטוב און פרנסה און מיט גוטע פרומע קינדער. און יעדער פאטער און מוטער זאלען אכטונג געבען אויף זייערע טעכטער זיי זאלען גוט בעהאנדלען זייערע מאנען, און זייא זאלען איינפלאנצען אין זייערע הערצער די ליבשאפט צו זייערע מאנען, זייא זאלען דיא מאנען ליב האבען מיט אמת און געבען כבוד צו זייערע מאנען, און עס זאל אין זייער שטוב קיין קללה געהערט ווערען.

פרק קג יעדער פאטער און מוטער דארפען ליב האבען זייערע קינדער און זאלען ניט מצער זיין זייערע קינדער אומזיסט, נאר ווי פיל נוען דארף ניט קיינער זיין צו פיהרען איהם אין פרומען און גוטען וועג, ווי די גמרא זאגט א

פאטער

פאטער און מוטער זאלען אבשטויסען זייערע קינדער פון זיך מיט די לינקע האנד און זאלין אים דער נאנטערען צו זיך מיט דיא רעכטע האנד, זיי זאלען ניט ארויף לייגען אויף זייערע קינדער א שווערע בעדינונג און זאלין ניט ריידען צום קינד וויא א אלצטער רעט צו א זעלנער, נאר ער זאל ריידען צו אים מיט גוטע רייד, און מיט א פרייליכען פנים, וועט דער קינד אים פאלגען און גירע וועלען זיין צו פרידען, ווי עס שטייט אין יורה דעה (סימן ר״מ) א מענטש טאר ניט ארויף לייגען א שווערע ארבייט אויף זיינע קינדער, און זאל ניט פארלאנגען פון זיי צו פיל כבוד, אפילו זיי גיבען אים ניט אזוי פיל כבוד ווי עס קומט אים, זאל ער זיך ניט מאכען וויסען, און זאל זיי מוחל זיין, אז איינער שלאגט זיין ערוואקסענעם זוהן באדארף מען אים מחרים זיין, ווייל דער פאטער ברענגט אים צו א עבירה, דער זוהן וועט ביז ווערען אויף דעם פאטער און וועט אים פלוכען און ער וועט גיין שטערבען אויף די תורה, פאר וואס די תורה האט געמאכט געוועלטיגען דעם פאטער אויף אים, און ער זאל ניט געביטען אויף זיין קינד אזעלכע זאכען וואס ער קען זיי ניט טאהן, און ווען ער וועט בייזען צו זיין קינד ער זאל עפעס טאהן זאל ער ניט זאגען איך הייס דיר זאלסט אזוי טאהן מוזט די אזוי טאהן נאר ער זאל צו אים זאגען מיין מיינונג [אדער מיין פארלאנג] איז מען זאל אזוי טאהן, וועט דער קינד געוויס טאהן ווי דער פאטער וויל. דער פאטער וועט זיין נוט צום קינד, און דער קינד וועט זיין נוט צום פאטער. רש״י שרייבט אין חומש אנהייב סדרה דברים אויף דעם פסוק ויהי בארבעים שנה „משה רבנו האט געשטראפט די יודען נאנט פאר זיין שטארבען פאר וואס האט ער זיא ניט געשטראפט פריער, ווייל ער האט געזעהן ווי יעקב אבינו האט געטאהן, יעקב אבינו האט אויך ניט גע־שטראפט זיינע קינדער ביז פאר זיין שטארבען, יעקב האט געזאגט צו ראובן מיין זוהן איך וועל דיר זאגען פאר וואס האב איך דיך ניט געשטראפט די גאנצע צייט ביז היינט פאר מיין שטארבען ווייל איך האב זעהר מורא געהאט מאמער וועסט דיא מיך פארלאזען און דיא וועסט זיך באהעפטען צו מיין ברודער עשו, און אז יעקב אבינו האט אזוי מורא געהאט אויף זיין זוהן ראובן, דארפען מיר דאך געוויס מורא האבען מיט אונזערע קינדער, נאר דער עיקר איז יעדער פאטער זאל שלאגען און שטראפען זיין קינד ווען ער איז נאך קליין און זאל ניט פארמיידען פון אים די רוט, און זאל מיט הונדערטער אויגען אכטונג געבען אויף יעדער טריט פון זיין קינד און אויף יעדער זאך וואס ער טוהט און וואס ער רעט, ער זאל אים לערנען ווי אזוי ער זאל ריידען צו זיינע עלטערען און צו פרעמדע מענטשען, און זאל אים לערנען זיין פרום צו גאט און גוט צו מענטשען, ער זאל זיי שטראפען א מאהל מיט גוטען און א מאהל מיט בייזען און א מאהל מיט א רוט, ביז ער וועט אין זיי איינווארצלען יראת שמים און אלע גוטע מדות, און אזוי ווי ער וועט

אין די איינוואוינער קינדהייט ווערט אזוי בלייבען ביי זיי אויף זייער גאנצען לעבען, דער עיקר איז יעדער פאטער זאל פירען זיינע קינדער מיט חכמה, אויב ער איז רייך זאל ער ניט געבען זיינע קינדער צו פיל פערגעניגען ער זאל זייא קיין געלד געבען, נאר וואס זיי וועלען דארפען זאל מען זייא געבען אין שטוב, ער זאל אבטוונג געבען ווער עס זענען זייערע חברים, אונ מיט וואס זיי פארברענגען זייערע צייט, ער זאל זעהן זיי זאלען זיין שטענדיג באשעפטיגט, ניט מיט גאנץ שווערע ארבייט נאר באשעפטיגט זאלען זיי זיין מיט לערנען שרייבען, אונ זאל זיי לערנען א שיינע אונ א גרינגע מלאכה (ווי מיר האבען שוין געשריבען). אונ דער פאטער וואס איז גאנץ רייך זאל ער בעווארענען ביי זיין לעבען אז נאך זיין שטארבען זאלען זייא אויך ניט האבען צו פיל געלד אין די האנד, נאר ער זאל אוועק לייגען דאס געלד אין א קאסע אונ זיי זאלען לעבען נאר פון דעם ריוח ביז זייא וועלען גרויס ווערען אונ וועלען וויסען ווייא צו האנדלען מיט דעם געלד. פון דעסטוועגען דארף דער מענטש זעהן צו בעווארענען זיין נשמה אויך, אונ אז ער וועט לאזען פאר זיינע קינדער א ביסעל געלד ווייניגער וועט אויך גוט זיין, ווייא די גמרא זאגט וייש לקיש איידער ער איז געשטארבען האט ער געלאזען אין שטוב א ביסעל זאפרען, האט ער געזאגט אויף זיך דעם פסוק ועזבו לאחרים חילם, זיי לאזען זייער פארמעגען צו פרעמדע, דער פירונג איז אין דער וועלט אז א סוחר נעכטיגט אין א גאסט הויז אפילו נאר איין נאכט איידער ער פארט אוועק לאזט ער עפעס געלד פאר די משרתים, אונ ער שענקט קליינע מתנות צו די קינדער פון בעל הבית זייא זאלען זאגען א אנדענקונג אויף דעם נאמען פון דעם סוחר, אונ אויב דער סוחר איז געווען אין דעם גאסט הויז א לאנגע צייט בעפרידיגט ער די מענטשען נאך מער, אונ אז דער מענטש איז אין דער וועלט וואס דאס איז אויך נאר ווי א נאכט הויז עטליכע יאהרען דארף ער דאך געווים עפעס לאזען אויף דער וועלט מען זאל איהם האבען צו געדענקען, יעדער מענטש דארף עפעס לאזען א אנדענקונג אויף דער וועלט אויסער דעם שכר וואס ער וועט האבען בעולם הבא ווי מיר האבען שוין געשריבען עס איז דא א חיה וואס זיא האט זייער שיינע האר גאנץ ווייכע מיט פיל קאלירען, דיא פעל איז זייער טייער די פעל ווערט פארקויפט צו מלכים אונ גרויסע גבירים אונ די חיה וואוינט זייער טיף אונ ווייט אין דער מדבר, עס איז זייער שווער איר צו געפונען, נאר ווען זיא שפירט ביי זיך זיא איז שוין אלט אונ שוואך אונ עס איז געקומען איר צייט צו שטארבען גייט זיא ארויס פון דער מדבר אונ לייגט זיך אויף דעם וועג וואו מענטשען גייען, אונ ליגט דארט ביז זיא שטארבט, מענטשען זאלען זיא געפינען וועלען זיי הנאה פון איר פעל, פון די חיה דארף יעדער מענטש ארויס נעמען א מוסר איידער ער גייט אוועק פון דער וועלט זאל ער פארזארגען נאך מענטשען ערגעץ זאלען אויך עפעס הנאה האבען פון זיין רייכקייט וואס ער האט אנגעזאמלט

אויף דער וועלט, וועט זיין אנגעגרייט פאר אים עולם הבא ווי די גמרא זאגט צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, די צדיקים זיצען מיט זייערע קרוינען [וואס זיי האבען פאר זיך אנגעגרייט פון זייער תורה אונ מצות אונ מעשים טובים אויף דיא וועלט], אונ האבען פארגעניגען צו זעהן דיא שיינקייט פון דיא שכינה.

פרק קד איינע פון דיא גוטע מדות וואס דער מענטש דארף זיך געוויינען צו איר, ער זאג זיין אלע מאהל פריילוך, ווי עס גייט אים מיט זיין פרנסה, פון דעסטוועגען זאל ער ניט טרויעריג זיין, נאר ער זאל שטענדיג האפען צו גאט ברוך הוא אז ער וועט אים די צייט פארבעסערען, ווארום אויף וועלכע זאך וועט ער זיך מצער זיין, אויף די צייט וואס איז אוועק געגאנגען וואס וועט אים העלפען זיין צער, וואס עס איז געוועען איז שוין געוועען, אונ אויף די צייט וואס יעצט איז איז איינס פון ביידע, אויב ער קען די זאך פאר ריכטען אדער ניין, אויב ער קען דאס פאר ריכטען. דארף ער דאך ניט טרויערען, דארף ער טאהן אונ זעהן דיא זאך זאל גוט ווערען, אונ אויב ער קען ניט העלפען צו פארבעסערען די זאך איז דאך פארפאלען וואס וועט אים העלפען וואס ער וועט זיך מצער זיין, אונ אויב ער זארגט אויף די שפעטערדיגע צייט, פון וואנען ווייסט ער וואס שפעטער וועט זיין, ווי דער ספר משלי שרייבט זאלסט ניט זארגען אויף מארגען ווארום דוא ווייסט ניט וואס דער היינטיגער טאג וועט פאר דיר געבארען, עס קען דיר דער היינטיגער טאג געבען אזוי א גליק אז די מארגענדיגע צרה וואס דו זארגסט וועגען איר זאל גאר ניט קענען זיין, נאר יעדער מענטש דארף באקלערען זונ בעטראכטען זיינע ענינים אונ געשעפטען אונ זוכען עצות ווי אזוי צו פארבעסערען זיין בעשטאנד ניט פויל צו זיין אונ צו ארבעטען נאר אלץ אן זארג, ווארום דאס זארג מאכט פויל דעם מענטש, צו עולם הזה אונ צו עולם הבא, אונ דער מענטש זאל ניט רעכענען ווען אים איז שלעכט אז עס וועט אייביג אזוי זיין, נאר ווי דער תנא זאגט אין לך אדם שאין לו שעה, צו יעדער מענטש טרעפט א גליקליכע שעה, דער מענטש דארף טאהן צוויי זאכען, תפלה אונ בעטען צו גאט ברוך הוא אונ ארבעטען, אונ א מענטש זאל ניט זאגען וואס וועט מיר העלפען מיין ארבעט אונ מיין תפלה אז איך בין געבארען אין א שלעכטען מזל, ווארום ערשטענס יעדער מזל איז אויך מיט א צייט, דער שלעכטער מזל גייט אריבער מיט זיין צייט אונ עס קומט א בעסערער מזל, ווי מיר זעהן ניל מאהל מענטשען וואס זענען געוועען אין דער יוגענד ארעם אונ צו די עלטער זענען זיי רייך געווארען, אונ עס טרעפט פארקערט אויך, עס זענען דא מענטשען אין דער יוגענד זענען זיי רייך אונ צו די עלטער ארעם, זעהן מיר אז דער מזל ענדערט זיך וועגען מענטשען, דער עיקר איז תפלה, מען זאל בעטען ביי גאט ברוך הוא ער זאל ענדערען דעם מזל זיינעם צו נוטען, ווארום גאט ברוך הוא קען מאכען

ביידע

ביידע זאלען זיין דער מזל וואס איז שלעכט זאל זיין גוט און ער זאל דעם מענטש קיין שאדען טאהן, ווי דער משל איז אין מדרש איינער האט געשווארען ער זאל דעם שטיין וואַרפען אויף זיין זוהן נאכדעם האט ער חרטה געהאט אויף די שבועה, ווארום ער וועט דאך דעם זוהן הרגענען, האט ער דעם שטיין צו שטויסען אויף קליינע שטיקלאך און האט איינציגוויז געווארפען די קליינע שטיקלאך אויף זיין זוהן, די שבועה זיינע איז מקוים געווארען ער האט געווארפען דעם שטיין אויף זיין זוהן, און דעם זוהן האט ער קיין שאדען געטאהן, אזוי טוהט א מאהל גאט ברוך הוא אויך וואס דער מזל ווייזט אויף דעם מענטש ווערט מקוים, און עס מאכט דעם מענטש קיין שאדען און א מאהל מאכט גאט ברוך הוא דער מזל זאל מקוים ווערען אויף א זאך וואס איז גלייך צו די זאך וואס דער מזל ווייזט אויף איר, אזוי ווי פרעה האט געזעהן דער מזל ווייזט אויף יודישע בלוט, האט ער געמיינט אז דיא יודען וועלין נעהרגעט ווערען האט גאט ברוך הוא געמאכט אנדער בלוט מען זאל דיא יודען מלה ״, און אז א מענטש וויל זיין תפלה זאל געענטפערט ווערען זאל ער פריער טאהן תשובה אויף זיינע זינד, נאכדעם זאל ער מתפלל זיין, און דער מענטש וואס וויל אבטאהן פון זיך די זארג און טרויעריקייט זאל ער טאהן זיין פארזיכערונג אויף גאט ברוך הוא, וועט גאט ברוך הוא מקיים זיין ווי משה רבנו האט געזאגט צו די יודען יברכך בכל אשר תעשה.